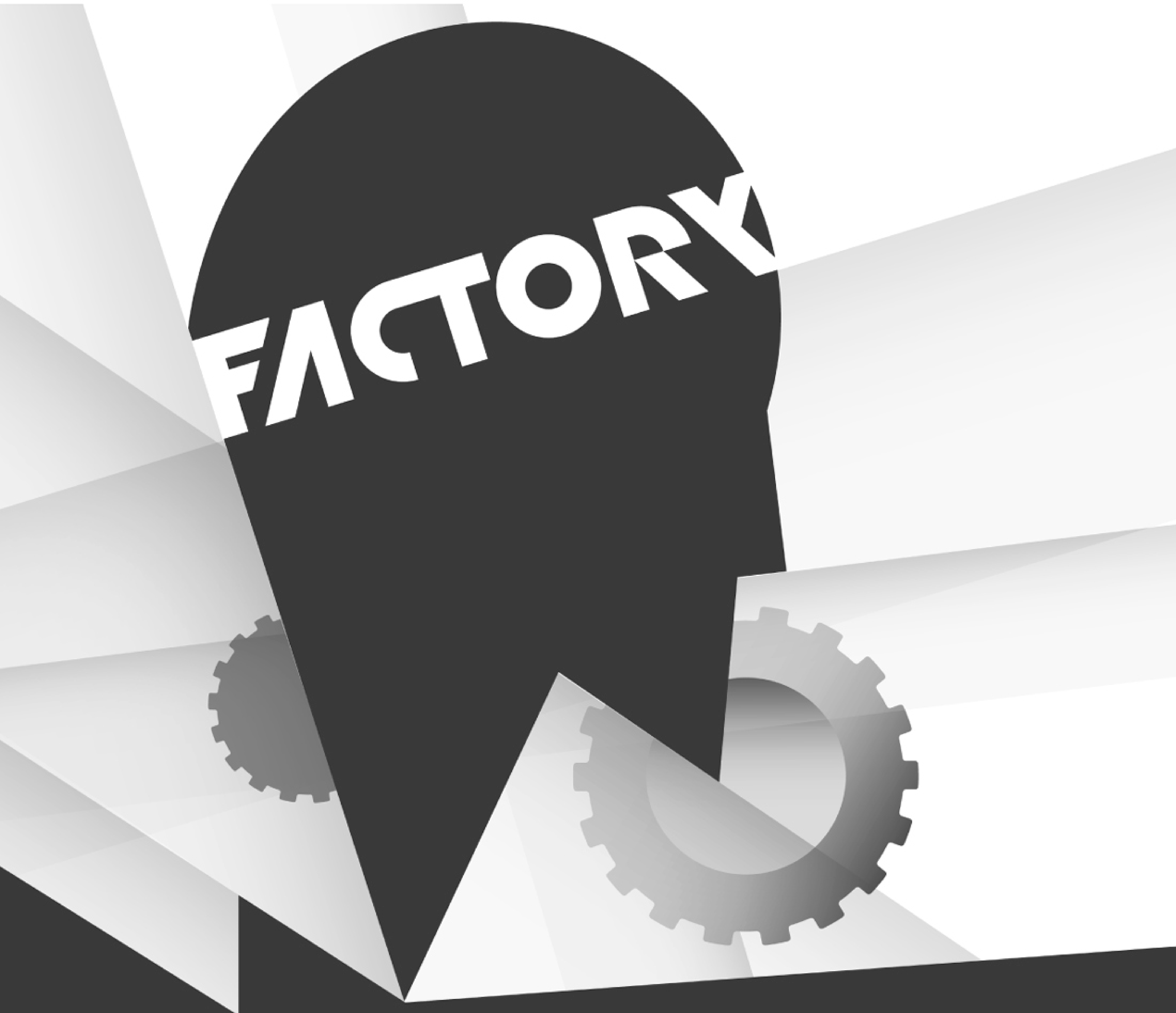
FACTORY

Επιθεώρηση για τους
Μητροπολιτικούς Ανταγωνισμούς

Τεύχος # 02
Θεσσαλονίκη, Μάϊος 2011

Ενέργεια
Κρίση
Μετανάστες
Φύλο
Εργασία

Περιεχόμενα

για επικοινωνία: κατάληψη Φάμπρικα Υφανέτ / web: www..yfanet.net / e-mail: contact@yfanet.net

editorial

Το κοινωνικό εργοστάσιο βρίσκεται σε αποδιοργάνωση. Οι μηχανές σκουριάσαν ξαφνικά και οι διευθύνοντες προσπαθούν να καταλάβουν «τις πταίει». Ποια ασυνεννοησία υπήρξε, τι δεν έκαναν καλά και τέλος πάντων γιατί εκεί που όλα πήγαιναν ρολόι (;!), ξαφνικά ο καπιταλιστικός κόσμος βυθίστηκε σε μία τόσο βαθιά κρίση...

Ο καπιταλισμός όμως χρειάζεται, από τα γεννοφάσκια του, πάντα καινούρια πεδία επέκτασης. Χρειάζεται να κλωτσάει όλο και παραπέρα τις αντιφάσεις που ο ίδιος δημιουργεί και βρίσκει μπροστά του. Αναβολή. Αυτή είναι η λέξη. Όταν οι κοινωνικοί-ταξικοί αγώνες δεν αφήνουν το κεφάλαιο να υποτιμήσει άλλο την εργασιακή δύναμη και την αναπαραγωγή της, αυτό θα ποντάρει σε μία μελλοντική ένταση της εκμετάλλευσης. Έτσι από τη δεκαετία του '70 και μετά, προσπαθώντας να αναβάλει την κρίση, επεξεργάστηκε μία σειρά από στρατηγικές που περιλάμβαναν: τη μεταφορά παραγωγικών μονάδων στον Τρίτο Κόσμο (όπου υπολόγιζε σε ένα πιο πειθαρχημένο εργατικό δυναμικό), τη στυγνή εκμετάλλευση του υποτιμημένου εργατικού δυναμικού των μεταναστών, την αναδιάρθρωση των εργασιακών σχέσεων μέσω της ελαστικοποίησης της εργασίας, τη φυγή στη χρηματοπιστωτική σφαίρα και το δανεισμό (μεταξύ καπιταλιστών αλλά και προς την εργατική τάξη), την αναζήτηση νέων πεδίων «απρόσκοπτης» κεφαλαιακής συσσώρευσης (οι τεχνολογίες της επικοινωνίας τη δεκαετία του 1990, η πράσινη ανάπτυξη σήμερα), την ισχυροποίηση και επέκταση των περιφράξεων στα μέσα διαβίωσης (στη στέγαση, στη διατροφή, στην υγεία, στη μετακίνηση, στη γνώση, στη σεξουαλικότητα), την ενίσχυση της πολεμικής βιομηχανίας μέσω του πολέμου ενάντια στην τρομοκρατία και την εγκαθίδρυση του κράτους ασφάλειας ως μηχανισμού ελέγχου της κοινωνικής δυσαρέσκειας.

Η μελλοντική όμως πραγμάτωση της υπεραξίας δεν έγινε ποτέ. Οι εκμεταλλευόμενοι/ες συνεχίζουν να αντιδρούν στη μετατροπή τους σε εμπορεύματα, σχηματίζουν κοινότητες αγώνα και κοινότητες μοιράσματος, συλλογικοποιούν τις αρνήσεις τους σε ανοικτές κινηματικές διαδικασίες, επιβεβαιώνουν την αξιοπρέπεια τους με καθημερινές, μοριακές αποστασίες. Δεν παύουν να μπλοκάρουν με τη δραστηριότητά τους –έστω και αποσπασματικά– την υπαγωγή τους στο κεφάλαιο: διασχίζοντας σύνορα, φράχτες και ταυτότητες, αρνούμενοι να δουλέψουν περισσότερο, να πληρώσουν χρέη, να παραδώσουν τα μέσα διαβίωσής τους, να στριμωχτούν μέσα στις κυρίαρχες, κανονιστικές, φυσικοποιημένες αναπαραστάσεις των φύλων, να υποστούν τις συνέπειες της οικολογικής υποβάθμισης. Η εργατική ανυποταξία στο πεδίο της παραγωγής αλλά και η κοινωνική ανυποταξία στην αναπαραγωγή έχουν οδηγήσει τεράστια κεφάλαια στην ακινησία. Όμως το κεφάλαιο, σαν βρικόλακας, θα ζήσει μόνο ρουφώντας ζωντανή εργασία. Μπέρδεμα; Καλά το πάμε...

Είναι αυτό το μόνιμο μπέρδεμα που ταλανίζει τους καημένους δημοσιογραφίσκους και τους κάθε είδους απολογητές του καπιταλισμού και τους βάζει να τσακώνονται για το αν τελικά για την κρίση φταίει η κακοδιαχείριση, η αδιαφάνεια ή τα golden boys, αφήνοντας όμως εσκεμμένα έξω από την κουβέντα, το κοινωνικό-ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτή γεννήθηκε: τους αγώνες που αποδιοργάνωσαν την ομαλή λειτουργία του συστήματος. Είναι αυτή η θρησκευτικού τύπου μυστικοποίηση της οικονομίας που, ως πέπλο πίσω από το οποίο δεν μπορούμε δήθεν να δούμε, μας παρουσιάζει την (μόνιμη για εμάς) κρίση σαν καιρικό φαινόμενο.

Όμως μέσα από αυτό το πολύπλευρο και παγκόσμιο καιρικό φαινόμενο, δε θέλουμε όλοι να βγούμε με τον ίδιο τρόπο. Η υποτίμηση των ζωών μας είναι γεγονός. Για την Ελλάδα του 2011, η εκτόξευση της ανεργίας σε πρωτοφανή επίπεδα, οι περικοπές μισθών και συντάξεων, τα υπερελαστικά, «σπαστά» ωράρια και οι αυξήσεις των τιμών είναι πλέον πραγματικότητα. Τα αφεντικά, όμως, έχουν έτοιμη τη λύση: ψυχραιμία και εθνική ενότητα είναι η ιδεολογική πλατφόρμα που πρέπει να ακολουθήσουμε, λένε. Πρέπει να ξεχάσουμε τις διαφορές μας και να συμπλεύσουμε για το κοινό –εθνικό πάντα– συμφέρον.

Απλά κάποιοι επιμένουμε να μην καταλαβαίνουμε ποιο είναι αυτό το «κοινό» που έχουμε με τα αφεντικά. Κάποιοι που δεν τους χρωστάμε τίποτα. Κάποιες που κινούμαστε ενάντια στον εθνικό κορμό που αναστηλώνουν για την έξοδό τους από την κρίση. Κάποιοι που, κόντρα στους εθνικούς διαχωρισμούς, στεκόμαστε αλληλέγγυοι στους μετανάστες και τις μετανάστριες με τις οποίες μοιραζόμαστε το κοινό βίωμα της εκμετάλλευσης και της κυριαρχίας.

Και όλα αυτά τη στιγμή που οι μετανάστες εργάτες –πάνω στα σώματα των οποίων τα ελληνικά αφεντικά έχτισαν μεγάλο μέρος της κερδοφορίας τους τα τελευταία είκοσι χρόνια– γίνονται ξανά αποδιοπομπαίοι τράγοι και κατασκευάζονται ως εχθροί. Που ο βίαιος έλεγχος της μετανάστευσης εντείνεται και οι ιδεολογίες της πολυπολιτισμικότητας ξερνιούνται μαζί με κάθε πρόσχημα, καθώς η μεταναστευτική κινητικότητα προσκρούει στην πραγματικότητα της κρίσης. Που η αυξανόμενη θωράκιση των συνόρων, οι φράχτες και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης συναντιούνται με το διάχυτο ρατσισμό ακριβώς εκεί: στην ακόμη πιο ακραία υποτίμηση και πειθάρχηση της μεταναστευτικής εργασίας και μαζί όλης της ζωντανής εργασίας.

Όμως, όσο και να φράσσονται από τα έθνη-κράτη οι αρτηρίες διόδου των μεταναστευτικών ροών, οι μετανάστες θα συνεχίσουν να αμφισβητούν έμπρακτα τον έλεγχο και να αρνούνται την εκμετάλλευσή τους. Θα συνεχίσουν να τους δημιουργούν πρόβλημα και να χαλούν τις στατιστικές τους. Θα συνεχίσουν να είναι μέρος του πλέγματος των συγκρούσεων και των ανταγωνισμών, όπως έδειξαν με την πανελλαδική απεργία πείνας των τριακοσίων μεταναστών εργατών, για τη νομιμοποίησή τους και τη νομιμοποίηση όλων των μεταναστών. Έναν αγώνα τον οποίο οι ίδιοι οι μετανάστες οργάνωσαν, μέσα στον οποίο έδρασαν πολιτικά, μίλησαν για τους εαυτούς τους και απόδειξαν ότι δε χρειάζονται καμία συμπόνια, αλλά συντρόφους και συντρόφισσες, που δε θα μιλούν για αυτούς, αλλά θα μιλούν ισότιμα με αυτούς. Έναν αγώνα απέναντι στον οποίο το ελληνικό κράτος δεν μπόρεσε να μη κάνει πίσω.

Εκτός από την οπισθοχώρηση του κρατικού μηχανισμού, ο αγώνας αυτός υπήρξε πολύτιμος για περισσότερους λόγους: άφησε εμπειρία, δημιούργησε σχέσεις, ανίχνευσε τις δυνατότητες συνάντησής μας (μεταναστών και ντόπιων) στο έδαφος της κοινής μας εκμετάλλευσης. Ανέδειξε, παράλληλα, τα όρια ορισμένων λογικών και πρακτικών. Προσπέρασε μία θεσμική αριστερά που, σε κρίση ταυτότητας, μιλούσε για αποπροσανατολισμό της εργατικής τάξης εν μέσω κρίσης, αλλά –εν πάση περιπτώσει– και για το δίκιο του αγώνα των μεταναστών. Κόντρα σε κάθε καθοδήγηση του αγώνα τους, οι μετανάστες πήραν τις ζωές τους στα χέρια τους και μας ήθελαν εκεί. Ως κομμάτι των εκμεταλλευόμενων/κυριαρχούμενων, δε θα μπορούσαμε παρά να σταθούμε αλληλέγγυοι.

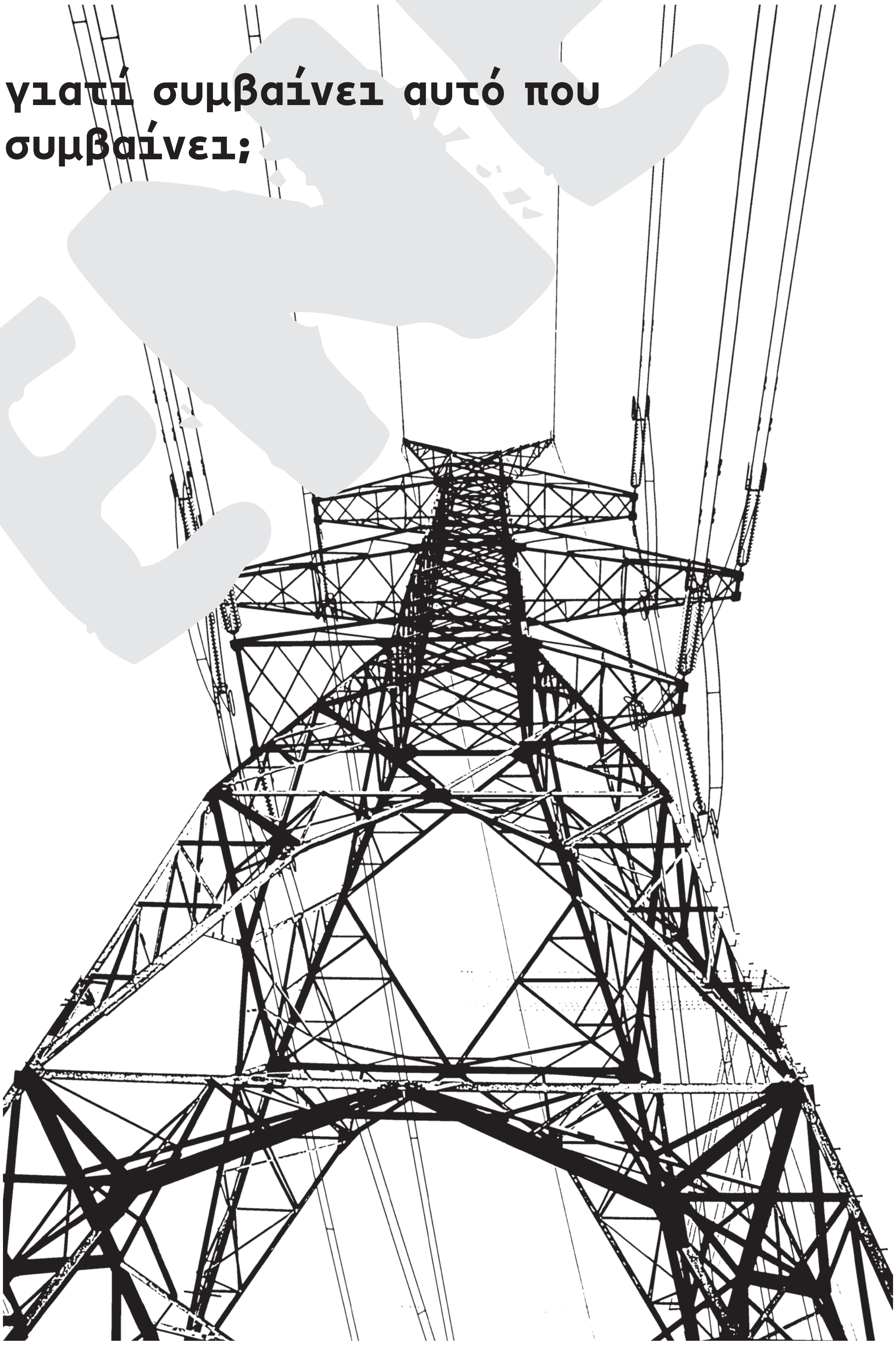
Και αυτό γιατί δεν μπορούμε να φαντασιωνόμαστε αγώνες με προκαθορισμένους -και πολλές φορές απόντες- πρωταγωνιστές. Γιατί δε χωράμε σε μία πολιτική λογική που προϋποθέτει έτοιμα επαναστατικά σχέδια και λύσεις. Πώς άλλωστε αυτή η λογική θα μπορούσε να κατανοήσει τόσους αγώνες στο πεδίο της αναπαραγωγής; Πώς θα μπορούσε να δει τους αγώνες των ομοφυλοφίλων και το φεμινισμό ως κάτι πέρα από «διάσπαση της τάξης»; Ως ολοκλήρωση μίας αντιεξουσιαστικής λογικής; Πώς θα μπορούσε να αναγνωρίσει πίσω από το πογκρόμ στη gay/lesbian κοινότητά του Βελιγραδίου το έθνος και το θεσμό της ετεροκανονικής, πυρηνικής οικογένειας και να κάνει συνδέσεις; Πως θα μπορούσε να αντιληφθεί την ενεργειακή κρίση ως επίδικο ζήτημα του κοινωνικού ανταγωνισμού και όχι ως απλό πρόβλημα διαχείρισης πόρων;

Κάτι κινείται λοιπόν. Και είναι ακριβώς πάνω σε αυτή την κίνηση που πρέπει να ποντάρουμε. Σε κάθε έκφραση της ατομικής και κοινωνικής μας χειραφέτησης. Από τις γενικές απεργίες, τις κοινωνικές συγκρούσεις και τον αραβικό κόσμο που εξεγείρεται, με τόσες εξεγέρσεις να είναι στα πρόθυρα του να ρίξουν καθεστώτα. Από την Κερατέα και τα νικηφόρα της οδοφράγματα, τους αγώνες ενάντια στα μεταλλεία στη Χαλκιδική, μέχρι την έμπρακτη αμφισβήτηση της πληρωμής των λογαριασμών της ΔΕΗ, των εισιτηρίων σε νοσοκομεία και μέσα μεταφοράς. Η παγκοσμιότητα του φαινομένου δείχνει από μόνη της ένα δρόμο. Αυτόν που περνά μέσα από την κοινότητα των αγώνων και την κυκλοφορία τους, χωρίς αυθεντίες, επαναστατικές συνταγές και πρωτοπορίες. Μόνο μέσα στους αγώνες και την επικοινωνία τους θα βρούμε το βήμα μας. Θα προχωρήσουμε και θα κοντοσταθούμε, θα κάνουμε λάθη, θα μάθουμε από αυτά και θα οργανώσουμε την επίθεση στο γυάλινο κόσμο τους.

Ούτε ψάχνουμε, ούτε διαδίδουμε αλήθειες. Δεν είναι αυτός ο σκοπός του ανά χείρας εντύπου. Η θεωρία για εμάς δεν είναι εξωτερική προς τις κινηματικές διαδικασίες. Αντλεί από αυτές και επιθυμεί να τις πάει παραπέρα. Ευελπιστεί να τις οπλίσει με εργαλεία ερμηνείας του υπάρχοντος, να τις κάνει πιο ανταγωνιστικές. Πρόκειται για την προσπάθεια εύρεσης μίας κοινής γλώσσας, αυτής των καταπιεσμένων. Για να βρούμε στο εδώ και στο τώρα εικόνες από το μέλλον που θέλουμε να χτίσουμε. Ένα μέλλον χωρίς εξουσίες και ετερονομίες. Το σύνολο των κειμένων που ακολουθούν, είναι προϊόν της συλλογικότητας Φάμπρικα Υφανέτ και των ομάδων που στεγάζονται στην κατάληψη, δηλαδή του Μωβ Καφενείου και του Cafe La Rage. Η σύνθεση των αναλύσεων και η επικοινωνία των σκεπτικών μεταξύ μας δεν είναι ούτε αυτόματη, ούτε αυτονόητη. Πρόκειται για μια απαιτητική και πάντοτε ανοικτή διαδικασία που περιλαμβάνει αντιπαραθέσεις αλλά και συμφωνίες και που, παρόλες τις ανεπάρκειες και τους περιορισμούς μας, εξακολουθεί να απολαμβάνει μια κεντρικότητα στον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε το εγχείρημα, τόσο στην «εσωτερική» του λειτουργία όσο και προς τα έξω. Άλλωστε, η κυκλοφορία των αγώνων και των περιεχομένων τους παραμένει για μας ένα διαρκές ζητούμενο.

εργασιακή ενεργειακή κρίση

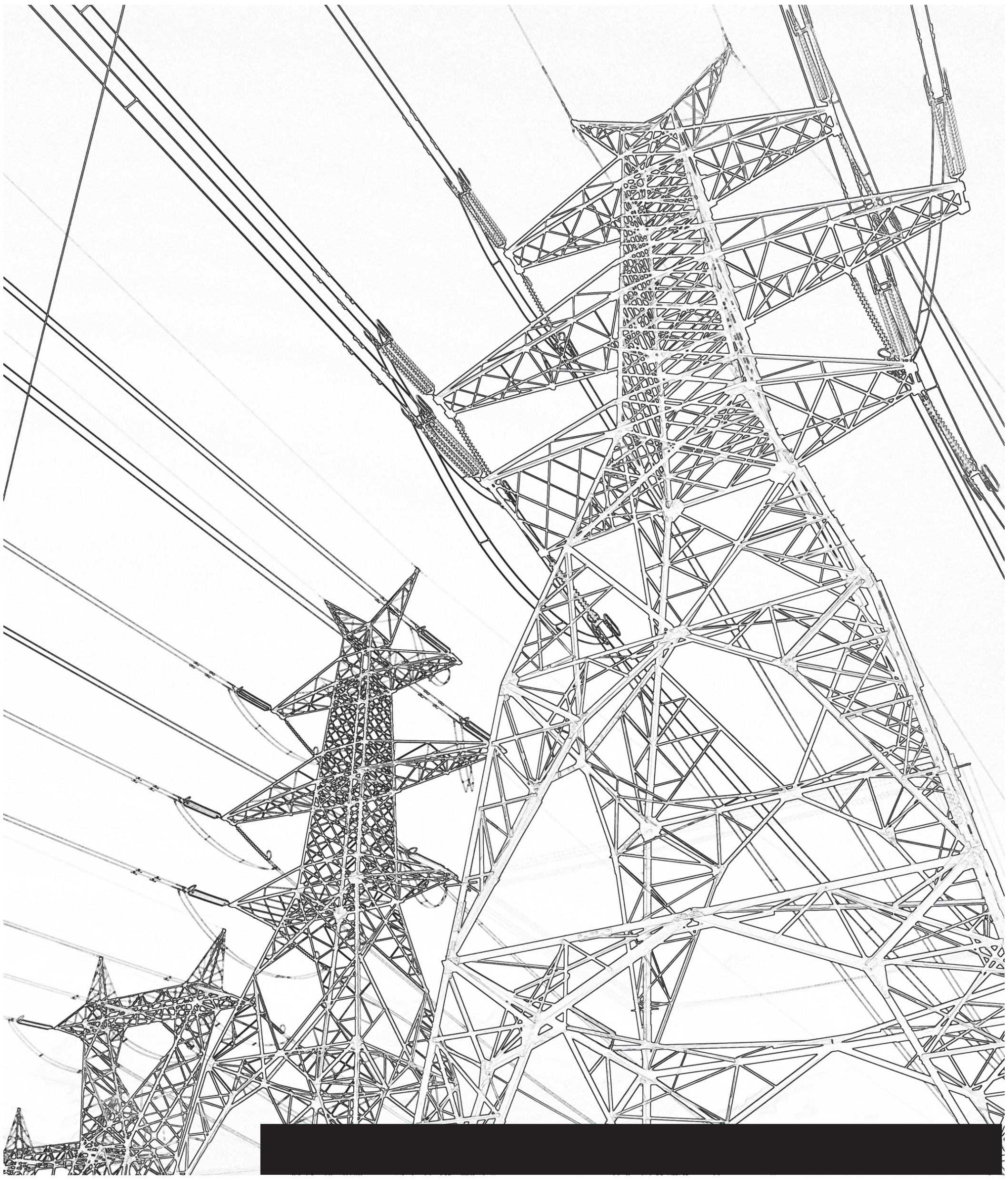
γιατί συμβαίνει αυτό που συμβαίνει;

Σε αντιπαράθεση με τον αποπροσανατολισμό που προκύπτει από τα ιδεολογήματα του αποκαλυπτισμού και της πράσινης ανάπτυξης, θέλουμε να δείξουμε ότι η ενεργειακή κρίση της εποχής μας είναι ταυτόχρονα κρίση πειθάρχησης της εργασίας και προσαρμογής του νέου ενεργειακού μοντέλου που τώρα σχηματοποιείται. Κεντρικός ο ρόλος των κοινωνικών-περιβαλλοντικών κινημάτων που αναδύονται στην παραγωγή, στη διανομή στη κατανάλωση της ενέργειας και όχι μόνο...

Ο τομέας της ενέργειας αλλάζει με δραματικούς ρυθμούς τα τελευταία χρόνια σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι σκόρπιες ειδήσεις που ακούμε για επανεμφάνιση της πυρηνικής ενέργειας, για το τέλος του πετρελαίου, καθώς και για καινούργια φρούτα όπως τα βιοκαύσιμα, τα φωτοβολταϊκά στις ταράτσες και άλλα τέτοια, είναι στοιχεία αυτών των αλλαγών. Οι αλλαγές αυτές, όντας συγκεχυμένες και αποκομμένες από τη ζωή μας, συνιστούν μία θολή και ακατανόητη εικόνα που αρχικά μοιάζει με ένα χάος. Πίσω όμως από αυτό το χάος υπάρχουν συγκεκριμένες διαδικασίες οι οποίες λαμβάνουν χώρα από τις οποίες, αν αφαιρεθούν τα πέπλα της κυρίαρχης προπαγάνδας (δες «πράσινη ανάπτυξη») καθώς και τα ιδεολογήματα του ατομικισμού και της παραίτησης, φανερώνονται πιο καθαρά η αρχή, η μέση και το τέλος τους. Μιλάμε για την αρχή, την μέση και το τέλος μίας διαδικασίας που μας αφορά και μας επηρεάζει, καθώς είναι μέρος της βασικής αυτής έννοιας του κοινωνικού ανταγωνισμού

Ο ενεργειακός τομέας επηρεάζει και επηρεάζεται από ένα συνδυασμό παραγόντων αλληλεπίδρασης στις εργασιακές σχέσεις και τις ανάγκες που αυτές θέτουν, στις περιφράξεις των φυσικών πόρων και τις σχετικές πολιτικές καταλήστευσης που εφαρμόζονται από την κυριαρχία και στα οικολογικά όρια του πλανήτη.

Δήμος Ευόσμου, Ιανουάριος 2011 : Πυλώνες υψηλής τάσης στην Δυτική Θεσσαλονίκη .

που καθορίζει την πορεία της κρίσης[1] του καπιταλιστικού συστήματος την οποία βιώνουμε.

Ο ενεργειακός τομέας αλλάζει μαζί με το ίδιο το καπιταλιστικό σύστημα του οποίου αποτελεί μέρος. Οι παράγοντες που το επηρεάζουν είναι πολλαπλοί, πολιτικοί, οικονομικοί, κοινωνικοί, και αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Για να γίνουμε λίγο περισσότερο συγκεκριμένοι σε κάτι που θα αναλύσουμε με μεγαλύτερη λεπτομέρεια παρακάτω, θα προσθέσουμε εδώ ότι για εμάς ο ενεργειακός τομέας επηρεάζει και επηρεάζεται από ένα συνδυασμό παραγόντων αλληλεπίδρασης α) στις εργασιακές σχέσεις και στις ανάγκες που αυτές θέτουν (π.χ. η επισφαλειοποίηση των ζωών μας, ο έλεγχος της μετανάστευσης), β) στις περιφράξεις των φυσικών πόρων και στις σχετικές πολιτικές καταλήστευσης που εφαρμόζονται από την κυριαρχία (π.χ. οι νέες περιφράξεις στον αέρα και στον ήλιο, το land grabbing[2]) και γ) στα οικολογικά όρια του πλανήτη (κλιματική αλλαγή, εξάντληση φυσικών πόρων). Όλες αυτές οι ιστορικές αλλαγές θεωρούμε ότι συμβαίνουν σε πραγματικό χρόνο και χώρο και ότι το αποτέλεσμά τους είναι αβέβαιο: θα κριθεί από την ποιοτική έκβαση των αγώνων που αναδύονται και θα αναδυθούν. Καταρχάς, πρόθεσή μας είναι να τοποθετήσουμε στο επίκεντρο της συζήτησης που θα ακολουθήσει τους κοινωνικούς-περιβαλλοντικούς αγώνες. Για να γίνει όμως αυτό είναι σκόπιμο να αντιπαρατεθούμε με δύο βασικά ψέματα που λειτουργούν ως εργαλεία αποπροσανατολισμού από την πλευρά της κυριαρχίας. Αυτά είναι 1) ο αποκαλυπτισμός και 2) η πράσινη ανάπτυξη.

Κριτική στον αποκαλυπτισμό

Ο αποκαλυπτισμός είναι μία τάση της εποχής, η οποία κοινωνικά ευδοκιμεί και προωθείται τόσο από μία πλευρά του οικολογικού κινήματος όσο και από μια μερίδα των τεχνοκρατών-απολογητών του συστήματος που αναζητούν τεχνολογικές λύσεις στην παρούσα κρίση. Ο αποκαλυπτισμός χαρακτηρίζεται από μία νοοτροπία που βλέπει την οικολογική καταστροφή σαν έναν «εξωτερικό παράγοντα» που ως «η φύση που εκδικείται» θα έρθει να σαρώσει την ανθρωπότητα (και ίσως τον καπιταλισμό μαζί ως δια μαγείας!).[3] Η τάση αυτή εκφράζεται μέσα από κινδυνολογικά σενάρια που τονίζουν ότι «το τέλος πλησιάζει», «το πετρέλαιο τελειώνει», «οι κλιματικοί πρόσφυγες[4] θα μας κατακλύσουν» και δίνουν το στίγμα ότι κάτι

1. Υπάρχουν δύο σημαντικά σημεία για τη φύση της κρίσης της εποχής μας που βρίσκουμε σημαντικό να αναφερθούν σε αυτό το σημείο με σκοπό την απομυστικοποίησή της. Το πρώτο είναι ότι η κρίση που βιώνουμε δεν πρόκειται για μία απλή ύφεση, όπως πίστευαν σε παλαιότερες εποχές (τον 19ο αιώνα και στις αρχές του 20ου, υπήρχε ιδιαίτερα διαδεδομένη η άποψη ότι οι κρίσεις του καπιταλισμού αποτελούν αυτόματο, αναπόφευκτο προϊόν των οικονομικών κύκλων που οφειλόταν στην καπιταλιστική «αναρχία της παραγωγής»), δηλαδή για μία κατάσταση «ανισορροπίας» περιορισμένης σημασίας και επιπτώσεων. Αντίθετα, είναι μία συνολική κρίση της λειτουργίας του υπάρχοντος κοινωνικού συστήματος και των νοημάτων που αναπαράγει, πρόκειται για μία υπαρξιακή κατάσταση που θέτει υπό αμφισβήτηση την κοινωνική σταθερότητα αλλά και την ίδια την ύπαρξή του. Το δεύτερο είναι ότι η εμπειρία του τελευταίου αιώνα, η οποία υπήρξε τόσο πλούσια σε επαναστάσεις, κοινωνικούς αγώνες, πολέμους και μεταρρυθμίσεις, μας δείχνει ότι τόσο οι υφέσεις όσο και οι κρίσεις δε βρίσκονται έξω από τον ανθρώπινο έλεγχο: μπορούμε να τις προκαλέσουμε, να τις επιταχύνουμε, να τις αναβάλουμε ή να τις βαθύνουμε. (Midnight Notes 2009)

2. Land grabbing στο http://el.wikipedia.org/: όρος που χρησιμοποιείται για την αναφορά στο ζήτημα της αγοράς ή ενοικίασης και εκμετάλλευσης μεγάλων εκτάσεων γης φτωχών χωρών από πλούσιες

3. Αντίθετα εμείς θεωρούμε ότι η οικολογική καταστροφή γίνεται πρόβλημα για το κεφάλαιο μόνο όταν οι κοινωνίες τη θέτουν ως πρόβλημα. Σε διαφορετική περίπτωση μπορεί μία χαρά να υπάρχει στους παράλληλους κόσμους του καπιταλιστικού κόσμου (με απλούς όρους: οι χωματερές στις υποβαθμισμένες περιοχές-ο πράσινος τουρισμός στις υπο-ανάπτυξη περιοχές, τα μεταλλαγμένα στον τρίτο κόσμο-τα βιολογικά προϊόντα στον πρώτο κ.ο.κ). «Αν δεν υπάρχει ένας αγώνας ενάντια στην περιβαλλοντική υποβάθμιση και τη σιωπηρή αποδοχή της υποβάθμισης αυτής, η οικολογική καταστροφή δεν είναι τίποτα παραπάνω από ένα αισθητικό φαινόμενο, όπως η ομίχλη στους πίνακες του Monet», που λεν και οι Midnight Notes (2009).

4. Δε συμφωνούμε με τον όρο των κλιματικών προσφύγων, ο οποίος φαίνεται να αποκτά αυξανόμενη δημοτικότητα σε οργανώσεις της αριστεράς, και τον αναφέρουμε για τους σκοπούς της εισήγησης με κριτικό τρόπο. Ο όρος «κλιματικοί πρόσφυγες» (climate refugees), ο οποίος αναφέρεται στους ανθρώπους που μεταναστεύουν εξαιτίας των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, έχει αποτελέσει σημείο αναφοράς

Δήμος Ωραιοκάστρου, Ιανουάριος 2011 : Πυλώνες υψηλής τάσης στην δυτική Θεσσαλονίκη .

αλλάζει αλλά δεν μπορούν να αναγνώσουν τι είναι αυτό που συμβαίνει. Χάνουν έτσι τις κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις του ζητήματος και επαφύονται στις λύσεις που δίνει η αδιαμφισβήτητη αλήθεια της «αντικειμενικής» επιστήμης. Η αποδοχή του επιστημονισμού, όμως, είναι ένα βήμα πριν από την αποδοχή των επιταγών της κυριαρχίας, η οποία, αφού αυθαίρετα ορθολογικοποιεί, μετά κατασκευάζει τα σενάρια που χωρούν στην αλήθεια της. Παράλληλα δεν πρέπει να ξεχνάμε ένα επιπλέον στοιχείο που συμβαδίζει με τον αποκαλυπτισμό, είναι αυτό της κατασκευή της σπάνης. Σύμφωνα με τον Caffentzis (2010), κατά την ιστορία του καπιταλισμού έχουν κατασκευαστεί χιλιάδες καταστάσεις σπάνης με σκοπό την αναδιάρθρωση της εργασίας και την επίτευξη του κέρδους.

Ειδικότερα στην περίπτωση της εξάντλησης του πετρελαίου, αφθονούν τα σενάρια του λεγόμενου peak oil[5] τα οποία, βασιζόμενα στην υπέρτατη αλήθεια των μαθηματικών της καμπύλης Χάμπερτ[6], προσπαθούν να προβλέψουν αν το τέλος του πετρελαίου θα φτάσει το 2012, το 2020 ή το 2050. Αυτά τα σενάρια αφήνουν εντελώς απ' έξω την κοινωνία και την αντιμετωπίζουν στην καλύτερη περίπτωση ως ένα παθητικό καταναλωτή. Σύμφωνα με τη λογική τους, η φύση και οι πόροι της φαίνεται να είναι ξεχωριστοί και αποκομμένοι από το κεφάλαιο. Είναι απλά πρώτες ύλες. Όλες αυτές οι καμπύλες εξάντλησης που αφορούν π.χ. το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, μοιάζουν σα να καταβροχθίζονται από μία μαύρη τρύπα. Αδυνατούν να καταλάβουν ότι για το καπιταλιστικό σύστημα η φύση ως φύση δεν υπάρχει. Η φύση για τον καπιταλισμό είναι επίσης ένα εμπόρευμα και δεν μπορεί να υπάρξει στα πλαίσια του ούτε σταγόνα πετρελαίου ή φυσικού αερίου ούτε φωτόνιο που να μην πάρει τη μορφή εμπορεύματος (Midnight Notes 1980). Αυτή η πραγματικότητα, η πραγματικότητα του εμπορεύματος, είναι που η τάση του αποκαλυπτισμού, είτε στην οικολογική είτε στην τεχνοκρατική μορφή της, δεν μπορεί να δει ως μέρος της καπιταλιστικής πραγματικότητας.

Αντίθετα, αυτό που βλέπουμε εμείς είναι ότι όσο αναπτύσσεται και αλλάζει ο ενεργειακός τομέας τόσο εντείνονται αγώνες που αφορούν τη μορφή που θα πάρει. Τέτοιοι αγώνες (ή υπόγειες κοινωνικές διαδικασίες) μπορεί να είναι δίπλα μας, στα λιγνιτορυχεία της Κοζάνης και της Πτολεμαΐδας, στους τοπικούς αγώνες στην Κέρκυρα και στην Κρήτη σε σχέση με τα αιολικά πάρκα, ή πολύ πιο μακριά, στο λεγόμενο «Τρίτο Κόσμο», στους αγώνες κοινοτήτων για την οικειοποίηση της γης τους ενάντια σε επενδύσεις αγροκαυσίμων. Όλες αυτές οι διαδικασίες και πολλές πολλές ακόμα είναι που επηρεάζουν τη δημιουργία του κεφαλαίου.[7]

Ορίζοντας την εργασιακή/ενεργειακή κρίση

Στην πορεία της ιστορίας διάφορες ενεργειακές πηγές έχουν χρησιμοποιηθεί κατά περιόδους σε συνδυασμούς η μία με την άλλη. Έχουν να κάνουν με το λίπος της φάλαινας, την ξυλεία, το λιγνίτη, τα πυρηνικά, τον άνεμο, τον ήλιο, το φυσικό αέριο, τα βιοκαύσιμα, τα υδροηλεκτρικά και την κοπριά ζώων. Κάθε τομέας έχει μία συγκεκριμένη εργασιακή διαίρεση και απαιτεί μία συγκεκριμένη τεχνολογία για τη μετατροπή του εκάστοτε καυσίμου σε χρησιμοποιούμενη μορφή, για παράδειγμα για κινητική δύναμη, θερμότητα, φως, κ.τ.λ. Παραδείγματα αποτελούν το πετρέλαιο και η μηχανή εσωτερικής καύσης ή το κάρβουνο και η θερμοηλεκτρική μονάδα. Επίσης, η ενέργεια μπορεί λιγότερο ή περισσότερο να χρησιμοποιηθεί ως εμπόρευμα στα πλαίσια της κοινωνικής αναπαραγω-

Κατά την ιστορία του καπιταλισμού έχουν κατασκευαστεί χιλιάδες καταστάσεις σπάνης με σκοπό την αναδιάρθρωση της εργασίας και την επίτευξη του κέρδους

δικτύων οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών, οι οποίες με τη δραστηριότητά τους ανέπτυξαν μία κριτική προσέγγιση κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (COP15) που πραγματοποιήθηκε στην Κοπεγχάγη τον Δεκέμβριο του 2009. Αυτή η οπτική, όμως, επικεντρώνεται στην κλιματική αλλαγή ως ένα ζήτημα αποκλειστικά εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και αποτυγχάνει να εξετάσει την ευρύτητα των πολιτικών ζητημάτων που επηρεάζουν τη μετανάστευση, όπως οι πολιτικές πληθυσμιακού ελέγχου, ο ρόλος του εθνικισμού και ο έλεγχος της μετανάστευσης από τα κράτη. Αντίθετα, το συμπέρασμά μας είναι ότι το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής είναι αδύνατο τόσο να τεθεί πολιτικά ουδέτερα όσο και να απομονωθεί ως κύρια αιτία μίας μεταναστευτικής κίνησης. Κι έτσι, το αίτημα, στο οποίο συχνά καταλήγει κανείς, για την αναγνώριση των κλιματικών προσφύγων δεν μπορεί να αποτελέσει βάση για μία συνολική πολιτική αμφισβήτηση.

5. Ο όρος «ανώτατο σημείο της παγκόσμιας παραγωγής πετρελαίου» (peak oil) χρησιμοποιείται για να δείξει ότι, δεδομένων των περιορισμένων αποθεμάτων των ορυκτών καυσίμων, υπάρχει ένα σημείο καμπής μετά το οποίο η εξόρυξη θα είναι όλο και δυσκολότερη και το καύσιμο όλο χαμηλότερης ποιότητας. Στο peak oil θα παράγεται η μεγαλύτερη ποσότητα πετρελαίου που έχει παραχθεί ποτέ σε μια δεδομένη χρονιά και, μετά από αυτό, η ετήσια παραγωγή θα αρχίσει να φθίνει.

6. Γραφική αναπαράσταση της θεωρίας για την κορύφωση της παραγωγής του πετρελαίου.

7. Παραθέτουμε ένα απόσπασμα από τους Midnight Notes (1980) που συνδέει τις έννοιες του κεφαλαίου, της εργασίας και της ενέργειας: «το κεφάλαιο δεν αποτελεί ένα πράγμα, ένα

γής (παραγωγή αγαθών, πώληση και δημιουργία υπεραξίας, επέκταση αγορών, έλεγχος-αναπαραγωγή-αναπλήρωση του εργατικού δυναμικού). (Abramsky 2010).

Το ενεργειακό ζήτημα θεωρούμε ότι είναι κομβικό στην εξέλιξη του κοινωνικού ανταγωνισμού καθώς:

1. συνδέεται με θέματα κοινωνικής αναπαραγωγής (θέρμανση, προετοιμασία τροφής, φωτισμός, μετακίνηση, οικιακές ανάγκες),
2. παίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της κατανάλωσης και αποτελεί εργαλείο αντικατάστασης του εργατικού δυναμικού (μηχανοποίηση, τεχνητός φωτισμός, μεταφορά εμπορευμάτων) και
3. συνδέεται με ζητήματα της αναπτυξιακής διαδικασίας και τοπικών εργατικών και περιβαλλοντικών αγώνων που αναδύονται, αφορά σχέσεις εξουσίας όσον αφορά στη διαχείριση της γης των ενεργειακών κοινών (απαλλοτριώσεις, ανάπτυξη της βιομηχανίας των ΑΠΕ, περιβαλλοντική υποβάθμιση σε περιοχές εξόρυξης φυσικών πόρων κ.α.).

Συνεχίζοντας στη λογική που αναπτύξαμε παραπάνω με την κριτική στην τάση του αποκαλυπτισμού, γίνεται πλέον φανερό ότι για εμάς το ενεργειακό πρόβλημα είναι ένα πρόβλημα του κεφαλαίου και όχι ένα πρόβλημα της «φύσης» ή «της φύσης και του ανθρώπου». Θεωρούμε ότι η αληθινή κρίση των τελευταίων δεκαετιών που αντιμετωπίζει το κεφάλαιο από τη δεκαετια του ’60 και μετά έχει να κάνει με διαδικασίες δημιουργίας αρνήσεων του κυρίαρχου κόσμου κοινωνικών σχέσεων. Αυτές οι διαδικασίες εκφράζονται μέσα από δίκτυα κοινωνικής οργάνωσης που αλληλεπιδρούν, διαδικασίες αγώνα, συμπεριφορές απειθαρχίας (π.χ. κοπάνες από το μαζικό εργοστάσιο, σαμποτάζ, μειωμένη εργασιακή ηθική), από νέα ριζοσπαστικά συλλογικά υποκείμενα (το γυναικείο κίνημα, το οικολογικό, οι υποκουλτούρες, το κίνημα των μαύρων), τη γέννηση της αυτονομίας, την άρνηση της εργασίας[8] και την αχρήστευση των νοημάτων εκσυγχρονισμού του καπιταλισμού με τις τότε κεϋνσιανές ρυθμίσεις από την κριτική των επαναστατικών κινημάτων. (Factory 2010).

Όλες αυτές οι μορφές της άρνησης δημιουργούν άμεσα την κρίση πειθάρχησης που βιώνεται από τα αφεντικά ως κρίση κερδοφορίας και προκαλούν την επερχόμενη «ενεργειακή κρίση» για την αποκατάστασή της. Μία κρίση η οποία στις διαδρομές από τη χειροκίνητη εργασία και τη δύναμη των ζώων στην ξυλεία και το λιγνίτη, από το λιγνίτη στο πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, αλλά και στις ΑΠΕ, στα πυρηνικά, στο υδρογόνο και στους υβριδικούς συνδυασμούς του, προσπαθεί να εκμεταλλευτεί με τον καταλληλότερο τρόπο το εργατικό δυναμικό και τις μηχανές (δηλαδή τη συμπυκνωμένη εργασιακή δύναμη που το συμπληρώνει) και, ξεπερνώντας τα όρια που τίθενται, να διατηρήσει την αέναη μεγέθυνση του συστήματος. Αυτή την κρίση θα ήταν πιο ταιριαστό να την ονομάσουμε «κρίση της εργασίας» ή ακόμα καλύτερα εργασιακή/ενεργειακή κρίση.

Στο πλαίσιο αυτής της κρίσης να έχουμε κατά νου ότι σε μία μελλοντική πραγματικότητα όπου οι ενεργειακοί πόροι γίνονται περισσότερο «ακριβοί» (από κοινωνική, οικονομική, οικολογική, πολιτική άποψη) κράτος και κεφάλαιο αναμένεται να αποκριθούν κάνοντας πιο «φθηνή» την εργασία, υποτιμώντας και ελαστικοποιώντας την ακόμα περισσότερο (Abramsky 2010). Έτσι, από εδώ και στο εξής για εμάς υπάρχουν βασικά κοινωνικά ερωτήματα-αγώνες που αποτελούν μέρος του όποιου peak oil που αφορούν το:

- πώς, πού και από ποιόν παράγεται υπεραξία στον ενεργειακό τομέα
- πώς, πού και από ποιόν διανέμεται αυτή η υπεραξία αφού έχει παραχθεί
- γιατί παράγεται η ενέργεια εξ'αρχής.

Μέσα από τέτοια ερωτήματα και περνώντας ανάμεσα από διαδρόμους ενδοκαπιταλιστικών συγκρούσεων (που εμπλέκουν δηλαδή κρατικά, γεωπολιτικά και εταιρικά συμφέροντα) και κοινωνικών διαιρέσεων (που αφορούν διαιρέσεις στα πλαίσια της εργατικής τάξης ή/και κοινοτήτων), θα προσπαθήσουμε προχωρώντας στο κείμενο να φτάσουμε στο εδώ και στο τώρα. Πρώτα όμως θα πρέπει να ξεσκεπάσουμε ένα ακόμα πέπλο που μας εμποδίζει να εμβαθύνουμε στις κοινωνικές διεργασίες και τίθεται ως εναλλακτική λύση στο αδιέξοδο του καπιταλιστικού συστήματος. Αυτό της πράσινης ανάπτυξης.

Πώς η πράσινη ανάπτυξη αναπαράγει την εργασιακή/ενεργειακή κρίση

Η πράσινη ανάπτυξη είναι μία από τις λύσεις στην οποία ποντάρει ο καπιταλισμός για να κερδίσει χρόνο και χρήμα ώστε να βγει από την κρίση του, τόσο σε ιδεολογικό επίπεδο όσο και σε υλικό. Το ιδεολογικό (δηλαδή οι ιδέες, οι αξίες, κ.λ.π.) δεν μπορεί να διαχωριστεί από το υλικό (οι υλικές υποδομές, το πού πάνε τα χρήματα, οι επενδύσεις, κ.λ.π.), παρόλα αυτά για τους σκοπούς του κειμένου θα τα αντιμετωπίσουμε για λίγο ξεχωριστά.

Σε ιδεολογικό επίπεδο, λοιπόν, θεωρούμε ότι η ιστορία του καπιταλισμού είναι ουσιαστικά μία ιστορία ενσωμάτωσης ιδεών και αξιών που προήλθαν από την ανταγωνιστική κοινωνική δημιουργικότητα.

το ενεργειακό πρόβλημα είναι ένα πρόβλημα του κεφαλαίου και όχι ένα πρόβλημα της «φύσης» ή «της φύσης και του ανθρώπου». θεωρούμε ότι η αληθινή κρίση των τελευταίων δεκαετιών που αντιμετωπίζει το κεφάλαιο από τη δεκαετια του ’60 και μετά έχει να κάνει με διαδικασίες δημιουργίας αρνήσεων του κυρίαρχου κόσμου κοινωνικών σχέσεων.

απλό παράγωγο της εργασίας. Το κεφάλαιο συμπεριλαμβάνει μία κοινωνική σχέση που αφορά στη διαδικασία της δημιουργίας της εργασίας, δηλαδή, κατά μία έννοια, τη συνθήκη του μετασχηματισμού της ενέργειας σε εργασία … η ενέργεια εμπεριέχει μία αεικίνητη δραστηριότητα … η οποία μπορεί να είναι τόσο ανταγωνιστική όσο και παραγωγική για την εργασία που το κεφάλαιο χρειάζεται τόσο απεγνωσμένα. Αν και ο αέναος κύκλος της καπιταλιστικής πραγματικότητας είναι ο μετασχηματισμός της ενέργειας σε εργασία, το πρόβλημά του είναι αν δεν μπορέσει να φτάσει σε συγκεκριμένα ποιοτικά επίπεδα, αν η σχέση που εκφράζεται με το λόγο εργασία/ενέργεια καταρρέει. Αν αυξηθεί η εντροπία, δηλαδή η αταξία του συστήματος, αν η διαθεσιμότητα του εργατικής τάξης για εργασία μειωθεί, τότε το σύστημα απειλείται.»

8. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η θέση των Midnight Notes (1980) η οποία επεκτείνει την έννοια της «άρνησης της εργασίας» σε περισσότερο διευρυμένα πεδία κοινωνικών αρνήσεων: «τις τελευταίες δεκαετίες το κεφάλαιο έχει φέρει άνω κάτω τον κόσμο για να αντιμετωπίσει τους αγώνες άρνησης της εργασίας που έχουν αναδειχθεί ιστορικά σε διάφορα επίπεδα 1) με τη σχετική εκμετάλλευση του εργοστασιακού εργάτη και την άρνησή του να προσαρμοστεί, 2) με την απόλυτη εκμετάλλευση της οικιακής εργασίας και την αποδόμηση της παραδοσιακής

Η στρατηγική του πράσινου καπιταλισμού είναι μία στρατηγική η οποία εφαρμόζει νέες περιφράξεις και επιδιώκει να πραγματώσει νέους κύκλους συσσώρευσης. Πολλά είναι τα παραδείγματα για το πώς οι «πράσινες καπιταλιστικές» μορφές των περιφράξεων, μετατοπίσεων πληθυσμών, εκμετάλλευσης και αποικιοποίησης γίνονται εργαλεία συσσώρευσης.

Κάποια παραδείγματα ενσωμάτωσης, όσον αφορά στην εργασία και στο εργατικό κίνημα, αποτελούν ο αγώνας για το 8ωρο και η κοινωνική υπηρεσία των συντάξεων, η οποία προήλθε από την κρατικοποίηση των εργατικών ταμείων των συνδικάτων στις αρχές του αιώνα. Όσον αφορά τις πράσινες τεχνολογίες και το οικολογικό κίνημα, η ανάπτυξη των ΑΠΕ είναι αναμφισβήτητα μία τέτοια ιστορία. Από τη δεκαετία του '70, οι πρώτες πρωτοπόρες πρωτοβουλίες ανάπτυξης των ΑΠΕ έδιναν έντονη έμφαση στην έννοια του τοπικού και συνεργατικού ελέγχου. Αυτές συμπεριέλαβαν συνεργατικές κολλεκτίβες ανεμογεννητριών και δημοτικής ιδιοκτησίας υβριδικές θερμοδυναμικές (power and heat) μονάδες παραγωγής ενέργειας στη Δανία[9], ενεργειακά προγράμματα πολιτών στη Γερμανία (συμπεριλαμβανομένων συνεταιρισμών γυναικών και συνεργατικών συλλογικοτήτων που αγόραζαν τοπικά ηλεκτρικά δίκτυα), ένα εργοστάσιο παραγωγής ανεμογεννητριών εργατικού ελέγχου στην Ισπανία (Modragon) κ.α. (Abramsky)

Τέτοιες πρωτοβουλίες υπήρξαν στις χώρες του Βορρά, παρόλα αυτά έχουν υπάρξει και σχετικά παραδείγματα στο Νότο σε χώρες όπως το Νεπάλ (μικρά υδροηλεκτρικά φράγματα), στην Αργεντινή (ανεμογεννήτριες) και στην Ινδία (σε σχέση με το βιοαέριο σε κοινοτικό επίπεδο). Οι προσπάθειες, όμως, αυτές αργά ή γρήγορα υπονομεύτηκαν από την παρέμβαση ιδιωτών επενδυτών, εταιρειών και συμφωνιών ελεύθερου εμπορίου. Όπως τότε, έτσι και σήμερα το ερώτημα της ιδιοκτησίας και του ελέγχου των περιοχών πλούσιων σε ΑΠΕ επανέρχεται περισσότερο επίκαιρο από ποτέ άλλοτε, καθώς οι απαντήσεις που θα δοθούν θα καθορίσουν την ανάπτυξη του σχετικού ενεργειακού τομέα σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο.

Σε υλικό επίπεδο το κεφάλαιο επιδιώκει να ανοίξει καινούριες αγορές (οικολογικά προϊόντα, πράσινες θέσεις εργασίας, εναλλακτικός τουρισμός κ.α.) και να χρησιμοποιήσει τα περιβαλλοντικά προβλήματα ως ζητήματα που λύνονται μέσω της αγοράς (π.χ. εμπόριο ρύπων) και της πράσινης τεχνολογίας (τεχνικές αντιρρύπανσης, ΑΠΕ κ.α.). Είναι ένα ερώτημα πόσο μακριά μπορεί να φτάσει η κερδοφορία του κεφαλαίου μέσω μίας τέτοιου είδους στρατηγικής. Η στρατηγική του πράσινου καπιταλισμού είναι μία στρατηγική η οποία εφαρμόζει νέες περιφράξεις και επιδιώκει να πραγματώσει νέους κύκλους συσσώρευσης, μικρούς ή μεγάλους.[10] Ιδιαίτερα μετά την αποτυχία της Διάσκεψης των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (COP15) που πραγματοποιήθηκε στην Κοπεγχάγη το Δεκέμβριο του 2009, υπάρχει μία όλο και μεγαλύτερη συνειδητοποίηση σε κοινωνικό επίπεδο ότι οι λύσεις στο πλαίσιο του καπιταλισμού είναι «ψεύτικες λύσεις». Πολλά είναι τα παραδείγματα για το πώς οι «πράσινες καπιταλιστικές» μορφές των περιφράξεων, μετατοπίσεων πληθυσμών, εκμετάλλευσης και αποικιοποίησης γίνονται εργαλεία συσσώρευσης.

Ένα από τα πιο χτυπητά παραδείγματα το οποίο αναδεικνύεται σε «λύση» της κλιματικής αλλαγής είναι τα αγροκαύσιμα. Για τους σκοπούς αυτού του κειμένου θα περιοριστούμε να σημειώσουμε το προφανές γεγονός ότι η ανάπτυξη του τομέα των αγροκαυσίμων βασίζεται στην εκμετάλλευση ημιδουλικών συνθηκών εργασίας και σε μετατοπίσεις κοινοτήτων στις χώρες του Νότου[11] ώστε η κυριαρχία να διαφημίζει την «οικολογική» εξέλιξη του βιοντίζελ και κάποια κοινωνικά κομμάτια των χωρών του Βορρά να συνεχίζουν το αναπτυξιακό τους όνειρο.

Ένα άλλο παράδειγμα είναι το εμπόριο ρύπων. Η έννοια του εμπορίου ρύπων συνοψίζεται στο εξής σχήμα: αν μια βιομηχανική χώρα ή μια βιομηχανία σε μια χώρα έχει εκπέμψει σ' ένα χρονικό διάστημα περισσότερους ρύπους απ' αυτούς που προβλέπονταν, τότε μπορεί να αγοράσει από μια άλλη χώρα ή βιομηχανική μονάδα, η οποία έχει επιτύχει μεγαλύτερη μείωση από την προβλεπόμενη, «δικαιώματα» ρύπων ώστε να είναι εντός των ορίων. Έτσι, η βιομηχανία που δεν μπορεί να πληρώσει αναγκαστικά είτε κλείνει ή αναδιαρθρώνεται! Για μία αναδιάρθρωση δε γίνονται όλα; Και επιπλέον τι ωραίος τρόπος για να δικαιολογήσεις την απόλυση μερικών εργαζομένων! Και ηθικά σωστός, ειδικά αν τους κατευθύνεις προς μία πράσινης μορφής επιχειρηματικότητα! Όπως θα δούμε και στο επόμενο κείμενο, η άνοδος των τιμολογίων του ρεύματος της ΔΕΗ και οι εξελίξεις στην αναδιοργάνωση των εργασιακών σχέσεων μέσα στην ενεργειακή βιομηχανία του ελλαδικού χώρου θα καθοριστούν σημαντικά από την εφαρμογή των ρυθμίσεων εμπορίου ρύπων.

Τέλος, η ανάπτυξη της βιομηχανίας των ΑΠΕ γίνεται σαφέστατα σύμφωνα με το σχήμα πατεντών και εμπορικών δικαιωμάτων εφαρμογής τεχνολογίας της καπιταλιστικής ιεραρχίας. Αν πάρουμε το παράδειγμα των μονάδων αιολικής ενέργειας, οι οποίες αποτελούν μονάδες εφαρμόσιμες σε κάθε σημείο του πλανήτη όπου υπάρχει επαρκής παροχή ανέμου, θα δούμε ότι διαμορφώνεται μία ανισορροπία[12] στην

μορφής του θεσμού της οικογένειας, 3) με την άρνηση της παθητικής απορρόφησης των βιο-κοινωνικών αποβλήτων του κεφαλαίου μέσω των αγώνων ενάντια σε πυρηνικές μονάδες [ΣτΣ: θα μπορούσαμε εδώ να προσθέσουμε και παραδείγματα αγώνων ενάντια σε Χώρους Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (ΧΥΤΑ)] και τις εξεγέρσεις σε γκέτο & φυλακές και 4) με την άρνηση της εντατικοποίησης στο εκπαιδευτικό σύστημα».

9. «Ενδιαφέρον παρουσιάζουν παραδείγματα όπου η ανάπτυξη της αιολικής ενέργειας έγινε στην αντίθετη κατεύθυνση απ' ό,τι παρουσιάζεται σαν αναπόφευκτο. Για παράδειγμα, η Δανία επί χρόνια επιδοτούσε τις επενδύσεις σε ανεμογεννήτριες σε κλίμακα οικογένειας, στα χωριά όπου θα τοποθετούνταν αυτές, περιορίζοντας μάλιστα τη συμμετοχή κάθε οικογένειας έτσι ώστε να υπάρχει δίκαιη διανομή των κερδών. Μιας και το κράτος κάλυπτε αυτές τις επενδύσεις, οι τράπεζες έτρεξαν να προσφέρουν χαμηλότοκα δάνεια σε κάθε ενδιαφερόμενο. Για αρκετά χρόνια το ζήτημα της αιολικής ενέργειας έμεινε σ' αυτήν τη μορφή, και φυσικά επεκτάθηκε εύκολα και χωρίς

Ελληνικά Πετρέλαια, Ιανουάριος 2011 : Εγκαταστάσεις στα Διαβατά Θεσσαλονίκης .

κατοχή δικαιωμάτων και τεχνογνωσίας κατασκευής ανεμογεννητριών σε σύγκριση με τις χώρες που στο μέλλον θα αναγκαστούν να εισάγουν αυτή την τεχνολογία και να αγοράσουν άδειες χρήσης. Η άλλη πλευρά του νομίσματος της ίδιας σχέσης εξάρτησης έχει να κάνει με χώρες που εμπλέκονται στο ρόλο της εξαγωγής σε χαμηλές τιμές πρώτων υλών όπως το βανάδιο, το πυρίτιο και το λίθιο που είναι απαραίτητα για την κατασκευή μονάδων ΑΠΕ (π.χ. φωτοβολταϊκά), καθώς και των σχετικών αποθηκευτικών μέσων ενέργειας (μπαταρίες). Οι μεταλλευτικές εταιρίες που εμπλέκονται στην εξόρυξη των πρώτων υλών συμπεριλαμβάνουν στα χαρακτηριστικά τους την εξαθλίωση στις σχέσεις εργασίας, την περιβαλλοντική υποβάθμιση και τις μετατοπίσεις γηγενών πληθυσμών. (Abramsky)

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι με τέτοιους τρόπους, όπως συνοπτικά τέθηκαν στα παραπάνω παραδείγματα, ο πράσινος καπιταλισμός αναπαράγει την κρίση του και προσπαθεί να πετύχει μέσα από την κλιματική αλλαγή και τη ρύπανση που ο ίδιος παράγει με ένα σμπάρο δύο τριγώνια: και νέους τρόπους κερδοφορίας να δημιουργήσει και καινούργια επιχειρήματα να εκμεταλλευτεί στην προσπάθειά του να αυτο-παρουσιαστεί ως ηγεμονική δύναμη στην ιστορία της ανθρωπότητας! Στο επόμενο κείμενο θα επικεντρωθούμε στην ενεργειακή πραγματικότητα του ελλαδικού χώρου. Θα προσπαθήσουμε να δούμε με ποιο τρόπο εξελίσσεται στην παρούσα συγκυρία η εργασιακή/ενεργειακή κρίση στον ελλαδικό χώρο και πώς αυτό αποτυπώνεται στην άνοδο των ενεργειακών τιμολογίων, στις αλλαγές στο εσωτερικό της ΔΕΗ και στους νέους κοινωνικούς αγώνες που αναδύονται στις περιοχές παραγωγής και κατανάλωσης της ενέργειας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Abramsky, Kolya, (2010), Energy, Work, and Social Reproduction in the World Economy, από το βιβλίο Sparking a Worldwide Energy Revolution, AK Press.

Abramsky, Kolya, (2010), Beyond Copenhagen: Common Ownership, Reparations, Degrowth and Renewable Energy Technology Transfer, http://www.folkecenter.net/mediafiles/folkecenter/pdf/Beyond-Copenhagen-degrowth-reparations.pdf

Caffentzis, George, (2010), "Peak Oil" and "Resource Curses" from a Class Perspective

Black Out στο κοινωνικό εργοστάσιο, τ. 9, Δον Κιχώτες και ιδιωτες… η περίπτωση των αιολικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, http://www.blackout.gr/keimena/98

Midnight Notes, (2009), Υποσχετικές Επιστολές: Από την Κρίση στην Κοινότητα, http://www.yfanet.net/

Midnight Notes, (1980), No Future Notes: the Work/Energy Crisis & The Anti-Nuclear Movement, http://www.midnightnotes.org/PDFnofuture.pdf

Midnight Notes II. Vol. 1, (1980), The Work/Energy Crisis and the Apocalypse, http://www.midnightnotes.org/workenergyapoc.html

Ο χορός της καραμανιόλας, (2009), Οικονομικη κριση & κριση συναινεσης, www.xorostiskarmaniolas.blogspot

Factory: Επιθεώρηση για τους Μητροπολιτικούς Ανταγωνισμούς, (2010), Σημειώσεις για την καπιταλιστική κρίση: Από το κραχ του 1929 στην σημερινή συγκυρία, http://factoryfanet.wordpress.com/

Oceransky Sergio (2008), Συγκρούσεις για τον αέρα στον Ισθμό του Tehuantepec.

Ο πράσινος καπιταλισμός αναπαράγει την κρίση του και προσπαθεί να πετύχει μέσα από την κλιματική αλλαγή και τη ρύπανση που ο ίδιος παράγει με ένα σμπάρο δύο τριγώνια: και νέους τρόπους κερδοφορίας να δημιουργήσει και καινούργια επιχειρήματα να εκμεταλλευτεί στην προσπάθειά του να αυτοπαρουσιαστεί ως ηγεμονική δύναμη στην ιστορία της ανθρωπότητας!

αντιρρήσεις. Μόλις όμως η αγορά ενέργειας στη Δανία "απελευθερώθηκε" και έκαναν την εμφάνισή τους τα μεγα-σχέδια βιομηχανικής κλίμακας, οι ίδιοι οι Δανοί στράφηκαν εναντίον τους αποφασιστικά με αποτέλεσμα να μη γίνει καμία τέτοια επένδυση εκεί. Φυσικά η "ήπια" πολιτική του κράτους της Δανίας οφείλεται σε συγκεκριμένες κοινωνικές δομές και πρακτικές και καθόλου δε δεσμεύει το πώς συμπεριφέρονται εταιρείες δανέζικης ιδιοκτησίας εκτός συνόρων. Αλλά είναι μια χρήσιμη απόδειξη, για χρήση στο Μεξικό και αλλού, του ότι η εναντίωση στα βιομηχανικά σχέδια εκμετάλλευσης του ανέμου (αλλά και της γης, συχνά δε και των υδάτων) δε συνεπάγεται απόρριψη της αιολικής ενέργειας, αλλά ενός συγκεκριμένου μοντέλου που εξασφαλίζει κέρδη στους βιομήχανους, μοιράζοντας τις ζημιές στους κάθε φορά ντόπιους». (Oceransky 2008)

10. Σύμφωνα με την έκθεση του ΟΗΕ «Οι Παγκόσμιες Τάσεις στην Αειφόρο Ενεργειακή Ανάπτυξη» (2009), οι επενδύσεις στις ΑΠΕ σε σχέση με αυτές στο φυσικό αέριο και το λιθάνθρακα τετραπλασιάστηκαν μέσα στο 2008 έναντι του 2004. Κι αν το 2009 η οικονομική κρίση χτύπησε και τον "πράσινο τομέα", οι θεσμικοί φορείς επιμένουν ότι η ανάπτυξή του αποτελεί τη μόνη απάντηση. Η αιολική ενέργεια προσελκύει τις υψηλότερες επενδύσεις, αν και η ηλιακή ενέργεια εμφανίζει τα περισσότερα κέρδη. Τα βιοκαύσιμα και η γεωθερμία είναι άλλοι σταθερά ανερχόμενοι τομείς. Ο Μπάρακ Ομπάμα μετά την εκλογή του είχε επαναλάβει τη δέσμευσή του για «πράσινες επενδύσεις» 150 δισ. δολαρίων τα επόμενα 10 χρόνια. Σήμερα, οι ΗΠΑ έχουν επενδύσει πάνω από 67 δισ. δολάρια σε αυτόν τον τομέα, όπως άλλωστε και η Κίνα. (Ο χορός της καρμανιόλας)

11. Οι όροι «Βορράς» και «Νότος» χρησιμοποιούνται σχηματικά διευκολύνοντας την αναφορά στις πλούσιες βιομηχανοποιημένες χώρες και τις φτωχές αναπτυσσόμενες χώρες αντίστοιχα. Παρ' όλα αυτά αυτός ο διαχωρισμός δεν είναι ικανοποιητικός γιατί συγκαλύπτει τα κοινά συμφέροντα μεταξύ των ελίτ των αναπτυσσόμενων και των αναπτυγμένων χωρών καθώς και την απουσία απόλυτα ομογενοποιημένων ομάδων συμφερόντων εντός των δύο κατηγοριών. Επίσης, κρίνεται ότι τα αναλυτικά σχήματα του αντιιμπεριαλισμού συχνά αποτελούν μέρος μίας ενσωματώσιμης κρατικής ιδεολογίας η οποία συχνά αντικαθιστά τον κοινωνικό-ταξικό ανταγωνισμό με διακρατικούς ανταγωνισμούς.

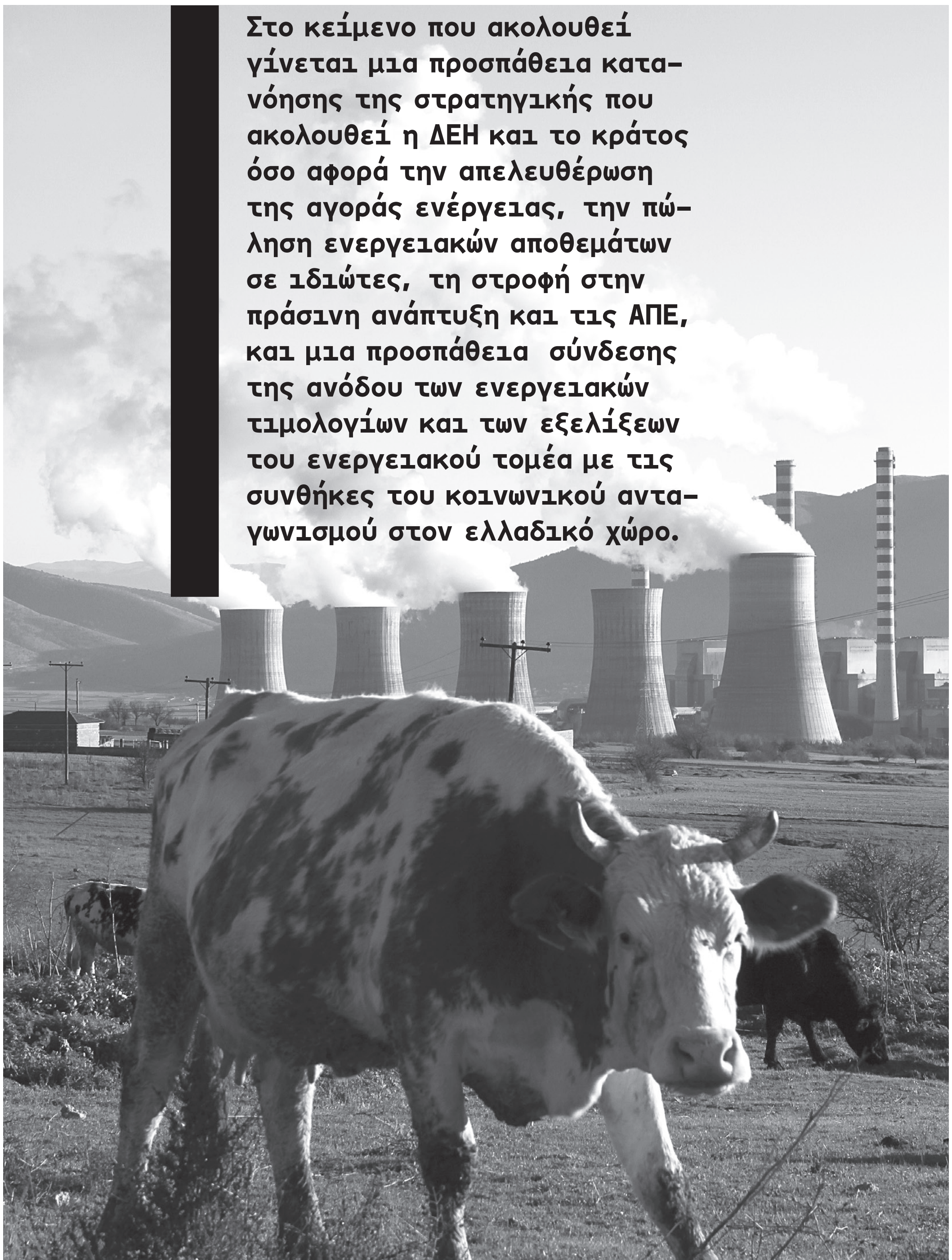
12. Κυρίως σε Γερμανία, Δανία, Ισπανία και ΗΠΑ, με την Κίνα και την Ινδία να γίνονται πρόσφατα σημαντικοί παράγοντες της σχετικής βιομηχανίας.

ΔΕΗ & εργασιακή ενεργειακή κρίση

Ενέργεια στον ελλαδικό χώρο και μετασχηματισμοί του ενεργειακού τομέα

Στο κείμενο που ακολουθεί γίνεται μια προσπάθεια κατανόησης της στρατηγικής που ακολουθεί η ΔΕΗ και το κράτος όσο αφορά την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας, την πώληση ενεργειακών αποθεμάτων σε ιδιώτες, τη στροφή στην πράσινη ανάπτυξη και τις ΑΠΕ, και μια προσπάθεια σύνδεσης της ανόδου των ενεργειακών τιμολογίων και των εξελίξεων του ενεργειακού τομέα με τις συνθήκες του κοινωνικού ανταγωνισμού στον ελλαδικό χώρο.

Την εποχή που άρχισε στην Ελλάδα η παραγωγή και η διάθεση του ηλεκτρικού ρεύματος, ίσχυαν οι βασικές αρχές του ρωμαϊκού δικαίου σύμφωνα με τις οποίες η ενέργεια δεν αποτελούσε πράγμα αφού δεν έφερε την ιδιότητα του σώματος (αντικειμένου). Συνέπεια αυτού, εκτός των άλλων, ήταν να μη διώκεται για κλοπή όποιος έκανε παράνομα χρήση αυτού. Από ένα σημείο και μετά, η αφαίρεση ή παράνομη λήψη ηλεκτρικού ρεύματος είχε αρχίσει να λαμβάνει μεγάλες διαστάσεις. Έτσι, δια του νόμου 2979 της 3/6 Αυγούστου 1922 «Περί ηλεκτρικών εγκαταστάσεων», οποιαδήποτε αφαίρεση ή παράνομη εκμετάλλευση ηλεκτρικού ρεύματος κατέστη «ιδιώνυμο αδίκημα» τιμωρούμενο με φυλάκιση από δύο μήνες μέχρι ένα χρόνο ή με χρηματική ποινή ή και με αμφότερες ποινές.[1]

Τη διαχείριση και εκμετάλλευση της ηλεκτρικής ενέργειας κατείχε από τότε και μέχρι προσφάτως η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ) με τη μορφή μίας καθαρά κρατικά ελεγχόμενης εταιρείας παραγωγής και διάθεσης ηλεκτρικού ρεύματος και υπηρεσίας κοινής ωφελείας (ΔΕΚΟ). Οι τιμές του ρεύματος ήταν χαμηλότερες εκείνη την εποχή γιατί ήταν προσαρμοσμένες σε μία φάση του κοινωνικού ανταγωνισμού σαφέστατα λιγότερο οξυμένη σε σύγκριση με τα χρόνια που ακολούθησαν. Από το 1999

1. Πηγή: ΔΕΗ στο http://el.wikipedia.org/

2. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε εδώ ότι η παραπάνω διαδικασία είναι άμεσα συνδεδεμένη με τη θετική τάση που είχε διαμορφωθεί στα Βαλκάνια ως προς την κατασκευή νέων μεγάλων υδροηλεκτρικών φραγμάτων. Αυτό το γεγονός πρέπει να το δούμε σε συνδυασμό με την προώθηση του πράσινου καπιταλισμού στην Ευρώπη, ο οποίος έχει την τάση να περιφερειοποιεί τις περισσότερο επιβλαβείς και μηβιώσιμες δραστηριότητες, μία από τις οποίες είναι και τα μεγάλα φράγματα. Αυτή η παρατήρηση είναι ιδιαίτερα επίκαιρη αν λάβουμε υπόψη το δεδηλωμένο ενδιαφέρον της ΔΕΗ. Α.Ε. για την κατασκευή και εκμετάλλευση τεσσάρων υδροηλεκτρικών σταθμών στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη.

3. Πηγή: http://seenerga.wordpress.com/

4. Η κατάσταση με τα τιμολόγια της ΔΕΗ, περίπου από τις αρχές του 2010, γίνεται περισσότερο δύσκολο να συγκριθεί με το παρελθόν καθώς από τότε το τιμολόγιο διασπάται σε επιμέρους κομμάτια που προηγουμένως συμπεριλαμβάνονταν στην ενιαία τιμή. Έχουμε δηλαδή χωριστά τις τιμές για το ονομαζόμενο «ανταγωνιστικό» τμήμα με τις οποίες πληρώνεται ο προμηθευτής της ενέργειας (εν προκειμένω η εμπορία της ΔΕΗ, που μπορεί να είναι όμως και κάποια ιδιωτική εταιρεία) και το τμήμα με τις «μη ανταγωνιστικές δραστηριότητες» με

και μετά, όμως, τα πράγματα αλλάζουν. Το νεοφιλελεύθερο μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης υπαγορεύει την άρση των θεσμικών ρυθμίσεων που επέβαλαν το μονοπωλιακό χαρακτήρα της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (αναφέρεται και ως «απελευθέρωση της αγοράς») και τη λειτουργία της σε ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον με τη συμμετοχή ιδιωτικών κεφαλαίων στα πλαίσια μιας ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς. Αυτές οι νέες πολιτικές επιταγές της Ε.Ε για «απελευθέρωση» της αγοράς ενέργειας φέρνουν τιτάνιες αλλαγές σ' αυτό το μέχρι πρότινος θεωρούμενο κοινωνικά περισσότερο ως «κοινό αγαθό», προωθώντας μία καινούργια οπτική της ενέργειας ως ένα πολλά υποσχόμενο εμπόρευμα. Παράλληλα, λαμβάνει χώρα η θεσμοποίηση των νέων περιφράξεων του ήλιου, του αέρα και την άλλων φυσικών πόρων. Αυτή η διαδικασία «απελευθέρωσης της ενέργειας» επεκτείνεται στα Βαλκάνια τον Οκτώβριο του 2005 με μία συμφωνία μεταξύ της ΕΕ και των Βαλκανικών χωρών[2], η οποία δημιουργεί μία κοινή ενεργειακή αγορά. Η συμφωνία για την ευρωπαϊκή ενεργειακή κοινότητα δημιουργεί συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού στο εμπόριο ενέργειας και οδηγεί στην ευθυγράμμιση των βαλκανικών χωρών με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για την ενέργεια και το περιβάλλον, ενώ φυσικά συνοδεύεται με επενδύσεις που παρέχονται από την Παγκόσμια Τράπεζα και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης.

Από το 1999 και μετά, με την «απελευθέρωση», αλλά πρακτικά απορρύθμιση, της εγχώριας αγοράς ενέργειας έχουμε ουσιαστικά την υποβάθμιση του ρόλου της ΔΕΗ και την άνοδο στο προσκήνιο ιδιωτικών εταιρειών παραγωγής ενέργειας. Μια σημαντική διαφοροποίηση της νέας αγοράς σε σχέση με το παλιό καθεστώς είναι ο διαχωρισμός του τομέα της προμήθειας από τον τομέα της παραγωγής και η διαμόρφωση ουσιαστικά δύο ξεχωριστών αγορών: μία για τους φυσικούς πόρους π.χ. λιγνίτης, μία για την παραγωγή του ρεύματος. Στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής, οι ιδιωτικές επενδύσεις τόσο σε έργα εκμετάλλευσης ορυκτών καυσίμων όσο και σε ΑΠΕ, παίζουν, όπως θα δούμε και παρακάτω, καθοριστικό ρόλο για την ολοκλήρωση και τη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς, καθώς κάτι τέτοιο ζητείται από τους κανόνες των συνθηκών της λειτουργίας της.

Οι αλλαγές που λαμβάνουν χώρα ως συνέπεια της «απελευθέρωσης» της αγοράς ενέργειας είναι οι εξής:

1. Πρώτη αλλαγή η αύξηση της οικιακής τιμολόγησης

Σύμφωνα με το συνδικάτο εργαζομένων στην ενέργεια «Εργατική Αλληλεγγύη», από το 1999 έως το 2009 τα οικιακά τιμολόγια αυξήθηκαν περίπου κατά 50% , ενώ τα τελευταία δύο χρόνια έχουν αυξηθεί κατά 23,4%.[3] Προσπαθώντας να επαληθεύσουμε αυτή την εκτίμηση, συναντάμε προβλήματα πολυπλοκότητας του τρόπου τιμολόγησης[4], σε γενικές γραμμές όμως, κρίνοντας από τις πιο πρόσφατες μεταβολές των τιμών του ρεύματος, εύκολα μπορούμε να πούμε ότι τα τελευταία χρόνια υπάρχει μία τάση αύξησης των τιμών του ρεύματος η οποία έχει συμβεί με:

- Αύξηση την 1η Σεπτέμβρη του 2005 κατά περίπου 3% για την πλειοψηφία των νοικοκυριών,
- Αύξηση την 1η Αυγούστου του 2007 κατά 3,8%,
- Αύξηση την 1η Δεκεμβρίου 2007 των νυχτερινών τιμολογίων κατά 5%.
- Επιβολή ειδικού φόρου Κατανάλωσης (ΕΦΚ) και χρέωση Δικαιωμάτων Εκτέλεσης Τελωνειακών Εργασιών (ΔΕΤΕ) από 2 Μαΐου 2010 ως «Επείγοντα μέτρα για την αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης στο πλαίσιο της προστασίας της Εθνικής Οικονομίας»
- Αύξηση την 1η Ιανουρίου 2011 κατά 11% για κατανάλωση μέχρι 800 Kwh, και 3% για κατανάλωση 1000 έως 2500 Kwh

Η άνοδος των ενεργειακών τιμολογίων μετά την 1η Ιανουαρίου του 2011 δεν είναι μεμονωμένη ούτε θα είναι και η μοναδική. Σύμφωνα με δημοσιεύματα του τύπου, η διοίκηση της ΔΕΗ έχει ταχθεί υπέρ της ετήσιας σταδιακής αύξησης των τιμολογίων, προκειμένου να αποφευχθεί μία απότομη άνοδος-σοκ. Η ΔΕΗ υπολογίζεται ότι μέχρι το 2013 θα πρέπει να αυξήσει τα τιμολόγια τουλάχιστον κατά 40-50%. Αυτές οι αυξήσεις συμβαίνουν για τρεις λόγους: 1) η ΔΕΗ προωθεί την ανταγωνιστικότητα της ενέργειας από ΑΠΕ επιδοτώντας την με ένα επιπλέον τέλος το οποίο μετακυλύει στον καταναλωτή, 2) η ΔΕΗ αναμένεται να αρχίσει να πληρώνει πρόστιμα για να αντεπεξέλθει στις απαιτήσεις του χρηματιστηρίου ρύπων και των οριζόμενων από τη σχετική αγορά ορίων εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, 3) η ΔΕΗ πρέπει να ανεβάσει τις τιμές της ώστε να καταστήσει, σύμφωνα με τους κανονισμούς της ελεύθερης αγοράς, ανταγωνιστικές τις ιδιωτικές εταιρίες παραγωγής ενέργειας (οι οποίες προς το παρόν πουλάνε ενέργεια κυρίως σε βιομηχανία και καταστήματα).[5]

2. Δεύτερη αλλαγή η πώληση των ενεργειακών αποθεμάτων σε ιδιώτες

Προωθούνται τέσσερις προτάσεις-στόχοι για την ελληνική αγορά που πρέπει να εφαρμοστούν έως το Μάρτιο του 2011.

- Να αρχίσει η υλοποίηση του σχεδίου για άνοιγμα σε τρίτους της παραγωγής ενέργειας από λιγνίτη. Με τον τρόπο αυτό, οι ιδιώτες συνέταιροι θα αποκο-

Από το 1999 και μετά, με την «απελευθέρωση», αλλά πρακτικά απορρύθμιση, της εγχώριας αγοράς ενέργειας έχουμε ουσιαστικά την υποβάθμιση του ρόλου της ΔΕΗ και την άνοδο στο προσκήνιο ιδιωτικών εταιρειών παραγωγής ενέργειας

Ιμάντες μεταφοράς τέφρας στην περιοχή Χαραυγή - Καρδία στο Λιγνιτικό Κέντρο Δυτικής Μακεδονίας

το οποίο πληρώνονται τα έξοδα του δικτύου μεταφοράς, του δικτύου διανομής και οι Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας (ΥΚΩ). Οι δαπάνες για τις μη ανταγωνιστικές δραστηριότητες αφορούν τα αντίστοιχα τμήματα της ΔΕΗ (που από το 2011 θα γίνουν ανεξάρτητες εταιρείες –μάλλον θυγατρικές της). Οι δαπάνες για ΥΚΩ καλύπτουν τις επιβαρύνσεις τις ΔΕΗ από την υποχρέωσή της να παρέχει ηλεκτρική ενέργεια ανεξαρτήτως πραγματικού κόστους της σε όλους τους καταναλωτές που το ζητούν, σε τιμές που ορίζονται από το κράτος. Τα δύο κομμάτια ακολουθούν πλέον διαφορετικές λογικές τιμολόγησης και μεταβάλλονται ανεξάρτητα τα μεν από τα δε (με διαφορετικές αποφάσεις), με αποτέλεσμα οι προσπάθεια σύγκρισης με το παρελθόν να γίνεται λίγο χαοτική. Πόσο μάλλον που δεν μπορούμε να προσδιορίσουμε κάποια «σταθμισμένη» τιμή που να είναι αντιπροσωπευτική για όλους τους καταναλωτές κάθε κατηγορίας (δηλαδή 1 τιμή για οικιακούς καταναλωτές, μία για βιομηχανικούς κλπ). Πηγή: http://www.dei.gr/ecPage.aspx?id=13332&nt=18&lang=1

5. Σύμφωνα με το συνδικάτο εργαζομένων στην ενέργεια «Εργατική Αλληλεγγύη «Την ίδια στιγμή, οι ελάχιστες ιδιωτικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην ελληνική αγορά, έχοντας κυρίως στρέψει το ενδιαφέρον τους στους βιομηχανικούς πελάτες, έχουν εξασφαλισμένα κέρδη σε βάρους του

Κλίτος, Δεκέμβριος 2010: κατεδαφισμένα σπίτια στο χωριό φάντασμα, σύντομα θα ξεκινήσει η εξόρυξη λιγνίτη που βρίσκεται στο υπέδαφός του.

Στις εργασιακές σχέσεις τα τελευταία χρόνια πραγματοποιείται επέλαση εργολάβων σε πάγιες εργασίες παντού: στα ορυχεία, στις μονάδες παραγωγής, στο δίκτυο διανομής και μεταφοράς. Το 65% των εργασιών διανομής έχει πλέον δοθεί σε εργολάβους, που συνήθως χρησιμοποιούν ανειδίκευτους και ανασφάλιστους εργάτες.

μίζουν εύκολα κέρδη, εκμεταλλευόμενοι τα αποθέματα λιγνίτη που μέχρι πρότινος διαχειριζόταν αποκλειστικά η ΔΕΗ.

- Λύση για την αποφυγή πώλησης των ορυχείων η πρόταση για ενοικίαση λιγνιτικών μονάδων παραγωγής ρεύματος ή η ανταλλαγή παραγωγής από οποιαδήποτε μονάδα της ΔΕΗ με παραγωγή άλλης μονάδας. Οι οδηγίες της Ε.Ε. προς την ελληνική κυβέρνηση είναι ξεκάθαρες ότι αν δε βρεθεί λύση για τη ΔΕΗ, τότε η επιχείρηση θα πρέπει να πουλήσει σε διεθνή πλειστηριασμό το 40% των λιγνιτικών μονάδων της».[6] Υπάρχει σχεδιασμός για επέκταση των λιγνιτορυχείων της Κοζάνης-Πτολεμαΐδας με επιπτώσεις στην τοπική κοινωνία, συνθήκες μετεγκατάστασης κοινοτήτων (Ακρινή, Αγ. Ανάργυροι, Μαυροπηγή, Ποντοκώμη).
- Να αποσπαστεί η διαχείριση των υδάτινων ενεργειακών αποθεμάτων (υδροηλεκτρικοί σταθμοί) από τη ΔΕΗ και να δοθεί σε ανεξάρτητο φορέα ή από το διαχειριστή του συστήματος (ΔΕΣΜΗΕ). Παράλληλα, προτάθηκε η εισαγωγή μεσαζόντων στην παραγωγή οι οποίοι θα αγοράζουν ενέργεια σε τιμή κόστους και θα πωλούν «ελεύθερα». Στις περιπτώσεις εκείνες που ο ανεξάρτητος διαχειριστής θα αποφασίζει την είσοδο λιγότερων ή καθόλου υδροηλεκτρικών και την εισαγωγή π.χ. περισσότερων μονάδων φυσικού αερίου, θα δημιουργηθεί άνοδος των ενεργειακών τιμολογίων.
- Η θέσπιση του πλαισίου για την έρευνα και την παραγωγή υδρογονανθράκων στην Ελλάδα μέσα στην άνοιξη του 2011 και η παροχή των πρώτων αδειών για εξόρυξη πετρελαίου σε ιδιώτες τους επόμενους 18 με 24 μήνες.[7]

3. Ποιες είναι οι σκέψεις και αντιδράσεις των εργαζομένων στην ΔΕΗ;

Το πιο σημαντικό ζήτημα που απασχολεί αυτή τη στιγμή τους υπαλλήλους/εργάτες στη ΔΕΗ είναι η συζήτηση για τη μείωση/περικοπή των μισθών, ένα ζήτημα που δημιουργεί δυσαρέσκεια αλλά ακόμα δεν εκφράζεται. Αυτό οφείλεται στην αποδυνάμωση των εργαζομένων στη ΔΕΗ λόγω των πολλών και πρόωρων συντάξεων και ταυτόχρονα λόγω της ύπαρξης πολλών εργολαβιών σε διάφορους τομείς της λειτουργίας της ΔΕΗ που δημιουργεί διαφορετικές ταχύτητες στις διεκδικήσεις των εργαζόμενων.

Όσον αφορά στις εργασιακές σχέσεις, τα τελευταία χρόνια πραγματοποιείται επέλαση εργολάβων σε πάγιες εργασίες παντού: στα ορυχεία, στις μονάδες παραγωγής, στο δίκτυο διανομής και μεταφοράς κ.τ.λ. Το 65% των εργασιών διανομής έχει πλέον δοθεί σε εργολάβους, που συνήθως χρησιμοποιούν ανειδίκευτους και ανασφάλιστους εργάτες. Οι εργαζόμενοι στη ΔΕΗ με συμβάσεις ορισμένου χρόνου εργάζονται συνήθως χωρίς κατάλληλη εκπαίδευση, χωρίς τα απαραίτητα εφόδια εργασίας και μέσα σε ένα καθεστώς εντατικής και πιεστικής εργασίας. Είναι μια ευέλικτη και ελαστική μορφή εργασίας που εξυπηρετεί απόλυτα τις εποχιακές ανάγκες για εργασία της ΔΕΗ. Εργάτες μιας χρήσης ή πολλών επαναλαμβανόμενων χρήσεων μικρής διάρκειας.

Σε αυτές τις συνθήκες εκατοντάδες είναι τα «ατυχήματα» που αφορούν εργαζόμενους, ανασφάλιστους και ασφαλισμένους, που εργάζονται σε εργολάβους και που ποτέ δε δηλώθηκαν. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ομάδας «σύντροφοι από Κοζάνη - Πτολεμαΐδα» (Ιούνης 2009), από το 2001 μέχρι σήμερα, στο Νομό Κοζάνης και σε χώρους της ΔΕΗ δολοφονήθηκαν δεκαπέντε εργάτες: οκτώ ήταν μόνιμοι στη ΔΕΗ και επτά ήταν εργάτες σε εργολάβους.[8]

Για το ρόλο των συνδικάτων

Τα συνδικάτα των εργαζομένων στη ΔΕΗ (πρωτοβάθμια–τριτοβάθμια) δε διαφέρουν καθόλου από τα υπόλοιπα συνδικάτα. Ουσιαστικά, αποτελούν κι αυτά καθεστωτικά μορφώματα που ελέγχονται από μια κάστα κομματικών συνδικαλιστών, οι οποίοι απολαμβάνουν ειδικά προνόμια και ανταλλάσσουν διαφόρων ειδών «εξυπηρετήσεις». Η ΓΕΝΟΠ είναι η πιο ισχυρή συνδικαλιστική οργάνωση, ενώ τα υψηλόβαθμα στελέχη της είναι αυτά που αποφασίζουν αν θα γίνουν απεργίες ή όχι και πόσο δυναμικές θα είναι αυτές. Δυστυχώς, για τους υπόλοιπους εργαζόμενους δεν υπάρχουν περιθώρια για συζήτηση στα θέματα που τους απασχολούν, απλώς ακολουθούν τις οδηγίες των μεγάλων κεφαλιών. Παρόλα αυτά, υπάρχουν συνδικάτα που φέρουν ελπίδες, όπως το νεοσύστατο τοπικό συνδικάτο «Εργατική Αλληλεγγύη» (ΣΕΕΝ) που εδρεύει στην Κοζάνη και το οποίο σύμφωνα με την ομάδα «σύντροφοι από Κοζάνη-Πτολεμαΐδα» λειτουργεί μακριά από κομματικές και μικροπολιτικές λογικές ως ανεξάρτητος πολιτικός φορέας (ακόμη και στους οικονομικούς του πόρους, αρνούμενο κάθε κρατική, εργοδοτική και κομματική χρηματοδότηση). Το συνδικάτο αυτό κρίνεται από τους συντρόφους ότι λειτουργεί με ξεκάθαρο ταξικό προσδιορισμό, έχοντας ως θεμελιώδη κριτήρια του λόγου και των δράσεων του τις ανάγκες και τα δίκαια

κρατικού τομέα , ενώ την ίδια στιγμή η κυβέρνηση προσπαθεί να τις πολλαπλασιάσει, ανταποκρινόμενη στις κατευθύνσεις της Ε.Ε. για πλήρες άνοιγμα της αγοράς ενέργειας. Την ίδια στιγμή, το δίκτυο μεταφοράς ενέργειας που κατασκευάστηκε με χρήματα του δημοσίου, παραδόθηκε το 2001 στην εταιρία ΔΕΣΜΗΕ Α.Ε. η οποία το ανοίγει και προς ιδιωτική χρήση. Εδώ και μια δεκαετία η ΔΕΗ έχει πληρώσει για τέλη χρήσης του δικτύου (το οποίο κατασκεύασε και ουσιαστικά διαχειρίζεται) το τεράστιο ποσό των 1,17 δισ. ευρώ!». ΠΗΓΗ: http://seenerga.wordpress.com/

6. Πηγή: http://www.tovima.gr/

7. Πηγή: http://seenerga.wordpress.com/

8. Πηγή: Σύντροφοι από Κοζάνη - Πτολεμαΐδα, (Ιούνης 2009), Εισήγηση εκδήλωσης για τα εργατικά "ατυχήματα" στη ΔΕΗ,

Η αύξηση των ενεργειακών τιμών αποτελεί μία έμμεση επίθεση στο μισθό των εργαζομένων, αλλά είναι κάτι παραπάνω από αυτό. Εκφράζει τη στρατηγική επιλογή του κεφαλαίου να αναδιοργανώσει συνολικά τις κοινωνικές σχέσεις μέσα από το άνοιγμα της ενεργειακής αγοράς.

Άγιος Δημήτριος, Δεκέμβριος 2010 : Το νεκροταφείο του χωριού με φόντο τις καμινάδες του εργοστασίου.

των εργαζομένων. Παρόλα αυτά, συμπληρώνουν ότι και σε αυτή την περίπτωση κατοχυρώνει ρόλους και συνεπώς με αυτόν τον τρόπο διατηρούνται και αναπαράγονται «ηγετικές μορφές» και ιεραρχικές δομές, οι οποίες ουσιαστικά ενισχύουν τη λογική της ανάθεσης του αγώνα σε κάποιους άλλους.

Κύρια θέματα που απασχολούν τους εργαζόμενους πέρα από την μείωση των μισθών, είναι τα σενάρια για την πώληση της ΔΕΗ που προκαλούν μεγάλη ανησυχία. Η σιγή ιχθύος που περιβάλλει το ζήτημα δημιουργεί πολλά σενάρια. Δεν υπάρχει αρκετός λιγνίτης; Θα κλείσουν τα υπάρχοντα ορυχεία; Οι περιβαλλοντικές ρήτρες που επιβάλλει η Ε.Ε. για το 2017 θα οδηγήσουν στο κλείσιμο των δεκαπέντε ορυχείων ώστε να μείνει μια μονάδα παραγωγής;

Τέτοιου είδους ζητήματα θα προσπαθήσουμε να πραγματευτούμε στη συνέχεια του κειμένου ξεκινώντας από τα ζητήματα 1) της ανόδου των ενεργειακών τιμών και 2) της ανάπτυξης των μονάδων ΑΠΕ.

4. Γιατί γίνονται οι αυξήσεις στα τιμολόγια της ΔΕΗ;

Όταν το 2001 & 2006 άνοιξε και στην πράξη η αγορά της ενέργειας στην Ελλάδα, (δηλαδή ιδιώτες μπορούσαν να πωλούν ενέργεια, κυρίως με μονάδες φυσικού αερίου και ΑΠΕ), η ΔΕΗ ήταν υποχρεωμένη να αγοράζει ένα ποσοστό ώστε να τηρεί τις οδηγίες της Ε.Ε. για την απελευθέρωση της αγοράς της ενέργειας. Η ζημιά που προήρθε από αυτή την αγορά (οι τιμές του λιγνίτη είναι πιο φθηνές από ΑΠΕ & φυσικό αέριο) έπρεπε να καλυφθεί από κάπου -μόνη λύση η αύξηση των τιμολογίων. Έτσι, στο λογαριασμό μας υπάρχει πλέον το Ειδικό Τέλος για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (Α.Π.Ε) που έχει επιβληθεί από τον Ν.2773/99 (άρθρο 40), το ύψος του οποίου προσδιορίζεται με Υπουργική Απόφαση μετά από πρόταση της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (Ρ.Α.Ε.)[9] και χρεώνεται σε όλους τους πελάτες με βάση το ύψος της ηλεκτρικής ενέργειας που καταναλώνουν.

Σύμφωνα με το Ν.2773/99, η ΔΕΗ καταβάλλει το Ειδικό Τέλος ΑΠΕ στο Διαχειριστή του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΔΕΣΜΗΕ) προκειμένου αυτός να καλύψει μέρος του απαιτούμενου ποσού που καταβάλλει στους Παραγωγούς ΑΠΕ, με σκοπό την αγορά από αυτούς ολόκληρης της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγουν. Το συγκεκριμένο αυτό «τέλος» καλύπτει το ακριβότερο κόστος παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ έναντι της παραγωγής από συμβατικά καύσιμα. Από ουσιαστική άποψη, αυτή η χρέωση αποτελεί ένα «ανταποδοτικό τέλος» που η Πολιτεία δια του Ν.2773/99 έχει επιβάλει για να καλυφθεί το κόστος του περιβαλλοντικού αγαθού που προσφέρει στους πολίτες, δηλαδή της καθαρής ενέργειας, αναφέρει στην επίσημη ιστοσελίδα της η ΔΕΗ.

Σύμφωνα με την δική μας ανάγνωση, αυτό το «ανταποδοτικό τέλος» για τις ΑΠΕ είναι ενδεικτικό της ίδιας της λογικής της πράσινης ανάπτυξης. Σου λέει «πλήρωσε ΕΣΥ, και θα σου δώσω ένα καινούργιο «οικολογικό» αγαθό που χρειάζεσαι ΕΓΩ». Κατά τη γνώμη μας, η αύξηση των ενεργειακών τιμών αποτελεί μία έμμεση επίθεση στο μισθό των εργαζομένων, αλλά είναι κάτι παραπάνω από αυτό. Όπως θα αναλυθεί παρακάτω, εκφράζει τη στρατηγική επιλογή του κεφαλαίου να αναδιοργανώσει συνολικά τις κοινωνικές σχέσεις μέσα από το άνοιγμα της ενεργειακής αγοράς. Αυτή η επίθεση λαμβάνει, ειδικότερα, χώρα στην Ελλάδα με τη νέα αύξηση των τιμολογίων από την 1η Ιανουαρίου του 2011, η οποία έχει ξεκάθαρα ταξικά χαρακτηριστικά:

- μειώνεται η τιμολόγηση για εμπορικούς λόγους (μέχρι 9,2%),
- μειώνουν ή/και αυξάνουν ανά περίπτωση τη βιομηχανική τιμολόγηγηση (μέχρι 8%)
- και αυξάνουν την κοινωνική τιμολόγηση (μέχρι 11% για κατανάλωση μέχρι 800 Kwh, μέχρι 3% κατανάλωση 1000 έως 2500 Kwh).

Με δυο λόγια, αυτό μου μας επιφυλάσσει κράτος και κεφάλαιο, όσον αφορά τις ενεργειακές τιμές, είναι: πιο φτηνή ενέργεια από ιδιωτικές μονάδες παραγωγής για τη βιομηχανία και τα καταστήματα, πιο ακριβή ενέργεια από τον κρατικό τομέα για τα νοικοκυριά. Το αποτέλεσμα αυτής της αυξομείωσης είναι κάτι που θα έχει συνέχεια και τα επόμενα χρόνια: μετακύληση του κόστους φορολογίας διοξειδίου του άνθρακα και του καπιταλιστικού κόστους στην εργατική τάξη και στον κόσμο με τα μικρότερα εισοδήματα.

Τα πολυδιαφημισμένα κοινωνικά τιμολόγια της ΔΕΗ με τα οποία έχουν κατακλύσει την τηλεόραση μιλάνε για μείωση του κόστους κατά 10% και 20% σύμφωνα με κοινωνικά κριτήρια (π.χ. για χαμηλά εισοδήματα). Θεωρούμε ότι όλη αυτή η ιστορία είναι σχεδιασμένη ξεκάθαρα ως μία προπαγάνδα που προσπαθεί να αποπροσανατολίσει τον κόσμο από αυτό που πραγματικά συμβαίνει. Υποστηρίζουν ότι προνοούν για μείωση τιμών, όμως δεν εξηγούν ότι αυτό θα γίνει πάνω στην αύξηση που θα λάβει χώρα! Δηλαδή σου υπόσχονται ουσιαστικά …μία μικρότερη αύξηση, μόνο που αυτό δεν το λένε ξεκάθαρα. Επιπλέον, τα κοινωνικά κριτήρια είναι σχεδιασμένα έτσι ώστε να μην μπορούν να επωφεληθούν τα κοινωνικά στρώματα που τα έχουν ανάγκη.[10] Για παράδειγμα, μία μέση τετραμελής οικογένεια είναι αδύνατο να καταναλώνει μόνο 800 με 1000 κιλοβα-

9. Η ΡΑΕ είναι ανεξάρτητη διοικητική αρχή και έχει κυρίως γνωμοδοτικές και εισηγητικές αρμοδιότητες στον τομέα της ενέργειας. Δημιουργήθηκε στα πλαίσια της εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας με την Κοινοτική Οδηγία 96/92 και συνδυάζεται με την πολιτική του εκσυγχρονισμού των ενεργειακών αγορών στην Ελλάδα. Ο ρόλος της ΡΑΕ είναι να παρακολουθεί και να εισηγείται για τις τιμές, τη λειτουργία της αγοράς και τις αδειοδοτήσεις. Ακόμη, να παρέχει πληροφορίες σε επενδυτές και καταναλωτές. Σκοπός της ΡΑΕ είναι, επίσης, να εξασφαλίσει με θεσμικό τρόπο συμβατό με τους μηχανισμούς της απελευθερωμένης αγοράς, τους μακροχρόνιους στρατηγικούς στόχους της ενεργειακής πολιτικής. ΠΗΓΗ: http://www.rae.gr/about/main.htm

10. Παρόμοια κοινωνικά κριτήρια διαφημίστηκαν και για το προαναγγελόμενο μέτρο (σχετικά με τον προϋπολογισμό του 2011) για εξίσωση του ειδικού φόρου στο πετρέλαιο κίνησης με το πετρέλαιο θέρμανσης.

Η ακριβή ενέργεια αποτελεί ανά περιόδους ένα χρήσιμο εργαλείο για τον έλεγχο των συνθηκών μέσα στους οποίους λειτουργεί η ανθρώπινη εργασία.

τώρες το τετράμηνο, ιδιαίτερα στη χειμερινή περίοδο που οι ανάγκες είναι αυξημένες. Επιπλέον, είναι γνωστό ότι η μόνη επιλογή για κάθε νέο/α, επισφαλή εργαζόμενο/η, άνεργο/η με τα ανάλογα εισοδήματα που δε μένει στη γονεϊκή εστία, είναι η συγκατοίκηση με περισσότερους ανθρώπους, πράγμα που αναγκαστικά εμπεριέχει μεγαλύτερη κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος.

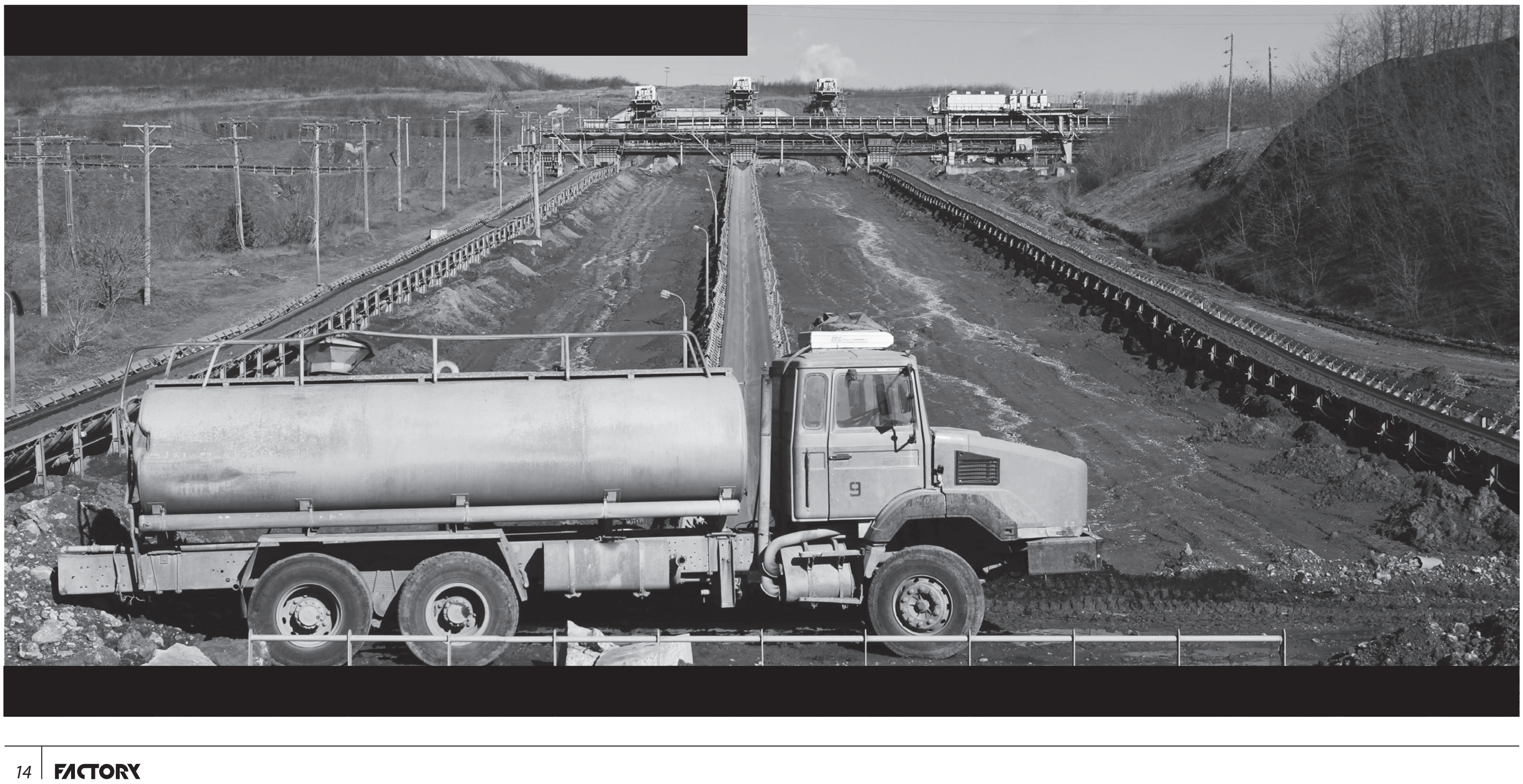
Γιατί συμβαίνει αυτή η επίθεση τώρα;

Η αύξηση των ενεργειακών τιμών πηγαίνει μαζί με την υποτίμηση της εργασίας

Θεωρούμε ότι αυτές οι αλλαγές δε συμβαίνουν τυχαία στη σημερινή συγκυρία της κρίσης. Ο καθορισμός των ενεργειακών τιμών και ο έλεγχός τους θεωρούμε ότι έχει έντονα πολιτικά χαρακτηριστικά και παίζει κεντρικό ρόλο στην έκβαση του κοινωνικού ανταγωνισμού: η ακριβή ενέργεια παίζει το ρόλο της, όπως άλλωστε και η φθηνή.

Η ακριβή ενέργεια αποτελεί ανά περιόδους ένα χρήσιμο εργαλείο για τον έλεγχο των συνθηκών μέσα στους οποίους λειτουργεί η ανθρώπινη εργασία. Για παράδειγμα, κατά τη διάρκεια της κρίσης της δεκαετίας του '70, μία περίοδο στην οποία οι κοινωνικοί αγώνες ήταν ισχυροί, μία άμεση επίθεση στο μισθό θα ήταν πολύ δύσκολη χωρίς να προκληθούν μεγάλες αντιστάσεις. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η άνοδος των ενεργειακών τιμών έχει αποτελέσει μία αποτελεσματική έμμεση επίθεση στο μισθό, αφού η άνοδος του ενεργειακού κόστους σημαίνει αύξηση του κόστους διαβίωσης. Εκφράζει την επιλογή του κεφαλαίου να επιτεθεί μέσα από τη φιλελευθεροποίηση της ενεργειακής αγοράς, να αναδιοργανώσει συνολικά τις κοινωνικές σχέσεις και να απαντήσει σε μία κρίση πειθάρχησης των εργατών η οποία για τα αφεντικά αναγιγνώσκεται ως κρίση κερδοφορίας και πτώση της παραγωγικότητας. Μία τέτοια πτώση παραγωγικότητας λαμβάνει χώρα στην Ευρώπη από το '70 και μετά (δες παράρτημα, Πίνακα 1), η οποία έχει συνοδευτεί με αύξηση των τιμών της ενέργειας στην Ευρώπη των 15 σε όλα τα επίπεδα (φυσικό αέριο, πετρέλαιο, ηλεκτρικό ρεύμα -δες παράρτημα, Πίνακα 2). Στην ουσία του, θεωρούμε ότι αυτό που συμβαίνει τα τελευταία χρόνια με το κεφάλαιο στην Ευρώπη όσον αφορά την ενεργειακή (και περιβαλλοντική) του πολιτική, δεν είναι μία κρίση εξάντλησης της ενέργειας ούτε μία «καλή διάθεση» στροφής «στην πιο καθαρή αλλά και πιο ακριβή ενέργεια» για χάρη του περιβάλλοντος. Αντίθετα, αποτελεί στρατηγική αντιμετώπισης του κοινωνικού-ταξικού ανταγωνισμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο, της εργασιακής/ενεργειακής κρίσης όπως ορίσαμε προηγουμένως, παίζοντας, ανάμεσα σε άλλα, τα χαρτιά της «πράσινης ανάπτυξης και διπλωματίας» ως μία ιδεολογική και υλική διέξοδο από την κρίση.

11. Η μηχανοποίηση, δηλαδή η εισαγωγή νέων τεχνολογιών στην παραγωγική διαδικασία, γίνεται με σκοπό τη μείωση του χρόνου που χρειάζεται να δουλέψει ένας εργαζόμενος προκειμένου να παραχθεί ένα εμπόρευμα. Είναι λάθος, όμως, να υποβιβάζουμε το ρόλο του εργάτη σε χειριστή μηχανών ή σε μία «παθητική» δεξαμενή εργασιακής δύναμης. Η οπτική μας προσεγγίζει τη μηχανή, και γενικότερα την τεχνολογική εξέλιξη, μέσα από το πρίσμα του κοινωνικού-ταξικού ανταγωνισμού που προκάλεσε την κατασκευή της και οδήγησε στο βιομηχανικό καπιταλισμό. Με τον όρο μηχανή ορίζουμε την ολοκληρωμένη υποδομή που οδηγεί στην λειτουργία της παραγωγικής διαδικασίας δηλαδή 1) την πηγή ενέργειας που μετατρέπεται σε μηχανική (π.χ. λιγνίτης, πετρέλαιο, αιολική, πυρηνική, κ.λ.π.), 2) το είδος του κινητήρα που χρησιμοποιείται για τη μετατροπή (ατμομηχανή, κινητήρας εσωτερικής καύσης, ανεμογεννήτρια, πυρηνικός αντιδραστήρας) και 3) το εργαλείο που χρησιμοποιεί ο εργαζόμενος στην παραγωγή (αργαλειός, μηχανή υφαντουργίας, ηλεκτρονικός υπολογιστής, κλπ). Ιστορικά, η μηχανοποίηση έχει χρησιμοποιηθεί από το κεφάλαιο και τα αφεντικά με σκοπό να ανατρέψει μία υφιστάμενη εργασιακή συνθήκη και τις σχέσεις αλληλεγγύης και αντίστασης που έχουν αναπτυχθεί και να πειθαρχήσει πάνω στο εργατικό δυναμικό. Χωρίς να θέλουμε να επεκταθούμε για τους σκοπούς του κειμένου σε βαθύτερα θεωρητικά νερά, θα περιοριστούμε να πούμε ότι κατά μία έννοια η μηχανή αποτελεί μέσο και όχι τον αυτοσκοπό της τεχνολογικής εξέλιξης στα πλαίσια του κοινωνικού ανταγωνισμού, η υπεραξία παράγεται από την εκμετάλλευση της ζωντανής ανθρώπινης εργασίας, τη γνώση και δημιουργικότητα και όχι από τον άψυχο διαμεσολαβητή της, δηλαδή τη μηχανή καθεαυτή. Η μηχανή, δηλαδή, αποτελείται η ίδια από συσσωρευμένη νεκρή εργασία και κατά αυτήν την έννοια φυσικά και η εργασία δεν καταργείται. Αφενός, η μηχανοποίηση εισάγεται κλέβοντας τη γνώση, το know how και τη δημιουργικότητα των εργατών που έχουν αποκτήσει πάνω στη δουλειά τους. Αφετέρου η κατάσταση που περιγράφεται είναι έτσι κι αλλιώς μια δυναμική κατάσταση καθώς οι εργάτες κατακτούν και στο νέο παράδειγμα μια δύναμη λόγω των γνώσεων που αναπτύσσουν πάνω-στη-δουλειά, προκαλώντας έτσι μια νέα επέμβαση τπυ κεφαλαίου αλλά και ταυτόχρονα τροφοδοτώντας το με τις καινούριες αποκτημένες γνώσεις.

Από την άλλη μεριά, η φθηνή ενέργεια έχει υπάρξει θεμελιώδες στοιχείο της οικονομικής μεγέθυνσης μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Ιστορικά, μία από τις πιο πετυχημένες αποκρίσεις του κεφαλαίου (όταν η εργασία είναι ακριβή και δύσκολο να ελεγχθεί) είναι, ανάμεσα σε άλλες, η μηχανοποίηση[11]. Η μηχανοποίηση χρησιμοποιείται ως εργαλείο που τείνει να εντατικοποιεί την εργασία και να την υποκαθιστά «σπρώχνοντας» το εργατικό δυναμικό σε σφαίρες περισσότερο ελέγξιμες και υποτιμημένες (υπερωρίες, ανεργία, ελαστικές σχέσεις, πειθαρχία-τεχνολογίες τυποποίησης & ελέγχου της εργασίας). Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα προέρχεται από τους αγώνες στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας των ΗΠΑ από το 1958 μέχρι το 1970. Η εισαγωγή της μηχανοποίησης σε εργοστάσια αυτοκινήτων, όπως στην περίπτωση του Detroit το 1950, ήταν μία διαδικασία που ακολούθησε μία σειρά μεγάλων απεργιών στον τομέα. Στις αλλαγές που έλαβαν χώρα, ενδεικτικό είναι ότι ο βιομηχανικός τομέας των ΗΠΑ κατανάλωνε 66% περισσότερη ενέργεια σε σύγκριση με μόλις 35% περισσότερη εργασία. Επίσης, η ίδια η αυτοματοποίηση δημιούργησε πολυάριθμους αγώνες, ειδικά από μαύρους εργάτες που έφεραν το βάρος των αλλαγών στην παραγωγική διαδικασία. (Abramsky 2010)

Όσον αφορά την ελληνική πραγματικότητα, από τις αρχές του '90, ο κύκλος των αγώνων που κουβαλούσαν την κληρονομιά της μεταπολίτευσης (δεκαετίες '70 και '80) αρχίζει να τελειώνει. Μαζί τους τελειώνουν οι κοινωνικοί αυτοί παράγοντες που συνετέλεσαν στη διατήρηση του παλιού κοινωνικού status quo, σύμφωνα με το οποίο φαίνεται ότι οι τιμές της ενέργειας παραμένουν σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Ξεκινάει μία πορεία νεοφιλελεύθερης αναδιάρθρωσης, αλλά και η άνοδος της ηττοπάθειας, της συντηρητικοποίησης της κοινωνίας και της ατομικής λύσης. Σε όλα αυτά τα χρόνια δόθηκαν πολλές σημαντικές μάχες (π.χ. ασφαλιστικό), παρόλα αυτά δεν αλλάζει κάτι. Τα τελευταία είκοσι χρόνια φαίνεται ότι η εργασιακή επισφάλεια, σε πιο ήπιες και ψυχολογικοποιημένες μορφές, τείνει να πολλαπλασιάζει τις δυνάμεις αδράνειας που ακινητοποιούν τους ανθρώπους και δυσκολεύει την ικανότητά τους να σχηματοποιήσουν ανταγωνιστικές μορφές κοινωνικών αγώνων. Η ήττα του κοινωνικού αντιμετωπίζεται από το κεφάλαιο με την διάθεση του νικητή που αντεπιτίθεται, πράγμα που παίρνει διάφορες μορφές, όπως για παράδειγμα η φυγή στη χρηματοπιστωτική σφαίρα και η μεταφορά επιχειρήσεων σε χώρες με φθηνότερα εργατικά χέρια. (Ριζοσπαστικός Προβληματισμός, 2008). Αυτού του είδους οι αποκρίσεις του κεφαλαίου αποτελούν καθαυτές αντιφατικές διαδικασίες γιατί την ίδια στιγμή που φαίνεται ότι το κεφάλαιο επιτίθεται και έχει το πάνω χέρι, την ίδια στιγμή φανερώνεται και η ευπάθειά του. Ναι μεν είναι ένα μέσο ώστε η κερδοφορία να φαίνεται αύξουσα, αλλά ταυτόχρονα η εξάρτησή της από την εργασία, η ανάγκη της δηλαδή να επικυρωθεί και με υλικούς όρους αυτή η κερδοφορία, δείχνει την αδυναμία του κεφαλαίου. Συμπερασματικά, θα μπορούσαμε ίσως να πούμε δηλαδή ότι τέτοιες στρατηγικές στις οποίες αναφερόμαστε είναι μεν στρατηγικές αντιμετώπισης της εργασίας, αλλά μάλλον αμυντικού προσανατολισμού.

Για την συνέχεια του κειμένου μία στρατηγική του κεφαλαίου στην οποία θα θέλαμε να εστιάσουμε, καθώς συνδέεται με το ενεργειακό ζήτημα, είναι η αύξηση της μηχανοποίησης. Στην Ελλάδα, από το 1995 και μετά, η παραγωγικότητα του κεφαλαίου παρουσιάζει αύξηση, κάτι που οφείλεται στην αύξηση της μηχανοποίησης. Σύμφωνα με τους Ιωακείμογλου & Μηλιός (2005) «η υποκατάσταση εργασίας με κεφάλαιο (μηχανές) επιταχύνεται μετά το 1995, κάτι που οφείλεται πρωτίστως στη μεταφορά τεχνολογικών καινοτομιών στη διαδικασία παραγωγής –μεταφορά που πραγματοποιείται χάρη στις αυξημένες επενδύσεις» (δες παράρτημα, πίνακα 3). Παράλληλα με την υποκατάσταση εργατικών χεριών από την τεχνολογία, ο ενεργειακός τομέας στην Ελλάδα δε μένει καθόλου πίσω αφού έχει μεγεθυνθεί κατά 70% την περίοδο 1991-2006, σε σύγκριση με το μέσο όρο του 28% για την Ε.Ε., πράγμα που οφείλεται κυρίως στην παραγωγή ηλεκτρισμού που προέρχεται από την ανάπτυξη του τομέα του φυσικού αερίου (περίοδος 1996-2006), το ποσοστό του οποίου έφτασε στη συμμετοχή της ηλεκτρικής παραγωγής από το 0 στο 17%.

Στις μέρες μας, στην περίοδο όξυνσης του κοινωνικού ανταγωνισμού που βιώνουμε, τα πράγματα αλλάζουν γρήγορα. Το συμπέρασμα στο οποίο οδηγούμαστε και το οποίο θέλουμε να αναδείξουμε είναι ότι:

1) η αυξημένη μηχανοποίηση της περιόδου από το '95 και μετά και

2) η άνοδος των κοινωνικών ενεργειακών τιμολογίων της τελευταίας δεκαετίας, η οποία ακολουθείται από μείωση των τιμών του ρεύματος για τα αφεντικά (αποτελώντας με άλλα λόγια ένα ενεργειακό ταξικό προμοτάρισμα),

αποτελούν δύο φάσεις της ίδιας στρατηγικής που πιέζουν ώστε να γείρει η πλάστιγγα του κοινωνικού ανταγωνισμού προς το όφελος κράτους και αφεντικών, επιτυγχάνοντας έμμεση επίθεση στο μισθό και υποτίμηση της εργασίας. Η στρατηγική αυτή εντάσσεται στη σημερινή συγκυρία στη λογική μετακύλησης του κόστους λόγω της εργασιακής/ενεργειακής κρίσης στην εργατική τάξη και ως τέτοια οφείλουμε να την αντιμετωπίσουμε.

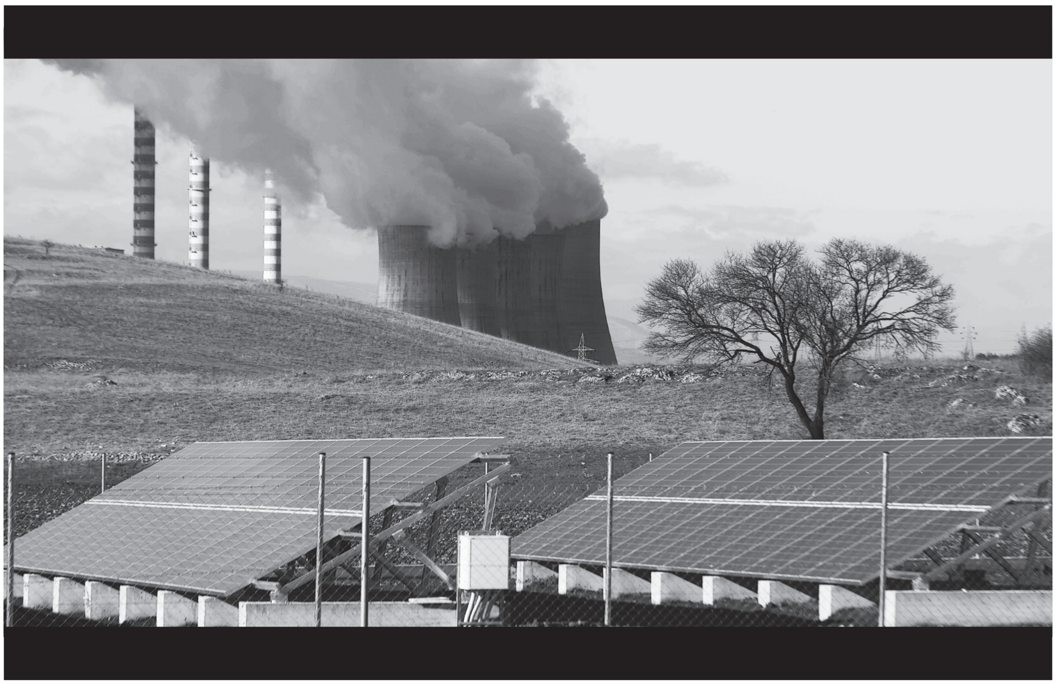
Οι αλλαγές που αναφέρθηκαν, όπως η άνοδος των ενεργειακών τιμών, δε θεωρούμε ότι θα πραγματοποιηθούν έτσι κι αλλιώς. Η επιτυχία τους θα εξαρτηθεί από τις μορφές αντίστασης που θα κληθούν να δώσουν τις απαντήσεις τους, τη δυνατότητα κυκλοφορίας των αγώνων και την επέκτασή τους σε κοινωνικό επίπεδο, τις μελλοντικές εξεγέρσεις και τις προοπτικές που θα ανοίξουν.

5. Μετασχηματισμοί στον τομέα της ενέργειας: γιατί βλέπουμε τέτοια ώθηση στις ΑΠΕ;

Βρισκόμαστε σε ένα ιστορικό σταυροδρόμι επαναδιαπραγμάτευσης σχεδόν όλων των μέχρι σήμερα δεδομένων του κοινωνικοπολιτικού συστήματος. Η πράσινη ανάπτυξη αποτελεί την κοινή επίκληση όλων των φορέων του πολιτικού φάσματος, καθώς οι πολιτικές δυνάμεις που φιλοδοξούν να ηγεμονεύσουν στη νέα εποχή καλούνται να αποδείξουν ότι μπορούν να ανταποκριθούν και να διαχειριστούν στο όνομα του συνόλου την πρόκληση της βιώσιμης ανάπτυξης. Το κεντρικότερο σημείο όλου αυτού στο

Τα τελευταία είκοσι χρόνια φαίνεται ότι η εργασιακή επισφάλεια, σε πιο ήπιες και ψυχολογικοποιημένες μορφές, τείνει να πολλαπλασιάζει τις δυνάμεις αδράνειας που ακινητοποιούν τους ανθρώπους και δυσκολεύει την ικανότητά τους να σχηματοποιήσουν ανταγωνιστικές μορφές κοινωνικών αγώνων.

Το εμπόριο ρύπων προκαλεί ριζική αναδιάρθρωση στις θέσεις εργασίας του ενεργειακού τομέα με προκάλυμμα «το καλό του περιβάλλοντος».

Άγιος Δημήτριος, Δεκέμβριος 2010: Φωτοβολταϊκά και λιγνίτης λειτουργούν συμπληρωματικά.

οποίο συναντιούνται και συγκρούονται τα κοινωνικά και ταξικά συμφέροντα, είναι η αρχιτεκτονική της διαδικασίας παραγωγής ενέργειας-ηλεκτρισμού (Παπανικολάου 2010). Έτσι μπαίνει στο παιχνίδι η ιστορία με τις ΑΠΕ.

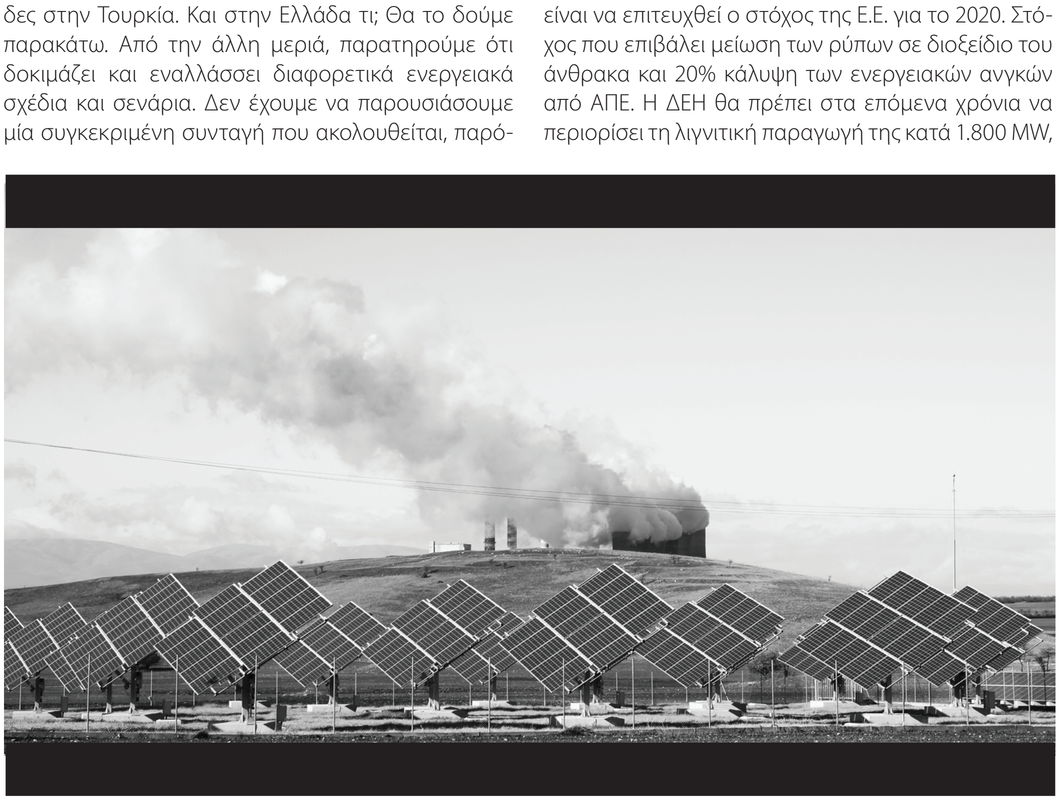
Η απάντηση στο παραπάνω ερώτημα που τέθηκε στον τίτλο βρίσκεται σε μία καπιταλιστική λογική που τοποθετεί στο επίκεντρό της το ιδεολόγημα της πράσινης ανάπτυξης. Εκφράζεται με μία πολιτική που, συνθηματολογώντας, θα λέγαμε ότι δεν έχει σύνορα: είναι ίδια σε Ελλάδα, Ευρώπη, ΗΠΑ και Τουρκία, έχει τις ίδιες πάνω-κάτω βασικές κατευθύνσεις και καθορίζεται μέσα από τους κατά περίπτωση σχεδιασμούς και εφαρμογές, με γνώμονα (μιλώντας με οικονομικούς όρους) το συγκριτικό πλεονέκτημα της κάθε περιοχής (απόθεμα πόρων, τεχνολογικές υποδομές κ.λ.π.) και τα περιθώρια κερδοφορίας (έλλειψη ή αντίστροφα παρουσία κοινωνικών και περιβαλλοντικών αγώνων, φθηνό εργατικό δυναμικό, κατάλληλες νομοθεσίες κ.λ.π.).

Μία μεταβαλλόμενη σειρά επιλογών η οποία, θα το επαναλάβουμε, γίνεται στα πλαίσια της εργασιακής/ενεργειακής κρίσης, προσπαθεί να προλάβει τα «κενά» που δημιουργούνται και να αξιοποιήσει δυνατότητες που ανοίγονται. Από τη μία περιφεριοποιεί τις καινούργιες ενεργειακές μονάδες. Νέα μεγάλα υδροηλεκτρικά έργα στα Βαλκάνια, νέες πυρηνικές μονάδες στην Τουρκία. Και στην Ελλάδα τι; Θα το δούμε παρακάτω. Από την άλλη μεριά, παρατηρούμε ότι δοκιμάζει και εναλλάσσει διαφορετικά ενεργειακά σχέδια και σενάρια. Δεν έχουμε να παρουσιάσουμε μία συγκεκριμένη συνταγή που ακολουθείται, παρόλα αυτά νομίζουμε ότι καταλαβαίνουμε τη φύση του προβλήματος και ως τέτοιο θα σας το παρουσιάσουμε.

Είπαμε προηγουμένως ότι η αρχική δικαιολογία της τάσης του πράσινου καπιταλισμού για τις αλλαγές που προτείνει είναι η κλιματική αλλαγή. Αν αρχίσουμε από τη διακήρυξη των επικεφαλών των ηλεκτρικών εταιρειών της Ευρώπης για την κλιματική αλλαγή (συμπεριλαμβανομένης φυσικά και της ΔΕΗ), θα δούμε ότι η ΔΕΗ, ακολουθώντας την ευρωπαϊκή πολιτική των ιδιωτικών και δημόσιων εταιριών, δεσμεύεται να ακολουθήσει μία διαφορετική γραμμή από την παραδοσιακή. «Οι υπογράφοντες της Διακήρυξης δεσμεύονται ότι μέχρι το 2050 θα παρέχουν ηλεκτρικό ρεύμα που θα παράγεται χωρίς εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, υπό την προϋπόθεση ότι οι πολιτικοί ηγέτες της Ε.Ε. θα τους διασφαλίσουν πρόσβαση σε μία ευρεία γκάμα επιλογών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας –αποδοτικές καθαρές τεχνολογίες ορυκτών καυσίμων που θα περιλαμβάνουν δέσμευση και αποθήκευση άνθρακα, υψηλής απόδοσης συνδυασμένη παραγωγή θερμότητας και ηλεκτρισμού και πυρηνική ενέργεια, παράλληλα με ανανεώσιμες πηγές».[12] Ο ενεργειακός τομέας στην υπηρεσία των άνωθεν πολιτικών επιλογών θέτει τις αιχμές της καινούργιας του αναπτυξιακής πορείας.

Έτσι, λοιπόν, καταρχάς πρώτο καθήκον για τη ΔΕΗ είναι να επιτευχθεί ο στόχος της Ε.Ε. για το 2020. Στόχος που επιβάλει μείωση των ρύπων σε διοξείδιο του άνθρακα και 20% κάλυψη των ενεργειακών ανγκών από ΑΠΕ. Η ΔΕΗ θα πρέπει στα επόμενα χρόνια να περιορίσει τη λιγνιτική παραγωγή της κατά 1.800 MW, δηλαδή από τα 5.200 MW που είναι σήμερα να πέσει στα 3.400 MW. Πρέπει να τονιστεί ότι η ΔΕΗ θα κληθεί από το 2013 να πληρώνει ετησίως πρόστιμα που θα ξεπερνούν το ένα δισ. ευρώ εφόσον συνεχίσει τη λειτουργία των παλαιών ρυπογόνων μονάδων. Οι προτάσεις της ΔΕΗ και της ΕΣΗΕ προβλέπουν, μεταξύ άλλων, συνυπολογισμό του κόστους διοξειδίου του άνθρακα (CO2) στο μεταβλητό κόστος των μονάδων, αλλά ανισοκατανομή του κόστους αυτού κατά τη διάρκεια της ημέρας, ενώ η εφαρμογή όλων των αποφάσεων προτείνεται να γίνει στο άμεσο μέλλον, αφού πρώτα «αναπροσαρμοστεί το λογισμικό του ΔΕΣΜΗΕ, της ΔΕΗ και όλων των συμμετεχόντων στην αγορά»[13].

Να ένα επίκαιρο παράδειγμα για το πώς το εμπόριο ρύπων προκαλεί ριζική αναδιάρθρωση στις θέσεις εργασίας του ενεργειακού τομέα με προκάλυμμα «το καλό του περιβάλλοντος». Πράγμα που πάει πολύ βαθύτερα, θα πούμε εμείς· στη ριζική αναδιάρθρωση της συνολικής λειτουργίας του. Η επιχείρηση έχει προγραμματίσει στα επόμενα εννέα χρόνια να αποσύρει παλαιές ρυπογόνες μονάδες λιγνίτη δυναμικότητας 900 MW και να επενδύσει σε megaproject φωτοβολταϊκών (π.χ. προαναγγελλόμενη μονάδα 300MW στο νομό Κοζάνης). Αυτό αποτελεί, αν το δούμε με οικονομικούς όρους, και μια διέξοδο για την αξιοποίηση κεφαλαίων που δεν είχαν πού να δοθούν και τα οποία η ΔΕΗ δε θα μπορούσε να απορροφήσει και να κάνει τέτοιες επενδύσεις. Σε αυτό θα επανέλθουμε λίγο παρακάτω.

12. Πηγή: http://www.dei.gr/
13. Πηγή: http://www.tovima.gr/default.asp?pid=2&artid=341912&ct=19&dt=07/07/2010

Το μέλλον των ΑΠΕ θα κριθεί από την απόδοση της εμπορευματικής χρήσης τους μέσα στο πλαίσιο της σύγκρουσης κεφαλαίου-εργασίας και την αβεβαιότητα που αυτή εμπεριέχει.

Καρδία, Δεκέμβριος 2010: Ορυχείο.

Πάμε δηλαδή προς μία μετάβαση από τα ορυκτά καύσιμα στις ΑΠΕ;

Η πρωτοπορία στην προπαγάνδα της πράσινης ανάπτυξης, η γνωστή μηκυβερνητική οργάνωση WWF, υποστηρίζει ότι σχεδόν το 100% των απαιτήσεων της «ανθρωπότητας» σε ηλεκτρική ενέργεια, μεταφορές και βιομηχανική παραγωγή μπορεί να καλυφθεί μέχρι το 2050 από την ανάπτυξη των ΑΠΕ. Πώς μπορεί να γίνει αυτό; Τεχνολογικά σενάρια όπως αυτά της κάλυψης της ερήμου Σαχάρας από φωτοβολταϊκά πάρκα και άλλα πολλά δίνουν και παίρνουν από τους κάθε είδους απολογητές του συστήματος που αναζητούν ενδοσυστημικές απαντήσεις. Πράγμα το οποίο φυσικά συμβαίνει πάντα αποκομμένα από την πραγματικότητα του κοινωνικού ανταγωνισμού και τη φύση του κοινωνικού συστήματος στο οποίο ζούμε και ζουν.

Προς το παρόν, ο ρόλος των ΑΠΕ στην ενεργειακή παραγωγή είναι συμπληρωματικός και, μεταξύ μας, για τις ανάγκες του ενεργοβόρου συστήματος που ονομάζεται καπιταλισμός (όπως τον γνωρίζουμε) μάλλον τέτοιος θα παραμείνει πάντοτε (εξαιτίας της ασυνεχούς τους φύσης, της σχετικά μικρής τους απόδοσης κ.τ.λ.). Θεωρούμε, όμως, ότι οι εκτιμήσεις για την εξέλιξη των ΑΠΕ δεν μπορούν να γίνουν στη βάση μίας τεχνικής-τεχνολογικής συζήτησης. Το μέλλον των ΑΠΕ θα κριθεί από την απόδοση της εμπορευματικής χρήσης τους μέσα στο πλαίσιο της σύγκρουσης κεφαλαίου-εργασίας και την αβεβαιότητα που αυτή εμπεριέχει. Προφανείς απαντήσεις δεν υπάρχουν. Αν οι ΑΠΕ χρησιμοποιηθούν σύμφωνα με το μοντέλο των μεγκαπρότζεκτ, ενδεχομένως να αποτελέσουν μία από τις πιο καταστρεπτικές τεχνολογίες για το περιβάλλον και την κοινωνία στην ιστορία της ανθρωπότητας. Οι αγώνες για την ιδιοκτησία της γης (π.χ. στον τομέα των βιοκαυσίμων και αλλού), οι ενεργειακοί αγώνες στην παραγωγή, στη διανομή και στην κατανάλωση της ενέργειας θα χαράξουν το δρόμο που θα ακολουθήσει μελλοντικά η τεχνολογία των ΑΠΕ. Σύμφωνα με τον Abramsky (2010) σήμερα τίθεται περισσότερο επιτακτικά από ποτέ η ανάγκη να εκτιμήσουμε την ανοιχτή φύση της «ενεργειακής κρίσης» και τις «λύσεις» της, προκειμένου με δραστήριο τρόπο να προετοιμαστούμε και να συμμετέχουμε στους αγώνες που αυτές συνεπάγονται.

Ας δούμε τώρα μερικά στοιχεία για τις αλλαγές του ενεργειακού τομέα στον ελλαδικό χώρο.

Στην ελληνική πραγματικότητα παρατηρούμε ότι μαζί με την είσοδο στον ενεργειακό τομέων των ιδιωτών, έχει υπάρξει τα τελευταία χρόνια (2007-2009) στην Ελλάδα ένας πολύ μεγάλος αριθμός επενδύσεων, τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημοσίου τομέα, σε μονάδες με φυσικό αέριο και λιγνίτη. Παρακάτω παραθέτουμε μονάδες που έχουν κατασκευαστεί:

- Μαντούδι Ευβοίας 460MW (όμιλος ΓΕΚ-ΤΕΡΝΑ)
- Μεγαλόπολη Αρκαδίας 850 (ΔΕΗ)
- Άγιος Νικόλαος Βοιωτίας 450 MW (ENDESA HELLAS A.E.)
- Άγιος Νεκτάριος – Δήμος Θηβαίων Βοιωτίας 435MW (Ηρων ΙΙ-Θερμοηλεκτρικό σταθμός βοιωτία Α.Ε)
- Θίσβη Βοιωτίας 422MW (Ενεργειακή Θεσσαλονίκης Α.Ε.)
- Εχέδωρος Θεσσαλονίκης 390 MW (Ενεργειακή Θεσσαλονίκης Α.Ε.)
- Αλιβέρι Ευβοίας 400MW (ΔΕΗ)

Πολλές, όμως, από αυτές τις μονάδες (οι αποκλειστικής καύσης λιγνίτη) δεν προχώρησαν, καθώς αναδύθηκε σε διάφορα σημεία του ελλαδικού χώρου (Κορινθιακός κόλπος, Καβάλα, κ.α.) μία πληθώρα τοπικών αγώνων που εξέφραζαν την εναντίωσή τους σε τέτοια έργα. Το αιχμιακό ζήτημα που έβαλαν μπροστά αυτοί οι αγώνες παράλληλα με το τοπικό, ήταν η εναντίωση στο λιθάνθρακα εξαιτίας των περιβαλλοντικών του επιπτώσεων, προκρίνοντας την εφαρμογή τεχνολογιών ΑΠΕ. Συχνά, δε, τα επιχειρήματα που εκφράζονταν έρχονταν σε ταύτιση με την περιβαλλοντική νομοθεσία της Ε.Ε ή/και ακολουθούσαν τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία «επιστημονικά» συντάσσεται η κάθε μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Η ποροκεντρική αυτή ανάλυση, κομμάτι της οποίας αποτελεί η φετιχοποίηση του λιγνίτη ως «κακή» μορφή ενέργειας και η προώθηση των ΑΠΕ ως «σωστή» λύση στην υφιστάμενη κατάσταση, θεωρούμε ότι είναι ένα στοιχείο που αποπροσανατόλισε τα αντανακλαστικά των κοινωνικών κινημάτων από το ζήτημα της ταξικής-κοινωνικής διάστασης της παραγωγής, της διανομής και της κατανάλωσης ενέργειας. Ενδεικτική είναι η ανακοίνωση του δικτύου «πολίτες κατά του λιθάνθρακα» που χαρακτήρισε «νίκη κατά του λιθάνθρακα» την απόσυρση της κυβερνητικής πολιτικής από την κατασκευή μονάδων αποκλειστικά χρήσης λιγνίτη και ανακοίνωσε την αυτοδιάλυσή του.[14] Η δική μας ερμηνεία των εξελίξεων είναι, από τη μια μεριά, ότι η αλλαγή πλεύσης στην ενεργειακή πολιτική έχει να κάνει με την αλλαγή στη διαχείριση της εξουσίας τον Οκτώβρη του 2009 από το ΠΑΣΟΚ, πράγμα που σηματοδότησε και την ισχυροποίηση της κατεύθυνσης της πράσινης ανάπτυξης. Από την άλλη μεριά, θεωρούμε ότι ο μερικός χαρακτήρας των αιτημάτων αυτών των αγώνων όπως αναφέρθηκε παραπάνω, καθώς και ο παραγοντίστικος τρόπος λειτουργίας πολιτικών του συνιστωσών συνέβαλαν στον εγκλωβισμό τους απέναντι στις καινούργιες αλλαγές του ενεργειακού τοπίου (άνοδος ενεργειακών τιμών, προώθηση ΑΠΕ).

Ένα πρώτο συμπέρασμα μας είναι ότι κράτος και κεφάλαιο αναζητούν μία ενεργειακή διέξοδο στις ΑΠΕ, αυτό όμως όχι τελεσίδικα και όχι λόγω εξάντλησης του λιγνίτη ή της προστασίας του περιβάλλοντος, αλλά γιατί η θέση της χώρας στο καπιταλιστικό γίγνεσθαι αυτή τη στιγμή αυτό φαίνεται να προκρίνει. Από τη μεριά μας, το ζήτημα το οποίο επιζητούμε να θέσουμε δεν είναι αυτό της παροχής μίας εναλλακτικής λύσης στην ενεργειακή/εργασιακή κρίση, αλλά αντίθετα να εντείνουμε την άρνηση του μέλλοντος το οποίο το κεφάλαιο προσπαθήσει να δημιουργήσει με διάφορους συνδυασμούς στην αναζήτησή του για τρόπους επιβίωσης.

Επενδύσεις στις ΑΠΕ

Όσον αφορά τις ΑΠΕ παρατηρούμε μία ένταση στις επενδύσεις τόσο των κεντροποιημένων έργων (π.χ. μεγάλα ηλιακά και αιολικά πάρκα) όσο και των πιο αποκεντρωμένων μορφών της (π.χ. μικρά φωτοβολταϊκά πάρκα σε αγροτικές γη, φωτοβολταϊκά στις ταράτσες).

1) Όσον αφορά στις κεντροποιημένες μονάδες, υπάρχουν πολλές περιπτώσεις σχεδιαζόμενων αιολικών πάρκων σε Κέρκυρα και Κρήτη, Βόρειο Αιγαίο και αλλού, τα οποία γίνονται με σκοπό την τροφοδότηση του κεντρικού δικτύου. Για παράδειγμα, η επένδυση στην Κρήτη, η οποία εκτιμάται πως θα ξεπεράσει το ένα δισ. ευρώ, δε σταματά στην κατασκευή των αιολικών πάρκων αλλά προβλέπει επιπλέον την κατασκευή διασύνδεσης από την Κρήτη προς την Πελοπόννησο προκειμένου η παραγόμενη ενέργεια να μεταφέρεται και να πωλείται στο ηπειρωτικό σύστημα.

Σχετικά με τα φωτοβολταϊκά πάρκα, αίσθηση έχει προκαλέσει η ανακοίνωση της ΔΕΗ για τη μελλοντική επένδυσή της στην κατασκευή και λειτουργία του με-

14. Πηγή:http://lithanthrakas.wordpress.com/2009/11/15/telos/
15. Πηγή: http://www.tanea.gr/

Τα φωτοβολταϊκά στην αγροτική γη, φαίνεται ότι είναι ένας τρόπος να κινηθεί χρήμα και ταυτόχρονα μια προσωρινή/πλασματική διέξοδος για τους αγρότες που έχουν να αντιμετωπίσουν το τέλος των επιδοτήσεων στα προϊόντα τους.

γαλύτερου φωτοβολταϊκού πάρκου στον κόσμο, σε συνεργασία με την αμερικάνικη εταιρία AES.[15] Για την τοπική κοινωνία του νομού Κοζάνης τα συναισθήματα είναι ανάμεικτα. Από τη μία μεριά δημιουργεί χαρά σε μερίδα του κόσμου ότι θα ανοίξουν νέες θέσεις εργασίας, αλλά ταυτόχρονα δημιουργεί φόβο ότι θα χαθούν οι υπάρχουσες θέσεις εργασίας. Υπάρχει ο φόβος πως η κατασκευή του φωτοβολταϊκού πάρκου θα είναι η αιτία για να χαθούν οι εκτάσεις που είχαν απαλλοτριωθεί και ότι οι περιοχές αυτές δε θα επιστραφούν στους αρχικούς τους κατοίκους. Επιπλέον, υπάρχει φόβος ότι αυτά τα σενάρια ρίχνονται στον αέρα για να μπορέσει η ΔΕΗ, όταν κλείσει τις μονάδες λιγνίτη, να πάρει πίσω τις δεσμεύσεις της για περιβαλλοντικές αποκαταστάσεις.

Μιλώντας με κατοίκους της Ακρινής (Κοζάνη) μας γίνεται περισσότερο ξεκάθαρος ο τρόπος με τον οποίο το μοντέλο της πράσινης ανάπτυξης πρόκειται να κάνει τους παραπάνω φόβους πραγματικότητα. Αναφερόμαστε σε μία συνθήκη όπου μία ολόκληρη επαρχιακή περιοχή έχει αναπτυχθεί με προορισμό να αποτελέσει το ενεργειακό κέντρο όλης της χώρας και στη συνείδηση των κατοίκων της όλο το μέλλον τους εξαρτάται από αυτό. Σε αυτή την περιοχή τις τελευταίες δεκαετίες 1) η ΔΕΗ ρυπαίνει την ατμόσφαιρα μοιράζοντας απλόχερα τον καρκίνο, 2) μέσω της εξορυκτικής δραστηριότητας εξαντλεί τον υδροφόρο ορίζοντα, 3) νεκρώνει ανεπιστρεπτί τη γη αφού απορρίπτει το καλλιεργήσιμο μέρος του εδάφους και το ζήτημα της αποκατάστασης μένει έτσι στα χαρτιά, 4) απορρίπτει τέφρα ρυπαίνοντας την ήδη επιβαρυμένη ατμόσφαιρα, 5) ρυπαίνει τον ήδη επιβαρυμένο υδροφόρο ορίζοντα μέσω του χρωμίου της τέφρας, 6) λαμβάνοντας υπόψη τα βάσιμα σενάρια για επέκταση των λιγνιτορυχείων αποκλείει σε μεγαλύτερο βαθμό τοπικές κοινότητες αφήνοντας μόνη διέξοδο την μετεγκατάσταση. Τα μεγάλα φωτοβολταϊκά πάρκα τι έχουν να προσφέρουν σε αυτό; Θεωρούμε ότι όσον αφορά την τοπική κοινωνία, τα έργα αυτά αποτελούν έναν πράσινο τρόπο για να αντικατασταθεί η περιβαλλοντική υποβάθμιση τόσων χρόνων και οι υπάρχουσες θέσεις εργασίας με «κάτι καινούργιο», να ξεγραφτούν οι υποσχέσεις για παραχώρηση των απαλλοτριωμένων εκτάσεων προς καλλιέργεια και να δημιουργηθούν κάποιες θέσεις εργασίας στον «καθαρό» ενεργειακό τομέα. Κατά τα άλλα σημαίνει πολλά χρήματα για τις ξένες εταιρίες ΑΠΕ που θα εφαρμόσουν τα έργα και αρκετά MW «καθαρού» ηλεκτρικού ρεύματος που θα είναι περισσότερο ακριβό από ότι ποτέ άλλοτε τα επόμενα χρόνια και η τιμή του θα καθορίζεται από την ελεύθερη αγορά.

2) Θα κάνουμε τώρα μία σύντομη αναφορά στην ανάπτυξη των αποκεντρωμένων μορφών ΑΠΕ. Η συνύπαρξη αποκεντρωμένων και κεντροποιημένων μορφών με μία πρώτη ανάγνωση μας προβλημάτισε. Πώς γίνεται, αναρωτηθήκαμε, από την μία να επενδύουν σε τεράστια πάρκα φωτοβολταϊκών και από την άλλη να δίνουν και αγροτικές επιδοτήσεις για εγκατάσταση μικρότερων ενεργειακών μονάδων, καθώς επίσης σε αστικό επίπεδο να παίζει τόσο πολύ το «φωτοβολταϊκά στις ταράτσες»; Με μία δεύτερη ανάγνωση κατανοούμε ότι για το κεφάλαιο δεν είναι αποδεκτές μόνο οι μεγάλες εναλλακτικές λύσεις αλλά επίσης…οι μικρές εναλλακτικές λύσεις! Η αποκέντρωση, άλλωστε, δε σημαίνει ότι αυτόματα οδηγεί σε περισσότερη δημοκρατία, όπως φαίνεται να πιστεύουν πολλοί υποστηρικτές ενός εναλλακτικού «ανθρώπινου» καπιταλισμού. Η κυριαρχία, λειτουργώντας πιο πολύπλοκα απ' ό,τι μερικές φορές νομίζουμε, επιδιώκει όχι τον έλεγχο πάνω σε πράγματα αλλά τον έλεγχο σε κινήσεις, ροές και συνδέσεις εμπορευμάτων, ανθρώπων, πραγμάτων, ενέργειας κ.ο.κ. Το συμπέρασμά μας είναι ότι οι κεντροποιημένες και αποκεντρωμένες μορφές ΑΠΕ λειτουργούν συμπληρωματικά, εφόσον φυσικά και οι δύο κινούνται σε μία εμπορευματική λογική.

Όσον αφορά τα φωτοβολταϊκά στην αγροτική γη, φαίνεται ότι είναι ένας τρόπος να κινηθεί χρήμα (στις εταιρείες-συμβούλους και στις τράπεζες) και ταυτόχρονα μια προσωρινή/πλασματική διέξοδος για τους αγρότες που έχουν να αντιμετωπίσουν το τέλος των επιδοτήσεων στα προϊόντα τους. Επιπλέον, η εξέλιξη της υπόθεσης δείχνει ότι όλη αυτή η ιστορία πρόκειται για μία «πράσινη φούσκα»[16] , καθώς η ΔΕΗ ανακοινώνει ότι επήλθε κορεσμός στα δίκτυά της και εκκρεμούν έτσι αιτήσεις των αγροτών, οι οποίοι έχουν ήδη πληρώσει τις μελέτες. Οι ευθύνες αναζητούνται κάπου ανάμεσα στο υπουργείο περιβάλλοντος και στον πρόεδρο της ΔΕΗ.

Με τα φωτοβολταϊκά στις ταράτσες, ένα μέρος της παραγωγικής διαδικασίας της ενέργειας μετακυλύεται στο νοικοκυριό μαζί με το κόστος του (τώρα η εγκατάσταση επιδοτείται, αλλά αργότερα; τι γίνεται με το κόστος συντήρησης;). Το ίδιο ισχύει και για συσκευές βιοκαυσίμων. Επίσης, δημιουργείται μία καινούρια αγορά (μετάλλων, μπαταριών, ηλιακών συλλεκτών, ηλεκτρονικών εξοπλισμών) που «τρέχει». «Ναι, έχεις χρήματα, καλά είναι», θα πει κανείς. Σίγουρα φαίνεται μία καλή επένδυση. Μία επένδυση, όμως, που στην διαδικασία της δημιουργεί σχέσεις ανισότητας μεταξύ των καταναλωτών, διαχωρίζοντάς τους σε αυτούς «που έχουν» και σε αυτούς «που δεν έχουν». Άλλωστε, ο καπιταλισμός πάντα λειτουργούσε μέσα σε ένα περιβάλλον διαιρέσεων που συνυπάρχουν και αλληλοεπηρεάζονται.

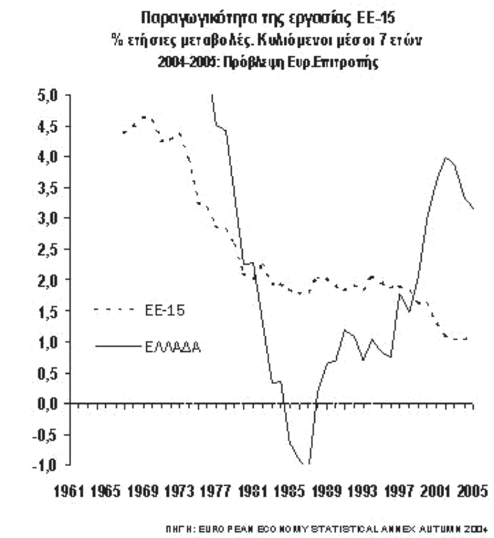
Ανακεφαλαιώνοντας, στο κείμενο αυτό προσπαθήσαμε 1) να συνδέσουμε την άνοδο των ενεργειακών τιμολογίων και τις εξελίξεις του ενεργειακού τομέα με τις συνθήκες του κοινωνικού ανταγωνισμού στον ελλαδικό χώρο και 2) να παρουσιάσουμε τις επενδύσεις στις ΑΠΕ ως μία επιλογή του κεφαλαίου σύμφωνα με τις κατευθύνσεις της πράσινης ανάπτυξης και την κατάσταση των κοινωνικών συνθηκών πάνω στις οποίες επιχειρεί να δημιουργήσει νέους κύκλους συσσώρευσης. Στο επόμενο, τρίτο και τελευταίο, κείμενο θα μιλήσουμε για τους κοινωνικούς-περιβαλλοντικούς αγώνες που βλέπουμε να αναδύονται, για τις περιφράξεις που αυθαίρετα θέτουν τους φυσικούς πόρους στην υπηρεσία του υπάρχοντας κοινωνικού συστήματος και για τις δυνατότητες μία διαφορετικής λογικής δημιουργίας και επέκτασης των κοινών αγαθών, μίας κομμουνιστικοποίησης που θα μπορεί να συμβάλει στον άνοιγμα δρόμων για μία απελευθερωτική κοινωνική προοπτική.

15. Πηγή: http://www.tanea.gr/
16.Πηγή:http://www.skai.gr/news/politics/article/160799/exigiseis-gia-ta-fotovoltaika-ton-agroton/

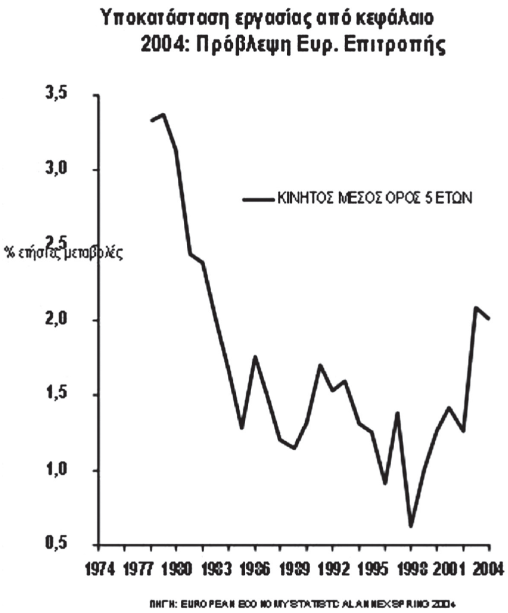
ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1. Παραγωγικότητα της εργασίας ΕΕ-15

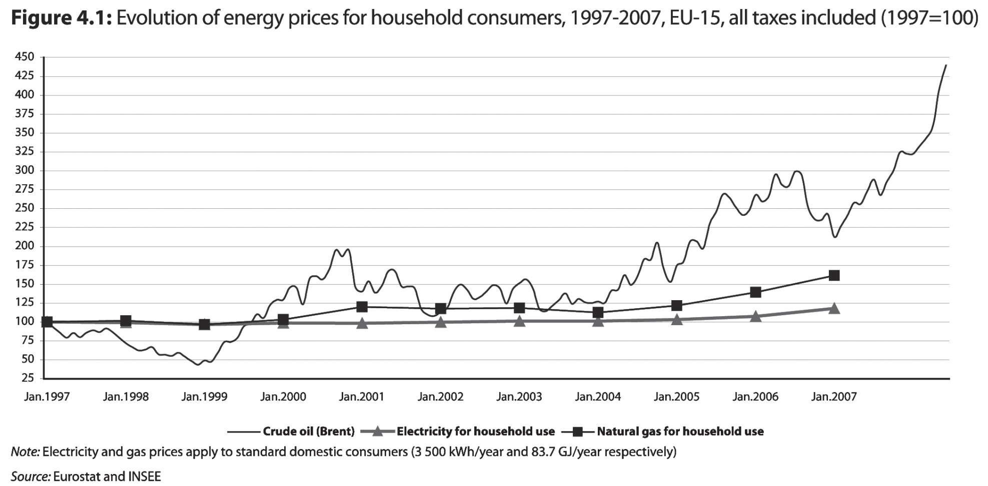
Πηγή: Ιωακείμογλου & Γ.Μηλιός, 2005

Πίνακας 3. Υποκατάσταση εργασίας απο κεφάλαιο

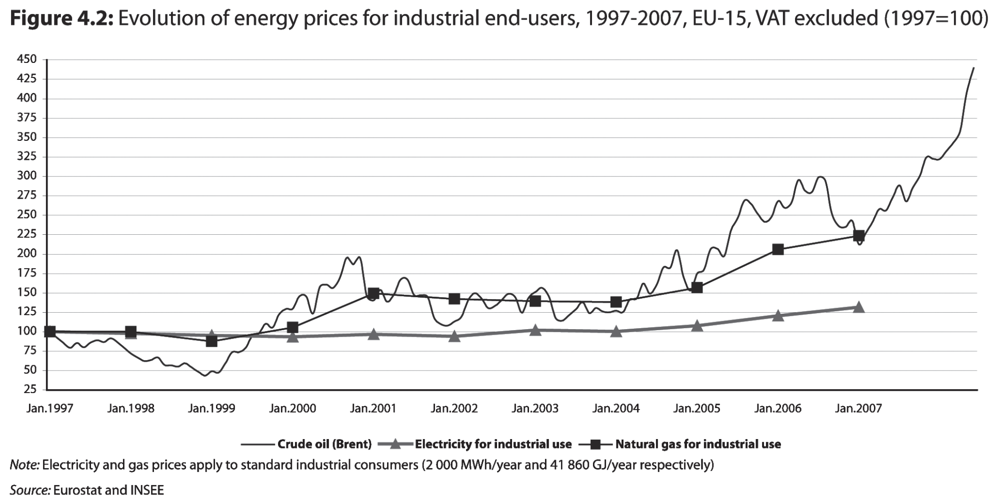
Πηγή: Ιωακείμογλου & Γ.Μηλιός, 2005

Πίνακας 2α. Εξέλιξη ενεργειακών τιμών για κατανάλωση νοικοκυριών 1997-2007 Ε.Ε.-15

Πηγή : Panorama of energy: energy statistics to support EU policies and solutions

Πίνακας 2β. Εξέλιξη ενεργειακών τιμών για κατανάλωση βιομηχανίας 1997-2007 Ε.Ε.-15

Πηγή : Panorama of energy: energy statistics to support EU policies and solutions

Η παραπάνω στατιστική πηγή, περιέχει απόλυτες και όχι αποπληθωρισμένες (ονομαστικές) τιμές ηλεκτρικής ενέργειας για κάθε ένα από τα έτη 2002 μέχρι και 2007, συμπληρωματικά δε για σύγκριση έχει το 1997. Οι τιμές για το 1997 (προ του ευρώ δηλαδή) θα πρέπει να αντιμετωπίζονται με περίσκεψη (π.χ. Για την Ελλάδα δείχνει ότι η τιμή του 1997 για οικιακούς καταναλωτές πιο ψηλή από μεταγενέστερες). Παρόλα αυτά ο παραπάνω πίνακας τίθεται ως ενδεικτικός της τάσης αύξησης των τιμών και όχι για την εστίαση στις απόλυτες τιμές.

Βιβλιογραφία

Abramsky, Kolya, (2010), Energy, Work, and Social Reproduction in the World Economy, από το βιβλίο Sparking a Worldwide Energy Revolution, AK Press.

Ιωακείμογλου & Μηλιός, (2005), Συσσώρευση και κερδοφορία του κεφαλαίου στην Ελλάδα, «1964-2004», Περιοδικό Θέσεις, τ.91, http://www.theseis.com/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=895

Midnight Notes II. Vol. 1, (1980), The Work/Energy Crisis and the Apocalypse, http://www.midnightnotes.org/workenergyapoc.html

Παπανικολάου, Γ., (2010), Η ομότιμη παραγωγή ενέργειας και οι κοινωνικές συγκρούσεις στην εποχή της «πράσινης ανάπτυξης», ιστολόγιο republic reimagine democracy.

Ριζοσπαστικός Προβληματισμός, (2008), Μια αιρετική ταξική ερμηνεία της χρηματοπιστωτικής κρίσης, http://rizospastes.blogspot.com/2008/10/2.html

Panorama of energy: energy statistics to support EU policies and solutions, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GH-09-001/EN/KS-GH-09-001EN.PDF

Σύντροφοι από Κοζάνη - Πτολεμαΐδα, (2009), Εισήγηση εκδήλωσης για τα εργατικά "ατυχήματα" στη ΔΕΗ, https://docs.google.com/View?id=ddbd4tnx_25cpw65qfw

ΤΟ ΒΗΜΑ, (5 Δεκεμβρίου 2010), Αφιέρωμα: Ενέργεια

Κοινά, Περιφράξεις

και Ενεργειακοί Commoners

Τα κοινά (commons) και οι περιφράξεις (enclosures) αποτελούν δυο αλληλένδετες έννοιες που αντανακλούν τους κοινωνικούς και ταξικούς ανταγωνισμούς και υποδηλώνουν τη συμμετοχή ή τον αποκλεισμό των κοινωνιών από την πρόσβαση, χρήση, ανάκτηση και διαχείριση υλικών ή άυλων πόρων[1]. Ταυτόχρονα, η παρούσα εργασιακή-ενεργειακή κρίση διαμορφώνεται και εδαφικοποιείται από τις ανταγωνιστικές σχέσεις πάνω στην κατοχή, διαχείριση και χρήση των ενεργειακών κοινών.

Θεωρητικές προσεγγίσεις για τα Κοινά και τις Περιφράξεις

Η σφαίρα των κοινών αποτελεί το πεδίο ενός διαρκούς παγκόσμιου ταξικού πολέμου, ο οποίος περιλαμβάνει τις συγκρούσεις και διαμάχες για τον έλεγχο γύρω από τα φυσικά ή «πλανητικά» κοινά (αέρας, θάλασσες, ποτάμια, λίμνες, δάση), τα δημόσια κοινά (υποδομές, δίκτυα μεταφορών, τηλεπικοινωνίες, εκπαίδευση, υγεία, δίκτυα κοινής ωφέλειας) τα πολιτισμικά κοινά (γλώσσα, επιστήμες, τέχνες), τα περιβαλλοντικά κοινά (ποιότητα του αέρα, πανίδα, χλωρίδα), τα αστικά κοινά (ελεύθεροι, κοινόχρηστοι, κοινωφελείς χώροι, χώροι πρασίνου, δίκτυα υποδομών) τα γενετικά κοινά (γονίδια), τα ενεργειακά κοινά (φυσικοί, ενεργειακοί πόροι), τα επικοινωνιακά κοινά (ηλεκτρομαγνητικό φάσμα), τα πληροφοριακά κοινά (διαδίκτυο, ανοιχτό και ελεύθερο λογισμικό), κ.α. Το εύρος της σφαίρας των κοινών καθορίζεται τόσο από τα πεδία και τις μορφές κοινωνικής αυτοθέσμισης και

1. Η λέξη «πόρος» είναι νοηματικά ιδιαίτερα φορτισμένη, καθώς είναι πλέον ενταγμένη στο λεξιλόγιο της πράσινης ανάπτυξης μαζί με άλλες λέξεις κλειδιά όπως «αειφορία», «αειφορική ανάπτυξη», «βιωσιμότητα» κ.ο.κ. Χρησιμοποιείται για να εντάξει το περιβάλλον : 1) στο πλαίσιο της καπιταλιστικής σχέσης (φυσικοί-ενεργειακοί πόροι), 2) στο πλαίσιο κυριαρχίας του έθνους κράτους (εθνικοί πόροι) και 3) γενικότερα στη σφαίρα της οικονομίας και των οικονομικών συναλλαγών (οικονομικοί πόροι). Η χρήση της λέξης «πόρος» δίπλα στην έννοια των κοινών (δηλαδή η φράση «κοινοί πόροι») θεωρούμε ότι δίνει μια επιχειρηματική- διαχειριστική διάσταση στην λέξη και έτσι βρίσκουμε εδώ ενδιαφέρον να παραθέσουμε μία ετυμολογική-φιλολογική παράθεση της έννοιας από το περιοδικό 3η Γενιά (Απόσπασμα από «μικρές ιστορίες των λέξεων και των σχέσεων», νο31 Οκτώβρης 2000):
«η αρχική σημασία της λέξης ήταν το φυσικό πέρασμα ενός ποταμού ή το στενό πέρασμα από μια θάλασσα σε άλλη. Ο πορθμός. Στη συνέχεια η λέξη μετακόμισε και στο ανθρώπινο σώμα με τους πόρους του δέρματος. Το μητρικό ρήμα ήταν το "περάω". Από την ίδια ρίζα, αδέρφι του πόρου ήταν ο έμπορος, εκείνος που ερχόταν από μακριά, ήξερε τα περάσματα,

Η σφαίρα των κοινών αποτελεί το πεδίο ενός διαρκούς παγκόσμιου ταξικού πολέμου. Το εύρος της σφαίρας των κοινών καθορίζεται τόσο από τα πεδία και τις μορφές κοινωνικής αυτοθέσμισης και αυτοοργάνωσης, όσο και από τις διαδικασίες της καπιταλιστικής πρωταρχικής συσσώρευσης

Pieter Bruegel (1525-1569): Έζησε στην Ολανδία, στην Ιταλία, στη Γαλλία και στο Βέλγιο και στους πίνακές του εικονογράφησε την ζωή των χωρικών του ύστερου Μεσσαίωνα.

αυτοοργάνωσης όσο και από τις διαδικασίες της καπιταλιστικής πρωταρχικής συσσώρευσης.

Τα χαρακτηριστικά, οι ορισμοί και οι τύποι των κοινών καθορίζονται κάθε φορά από τους κοινωνικούς αγώνες και το επίπεδο του κοινωνικού ταξικού ανταγωνισμού. Η διαμάχη γύρω από τα κοινά εκφράζεται από τρεις βασικές προσεγγίσεις:

- Νεοφιλελεύθερες αναλύσεις υποστηρίζουν την ελεύθερη πρόσβαση στους κοινούς πόρους, στους οποίους προσδίδουν τρεις φυσικοποιημένες-μυστικοποιημένες ιδιότητες. Πρόκειται για την αδιαιρετότητα, τη μη αποκλεισιμότητα και τη μη αφαιρεσιμότητα (Bromley 1991). Η αδιαιρετότητα οφείλεται στη φύση ενός αγαθού, π.χ. ο αέρας είναι αδιαίρετος. Η μη αποκλεισιμότητα συναρτάται με την αδιαιρετότητα από την άποψη ότι, αν ένα αγαθό είναι αδιαίρετο, δεν είναι εύκολο να αποκλεισθεί κάποιος από το να το χρησιμοποιήσει. Η μη αφαιρεσιμότητα σημαίνει ότι η χρήση του αγαθού από έναν, δεν μειώνει τη διαθέσιμη ποσότητα του για τους άλλους χρήστες. Η απόδοση των παραπάνω ιδιοτήτων στους κοινούς πόρους επιδιώκει να δικαιολογήσει την ανεμπόδιστη χρήση και την καταλήστευσή τους από το κεφάλαιο.
- Νεοκεϋνσιανές αναλύσεις (Ostrom 2002)[2], αναζητώντας μια συμβατότητα του καπιταλισμού με τα κοινά, προτείνουν συμμετοχικές διαδικασίες διαχείρισης των κοινών και εμπλοκής των τοπικών κοινωνιών. Πρόκειται για σοσιαλδημοκρατικού τύπου προτάσεις, οι οποίες δεν αμφισβητούν τον καπιταλισμό και διεκδικούν την κρατική και θεσμική κατοχύρωση των κοινών. Όταν αναφέρονται στα κοινά, αναγνωρίζουν μόνο τους κοινούς πόρους, για τους οποίους υποστηρίζουν ότι πρέπει να τους αποδοθεί το χαρακτηριστικό της κοινής ιδιοκτησίας (common property), η οποία πρέπει να κατοχυρωθεί θεσμικά και να προστατευτεί απέναντι στην ανεξέλεγκτη ελεύθερη πρόσβαση (open access).
- Πιο ριζοσπαστικές αναλύσεις, κυρίως από την σκοπιά του αυτόνομου μαρξισμού[3], αναγνωρίζουν στα κοινά τρία χαρακτηριστικά που βασίζονται κυρίως στη δυναμική των κοινωνικών σχέσεων. Το πρώτο χαρακτηριστικό είναι ότι τα κοινά δε θα πρέπει να έχουν ιδιοκτήτη, δεν είναι ούτε ιδιωτικά, ούτε κρατικά, χαρακτηρίζονται από μια σχεσιακή προσέγγιση, καθώς περιέχουν κοινωνικές σχέσεις[4] βασισμένες σε ένα ήθος συνεργασίας, διαμοιρασμού κι αμοιβαίας εμπιστοσύνης, επομένως η διαχείρισή τους μπορεί να τελεστεί μόνο σε κοινοτικό επίπεδο. Η έννοια των κοινών διαφέρει από αυτή του κρατικού ή ιδιωτικού τομέα, γιατί στα κοινά αντί κρατικού, εταιρικού ή ιδιωτικού ελέγχου υπάρχει κατανεμημένος έλεγχος, ο οποίος δε σχετίζεται ούτε με κρατικά, αλλά ούτε και με ιδιωτικά καθεστώτα ιδιοκτησίας. Γι' αυτό τα κοινά βασίζονται σε αμεσοδημοκρατικές, οριζόντιες και συμμετοχικές διαδικασίες και ενδέχεται να συνιστούν μοντέλα ομότιμης παραγωγής[5], στηριγμένα στην έννοια της κοινοκτημοσύνης[6]. Δεύτερο χαρακτηριστικό των κοινών είναι ότι δεν εντάσσονται σε κανένα είδος εμπορευματικής σχέσης, δεν τους προσδίδεται ανταλλακτική αξία και η χρήση τους πραγματοποιεί-

μεταφέροντας τα εμπορεύματα. Της ίδιας ακριβώς καταγωγής είναι και η πείρα. Η εμπειρία και ο έμπορος, τότε που η δεύτερη λέξη δεν σήμαινε κυρίως τη συσσώρευση πλούτου αλλά μάλλον την περιπετειώδη και αβέβαιη μεταφορά αγαθών, είχαν στενή συγγένεια, γιατί μάθαινε κανείς (αποκτούσε δηλαδή πείρα) ασκούμενος στο να βρίσκει τα περάσματα... Απ' αυτόν τον κλάδο νοημάτων του "περάω", ο πόρος απέκτησε μια συμπληρωματική και μαζί μετατοπισμένη έννοια: έγινε τα μέσα για να ζει κανείς, δηλαδή οι οικονομικοί πόροι. Πορίζομαι σήμαινε "τη βγάζω", δηλαδή βρίσκω λεφτά. Μ' αυτή τη σημασία ο πόρος ήταν το αντίθετο της απορίας. Του να είναι κανείς τόσο φτωχός ώστε να "μην τη βγάζει". Αυτή η απορία, η δηλωτική της έλλειψης χρημάτων, είναι τόσο συγγενής και μαζί τόσο διαφορετική από την άλλη απορία: την αμηχανία της αναπάντητης ερώτησης. Σ' αυτή την τελευταία απορία δεν είναι τα χρήματα που λείπουν, αλλά πάλι τα περάσματα. Της σκέψης. Από το ίδιο σόι λέξεων και εννοιών είναι τέλος η πορεία. Το ταξίδι, χερσαίο ή θαλάσσιο, τότε που ταξίδι ήταν η αναζήτηση των διαδοχικών περασμάτων. Τότε που το "πορεία προς το νοτιά" σήμαινε σημάδεμα του ορίζοντα και αναμέτρηση με το τυχαίο... Τώρα βέβαια που ελάχιστοι ταξιδεύουν (και που όλο και περισσότεροι απλά μεταφέρονται) πορεία σημαίνει μόνο τη διαδήλωση».

2. Νόμπελ Οικονομίας 2009 στην E. Ostrom για τις μελέτες της πάνω στο πώς μπορούν συνομοσπονδίες χρηστών να διαχειρίζονται την κοινή ιδιοκτησία.

3. (Bonefeld 2009, Caffentzis 2003, De Angelis 2003, Holloway 2006, Midnight Notes Collective and Friends 2009, Negri 2009)

4. Βασικό στοιχείο στην κατανόηση του ορισμού των κοινών είναι το ρήμα «to common, commoning» το οποίο περιγράφει την κοινωνική διαδικασία δημιουργίας και αναπαραγωγής των κοινών (De Angelis και Stavrides 2010).

5. «Αν η απόσπαση των μέσων παραγωγής και η συγκέντρωσή τους σε μια τάξη ιδιοκτητών υπήρξε η αναγκαία προϋπόθεση για τη δημιουργία της αγοράς εργασίας και την ανάπτυξη των καπιταλιστικών σχέσεων εκμετάλλευσης, η επανένωσή των μέσων παραγωγής με τους ατομικούς παραγωγούς αποτελεί τη βασικότερη προϋπόθεση γένεσης της ομότιμης παραγωγής. Στην ομότιμη παραγωγή οι παραγωγικές διαδικασίες διενεργούνται οργανωμένες, συνήθως από κάτω προς τα πάνω και στηρίζονται στην ελεύθερη επιλογή των ατόμων-συντελεστών της παραγωγής να συνεργαστούν, χωρίς βασικό κίνητρο τη χρηματική αμοιβή, με τη βοήθεια κατανεμημένων δικτύων για την επίτευξη κοινών στόχων ή έργων. Καθώς το προϊόν της εργασίας τους δεν έχει ανταλλακτική αξία αλλά αξία χρήσης για μια κοινότητα χρηστών, χαρακτηρίζεται από την παραγωγή και διανομή του προϊόντος της εργασίας έξω από τη σφαίρα της αγοράς (μια μετακαπιταλιστική μορφή οργάνωσης της παραγωγής)» (Παπανικολάου, 2010). Η ομότιμη παραγωγή δεν εξομοιώνεται με την συνεταιριστική παραγωγή καθώς δεν υπάρχει χρηματική ανταμοιβή και το αποτέλεσμα είναι ελεύθερο, με την έννοια ότι οποιοσδήποτε μπορεί να έχει πρόσβαση και να το χρησιμοποιήσει. Χαρακτηριστικά παραδείγματα ομότιμης παραγωγής είναι τα κοινά γνώσης (π.χ. Wikipedia), κοινά κώδικα (π.χ. ελεύθερο λογισμικό), κοινά σχεδίων (π.χ. ανοικτό hardware) (Bauwens, 2010). Αντιλαμβανόμαστε την έννοια της ομότιμης παραγωγής ως ένα ακόμα πεδίο σύγκρουσης στη διαπάλη των ιδεών. Από μόνη της, δεν αποτελεί κεκτημένο του κοινωνικού ανταγωνισμού και συνιστά παράλληλα πεδίο αναφοράς για μεταρρυθμιστικές ενδοσυστημικές προτάσεις.

6. «Το κοινό είναι η άρνηση του δικού μου» (Negri 2009).

Η ύπαρξη και επιβίωση των κοινών απειλείται από το καπιταλιστικό σύστημα, το οποίο από τις απαρχές του έως σήμερα στοχεύει στη περίφραξη των κοινών. Ωστόσο, οι διαδικασίες περίφραξης συναντούν αντιστάσεις καθώς δυναμικά κοινωνικά κινήματα καθ' όλη τη διάρκεια των τελευταίων αιώνων αγωνίζονται για την πρόσβαση, χρήση, και διαμοιρασμό των κοινών.

ται με διαμοιρασμό. Τρίτο χαρακτηριστικό των κοινών είναι ότι δεν περιφράσσονται, είναι προσβάσιμα σε όλα τα μέλη της κοινότητας, χωρίς η πρόσβαση να περιορίζεται στο συγκεκριμένο χώρο αλλά είναι δυνατό να αναπτύσσονται και διατοπικές σχέσεις.

Η ύπαρξη και επιβίωση των κοινών απειλείται από το καπιταλιστικό σύστημα, το οποίο από τις απαρχές του έως σήμερα στοχεύει στη περίφραξη των κοινών.[7] Οι σφαίρες των κοινών ιδιωτικοποιούνται, εμπορευματοποιούνται[8], περιφράσσονται, υφίστανται οριοθετήσεις, περιορισμούς και απαγορεύσεις πρόσβασης και αναπαραγωγής, δικαιώματα χρήσης, πατέντες, copyright, πνευματικά δικαιώματα. Η περίφραξη των κοινών δικαιολογήθηκε από τη νεοφιλελεύθερη θεωρία της τραγωδίας των κοινών (Hardin 1968), σύμφωνα με την οποία οι πόροι στους οποίους υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση και έλλειψη δικαιωμάτων ιδιοκτησίας ωθεί τους ενδιαφερόμενους χρήστες να συμπεριφέρονται εγωιστικά, σαν «ελεύθεροι καβαλάρηδες» (free ride) και να υπερχρησιμοποιούν τους πόρους σε σημείο που να τους καταστρέφουν ολοκληρωτικά. Η συζήτηση και σε μεγάλο βαθμό υιοθέτηση της θεωρίας της τραγωδίας των κοινών σχετίζεται και με την ανάδυση της αειφόρου ανάπτυξης ως το κυρίαρχο νεοφιλελεύθερο μοντέλο των τελευταίων δεκαετιών[9], το οποίο υπόσχεται διαρκή καπιταλιστική συσσώρευση και ανάπτυξη με οικολογικό προσωπείο. Ωστόσο η εγκυρότητα της θεωρίας της τραγωδίας των κοινών αμφισβητείται και κατηγορείται ότι υποκρύπτει την ενίσχυση είτε της ιδιωτικοποίησης είτε τον αυξημένο κρατικό έλεγχο. Οι νεοκεϋνσιανές[10] αναλύσεις αμφισβητούν την άποψη ότι όταν οι άνθρωποι μοιράζονται έναν πεπερασμένο φυσικό πόρο στο τέλος θα τον καταστρέψουν και ως απάντηση στο δίλημμα της τραγωδία των κοινών, κράτος ή ιδιωτικοποίηση, προτείνουν την συνεργασία των εμπλεκόμενων ομάδων κάτω από την ομπρέλα της κρατικής θεσμικής προστασίας. Σε αντίθεση με τις προηγούμενες προσεγγίσεις, οι αναλύσεις των αυτόνομων μαρξιστών τονίζουν πως τα κοινά αποτελούνται από τρεις αλληλένδετες παραμέτρους, οι οποίες είναι οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κοινών πόρων, των κοινοτήτων και των σχέσεων που δημιουργούν τα κοινά (commoning) και κατηγορούν τις νεοφιλελεύθερες απόψεις ότι στην ανάλυσή τους απουσιάζουν τόσο οι κοινότητες όσο και οι σχέσεις που δημιουργούν τα κοινά και συνεπώς είναι ψευδές το δίλημμα της τραγωδίας των κοινών, καθώς οδηγεί μόνο σε περιφράξεις (De Angelis και Stavrides 2010). Επιπλέον, ασκούν κριτική στους νεοκεϋνσιανούς τους οποίους αποκαλούν και νεοχαρντινιανούς (Neo-Hardinian), καθώς τους κατηγορούν ότι στις προτάσεις τους αναγνωρίζουν ως κοινά μόνο τους κοινούς πόρους από τους οποίους μπορεί με συμμετοχικές διαδικασίες να παραχθούν κοινά αγαθά προς πώληση. Αντιθέτως όμως τα κοινά δε θα πρέπει να είναι αγαθά, με την εμπορευματική σημασία της έννοιας (commodities) και η πρόσβαση σε αυτά δε θα πρέπει να περιορίζεται μόνα στα μέλη που έχουν θεσμικά κατοχυρωμένα δικαιώματα ιδιοκτησίας (Caffentzis, 2004).

Το φαινόμενο των περιφράξεων ανάγεται στο Μεσαίωνα και η γενίκευσή τους προσδιορίζεται στις απαρχές του καπιταλισμού, (17ος-18ος αιώνας στη Μεγάλη Βρετανία), με την περίφραξη των κοινοτικών-κοινών γαιών (common land), τη θεσμοθέτηση της ατομικής ιδιοκτησίας[11] και τις διαδικασίες πρωταρχικής συσσώρευσης[12]. Οι αγρότες των κοινών γαιών, οι commoners, που έχασαν τις κοινοτικές γαίες, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την ύπαιθρο και να

7. Η γέννηση των περιφράξεων προηγείται της ανάδυσης του καπιταλισμού, ωστόσο η καπιταλιστική πρωταρχική συσσώρευση αξιοποίησε, ενίσχυσε και μεγέθυνε τις περιφράξεις.

8. Σύμφωνα με την καπιταλιστική προσταγή θα μπορούσε να ειπωθεί ότι «το χρήμα είναι η παραγωγικότητα των κοινών» (Negri 2009).

9. Χαρακτηριστική περίπτωση ενσωμάτωσης των κοινών από τον καπιταλισμό, αποτελεί το χρηματιστήριο ρύπων μέσω του οποίου η τραγωδία των κλιματικών κοινών μετασχηματίζεται σε μπίζνα.

10. Χρησιμοποιούμε την έννοια του «Νεοκεϋνσιανισμού» για να προσδώσουμε το νόημα της εν δυνάμει ενσωμάτωσης της δημόσιας συζήτησης σχετικά με τα κοινά στην λογική του κρατικής-καπιταλιστικής διαχείρισης όπως είχε γίνει με τις εργατικές διεκδικήσεις στα μέσα του 20ου αιώνα.

11. Ο Ρουσσώ ήδη από τον 18ο αιώνα όρισε την ιδιοκτησία ως την οικειοποίηση των κοινών εκ μέρους ενός ατόμου και ο Προυντόν στις αρχές του 19ου αιώνα, στο έργο του περί ιδιοκτησίας, υποστήριξε τη θέση ότι η ιδιοκτησία είναι κλοπή.

12. Ο Μαρξ στον Πρώτο Τόμο του Κεφαλαίου περιγράφει την πρωταρχική συσσώρευση ως «μια ιστορία αίματος και φωτιάς», η οποία αποτέλεσε τη διαδικασία γέννησης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής στην Αγγλία: «Η λεηλασία των εκκλησιαστικών κτημάτων, η καταχρηστική εκποίηση των κρατικών γαιών, η κλοπή της κοινοτικής ιδιοκτησίας, η

Τα κοινωνικά κινήματα και οι αγώνες για τα κοινά στοχεύουν στη δημιουργία ή στην υπεράσπιση κοινοτικών κοινών δημιουργώντας αυτόνομες δημόσιες σφαίρες κομμουνιστικοποίησης, έξω από το κράτος και κάθε μορφής ιδιοκτησία και βρίσκονται πολύ κοντά στην έννοια του ελευθεριακού κομμουνισμού.

εγκατασταθούν στα ανερχόμενα αστικά βιομηχανικά κέντρα και να εργαστούν υπό καθεστώς μισθωτής εργασίας.[13] Η διαδικασία περίφραξης των κοινών γαιών επεκτάθηκε σταδιακά σε ολόκληρη την Ευρώπη και παράλληλα και στις υπόλοιπες ηπείρους. Οι διαδικασίες των περιφράξεων διαρκώς επεκτείνονται και σχετίζονται με τη μονιμότητα της πρωταρχικής συσσώρευσης, η οποία είναι αναγκαίο συστατικό του καπιταλισμού, ο οποίος συνεχώς αναπαράγεται μέσω παλαιότερων αλλά και νέων περιφράξεων.[14]

Κοινωνικοί αγώνες ενάντια στις περιφράξεις

Ωστόσο, οι διαδικασίες περίφραξης συναντούν αντιστάσεις και δυναμικά κοινωνικά κινήματα που, καθ' όλη τη διάρκεια των τελευταίων αιώνων, αγωνίζονται για την πρόσβαση, τη χρήση, και το διαμοιρασμό των κοινών.[15] Ειδικά τις τελευταίες δεκαετίες πληθαίνουν τα κοινωνικά κινήματα διαμαρτυρίας, διεκδίκησης, και ανάκτησης των κοινών και εναντίωσης στις νέες αλλά και στις παλαιότερες περιφράξεις. Τα χαρακτηριστικά και οι μορφές των κινημάτων για τα κοινά ποικίλουν, ωστόσο στις περισσότερες περιπτώσεις σχετίζονται με το ίδιο το περιεχόμενο των κοινών. Ενδεικτικά ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά των κοινωνικών κινημάτων και αγώνων για τα κοινά είναι τα παρακάτω:

- Στοχεύουν στη δημιουργία ή στην υπεράσπιση κοινοτικών κοινών δημιουργώντας αυτόνομες δημόσιες σφαίρες κομμουνιστικοποίησης και άμεσης δημοκρατίας έξω από το κράτος και κάθε μορφής ιδιοκτησία και βρίσκονται πολύ κοντά στην έννοια του ελευθεριακού κομμουνισμού.
- Οι φορείς τους είναι οι commoners, οι οποίοι δεν αντιπροσωπεύονται πολιτικά από κομματικούς και γραφειοκρατικούς μηχανισμούς, ούτε διαπραγματεύονται ένα καλύτερο κράτος (σοσιαλδημοκρατία). Δεν πρόκειται για το λαό με την χομπσιανή έννοια αλλά τα κοινωνικά κινήματα για την υπεράσπιση των κοινών προσεγγίζουν περισσότερο τη σπινοζική έννοια του πλήθους (Virno 2002).[16]
- Η συμμετοχή στους αγώνες για τα κοινά δεν προϋποθέτει την ύπαρξη επαναστατικού υποκείμενου. Αλλά όπως στους εργατικούς αγώνες η «τάξη συμβαίνει κατά τη διαδικασία των αγώνων» (Clever 2000), έτσι και η «τάξη» των commoners, των αγωνιζόμενων για τα κοινά, δημιουργείται κατά τη διάρκεια του

σφετεριστική μετατροπή της φεουδαρχικής ιδιοκτησίας και της ιδιοκτησίας των κλαν σε σύγχρονη ατομική ιδιοκτησία, μετατροπή που έγινε με την πιο ανελέητη τρομοκρατία, όλα αυτά ήταν ισάριθμες ειδυλλιακές μέθοδοι της πρωταρχικής συσσώρευσης» (Μαρξ 2009).

13. «Για την ύπαρξη και επιβίωση του καπιταλισμού πρέπει να υπάρξει μια εργατική τάξη υπό εκμετάλλευση και βασική προϋπόθεση για να υπάρχει μια τέτοια εργατική τάξη είναι να διαχωριστούν οι εργάτες από τα μέσα παραγωγής και διαβίωσης» (Marx 1909) (Federici 2004, Caffentzis 1995).
«Όσο οι εργάτες έχουν την ικανότητα να ζουν με τη δικιά τους εργασία και να έχουν τον έλεγχο των μέσων επιβίωσης και κοινωνικής αναπαραγωγής, δε θα υπάρχει κίνητρο για να πουλήσουν την εργατική τους δύναμη στους καπιταλίστες ώστε να δημιουργηθεί υπεραξία από αυτόν που κατέχει το κεφάλαιο» (Caffentzis 2004).

14. «Η πρωταρχική συσσώρευση είναι το θεμέλιο των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων. Η πρωταρχική συσσώρευση είναι μια μονίμως αναπαραγόμενη συσσώρευση. Είναι η συνθήκη και η προϋπόθεση της ύπαρξης του κεφαλαίου. Εν ολίγοις, η πρωταρχική συσσώρευση είναι μια συνεχώς αναπαραγόμενη συσσώρευση, είτε με όρους ανανεούμενου χωρισμού νέων πληθυσμών από τα μέσα παραγωγής και συντήρησης, είτε με όρους της αναπαραγωγής της μισθωτής σχέσης» (Bonefeld 2009).

15. Ενδεικτικά παραδείγματα εξεγέρσεων και αγώνων ενάντια σε περιφράξεις αποτελούν οι εξεγέρσεις χωρικών του ύστερου μεσαίωνα ενάντια στις περιφράξεις των κοινών γαιών και στις πρώτες διαδικασίες πρωταρχικής συσσώρευσης (εξεγέρσεις χωρικών, Χουσίτες, Θαβορίτες, Diggers, Levellers, Σκαρπινάτοι), οι επαναστάσεις και εξεγέρσεις στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα (π.χ. Παρισινή Κομμούνα 1871, συμβουλιακός κομμουνισμός στη Γερμανία, Μεξικανική επανάσταση, Ρωσία 1917, Ισπανία 1936, κ.α.), τα κινήματα αντιπραγματισμού και αυτομείωσης σε αγαθά και κοινωνικές υπηρεσίες στις ΗΠΑ τη δεκαετία του '30, στην Ιταλία τη δεκαετία του '70 και στην Αργεντινή τις δεκαετίες '90 και '00, τα οικολογικά κινήματα και οι περιβαλλοντικοί αγώνες από τη δεκαετία του '60 έως σήμερα, τα κινήματα καταλήψεων κτιρίων (καταλήψεις στέγης και κοινωνικά, πολιτικά, πολιτιστικά κέντρα) στη δυτική Ευρώπη (δεκαετίες '70-'00), τα κινήματα ιθαγενών, ακτημόνων και αστικά κινήματα στην Λατινική Αμερική, την Αφρική, και την Ινδία, (δεκαετίες '80-'00), τις αστικές εξεγέρσεις (Λος Άντζελες 1965, 1992, Παρίσι 1968, 2005, Αθήνα 2008) τα Reclaim The Streets –κινήματα επανοικειοποίησης των δρόμων και των δημόσιων χώρων– στην Αγγλία, τις ΗΠΑ και την Ευρώπη, ενεργά κατά τις δεκαετίες '90-'00, τα κινήματα επισφαλών εργαζομένων (πρεκάριων) στην Ιταλία και γενικότερα στην Ευρώπη τη δεκαετία του 2000, τα οποία διεκδικούν ελεύθερη πρόσβαση σε διάφορα δικαιώματα (εγγυημένο εισόδημα, στέγαση, μεταφορές, τηλεπικοινωνίες, αγάπη), τα κοινωνικά κινήματα πόλης των τελευταίων δυο δεκαετιών για την υπεράσπιση του φυσικού περιβάλλοντος, των δημόσιων χώρων και εναντίωσης σε αστικές αναπλάσεις, εξευγενισμό των πόλεων (gentrification) και μεγάλα έργα υποδομής. Οι παραπάνω αγώνες και κινήματα δεν αποτελούν ενιαία γενεαλογία αγώνων ενάντια στις περιφράξεις ούτε διακρίνονται με βάση ταυτόσημα χαρακτηριστικά, ωστόσο είναι σημαντικοί για την κυκλοφορία των κινηματικών εμπειριών.
Επιπλέον, σύμφωνα με τον Caffentzis, η σφαίρα των κινημάτων ενάντια στις περιφράξεις διευρύνεται σημαντικά εάν αντιληφθούμε τους πολέμους για τον έλεγχο κοινών πόρων που διεξάγονται τα τελευταία 30 χρόνια και σκόπιμα μετονομάζονται σε πολέμους ναρκωτικών, φυλετικούς και εθνοτικούς. Στις Άνδεις και στην Κεντρική Αμερική τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες διεξάγεται ένας διαρκής ένοπλος αγώνας των ιθαγενών για τον έλεγχο της γης (σκόπιμα μετονομάζεται σε πόλεμος ναρκωτικών), στην Νότια Αφρική οι μάχες για τον κοινοτικό έλεγχο της γης μετονομάζονται σε φυλετικό πόλεμο ενάντια στο απαρτχάιντ, οι ένοπλοι αγώνες στην Δυτική Αφρική ενάντια στην περίφραξη των κοινών γαιών από κράτη, πετρελαϊκές εταιρίες και αναπτυξιακές τράπεζες μετονομάζονται σε φυλετικούς πολέμους, επίσης από το Αφγανιστάν μέχρι την Ινδία, τη Σρι Λάνκα, τις Φιλιππίνες και την Ινδονησία οι προλετάριοι παίρνουν τα όπλα και μάχονται ενάντια στις νέες περιφράξεις (Caffentzis 2004).

16. Ο λαός σύμφωνα με τον Χομπς «είναι κάτι σαν το Ένα, που έχει μια βούληση και στον οποίο μπορεί να αποδοθεί μια βούληση. Ο λαός βασιλεύει σε κάθε Κράτος». Ο λαός οργανώνεται με αντιπροσώπους-κόμματα, υπακούει στους

κοινωνικού αγώνα.[17] Πρόκειται για τις διανυσματικές διαδικασίες υποκειμενοποίησης, οι οποίες υπερβαίνουν τη συμπαγή, μονολιθική ιστορική περιοχή της χεγκελιανής παράδοσης του υποκειμένου και των ταυτοτικών αναλύσεων. Οι αγώνες για τα κοινά βασίζονται στους μετασχηματισμούς των κοινωνικών σχέσεων και πραγματοποιούνται από αντιταυτοτικά διανυσματικά κινήματα (Berardi 2006, Holloway 2007).

Ενεργειακές περιφράξεις, αγώνες και ενεργειακοί commoners

Για να κινηθεί και να λειτουργήσει ο καπιταλισμός απαιτεί ενέργεια, η οποία προέρχεται από ορυκτά καύσιμα[18] (κάρβουνο, πετρέλαιο, φυσικό αέριο), νερό, ήλιο, πυρηνικά, βιομάζα και προϋποθέτει την περίφραξη εκτάσεων για την εξαγωγή των πρώτων υλών. Επιπλέον η εξόρυξη, επεξεργασία και διανομή απαιτεί περίφραξη εργατικής δύναμης, δηλαδή την απόσπαση των μέσων παραγωγής από τους εργάτες και την επιβολή της μισθωτής σχέσης. Οι διαδοχικές περιφράξεις έχουν ως αιτία τη διαρκή κρίση συσσώρευσης του καπιταλισμού[19], η οποία ξεπερνιέται με επέκταση του κεφαλαίου σε νέες σφαίρες εκμετάλλευσης, επομένως ακολουθούν νέες διαδικασίες πρωταρχικής συσσώρευσης, οι οποίες συνεπάγονται νέες περιφράξεις. Χαρακτηριστικοί είναι τις τελευταίες δεκαετίες οι μετασχηματισμοί στο ενεργειακό μείγμα, όπως η έλευση των ΑΠΕ (ανανεώσιμων πηγών ενέργειας) οι οποίες αναζωογονούν τις διαδικασίες πρωταρχικής συσσώρευσης με τη δημιουργία νέων περιφράξεων, δηλαδή την απόσπαση των νέων ενεργειακών κοινών (ήλιος, αέρας, νερό, βιομάζα) από τις τοπικές κοινωνίες και τους ενεργειακούς εργάτες και την ανάδυση πράσινων μεγαλοτσιφλικάδων της ενέργειας.

Η καπιταλιστική εκμετάλλευση και καταλήστευση των ενεργειακών πόρων αναδεικνύει διαρκώς νέες εμπόλεμες σφαίρες κοινών. Καθ' όλη τη διάρκεια των τελευταίων αιώνων ξεσπούν δυναμικοί κοινωνικοί, εργασιακοί και περιβαλλοντικοί αγώνες, ενάντια στην περίφραξη και διαχείριση των ενεργειακών κοινών. Οι αγώνες ενεργειακών εργατών καθώς και τοπικών κοινωνιών αποπεριφράσσουν και εμποδίζουν την αναπαραγωγή της καπιταλιστικής πρωταρχικής συσσώρευσης, οδηγώντας μέχρι και σε ενεργειακές κρίσεις. Χαρακτηριστικοί είναι οι ταξικοί και κοινωνικοί αγώνες κατά την ενεργειακή μετάβαση από την καύση του ξύλου στην καύση του άνθρακα στα μέσα του 19ου αιώνα και στη συνέχεια οι αγώνες κατά τη μετάβαση από τον άνθρακα στο πετρέλαιο, στις αρχές του 20ου αιώνα.[20]

Οι μετασχηματισμοί και οι αλλαγές στο ενεργειακό μοντέλο, οι οποίες εμφανίζονται –από οικονομίστικες προσεγγίσεις– να προκύπτουν από αμιγώς οικονομικές αιτίες όπως η εύρεση πιο φθηνών και ενεργειακά αποδοτικών πρώτων υλών, θεωρούμε ότι οφείλονται και συμβαίνουν στο πλαίσιο των ταξικών ανταγωνισμών (στην εργασία, στην ιδιοκτησία-διαχείριση της γης και αλλού). Παράλληλα, θεωρούμε ότι η φυγή του κεφαλαίου σε νέες σφαίρες ενεργειακής παραγωγής επηρεάζεται από την ταξική σύνθεση, την προλεταριακή εμπειρία και τους ταξικούς αγώνες των ενεργειακών εργατών που εμποδίζουν –και σε στιγμές όξυνσης του ταξικού ανταγωνισμού– μπλοκάρουν την ενεργειακή παραγωγή. Επίσης, χαρακτηριστικές είναι οι δεκαετίες '70-'80 όταν τα αντιπυρηνικά κινήματα στη δυτική Ευρώπη και τις ΗΠΑ εμπόδισαν εν μέρει τη μετάβαση από το πετρέλαιο στην πυρηνική σχάση και άνοιξαν το δρόμο για τις ΑΠΕ. Ταυτόχρονα, την ίδια περίοδο, ξεσπούσαν και οι τελευταίοι μαχητικοί αγώνες των ανθρακωρύχων στη θατσερική Αγγλία, στα μέσα της δεκαετίας του '80. Παράλληλα με τους περιβαλλοντικούς και αντιπυρηνικούς αγώνες, από τη δεκαετία του '70 έως σήμερα, αναπτύσσονται αγώνες για την αποπερίφραξη του πετρελαίου από πετρελαϊκούς commoners, δηλαδή τοπικές κοινότητες και ενεργειακούς εργάτες εξόρυξης πετρελαίου από το Μαρόκο, τη Μέση Ανατολή το Δέλτα του Νίγηρα έως την Ινδονησία, το Μεξικό, το Εκουαδόρ, την Κολομβία, τη Βραζιλία (Caffentzis 2004).[21] Τέλος, τις τελευταίες δυο δεκαετίες αναπτύσσονται τοπικοί αγώνες ενάντια στην εγκατάσταση αιολικών πάρκων και υδροηλεκτρικών φραγμάτων, από τον Καναδά και τη Δανία έως την Ινδία, την Κίνα και την Ιαπωνία καθώς και ενάντια στην αποψίλωση δασικών εκτάσεων για την καλλιέργεια ενεργειακών φυτών, όπως στη Βραζιλία.

Η έννοια των τοπικών αγώνων, όπως αυτή χρησιμοποιείται στο κείμενο, συμπεριλαμβάνει επίσης και τους αγώνες που αναδεικνύονται σε γενικότερες καταστάσεις περιβαλλοντικής υποβάθμισης. Παραδείγματα τέτοιων αγώνων έχουν να κάνουν με ζητήματα που άπτονται του ενεργειακού (όπως με τη ρύπανση των μονάδων σε Κοζάνη-Πτολεμαΐδα και τον αγώνα των κοινοτήτων του Αγ. Δημητρίου, της Ακρινής, κ.α.), συμπεριλαμβάνουν κοινωνικές αντιδράσεις σε αναπτυξιακά σχέδια (όπως στο Μαντούδι της Εύβοιας, τον αγώνα ενάντια στις επενδύσεις των μεταλλείων χρυσού στη Χαλκιδική, κ.α.) και επεκτείνονται γενικότερα σε αγώνες άρνησης της αποδοχής των απο-

νόμους και συνάπτει κοινωνικά συμβόλαια. Αντιθέτως το πλήθος, σύμφωνα με τον Σπινόζα, αποφεύγει την πολιτική ενότητα, περιφρονεί την υπακοή, δεν φτάνει ποτέ στην κατάσταση του δικαιικού προσώπου και συνεπώς δεν μπορεί να δώσει υποσχέσεις, να συνάψει συμφωνίες, να αποκτήσει και να μεταφέρει δικαιώματα. Είναι αντικρατικό, «οι πολίτες, όταν εξεγείρονται εναντίον του Κράτους, συγκροτούν το Πλήθος εναντίον του Λαού» (Virno, 2002).

17. «Τα κοινά δεν μπορούν να διεκδικηθούν, αλλά μπορούν μόνο να κατασκευαστούν και να συγκροτηθούν μέσα από τις διαδικασίες του commoning. Αυτές οι διαδικασίες πρέπει να ξεπεράσουν τις σημερινές υλικές διαιρέσεις μέσα στην "εργατική τάξη", στο "προλεταριάτο" ή στο "πλήθος"» (De Angelis, M. and Stavrides 2010).

18. Το 2007 εκτιμάται πως σε παγκόσμιο επίπεδο η κατανομή της ενεργειακής παραγωγής ήταν: 36% πετρέλαιο, 27,4% κάρβουνο, 23% φυσικό αέριο, 8,5% πυρηνική, 6,3% υδροηλεκτρική και 0,9% από τις υπόλοιπες ανανεώσιμες πηγές (γεωθερμική, ηλιακή, αιολική, κύματα κ.α.).

19. Σύμφωνα με τη Ρόζα Λούξεμπουργκ και το ρεύμα των αυτόνομων μαρξιστών, η πρωταρχική συσσώρευση είναι χαρακτηριστικό του κρισιακού χαρακτήρα της καπιταλιστικής συσσώρευσης (Bonefeld 2009).

20. Οι αγώνες των εργατών κοπής ξύλου, οι οποίοι συνδέονται με τους συνολικότερους αγώνες των κατοίκων της υπαίθρου στην Αγγλία τον 17ο και 18ο αιώνα ενάντια στις περιφράξεις των κοινοτικών κοινών γαιών (βοσκοτόπια, δάση), σε συνδυασμό με την αποψίλωση των δασών στο νησί της Μεγάλης Βρετανίας, εξανάγκασε την ανερχόμενη βιομηχανική τάξη σε αναζήτηση νέων ενεργειακών πηγών (κυρίως στο λιγνίτη, ο οποίος και υπήρχε σε αφθονία στο αγγλικό υπέδαφος) και κατ' επέκταση στην ανάδυση του ατμοκίνητου καπιταλισμού. Αντίστοιχα οι δυναμικοί αγώνες των ανθρακωρύχων σε ΗΠΑ και Ευρώπη στα τέλη του 19ου έως και τα μέσα του 20ου αιώνα, έθεταν εμπόδια και μπλοκάριζαν την καπιταλιστική μηχανή γι' αυτό και αναζητήθηκαν ενεργειακές διέξοδοι στο πετρέλαιο.

21. Σύμφωνα με τον Caffentzis (2004) πάνω από το 70% του πλανητικού πετρελαίου διεκδικείται ως κοινή ιδιοκτησία.

Η καπιταλιστική εκμετάλλευση και καταλήστευση των ενεργειακών πόρων αναδεικνύει διαρκώς νέες εμπόλεμες σφαίρες κοινών. Οι αγώνες ενεργειακών εργατών καθώς και τοπικών κοινωνιών αποπεριφράσσουν και εμποδίζουν την αναπαραγωγή της καπιταλιστικής πρωταρχικής συσσώρευσης, οδηγώντας μέχρι και σε ενεργειακές κρίσεις.

βλήτων του καπιταλισμού (αγώνες ενάντια στα ΧΥΤΑ σε Κερατέα και Λευκίμμη). Κοινό στοιχείο αυτών των αγώνων είναι ότι έρχονται αντιμέτωποι με ζητήματα κοινωνικών ανισοτήτων και διαιρέσεων που είναι δομικά στοιχεία του καπιταλισμού. Σχέσεις ανισότητας οι οποίες, τόσο σε επίπεδο πόλης όσο και σε περιφερειακό και ευρύτερο επίπεδο, εμπεριέχουν ταξικούς διαχωρισμούς, βαθιά ριζωμένους στη λειτουργία του υπάρχοντος κοινωνικού συστήματος. Τέτοιες κινητοποιήσεις συχνά αναδεικνύουν χαρακτηριστικά αυτενέργειας αλλά επίσης έρχονται συχνά αντιμέτωπες, –από ένα σημείο και μετά– με τα όρια της μερικότητάς τους. Για εμάς, όλοι αυτοί οι αγώνες εμπεριέχουν το σπέρμα της άρνησης του υπάρχοντος και θεωρούμε ότι το μείγμα τους αποδεικνύει τις δυνατότητες των μαχητικών κοινοτήτων να εμποδίζουν τις διαδικασίες καπιταλιστικής πρωταρχικής συσσώρευσης και παράλληλα να δομούν σχέσεις αγώνα, συντροφικότητας και αυτονομίας.

Τι θέλουμε για το μέλλον
τι σκεφτόμαστε, τι φανταζόμαστε, τι προτείνουμε :

Στη Βολιβία, η εξέγερση σχετικά με την άνοδο των τιμών των καυσίμων αφήνει έκθετο τον οικοσοσιαλισμό του Έβο Μοράλες, ενώ στην Τυνησία, ανάμεσα σε αστυνομικά τμήματα, εφορίες και δικαστήρια, επίσης στόχους των εξεγερμένων αποτελούν εταιρίες που εμπορεύονται το αέριο. Η όξυνση του κοινωνικού ανταγωνισμού σε παγκόσμιο επίπεδο, η ανάδειξη περιβαλλοντικών-κοινωνικών ζητημάτων (όπως η κλιματική αλλαγή) και η φιλολογία της εξάντληση των φυσικών πόρων (όπως το peak oil) καθιστούν όλο και πιο σημαντική την αναγκαιότητα για μία ριζοσπαστική πολιτική οπτική των ζητημάτων της ενέργειας. Εμβαθύνοντας σε αυτό όλο και περισσότερο, το ζήτημα που τίθεται είναι αυτό της ιδιοκτησίας, ελέγχου και πρόσβασης στην ενεργειακή παραγωγή και κατανάλωση. Ένα ζήτημα καθαρά πολιτικό.

Θεωρούμε ότι εισάγοντας το ενεργειακό ζήτημα στο τοπικό επίπεδο (στις γειτονιές των πόλεων όπου ζούμε, στις κοινότητες που θίγονται ή/και τρέφουν όνειρα για την πορεία της ενεργειακής ανάπτυξης, στους εργαζόμενους που ζουν και εργάζονται στις εγκαταστάσεις παραγωγής και διανομής της ενέργειας) κάνουμε ένα πολύ σημαντικό βήμα στη σύνδεση των τοπικών και ταξικών κοινοτήτων που υπάρχουν και δημιουργούνται μέσα στην κρίση νοήματος που διανύουμε. Ως προς αυτό, μερικές κατευθύνσεις που βρίσκουμε χρήσιμες είναι οι εξής:

- Να αμφισβητήσουμε το διαχωρισμό ενεργειακού παραγωγού και ενεργειακού καταναλωτή, προτάσσοντας την αντίληψη των ενεργειακών commoners. Ως ενεργειακούς commoners αντιλαμβανόμαστε την ταξική κοινότητα από αυτόνομους και ισότιμους παραγωγούς, διανομείς και χρήστες ενέργειας, η οποία παράγεται με αποκεντρωμένα κατανεμημένα δίκτυα, χωρίς εμπορική εκμετάλλευση και βασίζεται στην αμοιβαία αλληλεγγύη και συνεργασία. Οι ενεργειακοί commoners μέσα από αντιιεραρχικές δομές, δίκτυα και διαδικασίες αγώνα αποπεριφράσσουν τα ενεργειακά κοινά από την ιδιωτική ή κρατική εκμετάλλευση. Χαρακτηριστικές και ιδιαίτερα χρήσιμες είναι οι μέθοδοι ενεργειακής αυτομείωσης, απαλλοτρίωσης και επανοικειοποίησης των ενεργειακών κοινών.
- Εμπνεόμαστε από το κίνημα της αυτονομίας των δεκαετιών του 70' και 80' στην Ιταλία και στην Γερμανία. Στην πρώτη περίπτωση, μέσα από την σύνδεση κινήσεων γειτονιάς και εργατικών συνδικάτων, οργανώθηκαν αυτομειώσεις λογαριασμών ρεύματος που πήραν μαζικές διαστάσεις. Στην δεύτερη περίπτωση, μέσα από την συμμετοχή στο αντιπυρηνικό κίνημα της εποχής, έλαβαν χώρα κινήσεις σαμποτάζ στη μεταφορά της ηλεκτρικής ενέργειας, γνωστές και ως «θάνατος των στύλων της ΔΕΗ»[22] που αμφισβήτησαν έμπρακτα τις αλλαγές στον ενεργειακό τομέα και προκάλεσαν ακόμα και προσωρινή παύση της λειτουργίας μονάδων παραγωγής.
- Προκρίνουμε την οργάνωση σε επίπεδο γειτονιάς για τη σύνδεση μεταξύ εργαζομένων, ανέργων, μεταναστών/τριών, φοιτητών/τριών, επισφαλών και «μαύρων» εργαζόμενων, με σκοπό την ανάπτυξη δομών

Ως ενεργειακούς commoners αντιλαμβανόμαστε την ταξική κοινότητα από αυτόνομους και ισότιμους παραγωγούς, διανομείς και χρήστες ενέργειας, η οποία παράγεται με αποκεντρωμένα κατανεμημένα δίκτυα, χωρίς εμπορική εκμετάλλευση και βασίζεται στην αμοιβαία αλληλεγγύη και συνεργασία. Οι ενεργειακοί commoners μέσα από αντιιεραρχικές δομές, δίκτυα και διαδικασίες αγώνα αποπεριφράσσουν τα ενεργειακά κοινά από την ιδιωτική ή κρατική εκμετάλλευση.

Οι ενεργειακοί commoners, δημιουργώντας αυτόνομες ενεργειακές ζώνες τόσο σε μητροπολιτικό επίπεδο όσο και σε εξωαστικό περιβάλλον, θα είναι αυτοί οι οποίοι θα αποτελέσουν την κινηματική ενεργειακή κρίση του καπιταλισμού.

αλληλεγγύης για την κάλυψη αναγκών και χρεών που προκύπτουν από τις ενεργειακές ανατιμήσεις (π.χ. απλήρωτοι λογαριασμοί της ΔΕΗ, ελλείψεις σε καύσιμα θέρμανσης ή/και μεταφορών), δημιουργία δομών αντίθεσης σε ενδεχόμενα «κοψίματα» ηλεκτροδότησης, δομών διάχυσης πρακτικών επέμβασης στους μετρητές ενέργειας και τρόπων απαλλοτρίωσης του ηλεκτρικού ρεύματος. Την οργάνωση παρεμβάσεων-καταλήψεων σε υποσταθμούς και γραφεία ενεργειακών εταιριών (π.χ. ΔΕΗ, ΕΚΟ, ΕΛΠΕ) με σκοπό να πλήξουμε το καθεστώς «άβατου» που τις χαρακτηρίζει. Προκρίνουμε επίσης τη σύνδεση περιβαλλοντικών και ταξικών ζητημάτων, δηλαδή να θέσουμε ζητήματα για την αύξηση τιμολογίων της ΔΕΗ ειδικότερα σε περιοχές που γειτνιάζουν με υποσταθμούς (π.χ. περιοχή γύρω από τον υποσταθμό στην Αγίου Δημητρίου) ρυπαίνοντας με την ακτινοβολία τους ή/και αντίστοιχα να θέσουμε ζητήματα για την αύξηση τιμολογίων του πετρελαίου και της βενζίνης ειδικότερα σε περιοχές που γειτνιάζουν με διυλιστήρια (π.χ. Κορδελιό, Μενεμένη και Διαβατά με την ΕΚΟ) που βρίσκονται σε μία μόνιμη κατάσταση κινδύνου κάποιου ατυχήματος και φυσικά της ατμοσφαιρικής ρύπανσης.

• Συμβάλλουμε στην κυκλοφορία των αγώνων που άπτονται των ζητημάτων της ενέργειας: πρακτικές αμεσότητας και αυτενέργειας μαχητικών κοινοτήτων (π.χ. Άγιος Δημήτριος και Ακρινή –μπλοκάρισμα των ιμάντων της τέφρας και κατ' επέκταση της λειτουργίας της μονάδας), κοινωνικά αντανακλαστικά αλληλεγγύης (π.χ. Τσιγγάνοι στα Διαβατά), αγώνες ενεργειακών εργατών που λειτουργούν κριτικά στο γραφειοκρατικό συνδικαλισμό, αγώνες πληθυσμών σε διάφορα μέρη του κόσμου που βρίσκονται σε κατάσταση εξέγερσης. Στο επίπεδο του λόγου, κρίνουμε σημαντικό να εντάσσουμε κάθε ενεργειακή ανατίμηση στα πλαίσια του κοινωνικού ανταγωνισμού. Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά το ενδεχόμενο μεγάλων ξαφνικών ανατιμήσεων (π.χ. πετρέλαιο θέρμανσης), να ενθαρρύνουμε το κοινωνικό αντανακλαστικό εξεγερτικών αντιδράσεων.

• Ξεσκεπάζουμε τους μύθους της πράσινης ανάπτυξης, απομυθοποιούμε τις λύσεις που προτείνει σε παγκόσμιο επίπεδο και την πράσινη μπίζνα σχετικά με τις ΑΠΕ (π.χ. επιδοτήσεις για φωτοβολταϊκά σε αγροτική γη). Ασκούμε κριτική στο διαχωρισμό κεντρικοποιημένων-αποκεντρωμένων μονάδων, εστιάζοντας στον εμπορευματικό τρόπο λειτουργίας και στην αλληλοσυμπληρωματική τους φύση στο πλαίσιο του καπιταλισμού. Απορρίπτουμε αριστερίστικες απλουστεύσεις του τύπου «φθηνή ενέργεια για όλο το λαό» εμβαθύνοντας στις δομικές ιεραρχίες που συνιστούν το ενεργειακό σύστημα. Θεωρούμε σημαντική την εστίαση στις συνθήκες αποδυνάμωσης τοπικών κοινοτήτων που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο της μετάβασης από το «βρώμικο» ενεργειακό τομέα (π.χ. λιγνίτης) στον «καθαρό» (π.χ. φωτοβολταϊκά). Επίσης θεωρούμε σημαντική την κριτική σε αναλύσεις που εστιάζουν σε ποροκεντρικού τύπου ζητήματα χάνοντας τα κοινωνικά-ταξικά χαρακτηριστικά της ενεργειακής παραγωγής/διανομής/κατανάλωσης.

• Παράλληλα, στο πλαίσιο της άρνησης της εργασίας, δηλαδή της καταστροφής της μισθωτής σχέσης των ενεργειακών εργατών, προκρίνουμε την αναζήτηση μεθόδων ενεργειακής αυτοοργάνωσης με μη εμπορευματικές δομές ομότιμης ενεργειακής παραγωγής. Οι ενεργειακοί commoners, δημιουργώντας αυτόνομες ενεργειακές ζώνες, τόσο σε μητροπολιτικό επίπεδο όσο και σε εξωαστικό περιβάλλον, θα είναι αυτοί οι οποίοι θα αποτελέσουν την κινηματική ενεργειακή κρίση του καπιταλισμού.

Δίπλα στην αυτοοργάνωση των ενεργειακών κοινών, στόχο θα πρέπει να αποτελεί και μια πιο συνολική τοποθέτηση των κοινωνικών commoners, η οποία θα συμπεριλαμβάνει τη δημιουργία αυτόνομων δομών αγώνα κοινωνικής αναπαραγωγής σε διευρυμένες σφαίρες κοινών όπως της στέγασης, της υγείας, της διατροφής, τις μεταφορές, της εκπαίδευσης, της ανατροφής παιδιών κ.α. Οι δομές αυτές αγώνα μας δίνουν τη δυνατότητα, υλικά και έμπρακτα, να αντιληφθούμε τη διαδικασία συνολικής επανοικειοποίησης των κοινών ως αναπόσπαστο κομμάτι της εξόδου από τον καπιταλισμό.

22. Πηγή: Δυτική Γερμανία 1967-1987: 20 χρόνια ριζοσπαστικών αγώνων: Μία κριτική ματιά στο φοιτητικό κίνημα, τις άγριες απεργίες, το αντάρτικο πόλης, τις μαζικές συγκρούσεις, Θεσσαλονίκη 2010.

Προκρίνουμε την οργάνωση σε επίπεδο γειτονιάς για τη σύνδεση μεταξύ εργαζομένων, ανέργων, μεταναστών/τριών, φοιτητών/τριών, επισφαλών και «μαύρων» εργαζόμενων, με σκοπό την ανάπτυξη δομών αλληλεγγύης για την κάλυψη αναγκών και χρεών που προκύπτουν από τις ενεργειακές ανατιμήσεις , δημιουργία δομών διάχυσης πρακτικών επέμβασης στους μετρητές ενέργειας και τρόπων απαλλοτρίωσης του ηλεκτρικού ρεύματος.

Βιβλιογραφία

Berardi, F. 2006. Το νόημα της αυτονομίας σήμερα, Θεσσαλονίκη: Black Out στο κοινωνικό εργοστάσιο, τα μάτια του πλήθους τ.4.

Bonefeld, W., 2001. The Permanence of Primitive Accumulation: Commodity Fetishism and Social Constitution, Commoner n. 2. [Το κείμενο είναι διαθέσιμο στη διεύθυνση http://www.commoner.org.uk/02bonefeld.pdf (17 Σεπτεμβρίου 2010)].

- 2009. Subverting the Present, Imagining the Future: Insurrection, Movement, Commons, Autonomedia.

- 2009. Primitive Accumulation and Capitalist Accumulation: Economic Categories and Social Constitution. [Το κείμενο είναι διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.socialsciences.manchester.ac.uk/disciplines/politics/research/hmrg/activities/documents/Bonefeld.pdf (17 Σεπτεμβρίου 2010)].

Bromley, D.W., 1991. Environment and Economy: Property Rights and Public Policy, Oxford: Blackwell Publishers

Caffentzis, G., 2004. A Tale of Two Conferences: Globalization, the Crisis of Neoliberalism and Question of the Commons. [Το κείμενο είναι διαθέσιμο στη διεύθυνση http://www.globaljusticecenter.org/papers/caffentzis.htm (4 Νοεμβρίου 2010)]

- 2004. The Petroleum Commons, Local, Islamic and Global, Counterpunch [διαθέσιμο στο http://www.counterpunch.org/caffentzis12152004.html (19 Νοεμβρίου 2010)].

Clever, H., 2000. Reading Capital Politically, New York Semiotext(e).

De Angelis, M. and Stavrides 2010. On the Commons, A Public Interview, e-flux j. 17 [διαθέσιμο στο http://www.e-flux.com/journal/view/150 (10 Σεπτεμβρίου 2010)].

Hardin G. 1968. The tragedy of the commons, Science, 162: 1243-1248.

Holloway, J., 2007. Τι είναι η επανάσταση; Ένα εκατομμύριο τσιμπήματα μέλισσας, ένα εκατομμύριο αξιοπρέπειες, Αθήνα: περιοδικό Αλάνα, [διαθέσιμο στο http://periodikoalana.blogspot.com/2007/02/blog-post_26.html (14 Σεπτεμβρίου 2010)].

Midnight Notes Collective and Friends, 2009. Promissory Notes: From Crises to Commons [διαθέσιμο στο http://www.midnightnotes.org/mnpublic.html και μεταφρασμένο στο http://rebelnet.gr/articles/view/Promissory-Notes--From-Crisis-to-Commons-1 (10 Σεπτεμβρίου 2010)].

Negri, T. 2009. Προς αναζήτηση της commonwealth, (μτφρ. Καλαμαράς Π.), Αθήνα: Ελευθεριακή Κουλτούρα.

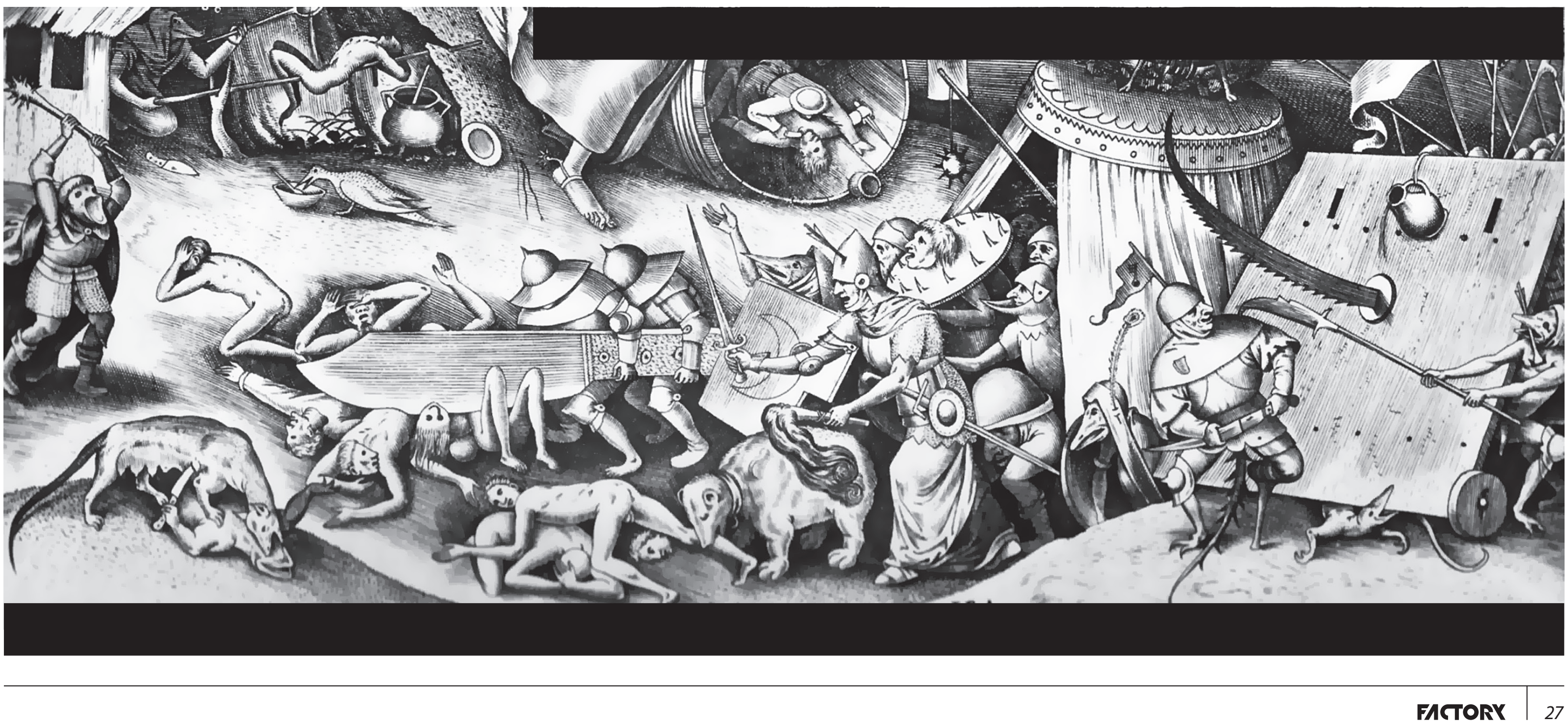
Ostrom, E., 1990. Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action (Political Economy of Institutions and Decisions). Cambridge University Press.

- 2002. Η διαχείριση των κοινών πόρων, (μτφρ. Άρχοντας Γ.), Αθήνα: Καστανιώτης

Παπανικολάου Γ., 2010. Η ομότιμη παραγωγή ενέργειας και οι κοινωνικές συγκρούσεις στην εποχή της «πράσινης ανάπτυξης», ιστολόγιο republic reimagine democracy.

Virno, P., 2002. Δεξιοτεχνία και Επανάσταση, (μτφρ. Καλαμαράς, Π.), Αθήνα: Ελευθεριακή Κουλτούρα.

Δίπλα στην αυτοοργάνωση των ενεργειακών κοινών, στόχο θα πρέπει να αποτελεί και μια πιο συνολική τοποθέτηση των κοινωνικών commoners, η οποία θα συμπεριλαμβάνει τη δημιουργία αυτόνομων δομών αγώνα κοινωνικής αναπαραγωγής σε διευρυμένες σφαίρες κοινών όπως της στέγασης, της υγείας, της διατροφής, τις μεταφορές, της εκπαίδευσης, της ανατροφής παιδιών κ.α. Οι δομές αυτές αγώνα μας δίνουν τη δυνατότητα, υλικά και έμπρακτα, να αντιληφθούμε τη διαδικασία συνολικής επανοικειοποίησης των κοινών ως αναπόσπαστο κομμάτι της εξόδου από τον καπιταλισμό.

Ενέργεια, Εργασία και Κοινωνική Αναπαραγωγή
στην παγκόσμια οικονομία

του ***Kolya Abramsky***

Η ενέργεια αποτελεί ζωτικής σημασίας μέσο διαβίωσης. Ο Kolya Abramsky διαπραγματεύεται τρία βασικά ερωτήματα: Πώς η ενέργεια, σχετίζεται με την εργασία και την αναπαραγωγή της, σε ένα γενικό επίπεδο; Πώς λειτουργεί η εργασία στον τομέα της ενέργειας, συγκεκριμένα; Πώς μπορεί η κατανόηση της ενέργειας και της εργασίας να συμβάλλουν στην κατανόηση τρεχουσών εννοιών όπως «ενεργειακή κρίση» και «μετάβαση»;

Hassi Messaoud, Algeria : φωτογραφικό οδοιπορικό στη σημαντικότερη πετρελαϊκή πόλη στην Αλγερία

Το άρθρο «Ενέργεια, εργασία και κοινωνική αναπαραγωγή στην παγκόσμια οικονομία» συμπεριλαμβάνεται στο συλλογικό τόμο Abramsky, Kolya (Ed) Sparking a Worldwide Energy Revolution – Social Struggles in the Transition to a Post-petrol World (Oakland: AK Press, 2010)

«Η ενέργεια είναι το θεμελιώδες προαπαιτούμενο για κάθε μορφή ζωής. Η πρόσβαση στην ενέργεια είναι ένα θεμελιώδες και αναφαίρετο δικαίωμα του ανθρώπου...και έχει παραβιαστεί ένα δισεκατομμύριο φορές» (WREA 2005).

«Από την καπιταλιστική σκοπιά, η ενέργεια αναγνωρίζεται ως **το θεμελιώδες τεχνολογικό εργαλείο για το διεθνή έλεγχο της εργατικής τάξης. Πρώτα απ 'όλα, μπορεί να αντικαταστήσει την εργασία.** Από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το κεφάλαιο έχει όλο και περισσότερο ασχοληθεί με την εργατική τάξη σε καθημερινή βάση, αντικαθιστώντας την εργασία με την ενέργεια... Στην άμεση εφαρμογή της στην διαδικασία της παραγωγής, η ενέργεια ελευθερώνει το κεφάλαιο από το εργατικό δυναμικό. Κατά συνέπεια, ο έλεγχος της διαθεσιμότητας και των τιμών της ενέργειας σημαίνει τον έλεγχο των τεχνολογικών συνθηκών της ταξικής πάλης διεθνώς, αλλά και τον έλεγχο της οικονομικής ανάπτυξης» (οι υπογραμμίσεις των συγγραφέων)[1].

Για να κατανοήσουμε την λεγόμενη «ενεργειακή κρίση» των ημερών μας και μια πιθανή μελλοντική «μετάβαση σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ή/και σε ένα μεταπετρελαϊκό μέλλον», είναι κρίσιμο να εξετάσουμε τις σχέσεις με τις οποίες τα ανθρώπινα όντα παράγουν πλούτο στην παγκόσμια οικονομία και πώς αυτό το εργατικό δυναμικό αναπαράγεται και υπονομεύεται στην πάροδο του χρόνου. Είναι επίσης σημαντικό να εξετάσουμε τη συγκεκριμένη κατανομή της εργασίας που υπάρχει στον τομέα της ενέρ-

1. Midnight Notes, Midnight Oil: Work, Energy, War 1973-1992 (New York: Autonomedia, 1992).

Όπως και με τη γη και τα άλλα μέσα διαβίωσης, ο βαθμός διαχωρισμού μεταξύ του παραγωγού και του καταναλωτή ενέργειας έχει μεγάλη σημασία. Όσο περισσότερο οι παραγωγοί διαχωρίζονται από τα βασικά μέσα επιβίωσής τους, τόσο περισσότερο εξαρτώνται από τη μισθωτή εργασία για να αγοράσουν τα μέσα διαβίωσης.

γειας ανά τον πλανήτη. Και πρέπει να κάνουμε δύο σημαντικά πράγματα: α) να χαρτογραφήσουμε την παγκόσμια κατανομή της εργασίας στον τομέα της ενέργειας και β) να εντοπίσουμε τις σχέσεις που παράγουν, αναπαράγουν και διαμορφώνουν αυτόν το καταμερισμό της εργασίας και προσδιορίζουν πώς τα διάφορα μέρη σχετίζονται το ένα με το άλλο, μέσα σε μια ευρύτερη ανάλυση των καπιταλιστικών σχέσεων. Το κεφάλαιο αυτό αποσκοπεί στον προσδιορισμό και εν μέρει στην απάντηση, τριών κύριων ερωτημάτων.

- Πώς η ενέργεια, σχετίζεται με την εργασία και την αναπαραγωγή της, σε ένα γενικό επίπεδο;
- Πώς λειτουργεί η εργασία στον τομέα της ενέργειας, συγκεκριμένα;
- Πώς μπορεί η κατανόηση της ενέργειας και της εργασίας να συμβάλει στην κατανόηση τρεχουσών εννοιών όπως «ενεργειακή κρίση» και «μετάβαση»;

Λίγα λόγια για την ενέργεια και την εργασία

Σε όλη την ιστορία, διαφορετικές πηγές ενέργειας έχουν χρησιμοποιηθεί σε διαφορετικές χρονικές στιγμές και χώρους και σε διαφορετικούς συνδυασμούς μεταξύ τους. Υπάρχουν διάφορες πηγές ενέργειας ή τομείς, μεταξύ των οποίων το λίπος φάλαινας, το ξύλο, η τύρφη, ο άνθρακας, το πετρέλαιο, η πυρηνική, η αιολική και η ηλιακή ενέργεια, το φυσικό αέριο, τα βιοκαύσιμα, η υδραυλική ενέργεια και η κοπριά αγελάδων. Κάθε ένας από τους τομείς αυτούς έχει ένα συγκεκριμένο καταμερισμό εργασίας που συνδέεται με αυτόν και χρειάζεται την τεχνολογία για να μετατρέψει ανάλογα τα χρησιμοποιούμενα καύσιμα σε κινητήρια δύναμη, θερμότητα, φως, κ.λ.π. (τέτοια παραδείγματα είναι η βενζίνη και ο κινητήρας εσωτερικής καύσης ή ο άνθρακας και ο θερμοηλεκτρικός σταθμός). Τέλος, η ενέργεια μπορεί να είναι περισσότερο ή λιγότερο εμπορευματοποιημένη.

Η εργασία γίνεται εδώ αντιληπτή με την ευρύτερη έννοια του όρου, συμπεριλαμβανομένων εκείνων, των οποίων η εργασία (ή η γη ή άλλοι φυσικοί πόροι) πρέπει να τιθασευτεί και να εμπορευματοποιηθεί ώστε να παράγει υπεραξία για το κεφάλαιο. Δε δίνεται προτεραιότητα στη βιομηχανική εργασία στο εργοστάσιο, ούτε στην εργασία στην πόλη έναντι της εργασίας στην ύπαιθρο, ούτε στη μισθωτή εργασία έναντι της άμισθης, ούτε στην «ελεύθερη» έναντι της «επιβεβλημένης». Επιπλέον, η κριτική μας βασίζεται στην παραδοχή ότι μεταξύ των εργαζομένων υπάρχουν πραγματικές υλικές ιεραρχίες και συγκρούσεις συμφερόντων. Για την παραγωγή αγαθών και για την πώλησή τους με σκοπό το κέρδος σε μια συνεχώς αναπτυσσόμενη αγορά, χρειάζεται μια παγκόσμια δεξαμενή ελεγχόμενου εργατικού δυναμικού που να ανανεώνεται, να αναπαράγεται και να επεκτείνεται με το χρόνο. Αυτή η διαδικασία είναι γνωστή ως κοινωνική αναπαραγωγή.

Η ενέργεια ως μέσο διαβίωσης

Η ενέργεια αποτελεί ζωτικής σημασίας μέσο διαβίωσης, λόγω της σπουδαιότητάς της για την παραγωγή και προετοιμασία της τροφής, τη στέγαση, τον φωτισμό και κυρίως τη θέρμανση. Χωρίς ενέργεια η ανθρώπινη ζωή δεν μπορεί να υπάρξει και η διαδικασία αναπαραγωγής του είδους καταρρέει. Αν οι άνθρωποι δεν έχουν πρόσβαση στην ενέργεια, πρέπει τουλάχιστον να έχουν πρόσβαση σε χρήματα προκειμένου να αγοράσουν ενέργεια για να επιβιώσουν.

Όπως και με τη γη και τα άλλα μέσα διαβίωσης, ο βαθμός διαχωρισμού μεταξύ του παραγωγού και του καταναλωτή ενέργειας έχει μεγάλη σημασία. Όσο περισσότερο οι παραγωγοί διαχωρίζονται από τα βασικά μέσα διαβίωσής τους, τόσο περισσότερο εξαρτώνται από τη μισθωτή εργασία για να αγοράσουν τα μέσα διαβίωσης. Ιστορικά, η διαδικασία διαχωρισμού των ανθρώπων από τα μέσα επιβίωσής τους ήταν απαραίτητη ώστε να δημιουργηθεί μια δεξαμενή ατόμων που δεν έχουν άλλη επιλογή από το να δουλέψουν ως μισθωτοί και έτσι να παρέχουν την απαραίτητη για την καπιταλιστική παραγωγή εργασιακή δύναμη. Αυτή η συνεχής διαδικασία ονομάζεται πρωταρχική συσσώρευση και αποστέρηση. Είναι σημαντικό ότι ο βαθμός διαχωρισμού των ανθρώπων από τα βασικά μέσα διαβίωσής τους –σε αυτή την περίπτωση της ενέργειας– δεν είναι ούτε σταθερός ούτε δεδομένος, αλλά αποτελεί το αντικείμενο μιας συνεχιζόμενης διαδικασίας αγώνα, συγκρούσεων και διαπραγματεύσεων.

Κατά συνέπεια προκύπτει το ζήτημα της ιδιοκτησίας, του ελέγχου και της πρόσβασης στην παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας και, πάνω απ' όλα τίθεται το ερώτημα: «ποιοι σκοποί εξυπηρετούνται;» Σημαντικό: η ενέργεια παράγεται και καταναλώνεται για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της συσσώρευσης κεφαλαίου (για το οποίο είναι μια σημαντική πρώτη ύλη και μέσο παραγωγής) ή μήπως για να εξυπηρετεί τις βασικές ανάγκες για την ανθρώπινη επιβίωση; Στη βάση του ζητήματος διαπιστώνουμε ότι τα συμφέροντα αυτά δεν ταυτίζονται αλλά είναι διαμετρικά και δομικά αντίθετα. Κι από το γεγονός αυτό ξεκινά ο αγώνας σχετικά με την εμπορευματοποίηση της ενέργειας, που περιστρέφεται γύρω από το αν η ενέργεια είναι ένας πόρος ο οποίος πρέπει να μείνει εκτός των σχέσεων της αγοράς ή να εμπορευματοποιείται ώστε να πωλείται με σκοπό το κέρδος στην παγκόσμια αγορά. Και στο βαθμό που η ενέργεια είναι ήδη εμπορευματοποιημένη, αναπτύσσονται αγώνες για το βαθμό στον οποίο είναι εμπορευματοποιημένη.

Επί του παρόντος, οι κοινοί ή δημόσιοι ενεργειακοί πόροι, από τα δάση έως τις πετρελαιοπηγές, αντιμετωπίζουν μια αυξανόμενη ιδιωτικοποίηση σε όλο τον κόσμο, ιδίως μέσω περιφερειακών και πολυμερών συμφωνιών ελευθέρου εμπορίου, όπως η NAFTA, FTAA, η Ευρωπαϊκή Ένωση ή ο ΠΟΕ. Αυτό επηρεάζει σημαντικά τις τιμές και την ικανότητα των ανθρώπων να έχουν πρόσβαση σε αξιόπιστες ενεργειακές πηγές, ανεξάρτητα από το αν είναι «καθαρές» ή «βρώμικες».

Η ιδιωτικοποίηση και η περίφραξη των κοινών ή των δημόσιων πόρων με σκοπό το κέρδος θυμίζει τις περιφράξεις των δασών στην Ευρώπη κατά τη διάρκεια των τελευταίων αιώνων, των οποίων η διαχείριση και η ιδιοκτησία ήταν κοινή, μια διαδικασία που ήταν βασική στην ανάδυση της παγκόσμιας ευρωκεντρικής καπιταλιστικής οικονομίας Είναι σημαντικό ότι αναγκάζει τους ανθρώπους να εξαρτώνται ολοένα και περισσότερο από το χρήμα και επομένως από τη μισθωτή εργασία, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις ενεργειακές τους ανάγκες. Ως εκ τούτου, είναι ένα κρίσιμο μέρος της διαδικασίας της επέκτασης της παγκόσμιας αγοράς με βάση τη διαθεσιμότητα μιας παγκόσμιας δεξαμενής εργατικού δυναμικού. Η επέκταση της παγκόσμιας αγοράς σημαίνει περίφραξη των κοινών –με την ενέργεια να είναι ένα από τα βασικά κοινά. Με την εμπορευματοποίηση της, η ενέργεια αναδεικνύεται σε σημαντικό παράγοντα ρύθμισης της κοινωνικής αναπαραγωγής μέσω της τιμολογι-

Η εξερεύνηση και η εξόρυξη πετρελαίου, φυσικού αερίου, άνθρακα και ουρανίου, καθώς και τα μεγάλης κλίμακας υδροηλεκτρικά φράγματα έχουν σημαντικές κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις στις κοινότητες που βρίσκονται κοντά σε αυτές τις δραστηριότητες και παράγουν μεγάλες κοινωνικές συγκρούσεις που σχετίζονται με τα δικαιώματα γης, τη ρύπανση και τη (συχνά βίαιη) μετατόπιση.

ακής της πολιτικής, σε σχέση με το μέγεθος της τιμής αλλά και το ζήτημα του ποιος πληρώνει γι' αυτή. Μήπως πληρώνει το κεφάλαιο για την αναπαραγωγή του εργατικού δυναμικού που χρησιμοποιεί για την εξαγωγή κερδών ή μήπως είναι ικανό να μετατοπίσει αυτά τα έξοδα στους ίδιους τους εργαζόμενους, μισθωτούς και άμισθους;

Τέλος, αξίζει να πούμε κάτι και για την αντίσταση. Εκτός των αγώνων για τον έλεγχο της γης, δεν υπάρχει πιθανώς τομέας στον οποίο τέτοιοι αγώνες για τα «κοινά» να είναι περισσότερο κεντρικοί όσο οι αγώνες σε σχέση με την απαλλοτρίωση των κοινών ενεργειακών πόρων και την αύξηση των τιμών της ενέργειας. Η εξέγερση των Ζαπατίστας στο Μεξικό, που βρίσκεται σε εξέλιξη από το 1994, ήρθε εν μέρει να απαντήσει στην –εξαιτίας της NAFTA– απελευθέρωση των περιορισμών που ίσχυαν για περισσότερα από εβδομήντα χρόνια για τη ξένη κυριότητα του πετρελαίου του Μεξικού. Πρόσφατα, στη Βολιβία, ο Έβο Μοράλες εθνικοποίησε τα κοιτάσματα φυσικού αερίου της χώρας. Την τελευταία δεκαετία υπήρξαν επίσης σημαντικοί αγώνες σε σχέση με την ιδιωτικοποίηση της ηλεκτρικής ενέργειας σε όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένης της Γαλλίας, της Νότιας Αφρικής της Νότιας Κορέας και της Ταϊλάνδης. Παράλληλα, η ιδιωτικοποίηση των δασών συναντά μεγάλες αντιστάσεις σε ολόκληρο τον κόσμο, με τις γυναίκες να διαδραματίζουν ηγετικό ρόλο στους αγώνες αυτούς. Πολλές, αν όχι οι περισσότερες από αυτές τις μάχες είναι διεθνώς δικτυωμένες, με συγκεκριμένους τοπικούς αγώνες να εμπνέουν και να τροφοδοτούν με πληροφορίες ο ένας τον άλλο, απολαμβάνοντας τη στήριξη διαφόρων παγκόσμιων δικτύων.

Οι ενεργειακοί πόροι βρίσκονται στη γη

Οι περισσότεροι ενεργειακοί πόροι βρίσκονται σε αγροτικές περιοχές. Η αξιοποίηση αυτών των πόρων από το κεφάλαιο συνεπάγεται την απαλλοτρίωση της γης ή τουλάχιστον τον έλεγχό της. Όπως η ενέργεια, έτσι και η γη είναι ένα βασικό μέσο για την ανθρώπινη επιβίωση. Η τρέχουσα αναδιάρθρωση της παγκόσμιας οικονομίας προϋποθέτει ότι οι εταιρείες κερδίζουν και επεκτείνουν τα επενδυτικά τους δικαιώματα σε μια αυξανόμενη γεωγραφική έκταση σε ολόκληρο τον κόσμο, κάτι που υπονομεύει την εδαφική αυτονομία των αγροτικών κοινοτήτων. Επίσης, οι κοινωνικοί και περιβαλλοντικοί περιορισμοί στις επενδύσεις αίρονται και η ιδιοκτησία μεταβιβάζεται βίαια από τους αγρότες στο κεφάλαιο. Έτσι, παράλληλα με μια γενικευμένη απαλλοτρίωση γης, η γη που περιέχει ενεργειακούς πόρους αναδεικνύεται ως ιδιαίτερα σημαντική.

Η εξερεύνηση και η εξόρυξη πετρελαίου, φυσικού αερίου, άνθρακα και ουρανίου, καθώς και τα μεγάλης κλίμακας υδροηλεκτρικά φράγματα έχουν σημαντικές κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις στις κοινότητες που βρίσκονται κοντά σε αυτές τις δραστηριότητες και παράγουν μεγάλες κοινωνικές συγκρούσεις που σχετίζονται με τα δικαιώματα γης, τη ρύπανση και τη (συχνά βίαιη) μετατόπιση. Σε σχέση με το πετρέλαιο, αναπτύσσονται αγώνες ενάντια στις εκτοπίσεις, τη ρύπανση και τη βία των πετρελαϊκών εταιριών στη Νιγηρία, την Κολομβία, το Εκουαδόρ, καθώς και αρκετές άλλες χώρες. Συγκεκριμένα αυτοί που επηρεάζονται είναι οι αγρότες, οι ιθαγενείς, οι κοινότητες αφρικανικής καταγωγής (στη Λατινική Αμερική), οι αλιευτικές κοινότητες, πολλές από τις οποίες διατηρούν ανέπαφη την κοινοτική διάρθρωση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος της γης τους.

Τα τελευταία χρόνια, οι τακτικές που χρησιμοποιούνται στην αντίσταση κατά των περιφράξεων ή της καταστροφής της γης κυμαίνονται από κοινοβουλευτικούς αγώνες έως την οργάνωση αυτόνομων κοινοτήτων, τις διαδηλώσεις, τη μη βίαιη πολιτική ανυπακοή και πιο πρόσφατα, στη Νιγηρία, τον ένοπλο αγώνα και την απαγωγή εργαζομένων των πετρελαϊκών εταιριών. Στην Κολομβία, η κοινότητα U'wa, απείλησε να διαπράξει μαζική αυτοκτονία λόγω της συνεχιζόμενης δραστηριότητας της πετρελαϊκής εταιρίας OXY (Occidental) Petroleum. Η κατασκευή του μεγαλύτερου παγκοσμίως αγωγού πετρελαίου, του πετρελαιαγωγού Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC), προκάλεσε επίσης διαμαρτυρίες για τα δικαιώματα γης και το περιβάλλον, τόσο από τους κατοίκους των πληγέντων χωρών, όσο και από τους υποστηρικτές τους σε όλο τον κόσμο. Στη Βενεζουέλα, οι αυτόχθονες πληθυσμοί αντιμετωπίζουν την εκτόπισή τους από την γη λόγω δραστηριοτήτων εξόρυξης άνθρακα από μια σειρά κρατικών εταιριών αλλά και ξένων πολυεθνικών. Στις ΗΠΑ, οι κοινότητες Ναβάχο βλάπτονται σοβαρά από τις εργασίες εξόρυξης γαιάνθρακα της εταιρίας-κολοσσού Peabody Coal, στην περιοχή της Black Mesa, στην Αριζόνα. Εκατομμύρια άτομα έχουν εκτοπιστεί σε όλο τον κόσμο με την κατασκευή μεγάλων υδροηλεκτρικών φραγμάτων, μεταξύ άλλων στην Ινδία, την Κίνα, τη Βραζιλία και την Ινδονησία. Καθώς η πυρηνική βιομηχανία ετοιμάζεται για μια νέα επέκταση, οι αγώνες ενάντια στη πυρηνική ενέργεια αποκτούν δύναμη, τόσο στις περιοχές όπου σχεδιάζονται να εγκατασταθούν τα εργοστάσια, όσο και στις περιοχές όπου εξορύσσεται το ουράνιο, όπως στις ιθαγενικές περιοχές στην έρημο της Νεβάδα, στην Αριζόνα, ή στις πυρηνικές «χωματερές» και στα ορυχεία ουρανίου στις περιοχές των Αβοριγίνων στην Αυστραλία. Όπως και με τους αγώνες για την κυριότητα των ενεργειακών πόρων, αυτοί και πολλοί άλλοι αγώνες που συνδέονται με συγκρούσεις που αφορούν την ενέργεια και την χρήση γης, έχουν επιτυχώς βρει διεθνείς συμμάχους.

Ενέργεια και εργασία

Εκτός από το γεγονός ότι η ενέργεια παρέχει τα μέσα διαβίωσης και εκτός από το ότι οι ενεργειακοί πόροι βρίσκονται στη γη, η ενέργεια είναι επίσης σημαντική για την εργασία εν γένει.

Η εκμηχάνιση επέτρεψε την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, η οποία, στο πλαίσιο των καπιταλιστικών σχέσεων, σημαίνει τη βάση για αυτό που ο Μαρξ ονομάζει στρατηγικές σχετικής υπεραξίας και ιεραρχία μισθών.

Ο **τεχνητός φωτισμός** έχει επιμηκύνει την εργάσιμη ημέρα (ακριβώς όπως και η πρόσφατη διάδοση των τεχνολογιών της πληροφορίας), κάτι που εντός των καπιταλιστικών σχέσεων σημαίνει την παροχή υλικής βάσης για αυτό που ο Μαρξ ονομάζει στρατηγικές απόλυτης υπεραξίας.

Η **ανάπτυξη των μεταφορών** επέτρεψε μια διευρυμένη γεωγραφική εμβέλεια για τις αγορές πρώτων υλών, εργασίας και προϊόντων και έχει μειώσει το χρόνο κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, των χρημάτων και των ανθρώπων κ.λ.π.

Οι **τεχνολογίες της επικοινωνίας** επιμήκυναν τον ημερήσιο εργασιακό χρόνο.

Η **φθηνή τροφή, η στέγη, ο ρουχισμός και τα καταναλωτικά αγαθά** έχουν μειώσει το κόστος αναπαραγωγής του πλανητικού εργατικού δυναμικού, αντισταθμίζοντας έτσι τη μείωση των μισθών και εντείνοντας τις διαφορές στην παγκόσμια ιεραρχία των μισθών. Για παράδειγμα, η φθηνή τροφή έχει σε μεγάλο βαθμό επιτευχθεί μέσω του αγροτικού επιχειρηματικού μοντέλου που επιβλήθηκε στους αγρότες

Αντί να καταργήσουν την άνιση και αθέμιτη εκμετάλλευση στον τρόπο οργάνωσης της εργασίας, οι ενεργοβόρες συσκευές, τα οχήματα και οι μηχανές έχουν αναμορφώσει απλώς τον τρόπο οργάνωσης και τις δομές εργασίας των ανθρώπων.

σε όλο τον κόσμο. Το γεγονός αυτό προκάλεσε αύξηση της επισιτιστικής ανασφάλειας για πολλά τμήματα του παγκόσμιου πληθυσμού, των οποίων η γη έχει απαλλοτριωθεί για να καταστεί δυνατή η συγκέντρωση γης που είναι αναγκαία για το ενεργοβόρο αυτό αγροτικό επιχειρηματικό μοντέλο. Παράλληλα, έχει κλιμακώσει την οικολογική κρίση που οφείλεται στη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων και αφήνει εκτεθειμένα όλο και πιο μεγάλα τμήματα του παγκόσμιου πληθυσμού στις αυξομειώσεις της τιμής των τροφίμων στην παγκόσμια αγορά.

Ως εκ τούτου, η ενέργεια έχει διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των παγκόσμιων ταξικών σχέσεων **στο σύνολό τους** και όχι μόνο στον τομέα της ενέργειας.

Η εκμηχάνιση είναι μια ιδιαίτερα σημαντική διαδικασία μέσω της οποίας η ενέργεια και το εργατικό δυναμικό αλληλοεπηρεάζονται. Η ιστορία της χρήσης της ενέργειας είναι, ευτυχώς ή δυστυχώς, μια ιστορία ανθρώπινης (ή ζωικής) εργασίας που αντικαθίσταται ή συμπληρώνεται από εξωτερικές πηγές ενέργειας (ξύλο, κάρβουνο, φυσικό αέριο, πετρέλαιο, πυρηνική ενέργεια, ανεμόμυλους).

Παραδόξως, εν μέσω όλης αυτής της τεχνολογίας «εξοικονόμησης εργατικού δυναμικού», κανείς δεν εργάζεται λιγότερο από πριν. Η μισθωτή σχέση που διαμόρφωσε το εργοστάσιο δεν έχει καταργηθεί, ούτε οι άνισοι ρόλοι των δύο φύλων που χαρακτηρίζουν τόσα πολλά νοικοκυριά έχουν αντικατασταθεί, ούτε η άμισθη εργασία έχει εξαφανιστεί. Αντί **να καταργήσουν** την άνιση και αθέμιτη εκμετάλλευση στον τρόπο οργάνωσης της εργασίας, οι ενεργοβόρες συσκευές, τα οχήματα και οι μηχανές **έχουν αναμορφώσει** απλώς τον τρόπο οργάνωσης και τις δομές εργασίας των ανθρώπων. Στην πραγματικότητα, η αντικατάσταση των ανθρώπων από τις μηχανές και τα ρομπότ δημιούργησε συχνά τεράστιες ομάδες ανειδίκευτων και ανέργων και βρήκε μεγάλη αντίσταση από τους εργαζόμενους.

Παρόλα αυτά, θα ήταν λάθος να δούμε την αντικατάσταση της ανθρώπινης εργασίας ως μια παρενέργεια της εκμηχάνισης. Ανά τους αιώνες, η εκμηχάνιση έχει συχνά χρησιμοποιηθεί ακριβώς προκειμένου να αντικαταστήσει και να ανατρέψει την ανθρώπινη εργασία –δηλαδή την, οργανωμένη και επαναστατική ανθρώπινη εργασία που απειλεί να ξεφύγει από τον έλεγχο εκείνων που επιδιώκουν να την ελέγχουν, είτε πρόκειται για ιδιοκτήτες γης, ιδιοκτήτες εργοστασίων ή γεωργικών εταιρειών. Οι Λουδίτες αποτελούν σημαντικό παράδειγμα, σπάζοντας τους αργαλειούς που απειλούσαν την επιβίωσή τους.[2]

Ένα πιο πρόσφατο παράδειγμα αυτής της κατάστασης μπορεί να δει κανείς στα ορυχεία χρυσού στη Νότια Αφρική. Οι ιδιοκτήτες των ορυχείων, επειδή αντιμετώπισαν ισχυρή αντίσταση από τους μεταλλωρύχους στην περίοδο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, επένδυσαν πολλά στην εκμηχάνιση, προκειμένου να αντικαταστήσουν τους εργαζόμενους. Αυτός θεωρήθηκε ως ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για να σπάσει η ταξική πάλη. Για κάθε δέκα κιλά χρυσού που παράγονταν το 1950, απασχολούνταν δέκα εργάτες και δαπανιόνταν 99.000 κιλοβατώρες ηλεκτρικής ενέργειας. Το 1975, απασχολούνταν πέντε εργάτες και δαπανιόνταν 180.000 κιλοβατώρες ηλεκτρικής ενέργειας για την ίδια εξόρυξη.[3] Αυτό το μοντέλο αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο των ταξικών σχέσεων στις Ηνωμένες Πολιτείες και θα εξεταστεί σε επόμενη ενότητα.

Όλα τα παραπάνω δείχνουν τη σημασία της ενέργειας στην αγορά εργασίας και του κεφαλαίου **εν γένει** και όχι μόνο στον τομέα της ενέργειας. Ως εκ τούτου, η μετάβαση σε ένα νέο ενεργειακό σύστημα είναι σημαντική όχι μόνο για όσους εργάζονται στον τομέα της ενέργειας, αλλά **για όλους τους εργαζόμενους σε όλο τον κόσμο, τόσο για τους μισθωτούς όσο και για τους άμισθους.**

Εργασία στον τομέα της ενέργειας

«Ακούστε! Θα έπρεπε να ανήκουμε στο συνδικάτο ξυλοκόπων! Κόβουμε ξύλα, ετοιμάζουμε πρωινό! Κόβουμε ξύλα, πλένουμε τα ρούχα του! Κόβουμε ξύλα, ζεσταίνουμε το σίδερο! Κόβουμε ξύλα, γυαλίζουμε το πάτωμα! Κόβουμε ξύλα, ετοιμάζουμε το φαΐ του!»[4]

«Αυτό το πλοίο είναι ένας πλωτός μεταφορέας εργασίας...περίπου 5 εκατομμύρια μεταναστεύουν για να βρουν δουλειά...έχει 750 επιβάτες...μπορείτε να καταλάβετε κοιτώντας τα πρόσωπα και τα χέρια τους ότι πολλοί είναι αγρότες, άνθρωποι της υπαίθρου...οι ίδιοι κακομοίρηδες που κοιμήθηκαν την προηγούμενη νύχτα στο δρόμο... που δέχονται σπρωξίματα και φωνές… που περιμένουν συγκεντρωμένοι σε μπουλούκια, για να καταδεχτεί κάποιος υπάλληλος να παρατηρήσει την ύπαρξή τους...Τα πρόσωπά τους και τα ρούχα τους έχουν το χρώμα της γης. Σκούρο καφέ.»[5]

Ο εμπορικός τομέας της ενέργειας περιλαμβάνει ανέκαθεν την εργασία πολλών διαφορετικών ανθρώπων και γεωγραφικών περιοχών σε όλο τον κόσμο και βασίζεται στην παγκόσμια αλυσίδα εμπορευμάτων που λειτουργεί μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο των καπιταλιστικών σχέσεων, σχέσεων που είναι γεωγραφικά άνισες και ιεραρχικές. Ιστορικά, οι εργαζόμενοι στον

2. Karl Marx, Capital Vol.1 (London: Penguin/New Left Review, 1976), p.554.
3. Peter Norre and Terisa Turner, Oil and Class Struggle (London: Zed Books, 1980).
4. Η γυναίκα του μεταλλωρύχου στο φιλμ «Το Αλάτι της Γης» (Independent productions/ International Union of Mine, Mill and Smelter Workers, 1954).
5. Περιγραφή ενός πλοίου που μεταφέρει μετανάστες για εργασία στην πετρελαϊκή βιομηχανία, στον Περσικό Κόλπο. Midnight Notes, Midnight Oil: Work, Energy, War 1973-1992 (New York Autonomedia 1992), pp. 67-70. Η ομοιότητα με τις κλασικές περιγραφές των πλοίων που μετέφεραν σκλάβους από τη μία άκρη του Ατλαντικού στην άλλη, την εποχή του δουλεμπορίου, είναι εντυπωσιακή.

τομέα της ενέργειας (τουλάχιστον όσο αφορά τους έμμισθους και τα συνδικάτα τους) έχουν οργανωθεί καλά, τόσο στο εσωτερικό των χωρών όσο και διακρατικά. Τον Μάιο του 2006, η Διεθνής Ομοσπονδία Συνδικάτων Εργατών σε Βιομηχανίες Χημικών, Ενέργειας και Ορυχείων (International Federation of Chemical, Energy, Mine and General Workers' Unions-ICEM) αντιπροσώπευε περίπου 20 εκατομμύρια εργαζόμενους, οργανωμένους σε 379 βιομηχανικά συνδικάτα σε 123 χώρες.[6]

Το γεγονός ότι η ενέργεια είναι μια στρατηγική πρώτη ύλη σημαίνει ότι οι εργαζόμενοι στην ενέργεια (καθώς και οι εργαζόμενοι που εξορύσσουν και παράγουν τις πρώτες ύλες που συνδέονται με αυτό τον τομέα) παίζουν στρατηγικό ρόλο. Αυτό έχει αντιφατικά αποτελέσματα.

Από τη μία πλευρά, υπάρχει ανάγκη να εξασφαλιστούν υψηλά επίπεδα απόδοσης και να παραχθούν μεγάλες ποσότητες πλεονάσματος από αυτούς. Αυτό σημαίνει ότι ο τομέας της ενέργειας έχει εμπλακεί συχνά σε εντατικοποιημένες και επιβεβλημένες-μετη-βία μορφές εργασίας, ιδίως σε περιόδους επίτασης του ανταγωνισμού και της αντιπαλότητας μεταξύ επιχειρήσεων και κρατών. Τα παραδείγματα είναι πολυάριθμα και περιλαμβάνουν: Ανθρακωρυχεία στις αφρικανικές αποικίες που χρησιμοποιούν καταναγκαστική εργασία για να τροφοδοτήσουν την αντιπαλότητα μεταξύ των αυτοκρατορικών ευρωπαϊκών δυνάμεων.[7] Ανθρακωρυχεία στο μετεμφυλιακό Νότο των ΗΠΑ που χρησιμοποιούν την εργασία των φυλακισμένων ώστε να συμβάλουν στη διαδικασία εκβιομηχάνισης των ΗΠΑ.[8] Η περίοδος πριν από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο υπήρξε μάρτυρας ενός νέου κύματος εξαναγκασμού στους τομείς της ενέργειας, τόσο στις ΗΠΑ με την εφαρμογή του New Deal, όσο και στα πλάνα γρήγορης εκβιομηχάνισης του Στάλιν. Στη Ναζιστική Γερμανία, η οποία δεν είχε τις δικές της πηγές πετρελαίου, χρησιμοποιήθηκε μια μορφή συνθετικής βενζίνης. Το κράτος σε συνεργασία με τη βιομηχανική εταιρεία IG Farben, επέβαλε καταναγκαστική εργασία για την παραγωγή αυτού του καυσίμου από το γαιάνθρακα, μια διαδικασία ιδιαίτερα σκληρή για τους εργάτες.

Στα περιστατικά που προηγήθηκαν της Ιρανικής Επανάστασης του 1979, το καθεστώς, κυριολεκτικά υπό την απειλή των όπλων, έβγαζε τους απεργούς εργαζόμενους στην πετρελαϊκή βιομηχανία από τα σπίτια τους και τους εξανάγκαζε να αρχίσουν ξανά την παραγωγή.[9] Σύγχρονα παραδείγματα περιλαμβάνουν τη χρησιμοποίηση της εργασίας των μεταναστών στα πετρελαιοπαραγωγικά κράτη του Περσικού Κόλπου. Στην Κολομβία, στη χώρα με το υψηλότερο ποσοστό δολοφονημένων συνδικαλιστών στον κόσμο, οι εργαζόμενοι του πετρελαίου πρέπει να επιβιώσουν από τη συνεχή παραστρατιωτική καταστολή. Όπως θα συζητηθεί πιο διεξοδικά σε επόμενο μέρος αυτού του βιβλίου, εργατικοί αγώνες εμφανίζονται επίσης στους νέους τομείς της ενέργειας. Οι Βραζιλιάνοι εργάτες στο τομέα της ζάχαρης αντιμετωπίζουν συνθήκες που συγγενεύουν με τη δουλεία, καθώς παράγουν την πρώτη ύλη για τις αμερικανικές προμήθειες σε αιθανόλη.

Από την άλλη πλευρά, η στρατηγική θέση των εργαζομένων στον τομέα της ενέργειας τους έχει επίσης δώσει ένα ισχυρό διαπραγματευτικό χαρτί σε σχέση με τους εργοδότες τους και τις κυβερνήσεις τους (όπως και σε σχέση με τους άλλους εργαζόμενους). Οι αγώνες των εργατών στον τομέα της ενέργειας είχαν συχνά ως αποτέλεσμα τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας, των μισθών κ.λ.π. και είχαν συχνά επίσης μια έμμεση επίδραση στις συνθήκες των εργατών σε άλλους τομείς. Τα παραδείγματα αυτού του φαινομένου είναι επίσης πολλά: μεταξύ αυτών οι Βρετανοί ανθρακωρύχοι στη γενική απεργία του 1926 και οι εργαζόμενοι στα πετρέλαια στην Ιρανική Επανάσταση του 1978-79.

Ίσως η αντιφατική αυτή στρατηγική τοποθέτηση των εργαζομένων της ενέργειας είναι περισσότερο ορατή στους πετρελαϊκούς εργαζόμενους στις χώρες του ΟΠΕΚ. Οι αγώνες των πετρελαϊκών εργατών έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην ώθηση της τιμής του πετρελαίου σε υψηλές τιμές μέχρι τη δεκαετία του '70. Τα ακόλουθα υψηλά έσοδα από το πετρέλαιο έχουν, από τη μία πλευρά, συντελέσει στην εφαρμογή πολλών κοινωνικών μεταρρυθμίσεων, όπως η εκπαίδευση και η υγειονομική περίθαλψη (οι οποίες και πληρώθηκαν από την εκβιομηχάνιση και την «ανάπτυξη»), αλλά από την άλλη έχουν συνδυαστεί με σκληρή καταστολή.

Άμισθη εργασία στο μη εμπορικό τομέα της ενέργειας, ο πυλώνας της φθηνής αναπαραγωγής της εργασίας

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι το πετρέλαιο είναι το ενεργειακό λίκνο του σύγχρονου καπιταλισμού. Κατά μία έννοια αυτό είναι απολύτως αληθές, είναι σίγουρα η κύρια ενέργεια πίσω από την παραγωγή και την κατανάλωση εμπορευμάτων στην παγκόσμια αγορά, αν εξαιρέσουμε την παραγωγή εργασιακής δύναμης, η οποία είναι από μόνη της ένα εξίσου σημαντικό αγαθό στον κόσμο της αγοράς.

Ωστόσο, είναι ακριβώς αυτή η εξαίρεση της παραγωγής της εργασιακής δύναμης που είναι προβληματική. Στο μεγαλύτερο μέρος του κόσμου, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές, οι άνθρωποι δεν ικανοποιούν τις ενεργειακές τους ανάγκες αποκλειστικά –ή στο μεγαλύτερο βαθμό– μέσα από την εμπορική χρήση της ενέργειας, αλλά μάλλον μέσω της μη εμπορικής χρήσης της κοπριάς, των ξύλων καθώς και άλλων ειδών βιομάζας που παρέχουν θερμότητα, φωτισμό και φωτιά για το μαγείρεμα. Περισσότερο από το ένα τρίτο της ανθρωπότητας, πάνω από δύο δισεκατομμύρια άνθρωποι, βασίζονται σήμερα σε αυτά τα καύσιμα για τις καθημερινές ενεργειακές τους ανάγκες. Η συλλογή τέτοιων καυσίμων γίνεται συνήθως από τις γυναίκες και τα παιδιά, ως μέρος της «οικιακής εργασίας», χωρίς να έχουν πρόσβαση στο μισθό και την (περιορισμένη) προστασία που θεωρητικά παρέχει η λεγόμενη «επίσημη οικονομία» και τα συνδικάτα της ή οι υπόλοιποι οργανισμοί.[10]

Είναι αυτή η ενέργεια που προέρχεται από «παραδοσιακή βιομάζα», και όχι το πετρέλαιο, που συνει-

6. International Federation of Chemical, Energy, Mine and General Workers' Unions (ICEM) http://www.icem.org
7. George Padmore, The life and struggles of Negro Toilers (Hollywood: Sundance Press, 1931).
8. Alex Lichtenstein, Twice the Work of Free Labor-The Political Economy of Convict Labor in the New South (London/New York: Verso, 1996), pp.105-126.
9. Norre and Turner, op. cit., p.299.
10. Hugh Warwick and Alison Doig, Smoke- The Killer in the Kitchen: Indoor Air Pollution in Developing Countries (London: Intermediate Technology Develpoment Group, 2004).

Στο μεγαλύτερο μέρος του κόσμου, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές, οι άνθρωποι δεν ικανοποιούν τις ενεργειακές τους ανάγκες αποκλειστικά –ή στο μεγαλύτερο βαθμό– μέσα από την εμπορική χρήση της ενέργειας, αλλά μάλλον μέσω της μη εμπορικής χρήσης της κοπριάς, των ξύλων καθώς και άλλων ειδών βιομάζας που παρέχουν θερμότητα, φωτισμό και φωτιά για το μαγείρεμα.

Η μη εμπορική ενέργεια σε συνδυασμό με την άμισθη εργασία, αποτελούν συμπλήρωμα (και βασικό πυλώνα) της εμπορικής ενέργειας στην παγκόσμια αγορά.

σφέρει σημαντικά στη διατήρηση της ζωής περίπου του ενός τρίτου του πληθυσμού του πλανήτη, καλύπτοντας τις ανάγκες σε θέρμανση, φωτισμό και παρασκευή της τροφής. Ως εκ τούτου, αυτές οι πηγές καυσίμων είναι απολύτως ζωτικής σημασίας για την αναπαραγωγή του εργατικού δυναμικού σε όλο τον κόσμο, σε ένα εξαιρετικά χαμηλό κόστος.

Το να βαφτίζουμε ορισμένες πηγές ενέργειας «σύγχρονες» και άλλες «παραδοσιακές» βασίζεται στη σιωπηλή παραδοχή ότι οι υφιστάμενες ανισότητες στο παγκόσμιο ενεργειακό σύστημα, μπορούν στην πραγματικότητα να επιλυθούν με μια απλή επέκταση του υπάρχοντος συστήματος, έτσι ώστε ο αριθμός των χαμένων («παραδοσιακοί» χρήστες ενέργειας) να μειωθεί, και ο αριθμός των νικητών («σύγχρονοι» χρήστες της ενέργειας) να αυξηθεί. Όμως, αυτό βασίζεται στην υπόθεση ότι αυτοί οι άνθρωποι που δεν έχουν πρόσβαση σε «σύγχρονες» πηγές ενέργειας, μπορούν πραγματικά να καλύψουν τη διαφορά και να αποκτήσουν πρόσβαση σε αυτές τις πηγές. Ωστόσο, φαίνεται ότι τα «πρωτόγονα» καύσιμα από βιομάζα δεν είναι απλά μια αναχρονιστική ανωμαλία στο «σύγχρονο κόσμο», αλλά μάλλον ένα θεμελιώδες κομμάτι του άνισου χαρακτήρα του, όπως και η άμισθη εργασία δεν είναι μια «προκαπιταλιστική» ανωμαλία, αλλά μάλλον ένας πυλώνας πάνω στον οποίο βασίζεται η μισθωτή εργασία. Οι «σύγχρονες» πηγές ενέργειας και τεχνολογίες –όπως το πετρέλαιο– και οι «μη-σύγχρονες» συνδέονται μεταξύ τους. Φαίνεται πως πρόκειται για τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος και πως το πετρέλαιο δεν μπορεί να υπάρξει χωρίς τη βιομάζα. Η μη εμπορική ενέργεια σε συνδυασμό με την άμισθη εργασία, αποτελούν συμπλήρωμα (και βασικό πυλώνα) της εμπορικής ενέργειας στην παγκόσμια αγορά.

ΗΠΑ: η χώρα της «φθηνής ενέργειας» και της ακριβής εργασίας

Ας εξετάσουμε την περίπτωση των ΗΠΑ, του μεγαλύτερου κατά κεφαλήν καταναλωτή ενέργειας στον κόσμο. Οι ΗΠΑ έχουν υποτάξει εντελώς τον υπόλοιπο κόσμο στις δικές τους ενεργειακές ανάγκες –και συγκεκριμένα στις ανάγκες τους σε πετρέλαιο. Δύο παράλληλες εικόνες αναδύονται: μία εικόνα απόλυτου εγωισμού και αδιαφορίας για τις ενεργειακές ανάγκες του υπόλοιπου κόσμου, και μία άλλη εξαιρετικής ευπάθειας και εξάρτησης. Γιατί η οικονομία των ΗΠΑ όπως και ο πληθυσμός τους έχουν γίνει τόσο εξαρτημένοι από το πετρέλαιο του πλανήτη; Και ποιες είναι οι επιπτώσεις αυτής της εξάρτησης;

Η «φθηνή» ενέργεια αποτέλεσε θεμελιώδη πυλώνα της οικονομικής ανάπτυξης και ηγεμονίας των ΗΠΑ μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η πρόσβαση σε άφθονες πηγές ενέργειας υπήρξε κομβική για την εξασφάλιση της κοινωνικής ειρήνης εντός των ΗΠΑ, τόσο στη βιομηχανική όσο και στη γεωργική παραγωγή, αλλά και σε σχέση με την αναπαραγωγή των βασικών μέσων διαβίωσης για ολόκληρο το εργατικό δυναμικό της χώρας.

Εάν το κόστος της εργασίας είναι υψηλό και ο έλεγχός της δύσκολος, μία από τις πιο επιτυχημένες στρατηγικές που μπορούν να υιοθετήσουν οι ιδιοκτήτες γης, οι εταιρείες, και οι εργοδότες, είναι απλώς να αντικαταστήσουν το ανθρώπινο δυναμικό με μηχανές και ρομπότ και να υποτάξουν έτσι τους εργαζόμενους σε διαδικασίες ελέγχου, διαχωρισμού και πειθάρχησης. Με άλλα λόγια, να αποσπάσουν περισσότερη εργασία από τους εργάτες σε συντομότερο χρονικό διάστημα, με αποτέλεσμα την εντατικοποίηση των εργασιών τους. Αυτός ήταν ένας σημαντικός παράγοντας για την αυτοματοποίηση των εργοστασίων κατασκευής αυτοκινήτων στο Ντιτρόιτ τη δεκαετία του 1950, μια διαδικασία που ακολουθήθηκε μετά από μια σειρά μεγάλων και άγριων απεργιών του κλάδου. Ο ίδιος ο αυτοματισμός πυροδότησε πολυάριθμους οργανωμένους εργατικούς αγώνες, από οργανώσεις όπως η Επαναστατική Συνδικαλιστική Κίνηση στην Dodge (Dodge Revolutionary Union Movement-DRUM) και η Ένωση Μαύρων Επαναστατών Εργατών (League of Black Revolutionary Workers).[11] Οι μαύροι εργάτες ήταν αυτοί που κατεξοχήν βίωσαν τη σφοδρότητα αυτών των αλλαγών και μάλιστα συχνά οι ίδιοι αναφέρονταν στη διαδικασία αυτή υποτιμητικά ως «νεγροποίηση» (niggermation). Μέχρι το 1970, ο μεταποιητικός τομέας της οικονομίας των ΗΠΑ χρησιμοποιούσε 66 τοις εκατό περισσότερη ενέργεια από ότι το 1958, αλλά μόνο 35 τοις εκατό περισσότερη εργασία.[12]

Η φθηνή ενέργεια υπήρξε βασικό μέσο μείωσης του κόστους ζωής, όσον αφορά τη διατροφή, τη στέγη, το ρουχισμό και τις μεταφορές. Με άλλα λόγια, έπαιξε σημαντικό ρόλο στη μείωση του κόστους αναπαραγωγής του εργατικού δυναμικού, αυξάνοντας έτσι το μερίδιο του πλεονάσματος για το κεφαλαίο. Η κοινωνική αναταραχή περιορίστηκε μέσω των υψηλών επιπέδων καταναλωτισμού και της άμεσης βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου.

Κατά συνέπεια, στις ΗΠΑ, οι συλλογικές στρατηγικές του κεφαλαίου για τον έλεγχο της εργασίας, μέσα από τις παράλληλες διαδικασίες της εκμηχάνισης και του υψηλού επιπέδου κατανάλωσης, απαιτούν άφθονες πηγές φθηνής ενέργειας. Ή ακριβέστερα, απαιτούν τουλάχιστον την ικανότητα ελέγχου της ροής και των τιμών της ενέργειας. Ο καθορισμός των ενεργειακών τιμών είναι κατεξοχήν πολιτικό ζήτημα, και όχι αποτέλεσμα μιας απόφασης που λαμβάνεται αναπόδραστα από το λεγόμενο «αόρατο χέρι» της καθαρής προσφοράς και ζήτησης.[13] Η ακριβή ενέργεια μπορεί, κατά καιρούς, να είναι χρήσιμη για τον έλεγχο των όρων που διέπουν την εργασία. Στις πολλαπλές και αλληλένδετες κρίσεις της δεκαετίας του 1970 (πολιτική, οικονομική, χρηματοπιστωτική, κρίση της ενέργειας, των τροφίμων, κ.λ.π.), στη διάρκεια των οποίων οι κοινωνικοί αγώνες ήταν ισχυροί, μια άμεση επίθεση στην εργασία (συμπεριλαμβανομένων των περικοπών των μισθών) θα ήταν πολύ δύσκολο να εξαπολυθεί χωρίς να προκαλέσει ισχυρή αντίσταση. Μια προγραμματισμένη αύξηση στις τιμές της ενέργειας (και των τροφίμων) αποτελεί μια ιδιαίτερα

11. Dan Georgakas and Marvin Surkin, Detroit: I Do Mind Dying: A study in Urban Revolution (Boston: South End Press, 1975); Stewart Bird, Rene Lichtman, and Peter Gessner, σε συνεργασία με τη League of Revolutionary Black Workers, Finally got the news (Detroit: 1970); Charles Denby, Workers Battle Automation (Detroit: News and Letters Pamphlet, 1960); Charles Denby, Indignant Heart: A black Worker's journal (Boston: South End Press, 1989).

12. Midnight Notes, ο.π., p.124.

13. Μια ενδιαφέρουσα συζήτηση για την πολιτική φύση των τιμών, συμπεριλαμβανομένων των ενεργειακών τιμών, αν και δε σχετίζεται με την Αμερική, μπορεί να βρεθεί στο άρθρο του Bruno Ramirez, "The working Class Struggle Against the Crisis: Self Reduction of Prices in Italy,"Zerowork,1, 1975.

αποτελεσματική έμμεση επίθεση στους μισθούς στις ΗΠΑ, καθώς και σε παγκόσμιο επίπεδο, δεδομένου ότι αύξηση του κόστους της ενέργειας σημαίνει επίσης αύξηση του κόστους ζωής.

Με το υφιστάμενο ενεργειακό σύστημα των ΗΠΑ, και ιδίως το Big Oil, συνδέονται διάφορα μεγάλα προβλήματα, ανισότητες, συγκρούσεις, και τρωτά σημεία. Ωστόσο, δεν αποτελούν παρά ένα μέρος ενός μεγαλύτερου και ιδιαίτερα πολυεπίπεδου παγκόσμιου ενεργειακού συστήματος. Τα προβλήματα αυτά και οι ανισότητες είναι πιθανό να γίνονται όλο και πιο ορατά, καθώς οι τιμές της ενέργειας αυξάνονται παγκοσμίως και νέες πηγές ενέργειας αρχίζουν να αντικαθιστούν το πετρέλαιο.

Συμπεράσματα: μετάβαση, ταξική πάλη και αβέβαια αποτελέσματα

Ο εικοστός αιώνας, ιδίως την περίοδο μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, είδε την «ακριβή εργασία» και τη «φθηνή ενέργεια» να συμπορεύονται. Αυτό αποτέλεσε αναπόσπαστο παράγοντα για την πρόληψη και τον περιορισμό της ταξικής πάλης και των συνεπειών της, σε ολόκληρο τον κόσμο και ειδικά στις ΗΠΑ, όπου λειτούργησε ως βασικό στοιχείο της ηγεμονίας τους. Τώρα, το σίγουρο είναι ότι στο ζήτημα της ενέργειας θα υπάρξουν σε παγκόσμιο επίπεδο μεγάλες αλλαγές. Το ερώτημα που προκύπτει δεν είναι πλέον αν θα συμβούν αυτές οι αλλαγές αλλά τι είδους θα είναι. Βάσει ποιων τεχνολογιών; Ποιοι στόχοι θα επιδιωχθούν, και κυρίως, με τι όρους και ποια διαδικασία; Και πάνω απ' όλα, ποιοι θα καρπωθούν τα οφέλη και ποιοι θα πληρώσουν το κόστος; Ποια θα είναι η σχέση μεταξύ των εργαζομένων στους τομείς των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και των εργαζόμενων στις μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας; Ποιος θα είναι σε θέση να αξιοποιήσει την εργασία που απαιτείται για την παραγωγή (καθώς και τη γνώση, τις πρώτες ύλες και το χρήμα); Πώς οι αλλαγές στον τομέα της ενέργειας θα αλλάξουν τις σχέσεις μεταξύ κεφαλαίου και εργασίας, καθώς και μεταξύ της μισθωτής και άμισθης εργασίας;

Καθώς οι υπάρχοντες ενεργειακοί πόροι γίνονται όλο και πιο ακριβοί (από νομισματική, κοινωνική, πολιτική και οικολογική άποψη), είναι πιθανό να υπάρξει μια αντίστοιχη προσπάθεια εκ μέρους του κεφαλαίου για να καταστεί πιο φθηνή η εργασία (όχι μόνο όσον αφορά τη μείωση των μισθών αλλά και για άλλα έξοδα εργασίας, μετατοπίζοντας ιδιαίτερα το κόστος της αναπαραγωγής του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού στην άμισθη εργασία και κυρίως στην εργασία των γυναικών). Και, αν οι τιμές της ενέργειας αυξηθούν ξαφνικά και όχι σταδιακά, είναι αναμενόμενο ότι η επίθεση στην εργασία θα είναι εξίσου γρήγορη και απότομη. Δεδομένου ότι η φθηνή ενέργεια έχει ουσιαστική σημασία για τη μείωση του κόστους της αναπαραγωγής της εργασίας, ποιος πρέπει να πληρώσει το αυξημένο κόστος της αναπαραγωγής; Θα καταφέρει το κεφάλαιο να μετατοπίσει το αυξανόμενο κόστος της αναπαραγωγής στους εργαζόμενους (ειδικά στην άμισθη οικιακή και αγροτική εργασία – κυρίως στις γυναίκες) σε διάφορες περιοχές του πλανήτη; Ή οι εργαζόμενοι θα το αρνηθούν;

Οι συγκρούσεις αυτές είναι πιθανό να είναι ιδιαίτερα έντονες στις ΗΠΑ, όπου η αύξηση του κόστους εργασίας περιοριζόταν, τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό, από τη φθηνή ενέργεια. Οι παράλληλες στρατηγικές που περιγράφονται πιο πάνω έχουν μετατρέψει μεγάλα (και κυρίαρχα) τμήματα της αμερικανικής εργατικής τάξης σε εξαιρετικά μεγάλους καταναλωτές ενέργειας σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο. Η τακτική αυτή έχει συμβάλει ουσιαστικά στον έλεγχο των εργατικών αγώνων. Κατά συνέπεια, οι εργαζόμενοι στις ΗΠΑ είναι εξαιρετικά ευάλωτοι στις τεράστιες αλλαγές που βρίσκονται σε εξέλιξη στο παγκόσμιο ενεργειακό σύστημα. Είναι πιθανό ότι θα υποστούν απροειδοποίητα μια τεράστια και ταχεία επίθεση, η οποία θα μπορούσε να έχει σαν αποτέλεσμα την αναβίωση (αν και σε νέες συνθήκες) μορφών εργασίας που είχαν ουσιαστικά καταργηθεί στις ενεργειακά πλούσιες χώρες του παγκόσμιου Βορρά –και κυρίως στις ΗΠΑ. Αυτό είναι ιδιαίτερα πιθανό εάν οι ΗΠΑ αρχίσουν να «επαναβιομηχανοποιούνται» στον απόηχο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, αυτή τη φορά όμως στις πλάτες ενός ήδη κακοποιημένου εργατικού δυναμικού. Αρκεί να ρίξουμε μια ματιά στους δρόμους, τα χωράφια και τις κουζίνες της Ινδίας για να δούμε τις επικρατούσες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας (μισθωτής και άμισθης), όπου η εμπορική ενέργεια είναι ακριβή και σπάνια ενώ η προσφορά εργασίας είναι ταυτόχρονα άφθονη και φθηνή.

Από την άλλη, τίθεται το ζήτημα ενός νέου κύκλου ταξικών αγώνων σε ολόκληρο τον πλανήτη, μέσα στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας συνολικά και όχι μόνο στον τομέα της ενέργειας. Δεδομένου ότι οι εισροές φθηνής ενέργειας ήταν τόσο σημαντικές για τον έλεγχο και την οριοθέτηση της ταξικής πάλης στις ΗΠΑ, το αυξανόμενο κόστος της ενέργειας μπορεί να καταστήσει το κεφάλαιο στις ΗΠΑ ευάλωτο στην νέα ταξική πάλη. Το νέο αυτό κύμα ταξικής πάλης βασίζεται από τη μία στο αυξανόμενο κόστος ζωής, το οποίο το κεφάλαιο θα επιχειρήσει να μεταβιβάσει στους εργαζόμενους, και από την άλλη στο γεγονός ότι θα γίνεται ολοένα και πιο δαπανηρό για το κεφάλαιο να εφαρμόσει έναν από τους πιο δοκιμασμένους μηχανισμούς για τον περιορισμό της ταξικής πάλης, δηλαδή την εκμηχάνιση.

Στο σημείο αυτό, δεν είναι μόνο το θέμα της ταξικής πάλης στις ΗΠΑ ζωτικής σημασίας, αλλά και το ζήτημα του κατά πόσον τα νέα παγκόσμια κέντρα ανάπτυξης, όπως η Κίνα και η Ινδία, θα είναι σε θέση να αξιοποιήσουν την ενέργεια (κάθε είδους) όπως η Βρετανία και οι ΗΠΑ, προκειμένου να ελέγξουν την ταξική πάλη και να γίνουν ηγεμονικές δυνάμεις στο παγκόσμιο σύστημα.

Ο προβληματισμός πάνω στη σύγκρουση κεφαλαίου-εργασίας, που βρίσκεται στο επίκεντρο μιας συζήτησης για την ενέργεια, προσθέτει ένα σημαντικό στοιχείο αβεβαιότητας σε κάθε συζήτηση της ενεργειακής κρίσης και της μετάβασης. Κατά συνέπεια, χρήζει προσεκτικής εκτίμησης ο βαθμός στον οποίο οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας θα προσφέρουν τη υλική βάση είτε για τη συνέχιση της διευρυμένης αναπαραγωγής των καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων, είτε για τη δημιουργία μη καπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων παραγωγής και αναπαραγωγής, ειδικά σε μακροπρόθεσμη βάση. Δεν υπάρχουν προφανείς ή αναπόφευκτες απαντήσεις στα ερωτήματα αυτά. Δεν πρόκειται για τεχνικά ζητήματα, αλλά για πολιτικά. Και ενώ υπάρχει άφθονος χώρος για να διερευνηθούν περισσότερο αυτά τα ερωτήματα, ουσιαστικά δεν πρόκειται απλά και μόνο για ερωτήματα έρευνας.

Οι απαντήσεις βρίσκονται στη συγκεκριμένη ιστορική εξέλιξη του τομέα της ενέργειας, στο παγκόσμιο σύστημα καπιταλιστικών σχέσεων και στο αποτέλεσμα των συνυφασμένων αγώνων που διαμορφώνουν αυτές τις διαδικασίες.

Ο εικοστός αιώνας, ιδίως την περίοδο μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, είδε την «ακριβή εργασία» και τη «φθηνή ενέργεια» να συμπορεύονται. Αυτό αποτέλεσε αναπόσπαστο παράγοντα για την πρόληψη και τον περιορισμό της ταξικής πάλης και των συνεπειών της, σε ολόκληρο τον κόσμο.

Καπιταλισμός, Μετανάστευση και Κρίση: Ανιχνεύοντας τις συνδέσεις στην παγκόσμια οικονομία

Η εικονογράφηση του κειμένου είναι από πίνακες του **Ron Waddams** (1920-2010) που απεικονίζουνε σκηνές μετανάστευσης

Η όξυνση της επίθεσης στη μεταναστευτική εργασία, που διεξάγεται πίσω από τις αναφορές στο «μεταναστευτικό πρόβλημα», είναι φυσικά αξεδιάλυτη από τη σημερινή παγκόσμια κρίση. Ψηλαφούμε εδώ τις συνδέσεις ανάμεσα στις μεταναστεύσεις και τις καπιταλιστικές κρίσεις, εκκινώντας από τον πρόσφατο αγώνα των τριακοσίων μεταναστών εργατών απεργών πείνας και με το βλέμμα στραμμένο –πού αλλού;– στην κυκλοφορία και τη σύνδεση των αγώνων, στη δημιουργία κοινοτήτων αγώνα για την άρνηση και το ξεπέρασμα αυτού του κόσμου.

Ιανουάριος 2011. Και ενώ η κρίση βαθαίνει και το καζάνι βράζει, τα αφεντικά συνεχίζουν να εξαπολύουν επιθέσεις ενάντια στους εκμεταλλευόμενους. Τα λογύδρια περί εθνικής ενότητας και οι «παραινέσεις» για θυσίες και πειθάρχηση έρχονται να συμπληρώσουν τις μειώσεις των μισθών, τις μαζικές απολύσεις, τη γενικευμένη υποτίμηση της εργασίας και της ζωής μας, την καταστολή των αγώνων. Στον αντίποδα, η αμφισβήτηση ξεδιπλώνεται. Από τις γενικές απεργίες και τις κοινωνικές συγκρούσεις μέχρι τον αραβικό κόσμο που εξεγείρεται, κάτι φαίνεται να κινείται. Στο πλέγμα της σύγκρουσης και του ανταγωνισμού, που παίρνει σάρκα και οστά στην ελληνική πραγματικότητα τους τελευταίους μήνες, έρχεται να προστεθεί η απεργία πείνας των τριακοσίων μεταναστών εργατών που ξεκινούν τον αγώνα τους σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη στις 25 Γενάρη. Ένας αγώνας μετά τον οποίο από πολλές απόψεις τίποτα δε θα είναι το ίδιο και ο οποίος δε θα μπορούσε παρά να μας βρει αλληλέγγυους/ες.

Σίγουρα έχουν ειπωθεί αρκετά και μένει να αναλυθούν ακόμη περισσότερα σχετικά με τη σημασία της απεργίας πείνας, τα νέα δεδομένα που κομίζει, τις εμπειρίες και τις σχέσεις αγώνα που γέννησε και τις κριτικές που προέκυψαν. Παρότι δεν είναι σκοπός μας εδώ μια αποτίμηση ή μια ανάλυση όλων αυτών, θα θέλαμε να σταθούμε σε ένα πρώτο, βασικό και, απ' ό,τι φαίνεται, όχι τόσο προφανές ζήτημα. Ο αγώνας αυτός των μεταναστών, οι μορφές οργάνωσής του και ο τρόπος που επέλεξαν οι ίδιοι να μιλήσουν για τους εαυτούς τους έφεραν ξανά στο προσκήνιο, πιο μαζικά και δυναμικά από ποτέ, ένα γεγονός που, αν και αυτονόητο, έχουμε συνηθίσει να το ξεχνάμε: παρά τη ρητορική (είτε ανθρωπιστικής είτε λενινιστικής κοπής) που αντιλαμβάνεται τους μετανάστες ως «κακόμοιρους», «θύματα του ιμπεριαλισμού», «έρμαια της εξαθλίωσης» που χρειάζονται τη συμπόνια ή την καθοδήγηση των ντόπιων αντιρατσιστών, **οι μετανάστες και οι μετανάστριες αποδεικνύουν πως είναι υποκείμενα αγώνα που χαρακτηρίζονται από αυτενέργεια, επιθυμίες, δύναμη και εμπρόθετη δραστηριότητα.** Θεωρούμε ότι, κόντρα στα κυρίαρχα στερεότυπα, η κατανόηση, άρθρωση και ανάδειξη της διάστασης αυτής των μεταναστών είναι σημαντική όσο ποτέ. **Άλλωστε, η αποθυματοποίησή τους είναι εκ των ων ουκ άνευ ώστε να καταφέρουμε, ντόπιοι και μετανάστες εκμεταλλευόμενοι, να συναντηθούμε ισότιμα στους επερχόμενους αγώνες.**

Είναι μέσα σε αυτά τα συμφραζόμενα που μας ενδιαφέρει εδώ μια γενεαλογία της μετανάστευσης και του καπιταλισμού, μέσα από το πρίσμα των κρίσεών του. Πριν από όλα, όμως, είναι βασικό να ξεκαθαρίσουμε κάποιες παραδοχές, τις οποίες το κείμενο παίρνει ως προϋποθέσεις:

α) Είναι βέβαιο ότι η μετακίνηση ανθρώπων και πληθυσμών, μάλλον τόσο παλιά όσο και η ίδια η ζωή, σχετίζεται με ένα πλήθος –διαφορετικών κάθε φορά– χαρακτηριστικών. Παρόλα αυτά, μιλώντας εδώ για τη μετανάστευση μέσα στο ιστορικό πλαίσιο του καπιταλισμού, δε μιλάμε για κάτι άλλο από τη μετανάστευση εργασίας.

β) Η γενεαλογία που επιχειρούμε είναι χρονικά και γεωγραφικά προσδιορισμένη. Συγκεκριμένα, καταπιανόμαστε με το διάστημα από την αρχή της μεταπολεμικής περιόδου μέχρι και σήμερα, καθώς και με

τις μεταναστεύσεις από τις χώρες της ανατολικής Ευρώπης και του παγκόσμιου Νότου προς τις λεγόμενες ανεπτυγμένες χώρες, ουσιαστικά τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συμφωνούμε πως οι μεταναστεύσεις πριν το 1945 ή αυτές που αφορούν άλλες ζώνες, π.χ. μεταξύ ΗΠΑ-Μεξικού ή μεταξύ κρατών του παγκόσμιου Νότου είναι εξίσου ενδιαφέρουσες, ωστόσο κάτι τέτοιο ξεφεύγει από τους σκοπούς του κειμένου –αλλά και από τη δική μας αντίληψη και εμπειρία.

γ) Τέλος, δεν κάνουμε κάποια διάκριση ανάμεσα σε «νόμιμους» και «παράνομους» μετανάστες, καθώς κάτι τέτοιο λίγη σημασία έχει για την προσέγγισή μας εδώ. Εξάλλου, τα μεταξύ τους όρια τείνουν να είναι όλο και πιο δυσδιάκριτα, με το νόμιμο καθεστώς να συρρικνώνεται και το πέρασμα από τη μια κατάσταση στην άλλη να γίνεται σήμερα ολοένα και πιο ρευστό.

Δε θα το αρνηθούμε: μέσα στο πεπερασμένο του παρόντος είμαστε καταδικασμένοι στην αποσπασματικότητα και την αφαίρεση. Ακόμη κι έτσι όμως, νομίζουμε πως η ανάγνωση της μετανάστευσης και του καπιταλισμού που επιλέγουμε εδώ, μας βοηθά να ανασυγκροτήσουμε, από μια οπτική γωνία ιδιαίτερη και ωστόσο παραδειγματική, τους βαθείς μετασχηματισμούς που έχουν λάβει χώρα στην εργασία και τη ζωή στον καπιταλισμό, τις αλλαγές στην κοινωνική/ταξική σύνθεση, τις νέες μορφές εκμετάλλευσης και κυριαρχίας, αλλά και –ας μην το ξεχνάμε– την ευπάθεια του καπιταλισμού λόγω της δικής μας ανυποταξίας.

Καπιταλισμός και μετανάστευση

Καπιταλισμός χωρίς κινητικότητα ζωντανής εργασίας, χωρίς μετανάστευση, δεν υφίσταται. Η μετανάστευση διαδραματίζει ένα στρατηγικό ρόλο στη συγκρότηση του καπιταλισμού και των ταξικών σχέσεων. **Σε αυτή τη σχέση βλέπουμε δύο βασικές αντίρροπες δυνάμεις που αντιπαλεύουν. Από τη μία η κινητικότητα της εργασίας, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τις υποκειμενικές πρακτικές των μεταναστών –συχνά εξαιτίας της καπιταλιστικής επέκτασης που διαλύει κοινότητες και ζωές. Από την άλλη, η τάση του καπιταλισμού να ελέγξει αυτές τις μεταναστευτικές ροές με τη μεσολάβηση του κράτους.** Αυτή η μάχη δεν είναι ένα σημερινό φαινόμενο αλλά διαπερνά ακατάσχετα την καπιταλιστική ιστορία, όπως και οι μετανάστες τα σύνορα. Από την εσωτερική μετανάστευση στην Αγγλία την περίοδο των πρώτων περιφράξεων, μέχρι τη στιγμή που το πρώτο πλοίο με σκλάβους διέσχισε τον Ατλαντικό. Από τα βαπόρια που έφευγαν γεμάτα με εργάτες από τον Πειραιά για την Αμερική, μέχρι τη μεταπολεμική ελληνική αστικοποίηση. Όλα αυτά είναι στιγμιότυπα αυτής της διαπάλης: ανάμεσα στο κράτος, από τη μία, που προσπαθεί να ελέγξει τη μεταναστευτική κινητικότητα, μέσα από αστυνομικά μέτρα, διοικητικούς και νομικούς κανονισμούς, ώστε να την εκμεταλλευθεί στο έπακρο και στη θέληση, από την άλλη, για βελτίωση των όρων ζωής, για απόδραση από τη βαρβαρότητα του καπιταλισμού –είτε αυτή είναι πόλεμος, λιμός ή γενοκτονία. Ως τέτοια, η κινητικότητα αυτή εγκυμονεί τη διαρκή απειλή αποσταθεροποίησης του συστήματος σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η μετανάστευση στη μεταπολεμική Ευρώπη

Από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70, η διεθνής μετανάστευση και το πέρασμα των συνόρων αποτέλεσαν βασικά χαρακτηριστικά της καπιταλιστικής ανάπτυξης στη Δυτική Ευρώπη. Ο πόλεμος, που αποτέλεσε αιχμή για την αναδιάρθρωση του κεφαλαίου, έχει ολοκληρωθεί και μαζί του έχει προσωρινά ξεπεραστεί η κρίση πειθάρχησης της εργατικής τάξης και το πρόβλημα του πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού που έπεσε στα πεδία των μαχών. Είναι, λοιπόν, η ώρα της καπιταλιστικής επέκτασης και μέσω της εδραίωσης του φορντισμού στην εργασία, τα αφεντικά αναζητούν νέους δρόμους εκμετάλλευσης, ενώ ταυτόχρονα αναζητούν λύση στην έλλειψη εργατικού δυναμικού. Οι κακουχίες του πολέμου είχαν πετύχει την επαναφορά του ελέγχου στην εργασία και την ανασύσταση των συνθηκών συσσώρευσης. Από τη μία, η επίθεση του κεφαλαίου και η ταυτόχρονη αναζήτηση εκμεταλλεύσιμου εργατικού δυναμικού και από την άλλη, η αναζήτηση των ανθρώπων για καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και εργασίας, συνθέτουν το πλέγμα μέσα στο οποίο η εποχή χαρακτηρίζεται από μεταναστεύσεις.

Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση των αποικιακών και πρώην αποικιακών χωρών όπως η Βρετανία, η Γαλλία και η Ολλανδία, όπου η λεγόμενη αποαποικιοποίηση άφησε τον εκεί πληθυσμό με ένα νομικό καθεστώς διπλής ιθαγένειας. Προέκυψε, έτσι, ένα καθεστώς σύμφωνα με το οποίο πολίτες της λεγόμενης Κοινοπολιτείας –πολίτες της Ινδίας ή του Πακιστάν για παράδειγμα– είχαν το δικαίωμα να μεταναστεύουν και να εγκαθίστανται στις αντίστοιχες μητροπόλεις, διατηρώντας κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα. Αυτή η σχετική ελευθερία μετακίνησης, με τις νομικές εγγυήσεις που παρείχε για τους εργάτες που μετανάστευαν πουλώντας την εργατική τους δύναμη, διήρκεσε ως τα μέσα της δεκαετίας του '60.

Στις χώρες της Μεσογείου υπήρξαν διαφοροποιήσεις σχετικά με τη νομική/πολιτική θέση των μεταναστών. Τα διακρατικά προγράμματα στρατολόγησης εργατικού δυναμικού, όπως για παράδειγμα της Ελλάδας με τη Γερμανία, είχαν δημιουργήσει τη φιγούρα του εργάτη-επισκέπτη (Gastarbeiter, όπως αναφερόταν). Από το 1960 ως το 1968, η Γερμανία έκλεισε αρκετές συμφωνίες για την προσέλκυση εργατικού δυναμικού: το 1960 με την Ισπανία και την Ελλάδα, το 1961 με την Τουρκία, το 1963 με το Μαρόκο, το 1964 με την Πορτογαλία, το 1965 με την Τυνησία και το 1968 με τη Γιουγκοσλαβία. Σύμφωνα με αφήγηση Έλληνα μετανάστη:

«Εδώ μπορούμε να πούμε ότι αυτό ήταν, για τους πρώτους φιλοξενούμενους εργάτες (Gastarbeiter) που ήρθαν να εργαστούν στη γερμανική βιομηχανία, ένα ευτύχημα. Έφυγαν από τη πατρίδα με ένα συμβόλαιο εργασίας στη τσέπη. Φτάνοντας στη Γερμανία, ήταν ήδη καθορισμένη η επιχείρηση που θα εργαστούν, το είδος της εργασίας και η αμοιβή.»[1]

Επιπλέον χαρακτηριστικό ήταν ότι το:

«[...] εργατικό δυναμικό που έφθανε τις περασμένες δεκαετίες στη Γερμανία προερχόταν από παραμελημένες γεωργικές περιοχές, ανειδίκευτο, άπειρο, απολιτικό, αλλά υγιές, φιλόπονο και ονειροπόλο... Το κοντράτο, το ατομικό συμβόλαιο σε προκαθορισμένο εργοστάσιο, τόπο και χρόνο, ο διερμηνέας με την επιρροή του, η γλώσσα, η επικοινωνία, η κατοίκηση σε εργοστασιακές κατοικίες, η βαριά χειρωνακτική εργασία και οι βάρδιες, περιόριζαν την προσωπική εξέλιξη, την κατατοπιστική ενημέρωση, την παραγωγική επικοινωνία και την ίδια την προσωπική αυτονομία και αυτοδιάθεσή του.»[2]

Αποτέλεσμα αυτών ήταν οι Gastarbeiter να μην οργανώνονται συνδικαλιστικά, ενώ πολλές φορές η συνδικαλιστική δράση έφερε κυρώσεις όπως η αδυναμία επίσκεψης στην «πατρίδα», καθώς πολλές χώρες προέλευσης κυβερνιούνταν από χούντες. Ένα άλλο, παρόμοιο παράδειγμα ήταν η συμφωνία του ελληνικού κράτους με τις Φιλιππίνες την περίοδο της χούντας, εξού και το ελληνικό φαινόμενο της Φιλιππινέζας εργάτριας, «οικιακής βοηθού». Οι συμφωνίες μεταξύ των κρατών ήταν συνήθως ετήσιες και αυτό δημιουργούσε ένα καθεστώς αστάθειας, λόγω του οποίου ο μετανάστης εργάτης θα μπορούσε να εκδιωχθεί οποιαδήποτε στιγμή δε θεωρούνταν πλέον χρήσιμος. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, οι μετανάστες, στην πλειονότητά τους, απασχολούνταν ως ανειδίκευτοι εργάτες, εκτελώντας υποτιμημένη ερ-

Καπιταλισμός χωρίς κινητικότητα ζωντανής εργασίας, χωρίς μετανάστευση, δεν υφίσταται. Η μετανάστευση διαδραματίζει ένα στρατηγικό ρόλο στη συγκρότηση του καπιταλισμού και των ταξικών σχέσεων.

1. Αναφέρεται στο Garos,S. Griechische Arbeitnehmer und die Gewerkschaft. Ιστορική ανασκόπηση από την ελληνική μετανάστευση στη Γερμανία

2. ο.π.

Τη στιγμή που ο φορντικός τρόπος παραγωγής εισέρχεται όλο και πιο βαθιά στην κρίση, κλείνοντας τις στρόφιγγες νόμιμης εισαγωγής μεταναστευτικής εργασίας, μια νέα φιγούρα μετανάστη αρχίζει να γεννιέται: ο παράνομος.

γασία, κυρίως σε δουλειές στις οποίες είχαν δημιουργηθεί κενές θέσεις εργασίας εξαιτίας της απουσίας ντόπιου εργατικού δυναμικού.

Αυτό όμως που έχει περισσότερο σημασία να προσέξουμε εδώ είναι ότι, παρά τις διαφοροποιήσεις που παρουσιάζονται ανά περιοχή της Δυτικής Ευρώπης σχετικά με τη μεταναστευτική πολιτική, το στίγμα της εποχής και το ζητούμενο του κεφαλαίου είναι η αύξηση της παραγωγικότητας, με την ταυτόχρονη μείωση του κόστους παραγωγής. Οι ημιειδικευμένοι ή ανειδίκευτοι μετανάστες και μετανάστριες και η εργασία τους σε τομείς καθοριστικούς, τις περισσότερες φορές, για την επιβίωση της οικονομίας είναι γεγονός ότι αποτελούν κερδοφόρο πεδίο για τα αφεντικά.

Μέχρι το τέλος περίπου της δεκαετίας του '60, το φορντικό πλαίσιο στο πεδίο της παραγωγής έδειχνε προσωρινά να προσφέρει λύσεις για το κεφάλαιο. Το ενίσχυε άλλωστε και η ενσωμάτωση των αγώνων και των κοινωνικών συγκρούσεων, όπως αυτή επιτεύχθηκε μέσω του κεϋνσιανού κοινωνικού κράτους και της θεσμικής κατοχύρωσης –και γραφειοκρατικοποίησης– των συνδικαλιστικών οργανώσεων. Αυτό όμως που τα αφεντικά δεν είχαν προβλέψει, ήταν οι νέες αρνήσεις που ήρθαν στο προσκήνιο την περίοδο αυτή, οι οποίες και τροφοδότησαν αγώνες σε ένα ευρύτερο πεδίο αμφισβήτησης που ξεπέρασε τα όρια της παραγωγής και της εργασίας. Το ξέσπασμα των αγώνων αυτών σηματοδότησε και το ξέσπασμα της κρίσης, με άλλα λόγια την αδυναμία αναπαραγωγής της καπιταλιστικής συσσώρευσης.

Από το 1973 και μετά, το ξέσπασμα της πετρελαϊκής κρίσης αλλά και οι μέχρι τότε αγώνες των μεταναστών–επισκεπτών, ενταγμένοι σε ένα ευρύτερο πλαίσιο εργατικής ανυποταξίας και εξέγερσης, έφεραν σε κρίση το μοντέλο των διακρατικών προγραμμάτων. Όλο αυτό το πνεύμα ανυποταξίας και ριζοσπαστικοποίησης εκφράστηκε στην απεργία των εργατών μεταναστών στο εργοστάσιο της Ford, στην Κολωνία, το καλοκαίρι του 1973. Η απεργία αυτή αποτέλεσε ορόσημο για τη ριζική αλλαγή των μεταναστευτικών πολιτικών και το τέλος ουσιαστικά των προγραμμάτων στρατολόγησης εργατών–επισκεπτών, με αφετηρία την απαγόρευση τους στη Γερμανία, το Νοέμβριο του 1973.

Στο επίπεδο της εργασίας και αναφορικά με τη μετανάστευση, τα πράγματα πλέον αλλάζουν. Οι μετανάστες παρουσιάζονται για άλλη μια φορά ως αποδιοπομπαίοι τράγοι για τη σωτηρία και την έξοδο από την κρίση. Οι μαζικές απελάσεις, οι διωγμοί και οι νομοθετικοί φραγμοί δημιουργούν μια συνθήκη μέσα στην οποία οι επιλογές είναι περιορισμένες. Εκείνοι που είχαν καταφέρει να αποκτήσουν μόνιμη και νόμιμη παραμονή αποτελούν πια στην πλειοψηφία τους τον εφεδρικό στρατό του κεφαλαίου που χρησιμοποιείται για να εκβιάζει τη ντόπια εργασία. Για τους υπόλοιπους, αδιέξοδο: επιστροφή στις χώρες προέλευσης ή παραμονή με το διαρκή φόβο της απέλασης.

Η μετανάστευση και η καπιταλιστική κρίση της δεκαετίας του '70

Το θερμό '68 στη Γαλλία, την Ιταλία, τη Γερμανία, σχεδόν σε όλο το δυτικό καπιταλιστικό κόσμο, ανατρέπει την κατάσταση ισορροπίας που είχε επιτευχθεί από τον πόλεμο και μετά. Η εργατική ανυποταξία στο εργοστάσιο ενεργοποιεί την απόπειρα απόδρασης του κεφαλαίου από τους τόπους παραγωγής –που έχουν γίνει πλέον τόποι εργατικής αυτονομίας και εξέγερσης– στην προσπάθειά του να βρει αλλού την αξιοποίησή του. Την περίοδο που ακολουθεί άλλοι θα την ονομάσουν μεταφορντισμό, άλλοι νεοφιλελευθερισμό· το βασικό στοιχείο της όμως είναι ότι χαρακτηρίζεται από τη φυγή του κεφαλαίου στη χρηματοπιστωτική σφαίρα, την οργάνωση ενός άλλου τρόπου παραγωγής και τη διείσδυση της καπιταλιστικής σχέσης στη σφαίρα του ελεύθερου χρόνου, της μη εργάσιμης μέρας και γενικά της κοινωνικής αναπαραγωγής. Την ίδια περίοδο, αρχίζουν να εμφανίζονται και οι πρώτες μορφές ελαστικής εργασίας. Η λιποταξία των αφεντικών από την παραγωγή φέρνει σε κρίση και την κεντρική φιγούρα που προκάλεσε την κρίση: το μαζικό εργάτη της γραμμής παραγωγής. Το υποκείμενο της εποχής του φορντισμού, ο εργάτης-μάζα, αποκαθηλώνεται. Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, η περίοδος του φορντισμού σε σχέση με τη μετανάστευση ταυτίζεται με τα διακρατικά προγράμματα ανταλλαγής εργατών. Τα αφεντικά στα εργοστάσια της Δύσης χρειάζονταν να τροφοδοτούν διαρκώς τη γραμμή παραγωγής με ανθρώπινο δυναμικό. Τα προγράμματα αυτά διασφάλιζαν την απρόσκοπτη και ελεγχόμενη ροή εργατικού δυναμικού. Έτσι, λοιπόν, η κρίση του φορντισμού φέρνει και την τροποποίηση του Παραδείγματος στις πολιτικές της μετανάστευσης. Ένας συνδυασμός αγώνων των επισκεπτών-εργατών, των εργατών-πολιτών-των-αποικιών, καθώς και η κρίση Παραδείγματος λόγω της συνολικής ανυποταξίας των εργατών, οδηγούν στην κατάργηση αυτών των προγραμμάτων. Ο μαζικός εργάτης είναι σε κρίση και κατ' επέκταση σε κρίση τίθεται και η μαζική εισαγωγή εργατικού δυναμικού από άλλες χώρες.

Έτσι, τη στιγμή που ο φορντικός τρόπος παραγωγής εισέρχεται όλο και πιο βαθιά στην κρίση, κλείνοντας τις στρόφιγγες νόμιμης εισαγωγής μεταναστευτικής εργασίας, μια νέα φιγούρα μετανάστη αρχίζει να γεννιέται: ο παράνομος. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '80 γίνονται οι πρώτες προσπάθειες ελαστικοποίησης της αγοράς εργασίας, ενώ παράλληλα σε χώρες του ευρωπαϊκού Νότου η άτυπη εργασία καλπάζει, ως μια άλλη μορφή υπονόμευσης της προλεταριακής ενότητας. Είναι μέσα από το πέρασμα στο μεταφορντικό τρόπο παραγωγής που γεννιέται η φιγούρα του παράνομου μετανάστη-εργάτη. Στο σημείο αυτό πρέπει να διευκρινίσουμε πως δεν εννοούμε ότι η κρίση της δεκαετίας του 70 κατάργησε το φορντικό τρόπο παραγωγής. Εργοστάσια και γραμμές παραγωγής συνέχισαν να λειτουργούν και να δημιουργούνται. Ο μεταφορντισμός, αντίθετα, αναζωογόνησε την καπιταλιστική σχέση δημιουργώντας νέα πεδία για την επέκταση της καπιταλιστικής σχέσης, τον ελεύθερο χρόνο, την καθημερινότητα, τις σχέσεις πέρα από την εργασία.

Τι εξυπηρετεί όμως αυτή η νέα φιγούρα του παράνομου μετανάστη και ποια καπιταλιστικά κάτεργα θα στελεχώσει; Θα βρει τον εαυτό της να εργάζεται κυρίως σε παραγωγικούς τομείς έντασης εργασίας. Σε τομείς, δηλαδή, όπου περισσότερο κεφάλαιο δαπανάται στην εργασία, παρά σε επενδύσεις για μηχανές και τεχνολογία. Στην Ελλάδα, η γεωργία και ο κατασκευαστικός κλάδος είναι δύο χαρακτηριστικοί τέτοιοι τομείς. Και γιατί αυτό; Γιατί ένα μεγάλος μέρος των ντόπιων εργαζομένων –με τις εμπειρίες αγώνα που ήδη φέρουν– θα κατευθυνθεί πλέον σε πιο άυλες και διανοητικές μορφές εργασίας (υπηρεσίες), οι οποίες και γεννιούνται από την αποικιοποίηση όλο και περισσότερων μη καπιταλιστικών πόρων από το κεφάλαιο. Αλλά ακόμη και η βιομηχανική παραγωγή έχει οργανωθεί τεχνολογικά για να απεξαρτηθεί από τον εργάτη της γραμμής παραγωγής, με αποτέλεσμα να απαιτείται πλέον ένα γνωσιακά καταρτισμένο προσωπικό. Ο παράνομος μετανάστης, λοιπόν, είναι αναγκαίος, καθώς ο κύκλος αγώνων του '68 έχει αφήσει το σημάδι του, δημιουργώντας μια εργατική τάξη που, αν και ηττημένη, παραμένει απρόθυμη να ρίξει το ιστορικό επίπεδο των αναγκών της. Το κενό αυτής της απροθυμίας έρχεται να καλύψει ο παράνομος μετανάστης, σώζοντας κάποιους τομείς εκμετάλλευσης. Η εργασία του είναι φθηνή γιατί είναι παράνομη και είναι παράνομη για να είναι φθηνή.

Η παρανομοποιημένη, λοιπόν, εργασία των μετα-

Οι νέοι παράνομοι εργάτες, ενώ αποτελούν κομμάτι της οικονομικής ζωής, για το κράτος και τους διοικητικούς του μηχανισμούς δεν υπάρχουν, είναι αόρατοι. Είναι ταυτόχρονα ενταγμένοι αλλά και εξοστρακισμένοι σε ένα ιδιότυπο, οριακό καθεστώς ζωής.

ναστών ανθίζει και απαντά στις ανάγκες πιο παραδοσιακών τομέων την παραγωγής, όπου οι συγκεκριμένες κοινωνικοϊστορικές συνθήκες καθιστούν την εισαγωγή τεχνολογίας λιγότερο συμφέρουσα από τη σκληρή εκμετάλλευση της ζωντανής εργασίας των μεταναστών.[3] Όπως αναφέρει και ο Mezzadra: «Μια ιδιαίτερα κινητική, "παράνομη" εργασιακή δύναμη έχει αυξηθεί κατά τις τελευταίες δεκαετίες, συχνά με τη σιωπηρή αποδοχή από τα κράτη, προκειμένου να ενισχυθεί η διεθνής συσσώρευση κεφαλαίου» (Mezzadra, 2010). Στην ελληνική περίπτωση, δε θα ήταν υπερβολή να υποστηρίξουμε ότι η φθηνή εργασία των μεταναστών αποτέλεσε σανίδα σωτηρίας για την κερδοφορία συγκεκριμένων κλάδων (κατασκευές, γεωργία).

Αυτοί οι νέοι παράνομοι εργάτες, ενώ αποτελούν κομμάτι της οικονομικής ζωής, για το κράτος και τους διοικητικούς του μηχανισμούς δεν υπάρχουν, είναι αόρατοι. Είναι ταυτόχρονα ενταγμένοι αλλά και εξοστρακισμένοι σε ένα ιδιότυπο, οριακό καθεστώς ζωής. Μπορούν οποιαδήποτε στιγμή να βρεθούν από το χώρο δουλειάς τους σε ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης στον Έβρο. Ζωή στο όριο, ζωή απογυμνωμένη από τα δικαιώματα κάθε εργαζόμενου-υπηκόου του έθνους κράτους. Το καθεστώς εξαίρεσης στο οποίο ζουν οι παράνομοι μετανάστες δεν αποτελεί κάποιο είδος δημοκρατικού πραξικοπήματος ούτε ένα ζήτημα αδυναμίας αστυνόμευσης, αλλά εν μέρει επιλογή κράτους και κεφαλαίου στο μεταφορντισμό, τουλάχιστον μέχρι το ξέσπασμα της τελευταίας κρίσης του 2008.

Παγκόσμιοι μετασχηματισμοί στην περίοδο του νεοφιλελευθερισμού

Ι. Νεοφιλελευθερισμός και Προγράμματα Δομικής Προσαρμογής

«Οι μεταναστεύσεις δε γίνονται μέσα σε ένα κενό χώρο. Δεν μπορούμε να κατανοήσουμε τις σύγχρονες μεταναστεύσεις χωρίς να έχουμε κατά νου τους ριζικούς και καταστροφικούς μετασχηματισμούς που προκάλεσαν τα Προγράμματα Δομικής Προσαρμογής του ΔΝΤ σε πολλές αφρικανικές χώρες στη δεκαετία του '80, αλλά και οι έμμεσες επενδύσεις των πολυεθνικών στο εξωτερικό από τη δεκαετία του '60, με τη δημιουργία των "ζωνών παραγωγής-προς-εξαγωγή" και την ανατροπή της παραδοσιακής γεωργίας». (Mezzadra, 2004)

Οι χιλιάδες μετανάστες που προσπαθούν εδώ και είκοσι χρόνια, με ιδιαίτερη ένταση και επιμονή, να αποδράσουν από το θάνατο και την ανέχεια, δεν αποφάσισαν ξαφνικά να εγκαταλείψουν τις οικογένειες, τα παιδιά τους και τις κοινότητες τους γιατί δεν έχουν κάτι καλύτερο να κάνουν. Ζουν σε μια περιοχή του πλανήτη που το παγκόσμιο κεφάλαιο μαζί με ντόπιες κυβερνήσεις, δικτάτορες και σοσιαλιστές τυράννους έχουν δημιουργήσει μια ζώνη άγριας καπιταλιστικής εκμετάλλευσης. Όχι ότι δεν αγωνίστηκαν στους τόπους καταγωγής τους, αλλά άλλοτε η στρατιωτική υπεροπλία των καθεστώτων, άλλοτε η χρησιμοποίηση της θρησκείας για την εδραίωση καταπιεστικών θεοκρατιών, είχαν επιβάλει μια συνθήκη όπου η αντίσταση σήμαινε εξόντωση, τουλάχιστον μέχρι πρόσφατα.

Από τις αρχές του 1980, οργανωμένα το ΔΝΤ εφάρμοσε τα λεγόμενα Προγράμματα Δομικής Προσαρμογής. Για να συνεννοούμαστε, ενημερώνουμε εξαρχής ότι το περιβόητο ελληνικό μνημόνιο δεν είναι τίποτε άλλο από ένα σύνηθες πρόγραμμα δομικής προσαρμογής, παρόμοιας φιλοσοφίας με αυτά που κυκλοφορούσαν τις δεκαετίες του '80 και του '90 στον παγκόσμιο Νότο. Ξετυλίγοντας το νήμα από την αρχή, το σημείο αφετηρίας του μεταποικιακού καπιταλισμού ήταν τα συσσωρευμένα χρέη των αφρικανικών κυβερνήσεων, οι οποίες απειλούνταν με διάφορους τρόπους από τους διεθνείς πιστωτές τους, πριν ακόμη η αντιπαγκοσμιοποίηση γίνει μόδα. Κάπου εκεί, την κρίσιμη στιγμή, το ΔΝΤ προσφερόταν να σώσει τις χώρες αυτές καλύπτοντας τα δάνεια τους, με τον όρο βέβαια ότι η εκάστοτε κυβέρνηση θα υλοποιήσει ένα πρόγραμμα δομικής προσαρμογής κομμένο και ραμμένο στη νεοφιλελεύθερη οικονομική διακυβέρνηση. Δεν υπάρχει λόγος να επεκταθούμε στην όλη διαδικασία, καθώς στον ελλαδικό χώρο αυτή τη στιγμή όλα αυτά είναι καθημερινότητα. Οι μισθοί έπεφταν δραματικά, η ανεργία και η υποαπασχόληση κάλπαζαν και η άτυπη απασχόληση βασίλευε. Η εφαρμογή, λοιπόν, των Προγραμμάτων Δομικής Προσαρμογής αλλά και η παράλληλη αδυναμία των εκμεταλλευόμενων να απαντήσουν δυναμικά σε αυτήν την αναδιάρθρωση, οδήγησαν άμεσα στην εξαθλίωση μεγάλα τμήματα του πληθυσμού των χωρών αυτών. Κάπως έτσι αρχίζει σταδιακά, από τη δεκαετία του '80 αλλά πιο δυναμικά από τη δεκαετία του '90 και μετά, η μετανάστευση εργατών και εργατριών από την Αφρική στην Ευρώπη και από τη Νότια και Κεντρική Αμερική στις ΗΠΑ.

3. Όταν μιλάμε για συγκεκριμένες κοινωνικοϊστορικές συνθήκες, εννοούμε το καθεστώς μικροϊδιοκτησίας –ιδιαίτερα εκτεταμένο στην ελληνική πραγματικότητα– που δεν επιτρέπει μεγάλες επενδύσεις σε τεχνολογία και παράλληλα, όπως αναφέρεται και παραπάνω, την άρνηση των ντόπιων εργαζομένων (αλλά και των μικροϊδιοκτητών) να απασχοληθούν σε αγροτικές εργασίες. Προφανώς παίζει το ρόλο της και η ιδιαιτερότητα της δουλειάς στον αγροτικό και τον κατασκευαστικό τομέα, όπου η ανθρώπινη εργασία δύσκολα αυτοματοποιείται. Αυτό, όμως, από μόνο του, δεν αρκεί για να εξηγήσει γιατί, για παράδειγμα, η ίδια (αγροτική) εργασία στην Ινδία, όπου έλαβε χώρα η Πράσινη Επανάσταση (δηλαδή η επιβολή της μονοκαλλιέργειας, η εισαγωγή μηχανών και η ευρεία χρήση λιπασμάτων), εξαρτάται περισσότερο από την τεχνολογία από ό,τι στην Ελλάδα. Η απάντηση βρίσκεται στη συγκεκριμένη κάθε φορά συνθήκη του κοινωνικού ανταγωνισμού, που υπαγορεύει ουσιαστικά στο κεφάλαιο το αν και κατά πόσο θα στραφεί σε επιχειρήσεις έντασης εργασίας ή έντασης κεφαλαίου, προκειμένου να συνεχιστεί απρόσκοπτα η διαδικασία της συσσώρευσης.

Οι πολιτικές της μετανάστευσης και οι πολιτικές του ελέγχου αναπροσαρμόζονται με βάση τα νέα δεδομένα στον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας. Η εργατική κινητικότητα αυξάνεται παράγοντας μια νέα εργατική υποκειμενικότητα, νέες μορφές ζωής, συνήθειες και ετερογενείς επιθυμίες, που διαμορφώνονται από την καταστατική συνθήκη της κινητικότητας. Αν συλλογιστούμε τους μετανάστες που ζουν στα δάση της Ηγουμενίτσας, στο λιμάνι της Πάτρας ή στα κουφάρια παλιών εργοστασίων στη Θήβα, όπου είτε δουλεύουν με εκατό ευρώ το μήνα είτε αναζητούν τρόπους να σαλτάρουν σε κάποια νταλίκα, μπορούμε να αντιληφθούμε το περίγραμμα αυτής της νέας υποκειμενικότητας.

ΙΙ. Πόλεμος και μετανάστευση

Πόλεμος ενάντια στην τρομοκρατία, πολεμικές ανθρωπιστικές αποστολές, πόλεμος πλέον ακόμη και για την υπεράσπιση μιας κοινωνικής εξέγερσης (όπως συμβαίνει στη Λιβύη ενώ γράφονται αυτές οι γραμμές). Με άλλα λόγια **ο πόλεμος είναι η υγεία του καπιταλισμού**, όπως λέγαμε την περίοδο της αντιτρομοκρατικής εκστρατείας, στις αρχές του 2000. Παράλληλα, είχαμε αρχίσει να εντοπίζουμε τη σημασία των μακροχρόνιων χαμηλής έντασης πολέμων, κυρίως στην αφρικάνικη ήπειρο. Σε αυτό το πνεύμα και κυρίως αναφορικά με τις εκστρατείες στο Ιράκ και στο Αφγανιστάν, αναλύαμε ως αίτια του πολέμου την πρόσβαση σε πλουτοπαραγωγικές πηγές, την πειθάρχηση ντόπιων πληθυσμών, την αναδιάρθρωση κοινωνικών δομών με βάση τις ανάγκες του διεθνούς κεφαλαίου. Αυτό όμως το οποίο σίγουρα δεν είχαμε προβλέψει ήταν **η ριζική αναδιοργάνωση του χάρτη των παγκόσμιων μεταναστευτικών ροών**.

Η στρατηγική επιλογή μιας τάσης του κεφαλαίου (της ηγεμονικής εκείνη την περίοδο) να διεξάγει μια σειρά από πολεμικές επιχειρήσεις με διαφορετικές ονομασίες και αφορμές, υπήρξε μια επιλογή για την «αποκατάσταση ευνοϊκών συνθηκών για το παγκόσμιο εμπόριο, τις επενδύσεις και την οικονομική ανάπτυξη»[4]. Από τον πόλεμο στη Ρουάντα για τα μέταλλα και την πριμοδότηση της γενοκτονίας αντίπαλων φυλών, μέχρι το Σουδάν και από το θάνατο που παραμονεύει παντού στο «απελευθερωμένο» Ιράκ, μέχρι την κόλαση που επιφυλάσσει η σύγκρουση Ταλιμπάν και Δύσης στο Αφγανιστάν, υπάρχει μια παράπλευρη απώλεια και ταυτόχρονα μια απειλή για τη Δύση: η ασύμμετρη απειλή της μετανάστευσης. Τεράστιοι πληθυσμοί μετατοπίζονται προς τη Δύση, στην προσπάθεια να αλλάξουν τους όρους ζωής τους, να ξεφύγουν από την κόλαση των πολέμων κάθε είδους. Ανάμεσα στις πολλές αντιφάσεις του καπιταλισμού είναι και αυτή: μια κίνηση (πόλεμος) ενεργοποιεί μια λανθάνουσα, μη υπολογίσιμη αντίδραση (μετανάστευση). Έτσι και στη Λιβύη, η προσπάθεια του δυτικού κεφαλαίου και των δυτικών κρατών να επεκτείνουν τη ζώνη επιρροής τους σε μια προνομιακή –μέχρι πρότινος– περιοχή επενδύσεων για το κινεζικό κεφάλαιο προκαλεί ένα διαφορετικό πρόβλημα, τη μαζική μετανάστευση Λίβυων στην Ευρώπη. Η μεταναστευτική κινητικότητα αποτελεί για άλλη μια φορά έναν αστάθμητο παράγοντα αποσταθεροποίησης, επιβεβαιώνοντας ότι το πέταγμα ενός F-16 στον Περσικό Κόλπο μπορεί να προκαλεί μια εξέγερση με αφορμή το Κοράνι στο κέντρο της Αθήνας.

ΙΙΙ. Η κρίση των τροφίμων

Από τη μακρά αυτή αλληλουχία των παγκόσμιων κινήσεων του κεφαλαίου, οι οποίες παρήγαγαν ακόμη χειρότερες συνθήκες ζωής αλλά και ενέτειναν την επιθυμία για φυγή, δε θα μπορούσε να λείπει η διαδικασία αυτή που έχει κωδικοποιηθεί τα τελευταία χρόνια ως κρίση των τροφίμων ή επισιτιστική κρίση (η απότομη δηλαδή άνοδος των τιμών των τροφίμων που έλαβε χώρα το 2008 και οι επιπτώσεις που αυτή είχε σε μια μεγάλη μερίδα του παγκόσμιου πληθυσμού). Στεκόμαστε περισσότερο σε αυτή ξεχωριστά, μιας και τον τελευταίο καιρό όλο και πληθαίνουν τα δημοσιεύματα και οι προειδοποιήσεις για μια επανάληψη της κρίσης των τροφίμων, ενώ και οι πρόσφατες εξεγέρσεις που ξέσπασαν στη Βόρεια Αφρική φαίνεται να συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με την άνοδο της τιμής των τροφίμων και την επίδρασή της στις ζωές των εξεγερμένων.[5]

Όσον αφορά το ζήτημα της μετανάστευσης που μας ενδιαφέρει εδώ, είναι βέβαιο πως η κρίση των τροφίμων αλλά και η σημερινή άνοδος των τιμών σε επίπεδα παρόμοια με του 2008 παίζουν το δικό τους ρόλο στις παγκόσμιες μετακινήσεις όλης αυτής της περιόδου, ένα ρόλο του οποίου η σημασία και η σπουδαιότητα μένει να αποδειχθούν ιστορικά. Ένα σημαντικό νέο δεδομένο που θα πρέπει να έχουμε κατά νου είναι πως, **οι ανακατατάξεις στη Βόρεια Αφρική, μετά τις πρόσφατες εξεγέρσεις, σίγουρα θα επηρεάσουν τις ισορροπίες στη διαδικασία της εξωτερίκευσης των συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία άλλωστε αποτελεί βασικό παράγοντα ελέγχου των μετακινήσεων**.[6] Αρκεί να αναφέρουμε πως πολλές από τις διμερείς συμφωνίες «ενάντια στην παράνομη μετανάστευση» που έχουν συναφθεί μεταξύ ευρωπαϊκών κρατών και (τέως) δικτατόρων της Βόρειας Αφρικής (ενδεικτικά αναφέρουμε την Ιταλία και την Ισπανία από τη μια μεριά καθώς και τη Λιβύη, την Τυνησία και την Αίγυπτο από την άλλη), οι οποίες και προέβλεπαν τη συγκράτηση των μεταναστών εκτός Ε.Ε. καθώς και κοινές επιχειρήσεις στα πελάγη της Μεσογείου, τίθενται πλέον εν αμφιβόλω. Και η κατάσταση αυτή αυξάνει τους δυτικούς φόβους για μια ένταση αυτών που οι ειδικοί των αφεντικών νατουραλιστικά –και δεν είναι διόλου τυχαία η επιλογή τέτοιων νατουραλιστικών όρων– αποκαλούν «κύματα μετανάστευσης».

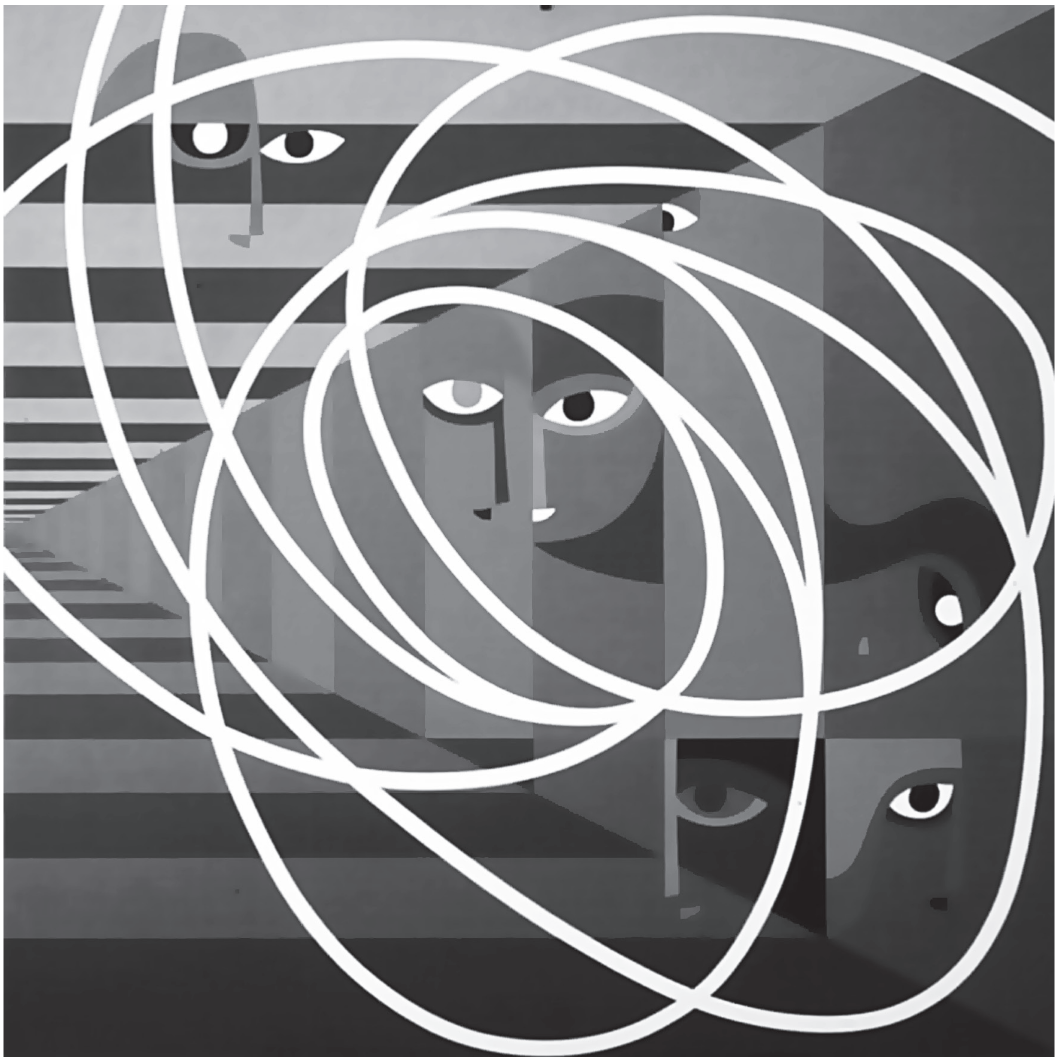
Η αυτονομία της μετανάστευσης...

Αναφερόμενοι σε όλες αυτές τις πτυχές της καπιταλιστικής επέκτασης αυτής της περιόδου, δε θεωρούμε ότι έχουμε ξεμπερδέψει, ότι περιγράψαμε τις αντικειμενικές αιτίες των παγκόσμιων μετακινήσεων και το ζήτημα έχει λήξει. Αυτό που προσπαθήσαμε να κάνουμε εδώ ήταν πολύ περισσότερο να φτιάξουμε το σκαρίφημα του ιστορικού και κοινωνικού πλαισίου μέσα στο οποίο αυτές οι μετακινήσεις λαμβάνουν χώρα. Ωστόσο, παρά τις «αντικειμενικές αιτίες» (είτε

Η μεταναστευτική κινητικότητα αποτελεί έναν αστάθμητο παράγοντα αποσταθεροποίησης, επιβεβαιώνοντας ότι το πέταγμα ενός F-16 στον Περσικό Κόλπο μπορεί να προκαλεί μια εξέγερση με αφορμή το Κοράνι στο κέντρο της Αθήνας.

4. General Sullivan, R. Gordon. (1993). Land Warfare in the 21st Century. Άρθρο του Στρατηγού Sullivan στα πλαίσια συνεδρίου του U.S. Army War College. Στο άρθρο αυτό συνδέεται άμεσα η εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ με τη δυνατότητα για απρόσκοπτη καπιταλιστική ανάπτυξη.
5. Σε σχέση με τις πρόσφατες εξεγέρσεις στον αραβικό κόσμο είναι σημαντικό να τονιστεί η συμβολή σε αυτές των μεταναστών/τριών και η αλληλοτροφοδότηση που υπήρξε με τις χώρες προέλευσής τους σε επίπεδο εμπειριών, οργάνωσης, αλλά και μιας γενικότερης κουλτούρας αγώνα. Αυτό είναι ενδεικτικό και της ριζοσπαστικής υποκειμενικότητας που μπορεί συχνά να συσχετίζεται με τη μεταναστευτική εμπειρία.
6. Με την εξωτερίκευση των συνόρων εννοούμε την προσπάθεια από μέρους της Ε.Ε. να συγκρατούνται οι μετανάστες που

Χρησιμοποιούμε την έννοια της αυτονομίας της μετανάστευσης για να σχηματοποιήσουμε όλον αυτόν τον πλούτο που εκφράζεται στην κίνηση των ανθρώπων αυτών και ξεπερνά τις όποιες «αντικειμενικές αιτίες», δημιουργώντας μία περίσσεια σε σχέση με αυτές.

αυτές είναι ο πόλεμος είτε η φτώχεια, οι δικτατορίες ή οι οικολογικές καταστροφές) οι οποίες επηρεάζουν άμεσα τις ζωές των ανθρώπων, παίζοντας ένα βασικό ρόλο, η τελική απόφασή των ανθρώπων αυτών να δραπετεύσουν δεν είναι ποτέ μια ευθύγραμμη διαδικασία. Είναι μια απόφαση, άλλωστε, που δεν παίρνεται πάντοτε από τους πιο εξαθλιωμένους ή τους πιο απελπισμένους, αλλά από τους ανθρώπους που έχουν το απαραίτητο «κεφάλαιο» (οικονομικό, κοινωνικό, «σχεσιακό») για να την κάνουν πράξη.

Μιλάμε εδώ για τις σχέσεις γιατί είναι ξεκάθαρο πως η μετανάστευση δεν είναι απλά μια ατομική στρατηγική κοινωνικής κινητικότητας. Αντίθετα, είναι γενικά παραδεκτό πως η σύγχρονη μετανάστευση συνδέεται με τη δημιουργία δικτύων, συγγενικών ή διατοπικών, που βοηθούν τους μετανάστες και τις μετανάστριες στις διαδρομές τους και τα οποία προϋποθέτουν φυσικά τα στοιχεία της κοινωνικής συνεργασίας και της αλληλεγγύης. Υπό αυτήν την έννοια, είναι μια ευρύτερη κοινωνική υπόθεση που αφορά ολόκληρες τις κοινότητες αυτών που επιλέγουν να μετακινηθούν. Η φιγούρα της μετανάστριας που με την επικοινωνία και τη στήριξη άλλων γυναικών που υφίστανται την ίδια καταπίεση αποφασίζει να αποδράσει από το ασφυκτικό πατριαρχικό περιβάλλον της ή του μετανάστη που καταφέρνει να φτάσει στην Ευρώπη και συνεχίζει να στέλνει εμβάσματα, στηρίζοντας τους δικούς του ανθρώπους, είναι ενδεικτικές για τους τρόπους με τους οποίους η μετανάστευση βιώνεται συλλογικά. Κάπως έτσι, λοιπόν, είναι μέσα σε αυτές τις συγκεκριμένες ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες που μπορούμε να ψηλαφίσουμε τις ευρύτερες προεκτάσεις της μεταναστευτικής δραστηριότητας και να αντιληφθούμε ότι, σε πολλές περιπτώσεις, αυτή αποτελεί και μια μορφή αντίστασης για τις κοινότητες των ανθρώπων που δεν έχουν πολλούς άλλους τρόπους να απαντήσουν σε αυτό που βιώνουν.

Χρησιμοποιούμε την έννοια της αυτονομίας της μετανάστευσης για να σχηματοποιήσουμε όλον αυτόν τον πλούτο που εκφράζεται στην κίνηση των ανθρώπων αυτών και ξεπερνά τις όποιες «αντικειμενικές αιτίες», δημιουργώντας μία περίσσεια σε σχέση με αυτές. Μία περίσσεια που έρχεται σε σύγκρουση με την καπιταλιστική λογική και σημαδεύει ανεξίτηλα τις υποκειμενικότητες των μεταναστών και των μεταναστριών, οπουδήποτε κι αν αυτές τελικά εγκατασταθούν. Φυσικά και η αυτονομία αυτή δεν είναι σταθερή ή ενιαία. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου η φυγή σχεδόν επιβάλλεται από συνθήκες που δεν αφήνουν πολλά περιθώρια να μιλήσουμε για κάποια αυτονομία και άλλες, στις οποίες η συνθήκη της λιποταξίας επαφίεται πολύ περισσότερο στους ίδιους τους μετανάστες που βρίσκουν τους λόγους να την επιλέξουν.

Με όλα αυτά ελπίζουμε να μη ρομαντικοποιούμε τη μεταναστευτική εμπειρία, η οποία ασφαλώς και δεν είναι ούτε ευχάριστη ούτε ακίνδυνη. Ούτε και εννοούμε πως υπάρχει μια επιθυμία των μεταναστών/τριών για φυγή και μετακίνηση αποκομμένη από τις συνθήκες ζωής που επικρατούν στους τόπους τους. Δίνοντας έμφαση στην αυτονομία της μετανάστευσης, **δε βλέπουμε τη μετανάστευση απομονωμένη από τις κοινωνικές, πολιτισμικές και οικονομικές δομές, αλλά την αντιλαμβανόμαστε ως μια δημιουργική δύναμη μέσα στις δομές αυτές.**

Είναι λάθος, λοιπόν, να βλέπουμε το κεφάλαιο σαν ένα (υπερ)υποκείμενο το οποίο δημιουργεί επί τούτου μετακινήσεις τις οποίες μετά έρχεται και ρυθμίζει σύμφωνα με τις ανάγκες του για εργασία. Αντίθετα, φαίνεται ότι **ο καπιταλισμός διακρίνεται από μια δομική ένταση ανάμεσα στο σύνολο των υποκειμενικών πρακτικών στις οποίες εκφράζεται ακριβώς η κινητικότητα της εργασίας και στην προσπάθεια του κεφαλαίου να ασκήσει επ' αυτών έναν δεσποτικό έλεγχο, μέσω της θεμελιώδους μεσολάβησης του κράτους.** Κι εδώ ο δεσποτικός έλεγχος σημαίνει ακριβώς την προσπάθεια για την επαναφορά της περίσσειας της ανθρώπινης κινητικότητας σε οικονομικές αναλογίες, την αξιοποίηση και την εκμετάλλευσή της μέσα από μια διαδικασία ένταξης της μετακινούμενης εργασίας, με τη μετατροπή της σε λαθραία εργασία.

...και η προσπάθεια ελέγχου της αυτονομίας

Η θέση αυτή περί αυτονομίας της μετανάστευσης ανοίγει το πεδίο και για μια νέα εννοιολόγηση των αντιμεταναστευτικών στρατηγικών που αναπτύσσονται από τα κράτη-προορισμούς των μεταναστών. Παρά το λόγο που έχει αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια σχετικά με την «Ευρώπη-Φρούριο» και τις μεθόδους αντιμετώπισης της μεταναστευτικής δραστηριότητας από τα ευρωπαϊκά κράτη, θεωρούμε ότι οι πολιτικές αυτές δε σκοπεύουν με κανένα τρόπο στον πλήρη αποκλεισμό των μεταναστών. Είναι αλήθεια

επιχειρούν να περάσουν στην επικράτεια της Ευρώπης πριν καν φτάσουν στα σύνορά της. Αυτή περιλαμβάνει συμφωνίες με μια σειρά από κράτη που βρίσκονται είτε στα ανατολικά της σύνορα (π.χ. Ουκρανία) είτε κάτω από τη Μεσόγειο (Λιβύη, Μαρόκο). Με τις συμφωνίες αυτές έχει γίνει πράξη η κατασκευή στρατοπέδων συγκέντρωσης μεταναστών και η συγκρότηση ειδικών αντιμεταναστευτικών σωμάτων στο έδαφος των κρατών αυτών, με σκοπό την ανάσχεση των μετακινήσεων.

ότι η οχύρωση των συνόρων και η εκλέπτυνση των μηχανισμών κράτησης και απέλασης είναι τα πρώτα και πιο εμφανή αποτελέσματά τους αλλά πρόκειται για εργαλεία της κυριαρχίας στην προσπάθειά της για τη διακυβέρνηση και τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών.

Είναι σε αυτό το πλαίσιο που πρέπει να κατανοήσουμε εκ νέου τη λειτουργία μιας σειράς από καθεστώτα όπως το σύνορο, το στρατόπεδο συγκέντρωσης μεταναστών ή την εξωτερίκευση των ευρωπαϊκών συνόρων στην οποία αναφερθήκαμε προηγουμένως.[7] Καθεστώτα τα οποία παράγουν ένα σύστημα φραγμών που έχει ως στόχο τον έλεγχο του μη ελέγξιμου: την επιβράδυνση των παγκόσμιων μετακινήσεων και των στοιχείων στροβιλισμού (turbulence) που τις χαρακτηρίζουν, το φιλτράρισμα και τη χαρτογράφηση των μεταναστευτικών πληθυσμών. **Καθεστώτα που στόχος τους δεν είναι άλλος από την προσπάθεια ελέγχου και αξιοποίησης της ζωντανής εργασίας μέσα από την αφαίρεση των στοιχείων της αυτονομίας και την αναγωγή της μονάχα στην οικονομική της διάσταση.**

Κι εδώ ο ρόλος της παρανομοποίησης της μεταναστευτικής εργασίας είναι θεμελιώδης. Τι σημαίνει αυτό; Οι μετανάστες που επιλέγουν να αναποδογυρίσουν τον καμβά της μέχρι πρότινος καθημερινότητας και να ξεκινήσουν ένα μακρύ και επικίνδυνο ταξίδι μέχρι να φθάσουν σε κάποια χώρα της Δύσης, καταφέρνοντας να διαφύγουν από τους ελέγχους στα σύνορα, να πηδήξουν φράχτες ή να δραπετεύσουν από κάποιο στρατόπεδο συγκέντρωσης, αυτόματα είναι παράνομοι λες και έχουν διαπράξει κάποιο έγκλημα. Η συνθήκη αυτή ενισχύεται από τη στιγμή που οι οικονομικοί μετανάστες δεν μπορούν να πάρουν άσυλο. Έτσι, η παρανομοποίησή τους, το γεγονός ότι ζουν την ίδια στιγμή εντός και εκτός, μέσα και έξω σε μια μόνιμη και χωρίς ορατή διέξοδο κατάσταση εξαίρεσης, τους καθιστά την αόρατη εργασιακή δύναμη.

Αυτή η κατάσταση των χωρίς-χαρτιά επιτείνει και την κινητικότητα του «παράνομου» μετανάστη εντός της Ευρώπης, καθώς πρέπει να μετακινηθεί για να βρει μια νέα δουλειά, μαύρη, κακοπληρωμένη, εποχιακή, γιατί πολύ απλά είναι ευάλωτος. Επιπλέον, πρέπει να μετακινηθεί αναζητώντας καλύτερες πιθανότητες να ριζώσει κάπου. Η συνθήκη της επισφαλούς, ελαστικής εργασίας αντλεί από τη φιγούρα του χωρίς-χαρτιά το πεδίο που ο καπιταλισμός πειραματίστηκε και σταδιακά εδραίωσε νέες σχέσεις εκμετάλλευσης. Η φθηνή εργασία των μεταναστών είναι αποτέλεσμα την παρανομοποίησης με τα αυστηρά φρουρούμενα σύνορα και τις πολιτικές μη νομιμοποίησης. Η διαχείριση της κινητικότητας από τον καπιταλισμό και το κράτος λαμβάνει τη μορφή των άτυπων, ελαστικών μορφών εργασίας. Την επισφάλεια της μεταναστευτικής εργασίας.[8]

Σε όλη αυτή τη διαδικασία της παρανομοποίησης, τα καθεστώτα ελέγχου στα οποία αναφερθήκαμε έχουν τη δική τους ιδιαίτερη θέση. Το σύνορο για παράδειγμα δε στοχεύει στο ερμητικό κλείσιμο, στην απόλυτη απαγόρευση προσέγγισης της κρατικής επικράτειας. Ούτως ή άλλως, τα σύνορα καταργούνται καθημερινά στην πράξη από τους ίδιους τους μετανάστες και τις μετανάστριες που τα διασχίζουν. Το σύνορο λειτουργεί πολύ περισσότερο ως μια εμπέδωση της παρανομοποίησης που περιμένει τους μετανάστες και ως εργαλείο για τη ρύθμιση της κίνησής τους.

Όπως το θέτει ο Papastergiadis (2000):

«Η ρύθμιση των ανθρώπινων κινήσεων μέσα από τα σύνορα είναι διαρκώς επιλεκτική, καθώς τα σύνορα δεν είναι ποτέ απόλυτα κλειστά ούτε εντελώς ανοιχτά. Παραμένουν συνήθως πορώδη. Είναι αόρατες γραμμές που χωρίζουν ό,τι ενώνουν διότι είναι οι πιο στρατιωτικοποιημένες και φυλετικοποιημένες λωρίδες γης στους σύγχρονους πολιτικούς χάρτες.»

Πλην, όμως, το πορώδες αυτό των συνόρων δεν το βλέπουμε μονάχα ως επιλογή που προκύπτει από την παντοδυναμία του κεφαλαίου, αλλά και ως πραγματικότητα που του επιβάλλεται από την ίδια την κινητικότητα των μεταναστών και την αποφασιστικότητα που αυτοί επιδεικνύουν.

Αντίστοιχα, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης δεν είναι μονάχα τόποι που ενσαρκώνουν τις χειρότερες μορφές κυριαρχίας ούτε συνδέονται απαραίτητα με τον πλήρη αποκλεισμό των μεταναστών. Μπορούν να ιδωθούν επίσης ως νευραλγικά σημεία που στοχεύουν στην επιβράδυνση της κυκλοφορίας, της μετακίνησης και στον προσωρινό έλεγχό της χαοτικής της διάστασης, συγκεντρώνοντας εργασιακή δύναμη, διατηρώντας την παράνομη και εντάσσοντάς τη στις παγκόσμιες ροές παρανομοποιημένης εργασίας. Είναι άλλωστε χαρακτηριστικό ότι, στην Ελλάδα, ο προσωρινός εγκλεισμός σε στρατόπεδα συγκέντρωσης δεν είναι για τους μετανάστες το τέλος της κίνησής τους αλλά μάλλον το εισιτήριο για τη συνέχισή της, καθώς μετά την έξοδό τους από αυτά έχουν το περιθώριο να μετακινηθούν προς την ενδοχώρα. Από την άλλη, και χωρίς να παραμερίζουμε με κανένα τρόπο τη σκληρή συνθήκη του εγκλεισμού σε αυτά, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης μπορούν επίσης να μετατραπούν σε τόπους εξέγερσης, συλλογικοποίησης και ανταλλαγής εμπειριών και γνώσεων μεταξύ των μεταναστών.

Η εξωτερίκευση των συνόρων είναι άλλη μια στρατηγική που επιτελεί παρόμοιες λειτουργίες, επιτυγχάνοντας επιπλέον την απεδαφικοποίηση του ελέγχου. Αποτελεί έτσι ένα μαξιλαράκι που αποφορτίζει την ένταση, μεταφέροντας την έξω από τον ευρωπαϊκό κοινωνικό σχηματισμό. Οργανωμένη βία, μακριά από τα μάτια των υπηκόων.

Για το τέλος αφήσαμε τις πιο εκλεπτυσμένες μορφές ελέγχου του καπιταλισμού πάνω στη ζωντανή

7. Μιλώντας για καθεστώτα δεν εννοούμε μονομερείς κινήσεις από την πλευρά του κράτους και του κεφαλαίου με τις οποίες επιβάλλουν τον έλεγχό τους, αλλά τα αντιλαμβανόμαστε σαν ανταγωνιστικές και συγκρουσιακές διαδικασίες. Χοντρικά, από τη μια μεριά υπάρχει η μεταναστευτική πρακτική και υποκειμενικότητα, από την άλλη η θέληση για την τιθάσευση και την εκμετάλλευσή της που εκφράζεται και μέσα από τα καθεστώτα αυτά. Τα ενδεχόμενα είναι κάθε φορά ανοιχτά.

8. Στην Ελλάδα των αρχών του '90 ακριβώς αυτή η διαδικασία ξεκίνησε με πρωτοβουλία του κράτους. Ανοίγοντας τα σύνορα με την Αλβανία δημιούργησε ένα πληθυσμό παράνομων μεταναστών. Αυτοί οι άνδρες και αυτές οι γυναίκες, κυρίως από την Αλβανία, σε ένα βαθμό έβγαλαν τον ελληνικό καπιταλισμό από τα αδιέξοδα που αντιμετώπιζε ύστερα και από την ανολοκλήρωτη αναδιάρθρωση του Μητσοτάκη που μπλοκαρίστηκε από τους αγώνες του ντόπιου προλεταριάτου (ΕΑΣ, εκπαιδευτικά…). Οι ελαστικές σχέσεις εργασίας εφαρμόστηκαν στα σώματα των πρώτων αλβανών μεταναστών με εξαιρετική αγριότητα· γι' αυτό κι εδώ ο όρος «ελαστικές» χρησιμοποιείται μόνο και μόνο για να περιγράψει τη μετέπειτα εξέλιξη του φαινομένου, καθώς παραείναι κομψός για να αποτυπώσει την αγριότητα αυτή. Η συγκεκριμένη μορφή της μεταναστευτικής εργασίας θεωρούμε ότι επιτέλεσε ένα διπλό ρόλο. Από τη μία τάισε την κερδοφορία των ντόπιων αφεντικών συντηρώντας ένα ικανοποιητικό επίπεδο εκμεταλλευσιμότητας. Από την άλλη, αποτέλεσε ένα νέο πείραμα, ένα πεδίο δοκιμών, για τη μελλοντική υποτίμηση της ντόπιας εργατικής τάξης, μέσω της ελαστικοποίησης των εργασιακών σχέσεων, κάτι που, άλλωστε, δεν άργησε να συμβεί.

Το σύνορο δε στοχεύει στο ερμητικό κλείσιμο, στην απόλυτη απαγόρευση προσέγγισης της κρατικής επικράτειας. Ούτως ή άλλως, τα σύνορα καταργούνται καθημερινά στην πράξη από τους ίδιους τους μετανάστες και τις μετανάστριες που τα διασχίζουν. Το σύνορο λειτουργεί πολύ περισσότερο ως μια εμπέδωση της παρανομοποίησης που περιμένει τους μετανάστες και ως εργαλείο για το ρύθμιση της κίνησής τους.

Στις σύγχρονες μετακινήσεις στις οποίες αναφερόμαστε, βλέπουμε όχι μόνο/όχι τόσο μια επιβεβαίωση των «νόμων» της προσφοράς και της ζήτησης που διέπουν το διεθνή καταμερισμό εργασίας, αλλά πρώτα και κύρια μια επιθυμία για κινητικότητα από την πλευρά των ίδιων των μεταναστών.

εργασία των μεταναστών. Αυτές αφορούν τους επίσημους διακινητές μεταναστών όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εργασίας και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Μετανάστευσης. Οι δύο αυτοί οργανισμοί προσέφεραν τις ανθρωπιστικές τους υπηρεσίες μεταφέροντας πάνω από δέκα εκατομμύρια μετανάστες τα τελευταία δέκα χρόνια. Εξάλλου, εδώ και μια δεκαετία, ένα δίκτυο από γραφεία εύρεσης εργασίας, πλήρως μηχανογραφημένα και συνδεδεμένα μεταξύ τους, ιδρύονται στις πρωτεύουσες των χωρών με τα μεγαλύτερα ποσοστά μετανάστευσης. Έτσι αναζητείται και κατηγοριοποιείται το προς-εισαγωγή-εργατικό-δυναμικό, καλύπτοντας μια άλλη πτυχή του σύγχρονου καπιταλισμού, την ανάγκη για γνωσιακά εκπαιδευμένο προσωπικό.

Η μετανάστευση και η σημερινή παγκόσμια κρίση...

Ποια μπορεί να είναι η σχέση της μετανάστευσης με τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 και τη γενικότερη καπιταλιστική κρίση που σε αυτή τη συγκυρία ξεδιπλώνεται μπροστά μας, στην πιο οξεία φάση της; Πριν από αυτό, όμως, τι σημαίνει καπιταλιστική κρίση; Τι είναι τελικά αυτό το οποίο «κρίνεται»;

Ως καπιταλιστική κρίση εννοούμε μια διαρκή (τριανταπεντάχρονη πλέον) κρίση αναπαραγωγής της καπιταλιστικής σχέσης. Αυτή ξεκινά από τη δεκαετία του '70 ως αποτέλεσμα των παγκόσμιων αγώνων και κινημάτων που έχουν περιγραφεί σχηματικά ως παγκόσμιο «68». Από τότε το κεφάλαιο έχει με διάφορους τρόπους προσπαθήσει να ξεπεράσει την κρίση αυτή χωρίς ωστόσο ποτέ να καταφέρει να την επιλύσει επιτυχώς, υποτάσσοντας την εργασία στην εξουσία του.

Κεντρική διαδικασία στην προσπάθεια αυτή έχει αποτελέσει η πιστωτική επέκταση, κατά την οποία το κεφάλαιο απέδρασε από την παραγωγή και την ανυποταξία που επικρατούσε εκεί και πήρε τη μορφή χρήματος. Ήταν μέσα από τη λεγόμενη «φυγή στη χρηματοπιστωτική σφαίρα» (και το κόλπο το χρήμα-γεννάει-χρήμα) που το κεφάλαιο ανέβαλε την εκδήλωση της κρίσης καθώς εξασφάλιζε την αυτοεπέκτασή του, στοιχηματίζοντας στη μελλοντική ένταση της εργασίας και υπερεργασίας αλλά ταυτόχρονα –κι αυτό είναι σημαντικό– παραμένοντας εξαρτημένο από αυτή. **Το ξέσπασμα της κρίσης το 2007 με τη μορφή της στεγαστικής κρίσης και η μεταλλαγή της σε κρίση του χρέους, ύστερα από τη μεσολάβηση των κρατών με τα γνωστά πακέτα στήριξης, θα πρέπει λοιπόν να ιδωθεί ως μια αδυναμία του κεφαλαίου να ανασυγκροτήσει τις σχέσεις εκμετάλλευσης με τρόπο ώστε να ικανοποιούν τις συσσωρευμένες απαιτήσεις πάνω στην μελλοντική υπεραξία.** Υποστηρίζουμε πως η σημερινή κρίση δεν είναι παρά μια κρίση εκμεταλλευσιμότητας, που έχει στον πυρήνα της την ανυποταξία της εργασίας. Μια ανυποταξία που άλλοτε φανερώνεται ανοιχτά με τη μορφή μαζικών αγώνων και άλλοτε πιο αθόρυβα και μοριακά, αρνούμενη την υπαγωγή της εργασίας στις ανάγκες της καπιταλιστικής συσσώρευσης.

Η σύνδεση της μεταναστευτικής δραστηριότητας με αυτήν την κρίση εκμεταλλευσιμότητας είναι κάτι που παρουσιάζει μεγάλη αξία και ενδιαφέρον για μας· προφανώς όμως δεν είναι μια εύκολη υπόθεση. Μπορεί άραγε να υποστηριχθεί πως η μεταναστευτική εργασία συνέβαλε με τον τρόπο της στο βάθεμα αυτής της κρίσης ή αντίθετα η άγρια εκμετάλλευσή της έχει λειτουργήσει όλα αυτά τα χρόνια αντίρροπα στην εκδήλωσή της; Γενικά μιλώντας, έχουμε την υποψία πως σε ένα σύστημα που φέρει στο κέντρο του τα συγκρουσιακά πεδία της εκμετάλλευσης και της κυριαρχίας, κάποια συσχέτιση θα υπάρχει ανάμεσα στη ζωντανή εργασία και σε μια κρίση που έγκειται στην αποτυχία επιβολής σε αυτήν.

Από την άλλη πλευρά, δεν μπορούμε να κλείσουμε τα μάτια μπροστά σε μια κοινωνική εμπειρία που μας δείχνει πως τα τελευταία χρόνια οι μετανάστες και οι μετανάστριες έχουν αποτελέσει, στην Ελλάδα αλλά και πανευρωπαϊκά, μια πηγή υποτιμημένης και πειθαρχημένης εργασίας. Μια σειρά από στρατηγικές και μηχανισμοί, που έχουν μπει σε εφαρμογή τα τελευταία χρόνια και στους οποίες αναφερθήκαμε πιο πάνω, έχουν ακριβώς αυτό το στόχο: τον έλεγχο της κινητικότητας των μεταναστών και την επιβολή πειθαρχικών καθεστώτων που στοχεύουν στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη εκμετάλλευσή τους. Η ίδρυση ευρωπαϊκών στρατιωτικών/αστυνομικών σωμάτων για τον έλεγχο των συνόρων, η συνθήκη της παρανομοποίησης της μεταναστευτικής εργασίας, ένα πλέγμα οργανωμένης βίας που ξεκινά από τις θαλάσσιες επιχειρήσεις και τα στρατόπεδα συγκέντρωσης και φτάνει στα πογκρόμ στο κέντρο των μητροπόλεων και στο ρόλο των ΜΚΟ, ο θεσμισμένος και διάχυτος ρατσισμός, έχουν ως κοινή συνισταμένη την υποτίμηση της ζωής και της εργασίας των μεταναστών/τριών. Και φυσικά αυτό μεταφράζεται οικονομικά σε μια εν πολλοίς υπάκουη εργασιακή δύναμη, περισσότερο παραγωγική και πειθαρχημένη, στην υπηρεσία των μικρών και μεγάλων αφεντικών.

Αυτή όμως η περιγραφή δεν είναι με κανένα τρόπο απόλυτη. Υπάρχει μια πλειάδα αναφορών από αγώνες εργατών μεταναστών που θα μπορούσε να δείξει πως αυτή **η προσπάθεια πειθάρχησης συχνά αποτυγχάνει.** Οι περιπτώσεις οργάνωσης και αντίστασης των μεταναστών και η αλληλεπίδρασή τους με κομμάτια του ντόπιου κάθε φορά προλεταριάτου δεν είναι βέβαια κάτι καινούριο, ούτε κάτι με το οποίο δεν είμαστε εξοικειωμένοι στο ελληνικό πλαίσιο. Τα παραδείγματα της Μανωλάδας με την κινητοποίηση των μεταναστών που δούλευαν κάτω από άθλιες συνθήκες στα φραουλοχώραφά της, των Αιγυπτίων αλιεργατών στη Ν. Μηχανιώνα και πολλά ακόμη που δεν έτυχαν μεγάλης παρουσίας στο δημόσιο χώρο ή για τα οποία δε μάθαμε ποτέ, δημιουργούν –μέσα στη μειοψηφικότητά τους– ρωγμές στην κυρίαρχη συνθήκη που επιφυλάσσεται σε εκατομμύρια μετανάστες και μετανάστριες.

Κι ωστόσο, αυτή είναι μια όψη της δραστηριότητας των μεταναστών, σημαντική αλλά όχι η μόνη. Αυτό που θέλουμε να πούμε εδώ είναι ότι **η σύγχρονη μετανάστευση δεν είναι αναγώγιμη στις κυρίαρχες αναπαραστάσεις περί του «πολιτικού» ούτε στις παραδοσιακές αντιλήψεις και προσλήψεις σχετικά με τους κοινωνικούς αγώνες.** Το κομμάτι της εκμετάλλευσης των μεταναστών στην παραγωγή είναι σίγουρα σημαντικό· πρέπει όμως να έχουμε κατά νου ότι η εκμετάλλευση έχει ανέκαθεν υπάρξει, και είναι σήμερα περισσότερο από ποτέ, μια κοινωνική διαδικασία που δεν μπορεί να ιδωθεί περιορισμένη στο κομμάτι της παραγωγής. Η εκμετάλλευση διατρέχει το συνολικό οικοδόμημα της παραγωγής και της αναπαραγωγής και, από αυτή την άποψη, η εκμετάλλευση των μεταναστών πρέπει να ανιχνευθεί μέσα στην ολότητα της μεταναστευτικής διαδικασίας

και εμπειρίας. Το ίδιο φυσικά ισχύει και για την αμφισβήτηση ή την άρνηση των μεταναστών απέναντι στην εκμετάλλευση αυτή.

Έτσι, όπως είδαμε και πριν, **στις σύγχρονες μετακινήσεις στις οποίες αναφερόμαστε, βλέπουμε όχι μόνο/όχι τόσο μια επιβεβαίωση των «νόμων» της προσφοράς και της ζήτησης που διέπουν το διεθνή καταμερισμό εργασίας, αλλά πρώτα και κύρια μια επιθυμία για κινητικότητα από την πλευρά των ίδιων των μεταναστών.** Η επιθυμία αυτή, χωρίς να είναι φυσικά αποκομμένη από τις ευρύτερες κοινωνικές διεργασίες, διατηρεί μια αυτονομία και δημιουργεί μια περίσσεια που είναι εν δυνάμει αποσταθεροποιητική για την ύπαρξη του συστήματος. Ακριβώς, αυτήν την περίσσεια προσπαθεί το σύστημα να ελέγξει με τους τρόπους που είδαμε, εγκλωβίζοντάς τη στο πεδίο της παραγωγής και υποτάσσοντάς τη σε φτηνή εργασιακή δύναμη.

Με όλα αυτά, δε θέλουμε να ανακηρύξουμε τους μετανάστες επαναστατικά υποκείμενα ούτε να υποκαταστήσουμε την εμπειρία τους χρωματίζοντάς τη. Σκιαγραφούμε ωστόσο μια πραγματικότητα που δείχνει πως οι μετανάστες δεν είναι «κακομοίρηδες» και «θύματα». Έστω κι αν αυτό γίνεται συχνά ασυναίσθητα και πάντα με μια αμφιθυμία, οι μετανάστες συγκροτούν μια πολυσχιδή υποκειμενικότητα που εκφράζει αντίσταση και καινοτόμες συγκρουσιακές πρακτικές. Καταφέρνουν έτσι να θέτουν σε κριτική κυρίαρχες μορφές όπως αυτές του κράτους και της πολιτειότητας με τη δημιουργία διεθνικών χώρων έξω από την κυριαρχία τους, να καταργούν στην πράξη τα σύνορα μέσω της παράκαμψής τους, να συνιστούν μια υλική κριτική στον επιβεβλημένο διεθνή καταμερισμό της εργασίας.

Επιστρέφοντας, λοιπόν, στο αρχικό μας ερώτημα για τη σύνδεση των μεταναστών με τη σημερινή κρίση, όλα τα παραπάνω μας παραπέμπουν **σε μια κρίση πειθαρχίας του σύγχρονου καπιταλισμού**. Έτσι, η σημερινή κρίση σε σχέση με τη μετανάστευση μπορεί να αναγνωσθεί και ως μια κρίση τάξης (order) (Crossing Borders, Newsletter 07). Παρά την προσπάθεια του κεφαλαίου να περιορίσει τη μετανάστευση σε μια just-in-time υποτιμημένη και υποταγμένη εργασία, οι μετανάστες φαίνεται συχνά να προκαλούν την αταξία, αρνούμενοι να είναι εκεί που τους θέλουν να είναι, πειθαρχημένοι στη θέση τους και παραγωγικοί.[9]

...και η μετανάστευση στη σημερινή παγκόσμια κρίση

Η κρίση είναι σε μια πρώτη φάση η έκρηξη των αντιφάσεων που διαρρηγνύουν τη διαδικασία της καπιταλιστικής συσσώρευσης -αντιφάσεις που, θα το ξαναπούμε, δεν είναι παρά έκφραση των εκάστοτε κοινωνικών και ταξικών ανταγωνισμών. Στη δεύτερη στιγμή της, ωστόσο, τίποτα δεν είναι δοσμένο. Το κατά πόσο η κρίση θα αποτελέσει ευκαιρία για το ξεπέρασμα των αντιφάσεων και την επιστροφή σε μια κατάσταση απρόσκοπτης συσσώρευσης για τα αφεντικά ή, αντίθετα, θα οδηγήσει σε καταστάσεις οριακές που θα θέσουν σε κίνδυνο τη δυνατότητα επιβολής του κεφαλαίου και την ίδια του ακόμη την ύπαρξη, είναι ένα διακύβευμα που άπτεται της πραγματικής κοινωνικής κίνησης.

Σε σχέση με τις στρατηγικές του κεφαλαίου στη σημερινή συνθήκη, δε φαίνεται να υπάρχει κάποια πρωτοτυπία πέρα από την τρομερή ένταση με την οποία αυτές επιβάλλονται. Γενικά μιλώντας, **κάθε κρισιακό συμβάν παράγει από την πλευρά του κεφαλαίου μια διπλή κίνηση: αναδιάρθρωση των ταξικών/κοινωνικών σχέσεων και εκκαθάριση των μη-παραγωγικών κομματιών του στα πλαίσια του ενδοκαπιταλιστικού ανταγωνισμού.** Κάπως έτσι η αυξανόμενη ανεργία, η αναδιοργάνωση των εργασιακών σχέσεων, η επίθεση στον κοινωνικό μισθό, η ιδιωτικοποίηση πόρων ή υπηρεσιών που βρίσκονταν προηγουμένως υπό κρατική διαχείριση και τόσα άλλα που βιώνουμε σήμερα, μπορούν να ιδωθούν ως απότοκα ή επιμέρους τμήματα των δύο αυτών κεντρικών στρατηγικών.

Δεν είναι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς πως οι μετανάστες και οι μετανάστριες όχι μόνο δε ξεφεύγουν από αυτή την κρατική-καπιταλιστική επιθετικότητα, αλλά μάλλον τη βιώνουν, όπως και πριν, στις πιο επαχθείς της μορφές. Το ξέσπασμα της κρίσης σήμανε και την επίταση της επίθεσης στους μεταναστευτικούς πληθυσμούς. **Οι δηλώσεις για την «ήττα του πολυπολιτισμικού μοντέλου» που τόσο πολύ αναμασήθηκαν στα στόματα των δυτικών ηγετών, καθώς και η ένταση της αντιισλαμικής υστερίας (η οποία βέβαια δουλεύεται εδώ και χρόνια) δεν είναι τίποτε άλλο από την ανοιχτή κήρυξη πολέμου σε όλους αυτούς τους «πολιτισμικά διαφορετικούς» προλετάριους.**

Για την επίδραση της κρίσης στον όγκο της μετανάστευσης, μάλλον δεν μπορεί να ειπωθεί κάτι με σιγουριά. Υπάρχουν οι εκτιμήσεις πως το τοπίο που έχει διαμορφωθεί στις χώρες της Δύσης ήδη αποθαρρύνει την κινητικότητα των ανθρώπων, πολλοί εκ των οποίων μπορεί ήδη να επιστρέφουν στις χώρες τους. Από την άλλη, εκφράζεται και μια θέση που βλέπει πως η κρίση δημιουργεί νέες αιτίες που μπορούν να ενεργοποιήσουν και νέου τύπου μετακινήσεις (π.χ. αύξηση της μετανάστευσης μεταξύ χωρών-outsiders ή αύξηση της εσωτερικής μετανάστευσης). Όπως και να 'χει, η τελική έκβαση αυτής της συζήτησης –όπως και η τελική έκβαση αυτών των μετασχηματισμών– θα προκύψει στην πράξη, μέσα από την πραγματική ιστορική κίνηση. Αυτό, πάντως, που παραμένει ξεκάθαρο είναι το γεγονός ότι **υπάρχουν άνθρωποι που συνεχίζουν να μετακινούνται και η κίνησή τους αυτή μπαίνει όλο και περισσότερο στο στόχαστρο των μηχανισμών της κυριαρχίας, καθώς προσκρούει στην πραγματικότητα της παγκόσμιας καπιταλιστικής κρίσης.**

Κοιτάζοντας πίσω σε άλλα ιστορικά παραδείγματα μεγάλων κρίσεων, βλέπουμε πως η μεταναστευτική εργασία είχε μπει και τότε στο στόχαστρο. Κατά τη διάρκεια του κραχ του 1929, η έναρξη του New Deal συνοδεύτηκε από τον εκτοπισμό μισού εκατομμυρίου Μεξικανών εργατών μαζί με τις οικογένειες που είχαν δημιουργήσει στο αμερικανικό έδαφος. Πολύ χαρακτηριστική είναι επίσης η περίπτωση του λεγόμενου Anwerbestopp στην οποία αναφερθήκαμε ήδη, η παύση δηλαδή των προγραμμάτων των επισκεπτών-εργατών και ο επαναπατρισμός πολλών από αυτούς, που συνέβη στη Δυτική Γερμανία μετά την κρίση του 1973. Με αυτούς τους τρόπους, τα δυτικά κράτη, μέσα σε ένα περιβάλλον κρίσης, επιχείρησαν ουσιαστικά να «εξάγουν» την ανεργία τους. Κάτι που ξεκάθαρα συμβαίνει και τώρα.

Η μείωση των θέσεων εργασίας σήμερα και το πλεονάζον εργατικό δυναμικό που αυτή συνεπάγεται είναι σίγουρα μια συνθήκη διαλυτική για την κοινωνική συνοχή. Η περίσσεια της εργασίας που δημιουργείται από τη μεταναστευτική κινητικότητα, σε συνδυασμό με μια σειρά κοινωνικών καταστάσεων που μπορεί αυτή να δημιουργήσει (από τη ρατσιστική δυσαρέσκεια των ντόπιων νοικοκυραίων μέχρι την αλληλεπίδραση με το ντόπιο προλεταριάτο ή το ξέσπασμα ταραχών), είναι έτσι κι αλλιώς μια κατάστα-

Κάθε κρισιακό συμβάν παράγει από την πλευρά του κεφαλαίου μια διπλή κίνηση: αναδιάρθρωση των ταξικών/κοινωνικών σχέσεων και εκκαθάριση των μη-παραγωγικών κομματιών του στα πλαίσια του ενδοκαπιταλιστικού ανταγωνισμού

9. Σε αυτό το μοτίβο, παρουσιάζει ενδιαφέρον η άποψη του ανθρωπολόγου Devon G. Peña που στο άρθρο του The Crisis of Capital, Immigration, and Food Justice προσπαθεί να συνδέσει τη μετανάστευση των Μεξικανών ανδρών και γυναικών προς τις ΗΠΑ με τη χρηματοπιστωτική κρίση του 2008. Μετά από μια σύντομη ανάλυση της σημερινής κρίσης ως αποτέλεσμα της ρήξης στο τελικό στάδιο της διευρυμένης αναπαραγωγής του κεφαλαίου (αυτό της πραγματοποίησης της υπεραξίας και

Η αυστηροποίηση στον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών και οι γενικότεροι μετασχηματισμοί στη διαχείριση της μεταναστευτικής κινητικότητας δεν έχει σε καμιά περίπτωση ως συνολικό στόχο το σφράγισμα των συνόρων.

ση που μπορεί να αποβεί επικίνδυνη για την ομαλή καπιταλιστική αναπαραγωγή, πόσο μάλλον εν μέσω μιας κρίσης σαν τη σημερινή. Το κέντρο της Αθήνας, με τις χιλιάδες των μεταναστών, είναι ένα καλό παράδειγμα για τις εκρηκτικές κοινωνικές συνθήκες που μπορεί να προκύψουν, συνθήκες που κάθε κράτος θα ήθελε να αποφύγει. Όλα αυτά εξηγούν μάλλον την προσπάθεια από τη μεριά των μηχανισμών κυριαρχίας να μειώσουν την περίσσεια αυτή με μια σειρά από τρόπους. Οι επιχειρήσεις-σκούπα, τα νέα στρατόπεδα συγκέντρωσης, οι επιβαλλόμενες με-πληρωμένα-τα-έξοδα επαναπροωθήσεις μεταναστών δείχνουν κάπου να τέμνονται: στην απεμπλοκή από ένα κομμάτι εργατικού δυναμικού, είτε μέσω του εγκλεισμού είτε μέσω του άμεσου διωγμού του.

Παρόλα αυτά, υποστηρίζουμε πως αυτό είναι ένα μόνο μέρος. **Η αυστηροποίηση στον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών και οι γενικότεροι μετασχηματισμοί στη διαχείριση της μεταναστευτικής κινητικότητας δεν έχουν σε καμιά περίπτωση ως συνολικό στόχο το σφράγισμα των συνόρων.** Εξάλλου, κάτι τέτοιο θα απαιτούσε μια σειρά από εξαιρέσεις καθώς οι ελλείψεις σε εργατικό δυναμικό σε διάφορους κλάδους και οι απαιτήσεις για εργασία είναι σήμερα περισσότερο ευέλικτες από παλιά. Υπάρχουν, για παράδειγμα, τομείς που βασίζονται αποκλειστικά στη μεταναστευτική εργασία (όπως είναι οι εποχιακές αγροτικές εργασίες ή οι οικιακές εργασίες/εργασίες φροντίδας στις οποίες απασχολούνται κατά κύριο λόγο οι μετανάστριες εργάτριες).

Φαίνεται, λοιπόν, πως **το ζήτημα δεν είναι τόσο το κλείσιμο των συνόρων όσο η υιοθέτηση ακόμη αυστηρότερων και πιο εξειδικευμένων ελέγχων που στοχεύουν στο μεγαλύτερο φιλτράρισμα των ροών και στη μεγαλύτερη πειθάρχηση της μετακινούμενης εργασίας.** Διεξάγεται έτσι μια ακόμη μεγαλύτερη επίθεση στη μεταναστευτική εργασία, η οποία σήμερα υποτιμάται ακραία. Κι αυτό, όπως είδαμε και πριν, δεν αφορά μόνο το κομμάτι της παραγωγής αλλά το σύνολό της, συμπεριλαμβάνοντας τόσο την έμμισθη, όσο και την άμισθη εργασία. Γι' αυτό το λόγο η συνθήκη αυτή παίρνει μάλλον τη χειρότερή της μορφή στην περίπτωση των γυναικών μεταναστριών, οι οποίες βιώνουν αυτή την επίθεση σε πολλαπλά επίπεδα καθώς αποτελούν το κατεξοχήν υποκείμενο της αναπαραγωγικής εργασίας.[10]

Οι μετασχηματισμοί, λοιπόν, που συντελούνται ήδη στη σημερινή συγκυρία της κρίσης είναι κάτι παραπάνω από κρίσιμοι. Σε σχέση με αυτό, στην προκήρυξη Crossing Borders (Newsletter 07) διαβάζουμε το εξής:

«Η εργασία ως τέτοια φαίνεται καταδικασμένη να γίνει άτυπη [...]. Αυτός ο άτυπος χαρακτήρας δεν αφορά μόνο την παρουσία ή την απουσία νομικής ρύθμισης της σχέσης εργασίας, δηλαδή την παρουσία ή απουσία σύμβασης εργασίας. Σημαίνει μάλλον την πλήρη συρρίκνωση της σχέσης απασχόλησης σε μια σχέση εξουσίας, συχνά εξατομικευμένη, σε μία μετωπική σύγκρουση ανάμεσα στις στρατηγικές εκμετάλλευσης, αφενός, και τις στρατηγικές που εφαρμόζουν οι μετανάστες για να ξεφύγουν από την εκμετάλλευση αφετέρου.»

Και δυστυχώς η καθημερινή εμπειρία όχι μόνο το επιβεβαιώνει, αλλά δείχνει πως η εξέλιξη αυτή επεκτείνεται σταδιακά σε ολόκληρο το φάσμα της εργασίας, συμπεριλαμβάνοντας και την εργασία των ντόπιων πληθυσμών, που όλα αυτά τα χρόνια μπορεί να θεωρούσαν πως έμεναν απρόσβλητοι από την υποτίμηση των μεταναστών[11].

της εκ νέου επένδυσής της στην παραγωγική διαδικασία) και μια αναφορά στην εμπορευματοποίηση του ρίσκου μέσα από την κατασκευή σύνθετων χρηματοπιστωτικών προϊόντων, ο Ρεña καταλήγει: «Πώς συσχετίζεται αυτό με τη μεξικανική μετανάστευση; Η εκμετάλλευση ευάλωτων πληθυσμών, όπως οι χωρίς-χαρτιά διεθνικοί Μεξικανοί εργάτες, λειτουργεί στη βάση της ίδιας πραγμοποίησης της αξίας που παρήγαγε εξωτικά εργαλεία όπως τα CDS (Credit Default Swaps), μόνο που αντί της εφήμερης αξίας των χαρτιών μιλάμε για την αφαίρεση της ζωντανής εργασιακής δύναμης. Σκεφτείτε τους Μεξικανούς εργάτες ως μια εκδοχή με σάρκα και αίμα της εμπορευματοποίησης του ρίσκου, μόνο που σε αυτή την περίπτωση οι καπιταλιστές πόνταραν στην απεριόριστη διαθεσιμότητα εκμεταλλεύσιμων εργατών χωρίς-χαρτιά, των οποίων η αξία χρήσης ως παραγωγική εργασία ήταν πολιτικά απαξιωμένη. Και αυτό έχει επίσης καταρρεύσει υπό το βάρος τόσο αγώνων των εργατών όσο και της αυξανόμενης στρατιωτικοποίησης των συνόρων...»

10. Η θέση των γυναικών στη μετανάστευση είναι από μόνη της ένα τεράστιο κεφάλαιο των παγκόσμιων μετακινήσεων. Μπορούμε να πούμε απλά εδώ ότι η όλο και μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών στις σύγχρονες μεταναστεύσεις είναι μια πολύ βασική τους πτυχή, κάτι που έχει αλλάξει με ένα ιδιαίτερο τρόπο τη κοινωνική σύνθεση των μεταναστών, τις μεταξύ τους σχέσεις, τη σύνθεση της μεταναστευτικής εργασίας και τελικά την ίδια τη φύση της μετανάστευσης (αυτό που κάποιοι περιγράφουν ως «θηλυκοποίηση της μετανάστευσης»).

11. Στην Ελλάδα άλλωστε φαίνεται πως η αντιμεταναστευτική πολιτική επιτελεί σήμερα κι ένα ιδεολογικό ρόλο για την κατασκευή της «πολυπόθητης» εθνικής ενότητας (όχι ότι αυτό είναι κάτι πρωτότυπο). Κάπως έτσι, ο μετανάστης παρουσιάζεται ως εξωτερικός εχθρός, ένα βολικό μέσο φαντασιακού εκτοπισμού της φύσης του «προβλήματος», αποπροσανατολισμού και ρατσιστικών φαντασιώσεων τιμωρίας και δίωξης.

Σχόλια για μια κοινή συνάντηση

Οι μετανάστες δεν είναι για μας ούτε θύματα, ούτε φουκαράδες, όπως θέλησαν να τους παρουσιάσουν οι μιντιακοί τηλεμαϊντανοί για να αποπολιτικοποιήσουν τον αγώνα τους. Να προκαλέσουν οίκτο και όχι αλληλεγγύη. Να θολώσουν τις κοινωνικές αναφορές των αγώνων τους αναπαράγοντας «ανθρωπιστικά» την ετερότητα του ξένου. Σε όλη τη διαδικασία της απεργίας πείνας των τριακοσίων μεταναστών εργατών, αλλά και σε άλλους αγώνες, όπως στην απεργία των αλιεργατών στη Νέα Μηχανιώνα ή στην απεργία των Σομαλών στα Γιάννενα, το διακύβευμα από την πλευρά της εξουσίας είναι να υπονομευθεί η επίγνωση της πραγματικότητας της κοινής καταπίεσης Ελλήνων και ξένων. Εκεί είναι που παίζεται το παιχνίδι. Σήμερα όμως περισσότερο από ποτέ υπάρχει η υλική βάση για να εμφανιστεί η επίγνωση ότι οι μετανάστες αποτελούν σημαντικό και αναπόσπαστο κομμάτι της σημερινής κοινωνικής-ταξικής σύνθεσης. Κι αυτό όχι μόνο λόγω του αριθμού τους και των θέσεων εργασίας που καλύπτουν ή δεν καλύπτουν, αλλά κυρίως λόγω της υποκειμενικότητάς τους και των αγώνων των οποίων είναι μέρος σε όλα τα πεδία της εκμετάλλευσης.

Όλο και περισσότερο γίνεται κοινωνικά συνειδητό ότι τα προνόμια της υπηκοότητας φθίνουν ξεθωριάζοντας τα σύνορα του νόμιμου και του παράνομου. Η φράση ότι «είμαστε μετανάστες στην ίδια μας τη χώρα», παρόλο το συντηρητισμό της, αποτυπώνει τις δομικές αλλαγές που ζούμε. Πόσο απέχει άραγε ο Αιγύπτιος αλιεργάτης από το νέο εργαζόμενο που αμείβεται με 400 ευρώ το μήνα; Πολύ λίγο ή πολύ πιο λίγο από ότι κάποια χρόνια πριν. Η βίαιη υποτίμηση της ντόπιας εργατικής τάξης καθιστά εφικτή τη συνειδητοποίηση της κοινής μοίρας του πολυεθνικού εργάτη στον θαυμαστό –σε κρίση– καπιταλιστικό κόσμο. Μια τέτοια επίγνωση θα πρέπει να περιλαμβάνει αφενός την αναγνώριση των διαιρέσεων και των πολλαπλών σχέσεων εξουσίας που ενυπάρχουν ανάμεσα στους εκμεταλλευόμενους, αλλά να κινείται αφετέρου προς την κατεύθυνση του ξεπεράσματός τους.

Στόχος αυτής της συνάντησης, όταν οι διάσπαρτες στιγμιαίες εκφράσεις κοινών αρνήσεων και αγώνων όλο και πληθαίνουν, είναι να μην αφήσει την εθνική ιδεολογία να διασώσει τον καπιταλισμό, μέσω της συσπείρωσης του απελπισμένου προλεταριάτου γύρω από μια επιθετική εθνική–ρατσιστική ιδεολογία. Αντίθετα, το βάθεμα των σχέσεων ντόπιων και μεταναστών είναι στοίχημα σημαντικό στη διαδικασία ανακάλυψης ενός νέου «από κοινού», που θα ξεπερνά τις διαιρέσεις που επιβάλει η εθνική ιδεολογία. Από την άλλη, μια ενδιαφέρουσα πτυχή αυτής της επιδιωκόμενης συνάντησης είναι ο αμοιβαίος εμπλουτισμός με ριζοσπαστικά στοιχεία. Ένα τέτοιο στοιχείο είναι το «ποσοστό κοινωνικότητας» που κουβαλούν οι μετανάστες μαζί τους και το οποίο στους γηγενείς πληθυσμούς έχει υπονομευτεί από την καπιταλιστική ανάπτυξη. Τελικά έχουμε πολλά να μάθουμε και να διδαχθούμε ο ένας από τον άλλο.

Η δράση μας λοιπόν πρέπει να έχει το βλέμμα της στη σύνδεση και κυκλοφορία των αγώνων ντόπιων και μεταναστών, στην πορεία για τη συγκρότηση σχέσεων ταξικής–κοινωνικής αλληλεγγύης. Αντιλαμβανόμενοι την τάξη όχι ως μια αντικειμενική κατηγορία αλλά ως μια συνεχή διαδικασία, που δεν είναι δοσμένη αλλά συγκροτείται μέσω των ανταγωνισμών που αναπτύσσονται, θεωρούμε πως οι μετανάστες/ριες είναι ένα βασικό κομμάτι της τάξης που μπορεί να ανατρέψει τον κόσμο του εμπορεύματος και των εθνικών διαχωρισμών. Στη διαδρομή αυτής της συνάντησης πρέπει και εμείς οι ίδιοι να αρνηθούμε την εθνική μας ταυτότητα που μας αφομοιώνει στον εθνικό κορμό. Ο αγώνας ενάντια στον καπιταλισμό δεν μπορεί παρά να είναι και αγώνας ενάντια στο έθνος-κράτος. Σε αυτό το πλαίσιο, δεν μπορούμε να διακρίνουμε αγώνες σε κοινωνικούς ή μη με βάση αν είναι αποδεκτοί και ενσωματώσιμοι σε ένα πλαίσιο εθνικού κοινωνικού κράτους. Το γεγονός ότι στον αγώνα των τριακοσίων μεταναστών εργατών, απεργών πείνας πολλοί πολιτικοί και κοινωνικοί σχηματισμοί διέκριναν ένα δύσβατο και μη κοινωνικοποιήσιμο αγώνα –λόγω της κοινωνικής δυσαρέσκειας από την παρουσία χιλιάδων κολασμένων μεταναστών στα κέντρα των πόλεων– είναι και ένα μέτρο της επίδρασης του εθνικού κορμού.

Η κοινή άρνηση του συστήματος εκμετάλλευσης που μας αρνείται τη ζωή, σε όλο το εύρος των καθημερινών σχέσεων, είναι το πραγματικό διακύβευμα αυτής της συνάντησης και σε αυτό το καθημερινό σχέδιο δεσμεύουμε τους εαυτούς μας.

Ενδεικτικές πηγές:

Barchiesi, F, 2004, Citizenship as Movement. Migrations, Social Control and the Subversion of State Sovereignty [διαθέσιμο στο http://www.commoner.org.uk/09barchiesi.pdf]

Bonefeld, W. and Holloway, J., 1995, Χρήμα και Ταξική Πάλη, Global Capital, National State and the Politics of Money, MacMillan Press [διαθέσιμο στο http://www.rebelnet.gr/articles/view/Money-and-Class-Struggle]

Factory: Επιθεώρηση για τους Μητροπολιτικούς Ανταγωνισμούς, (2010), τ.1, Η μονιμότητα της κρίσης του καπιταλισμού [διαθέσιμο στο http://factoryfanet.wordpress.com/]

Frassanito Network, Crossing Borders Newsletters [διαθέσιμα στο www.noborder.org/crossing_borders/]

Mezzadra, S., 2004, Καπιταλισμός, μεταναστεύσεις και κοινωνικοί αγώνες, περιοδικό Θέσεις τ.91, μετάφραση από Άκη Γαβριηλίδη [διαθέσιμο στο www.theseis.com]

-2004, The Right to Escape, Ephemera journal, vol. 4(3): 267-275 [διαθέσιμο στο http://ephemeraweb.org/journal/4-3/4-3mezzadra.pdf]

-2010, The gaze of autonomy. Capitalism, Migration and Social Struggles [διαθέσιμο στο http://uninomade.org/the-gaze-of-autonomy-capitalism-migration-and-social-struggles/]

Miles, R., 1986, Labour migration, racism and capital accumulation in western Europe since 1945: an overview, Capital & Class 10: 49-86

Peña, D., 2008, The Crisis of Capital, Immigration, and Food Justice [διαθέσιμο στο http://mexmigration.blogspot.com/2010/07/crisis-of-capital-immigration-and-food.html]

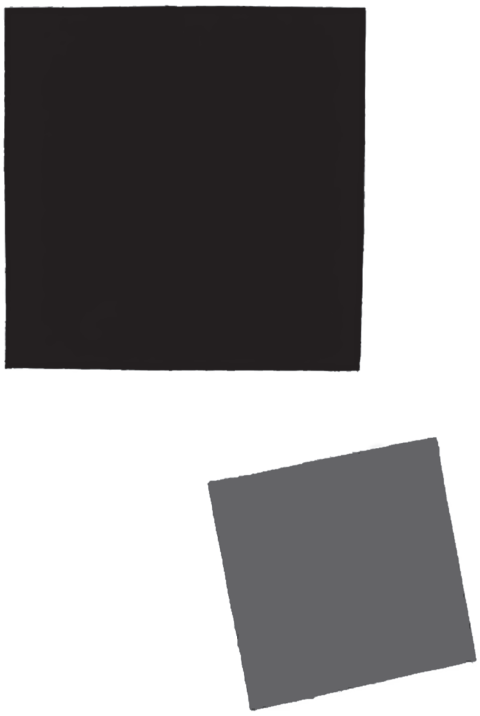
Sacchetto, D., 2007, Offshore Outsourcing and Migrations: the South-Eastern and Central Eastern European Case [διαθέσιμο στο www.commoner.org.uk/?s=sacchetto]

Tsianos, V. and Karakayali, S., 2010, Transnational Migration and the Emergence of the European Border Regime: An Ethnographic Analysis, European Journal of Social Theory 13(3) 373–387

Η δράση μας πρέπει να έχει το βλέμμα της στη σύνδεση και κυκλοφορία των αγώνων ντόπιων και μεταναστών, στην πορεία για τη συγκρότηση σχέσεων ταξικής–κοινωνικής αλληλεγγύης. Αντιλαμβανόμενοι την τάξη όχι ως μια αντικειμενική κατηγορία αλλά ως μια συνεχή διαδικασία, που δεν είναι δοσμένη αλλά συγκροτείται μέσω των ανταγωνισμών που αναπτύσσονται, θεωρούμε πως οι μετανάστες/ριες είναι ένα βασικό κομμάτι της τάξης που μπορεί να ανατρέψει τον κόσμο του εμπορεύματος και των εθνικών διαχωρισμών.

Για την κρίση των τροφίμων

Kasimir Malevich Black Square and Red Square 1915

Την κρίση τροφίμων, μπορούμε να τη δούμε ως μια ακόμη στιγμή στη σύγκρουση ανάμεσα στη συνεχή και ανανεούμενη διαδικασία της πρωταρχικής συσσώρευσης από τη μια πλευρά, και στην αντίσταση στις νέες περιφράξεις από την άλλη.

Στις αρχές του 2007, περίπου τον ίδιο καιρό με το σκάσιμο της χρηματοπιστωτικής φούσκας, οι τιμές των τροφίμων παγκόσμια άρχισαν να αυξάνονται. Μέσα σε ένα χρόνο, οι τιμές βασικών προϊόντων όπως το καλαμπόκι, το σιτάρι ή το ρύζι σε πολλές περιπτώσεις διπλασιάστηκαν, αυξάνοντας βίαια κατά 150 εκατομμύρια. τον αριθμό των ανθρώπων που υποφέρουν από ασιτία ή υποσιτισμό και κάνοντας ακόμη πιο δύσκολη την αναπαραγωγή δισεκατομμυρίων ακόμη.

Η άνοδος αυτή των τιμών παρήγαγε άμεσες απαντήσεις, καθώς μέσα στην άνοιξη του 2008 ξέσπασαν εκτεταμένες διαμαρτυρίες και ταραχές σχεδόν ταυτόχρονα σε τριάντα τρεις χώρες. Μετά από αυτές τις «εξεγέρσεις των τροφίμων» (food riots, όπως ονομάστηκαν), οι τιμές επανήλθαν περίπου στα πρότερα επίπεδα. Δεν πρόκειται φυσικά για την πρώτη φορά που συνέβη μια απότομη αύξηση των τιμών η οποία συνοδεύτηκε από ανάλογες αντιδράσεις. Όπως θα δούμε άλλωστε και πιο κάτω, δεν πρόκειται για ένα απρόσμενο συμβάν, αλλά για μια χρόνια διαδικασία απολύτως σύμφυτη με την καπιταλιστική λογική. Η ένταση, ωστόσο, τόσο της διακύμανσης των τιμών όσο και των αντιδράσεων υπήρξε καινοφανής, τη στιγμή μάλιστα που είχαν προηγηθεί τρεις δεκαετίες σχετικής σταθερότητας.

Η διεθνής φιλολογία υποδέχθηκε αρχικά την κρίση των τροφίμων του 2008 με μια έκπληξη που μόνο γέλιο προκαλεί, σε μια υπόθεση για την οποία πολλοί είχαν προειδοποιήσει δεκαετίες πριν. Και ύστερα πήραν μπροστά τα μηχανάκια του θεάματος για να εξηγήσουν και να πείσουν. Στην αφήγηση της εξουσίας, η κρίση αυτή –η άνοδος δηλαδή των τιμών που αποδόθηκε στην έλλειψη τροφής– παρουσιάστηκε σαν το ατυχές αποτέλεσμα ενός συνδυασμού γεγονότων που κανείς δε θα μπορούσε να προβλέψει και να προλάβει. Παρέλασαν μπροστά μας ως αιτίες σεισμοί, καταποντισμοί, κακοκαιρίες, αυξήσεις στον παγκόσμιο πληθυσμό, αυξήσεις στην τιμή του πετρελαίου, η κλιματική αλλαγή, οι αλλαγές στις διατροφικές συνήθειες του Νότου, η προώθηση των βιοκαυσίμων· οτιδήποτε δηλαδή θα μπορούσε να πλασάρει τις διακυμάνσεις στις τιμές των εμπορευμάτων ως «γεγονότα της φύσης» και σίγουρα να αποφύγει κάθε σύνδεση με τη συνολικότερη καπιταλιστική κρίση και κάθε αντιμετώπιση της κρίσης των τροφίμων σαν αυτό που είναι: ένα ακόμη πεδίο σύγκρουσης ανάμεσα στους εκμεταλλευτές και τους εκμεταλλευόμενους, τους κυρίαρχους και τους κυριαρχούμενους αυτού του κόσμου.

Η αλήθεια είναι πως τέτοια μοτίβα δεν έλειψαν ούτε και από αναλύσεις του ευρύτερου «χώρου της αμφισβήτησης», ωστόσο στις τελευταίες υπάρχει κι ένα ακόμη σημείο που βρίσκεται πολύ πιο κοντά στην πραγματικότητα. Σύμφωνα με αυτό, η άνοδος των τιμών είναι αποτέλεσμα της κερδοσκοπίας (speculation) που συντελέστηκε και συντελείται πάνω στις τιμές του εμπορεύματος-τρόφιμα, καθώς μετά το ξέσπασμα της κρίσης των ενυπόθηκων δανείων στην Αμερική, μεγάλα κεφάλαια μετακινήθηκαν από την αγορά των σπιτιών σ' αυτή των τροφίμων με σκοπό να συνεχίσουν τη λογιστική τους αυτοαξιοποίηση. Η αύξηση, λοιπόν, είναι το άμεσο αποτέλεσμα του τεράστιου παιχνιδιού επενδύσεων σε παράγωγα και άλλα χρηματοπιστωτικά προϊόντα που στήθηκε στο Χρηματιστήριο Τροφίμων του Σικάγο.

Ενώ η αναφορά στην κερδοσκοπική δραστηριότητα πάνω στις τιμές των τροφίμων καταφέρνει αρχικά να εξηγήσει το μηχανισμό αύξησής τους, μένοντας σ' αυτό το επίπεδο ανάλυσης αδυνατούμε να ερμηνεύουμε τους λόγους για τους οποίους επιλέχθηκε η αγορά των τροφίμων και όχι ένα οποιοδήποτε άλλο εμπόρευμα. Είναι αλήθεια ότι η πιστωτική επέκταση είναι μια οδός διαφυγής από την εργατική ανυποταξία. Το κεφάλαιο δηλαδή στρέφεται στην κερδοσκοπία γιατί αδυνατεί να αντιμετωπίσει την εργασία στο πεδίο της παραγωγής, έτσι που η κερδοσκοπική διάσταση της συσσώρευσής του και η ανυποταξία της εργασίας είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Ωστόσο, και πάλι, γιατί τα αφεντικά να ρισκάρουν να εμπλακούν σε μια αγορά που μπορεί να επιφέρει απρόβλεπτες αντιδράσεις για να επιτύχουν τη συσσώρευση αυτή;

Είναι κρίσιμο εδώ να κατανοήσουμε πως αυτό που περιγράφεται ως κρίση των τροφίμων δεν έχει να κάνει με κάποια πτώση της παγκόσμιας γεωργικής παραγωγής ούτε με κάποια παγκόσμια έλλειψη τροφίμων. Δεν πρόκειται για μια πραγματική σπάνη τροφίμων αλλά για την αύξηση των τιμών τους λόγω μιας τεχνητής σπανιότητας, σαν αυτές που έχει κατασκευάσει πολλές φορές ο καπιταλισμός. Υπό αυτή την έννοια, αυτό που περιγράφεται σαν κυνικότητα κάποιων κοντόφθαλμων κερδοσκόπων που κοιτούν να βγάλουν γρήγορο κέρδος προκαλώντας εξαθλίωση, μπορεί να ιδωθεί σαν τον πολιορκητικό κριό μιας επίθεσης από την πλευρά του κεφαλαίου, στην προσπάθειά του να εγκαταστήσει τον έλεγχό του πάνω στις κύριες πηγές ενέργειας και αξίας. Όπως το θέτει ο G.Caffentzis στο πολύ χρήσιμο άρθρο του Descrambling the "Food Crisis":

«Η παραγωγή τροφίμων είναι το κλειδί για τη ρύθμιση των οικονομικών δραστηριοτήτων, του επιπέδου των μισθών και της εργασιακής δύναμης σε κάθε τμήμα του κόσμου [...] εκείνος που ελέγχει την παραγωγή τροφίμων, ελέγχει επίσης την πολιτική οικονομία του πλανήτη».

Η προτίμηση, λοιπόν, στην αγορά των τροφίμων δεν μπορεί να εννοηθεί χωρίς τους ανταγωνισμούς που είναι πάντοτε παρόντες. Το αντίθετο. Πρόκειται για μια επιθετική κίνηση μέσα σ' αυτούς τους ανταγωνισμούς. Ο Caffentzis στο ίδιο κείμενο αναλύει τρεις παράγοντες για την επιλογή των τροφίμων:

α. Την εξαπλούμενη άρνηση της εμπορευματοποίησης της γης (που είναι ιδιαίτερα ισχυρή στην Αφρική) και τον αγώνα που δίνουν κοινότητες της Λατινικής Αμερικής για να ανατρέψουν την ιδιωτικοποίηση της γης και των φυσικών πόρων και να ξαναδημιουργήσουν «νέα κοινά».

β. Την προσπάθεια από την πλευρά του κεφαλαίου να εισάγει μια σειρά μεταρρυθμίσεων στην κοινωνική αναπαραγωγική διαδικασία, που ήταν για καιρό στη νεοφιλελεύθερη ατζέντα, αλλά έτυχε επιτυχούς αντίστασης από εργάτες στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ. Πρόκειται δηλαδή για ένα ακόμη τρόπο μεταφοράς πλούτου από την εργασία στο κεφάλαιο και μάλιστα μέσω της επίθεσης στο πιο αδύναμο σημείο των εργατών: όχι ως αγωνιζομένων αλλά ως καταναλωτών.

γ. Η επίθεση αυτή εκδηλώνεται επίσης στα τα πλαίσια της προσπάθειας να υπερνικηθεί η αντίσταση τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Αφρική και στη Λατινική Αμερική ενάντια στην εισαγωγή γενετικά μεταλλαγμένων προϊόντων.

Τελικά, σε μια προσπάθεια να απομυστικοποιήσουμε την κρίση τροφίμων, μπορούμε να τη δούμε ως μια ακόμη στιγμή στη σύγκρουση ανάμεσα στη συνεχή και ανανεούμενη διαδικασία της πρωταρχικής συσσώρευσης (ή με τα λόγια του David Harvey, της συσσώρευσης μέσω της αποστέρησης πόρων) από τη μια πλευρά, και στην αντίσταση στις νέες περιφράξεις από την άλλη.

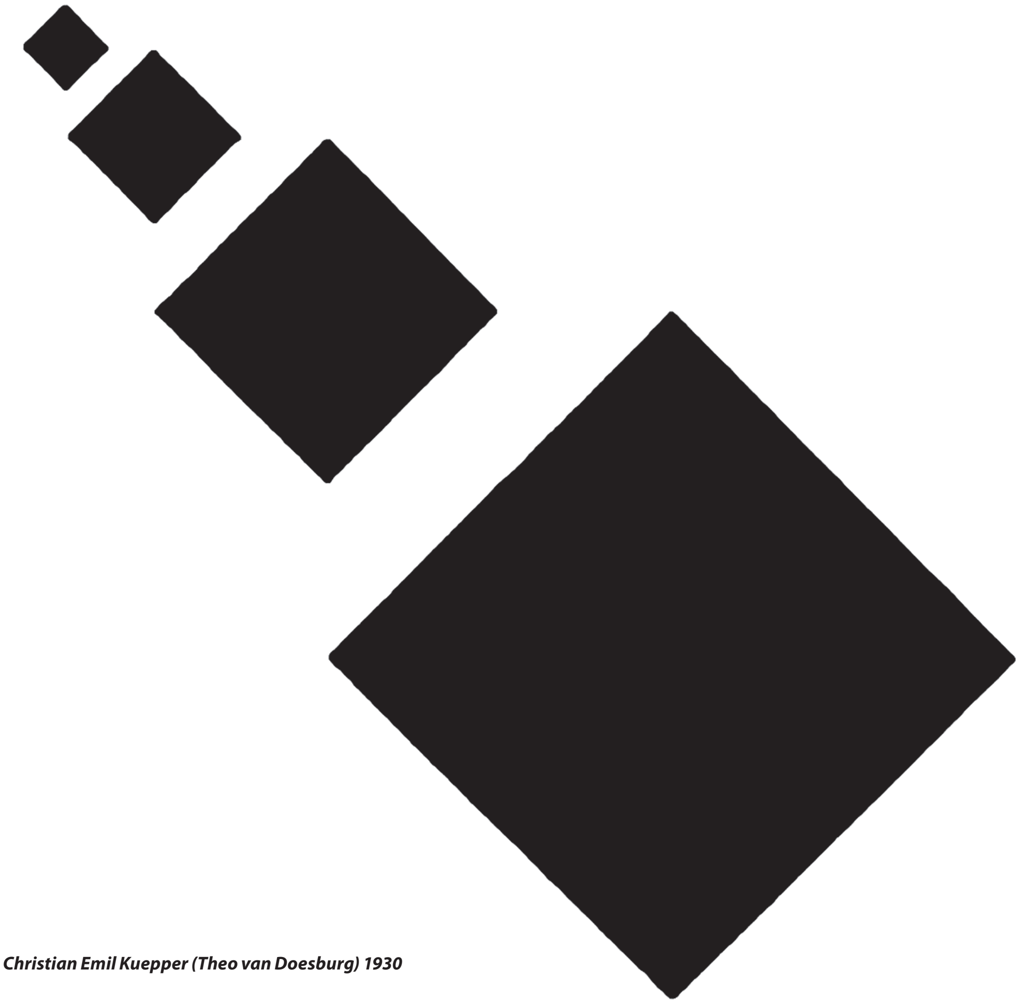
Βιβλιογραφία

Caffentzis, George, (2008), Descrambling the "Food Crisis",http://www.metamute.org/en/content/decoding_the_food_crisis

στα ελληνικά: Ερμηνεύοντας την κρίση των τροφίμων, μετάφραση από Hobo http://mutantjazs.blogspot.com/2008/10/blog-post_05.html

θέσεις

Η καπιταλιστική κρίση είναι διαρκής, αφού στην κοινωνική δομή του καπιταλισμού εμπεριέχονται έμφυτες ανταγωνιστικές δυνάμεις που θέτουν διαρκώς το σύστημα σε κρίση. Επομένως η μελέτη της κρίσης πρέπει να είναι η μελέτη του συνόλου όλων αυτών των απειλών και των δυνάμεων που γεννιούνται συνεχώς, παρά την προσπάθεια του κεφαλαίου να τις επανενσωματώνει. Αν επιθυμούμε την υπέρβαση του καπιταλισμού στο σύνολό του, τότε θα πρέπει να συνεισφέρουμε στις δυνάμεις που επισπεύδουν την κρίση του και που αντιστέκονται στις προσπάθειες επίλυσής της.

Christian Emil Kuepper (Theo van Doesburg) 1930

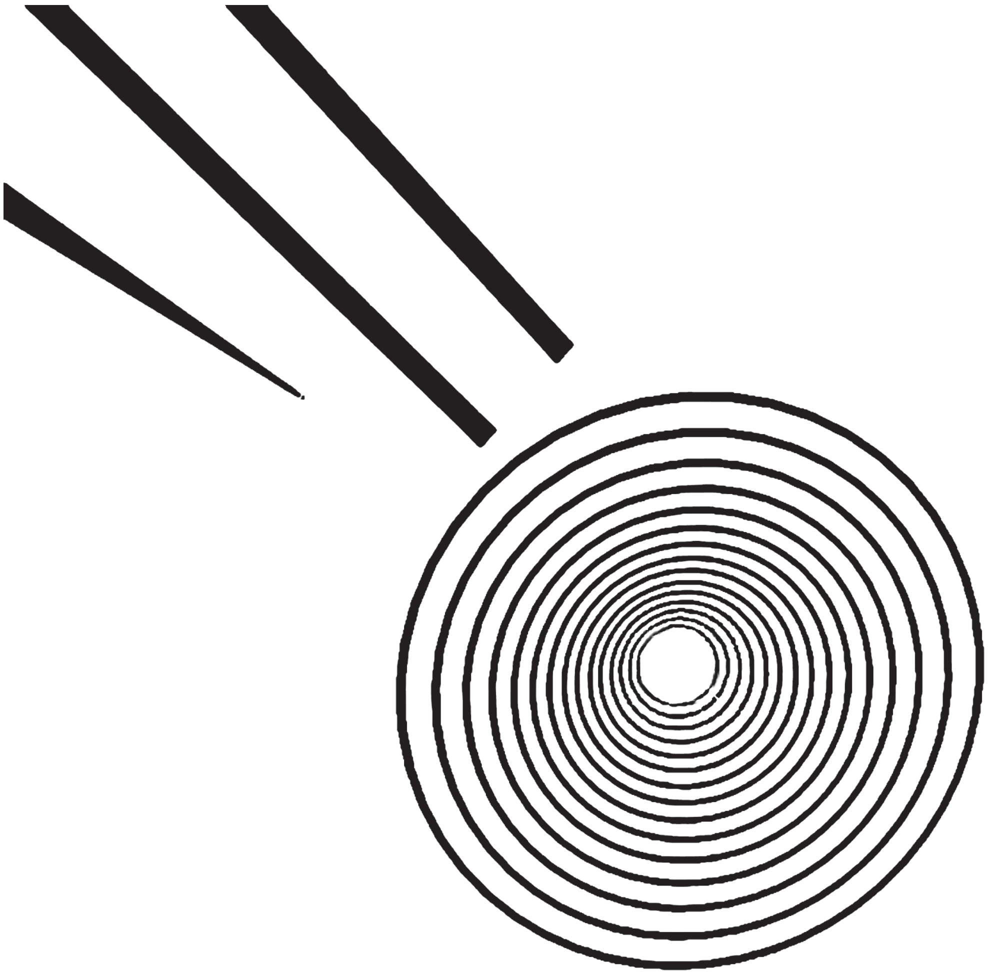
για τη Διαρκή Κρίση του Καπιταλισμού:

Το Ανυπέρβλητο των ταξικών ανταγωνισμών

του ***Harry Cleaver***

Το κείμενο που ακολουθεί είναι μια μετάφραση των σημειώσεων με τίτλο «Theses on Secular Crisis in Capitalism: The Insurpassability of Class Antagonisms» (Θέσεις για τη Διαρκή Κρίση του Καπιταλισμού: Το Ανυπέρβλητο των Ταξικών Ανταγωνισμών) του Harry Cleaver, θεωρητικού του Αυτόνομου Μαρξισμού. Η μετάφραση αυτή επιλέχθηκε να γίνει από την Υποομάδα της Φάμπρικα Υφανέτ για την Κρίση, στα πλαίσια της θεωρητικής μας ενασχόλησης με το ζήτημα αυτό και της αναζήτησης θεωρητικών εργαλείων που θα μας βοηθήσουν, όχι μόνο να κατανοήσουμε τα αίτια της κρίσης αλλά και να εξετάσουμε πιθανούς τρόπους εξόδου από τον καπιταλισμό γενικότερα. Αυτό αποτελεί ένα από τα κομμάτια της θεωρητικής μας δουλειάς, αφού μελλοντικά θα υπάρξουν κι άλλες προσπάθειες κατάθεσης τέτοιων σκεπτικών που συμβάλουν στην εμβάθυνση της πολιτικής σκέψης, στην τόνωση της δύναμης των αγωνιζόμενων κομματιών και στην επινόηση νέων μορφών πάλης που θα θέτουν τον καπιταλισμό συνεχώς σε κρίση.

Ο Harry Cleaver, ως καθηγητής στο πανεπιστήμιο του Τέξας, έχει αναδείξει ζητήματα και αναπτύξει θεωρίες που στόχευαν πάντα στην υποστήριξη των αγώνων που εναντιώνονταν στην εκμετάλλευση, ιδιαίτε-

El Lissitzky Proun 93 1919

Η πολιτική σημασία του να τοποθετούμε τη δική μας δύναμη στο κέντρο του σκεπτικού μας σχετικά με τις ταξικές συγκρούσεις στον καπιταλισμό, έγκειται στην απλή αλήθεια ότι μόνο στη βάση της ακριβούς αποτίμησης της δικής μας δύναμης μπορούμε να συζητήσουμε με χρήσιμο τρόπο πάνω στο πώς θα προχωρήσουμε στο χτίσιμο αυτής της δύναμης.

ρα εκείνων των αγώνων που είχαν χαρακτηριστικά υπέρβασης του καπιταλισμού. Η ερευνητική του ενασχόληση έχει ακολουθήσει τρεις αλληλένδετους άξονες: την πολιτική ανάγνωση της επικρατούσας θεωρίας της πολιτικής οικονομίας, ώστε να γίνει κατανοητός τόσο ο ιδεολογικός της όσο και ο στρατηγικός της ρόλος, την κριτική και την επεξεργασία της μαρξιστικής θεωρίας, ως θεωρίας του ταξικού ανταγωνισμού, καθώς και τη μελέτη των κοινωνικών συγκρούσεων στο σύγχρονο καπιταλισμό, που ωθούν την ανάπτυξή του, επισπεύδουν τις κρίσεις του και επιδιώκουν να προχωρήσουν πέρα από τα όριά του.

Η σκέψη του, όπως προαναφέραμε, ανήκει στο θεωρητικό ρεύμα του Αυτόνομου Μαρξισμού και βασίζεται στη θεωρία της αυτόνομης δύναμης των εργατών. Αφετηρία της ανάλυσής του είναι οι αγώνες που δίνουν οι ίδιοι οι εργάτες και η δύναμή τους να φέρνουν το καπιταλιστικό σύστημα σε κρίση, διαρρηγνύοντας τους μηχανισμούς του και εφευρίσκοντας νέες μορφές κοινωνικής οργάνωσης. Αντιθέτως, οι παραδοσιακοί μαρξιστές και κριτικοί θεωρητικοί επικεντρώνονταν κατά βάση στη μελέτη της δύναμης του κεφαλαίου και αντιλαμβάνονταν τους εργατικούς αγώνες ως αντίδραση στις επιθετικές κινήσεις του κεφαλαίου, καθοδηγούμενοι από μια εξωτερική ηγεσία που θα ήταν σε θέση να τους διαφωτίσει και να τους κινητοποιήσει. Σύμφωνα με τον Cleaver, η πολιτική σημασία του να τοποθετούμε τη δική μας δύναμη στο κέντρο του σκεπτικού μας σχετικά με τις ταξικές συγκρούσεις στον καπιταλισμό, έγκειται στην απλή αλήθεια ότι μόνο στη βάση της ακριβούς αποτίμησης της δικής μας δύναμης μπορούμε να συζητήσουμε με χρήσιμο τρόπο πάνω στο πώς θα προχωρήσουμε στο χτίσιμο αυτής της δύναμης. Γι' αυτόν το λόγο επιλέξαμε κι εμείς να μεταφράσουμε αυτό το κείμενο: ακριβώς επειδή αναδεικνύει το δυναμισμό των ταξικών σχέσεων και αναγνωρίζει τις κινήσεις μας ως μια σημαντική δύναμη που μπορεί να υποδεικνύει τις κατευθύνσεις που θα πάρει η ιστορία. Επειδή ως θεωρία κρίσης συνιστά κι ένα εργαλείο αγώνα που σκοπό έχει να οξύνει τον ταξικό ανταγωνισμό. Η ανάλυση αυτή αποτελεί στην ουσία μια ενεργητική θέση –μια θέση μάχης– μέσα στην ταξική σύγκρουση και όχι μια εξύμνηση της παντοδυναμίας του κεφαλαίου, απέναντι στο οποίο εμείς κρατάμε πάντα μια παθητική αμυντική στάση. Αυτή η οπτική είναι ένας δυναμικός και αισιόδοξος τρόπος να ερμηνεύουμε την ιστορία, αφού μας εφοδιάζει με εργαλεία ώστε να είμαστε σε θέση να αποτιμούμε τις δυνάμεις μας, να κάνουμε κριτική στα μέσα του αγώνα μας και να επινοούμε καινούργια όταν χρειάζεται.

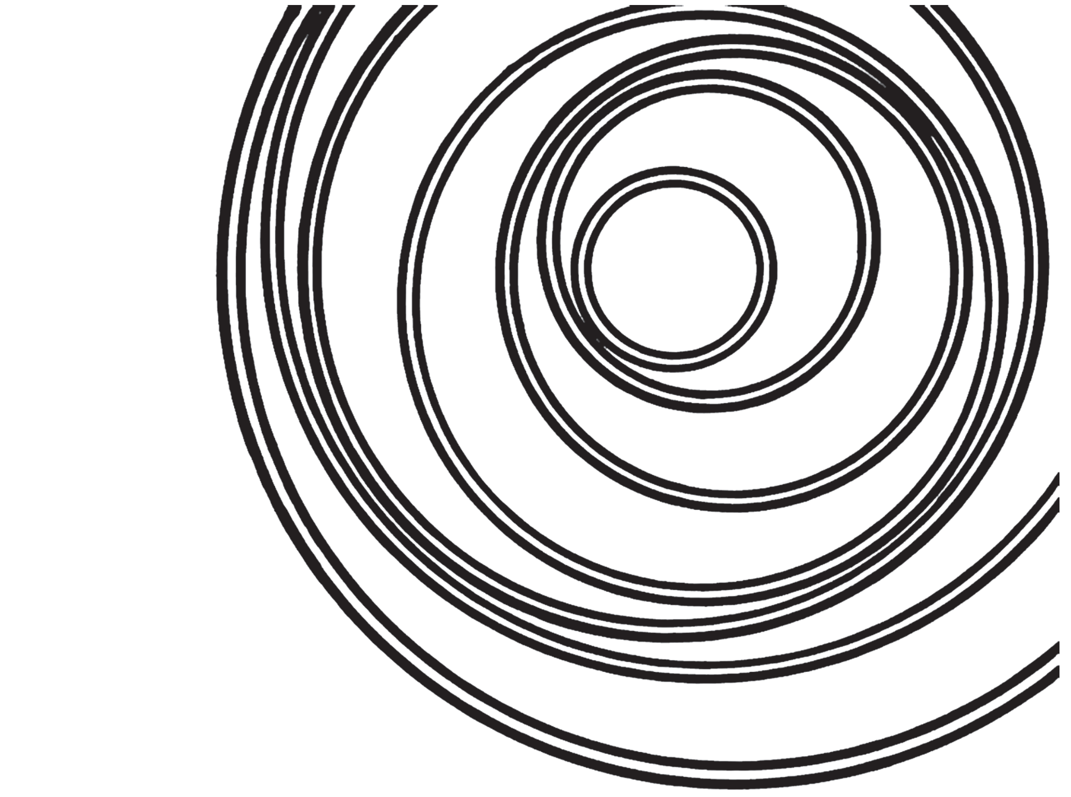
Στις θέσεις που ακολουθούν, ο Cleaver πέτυχε με ένα συμπυκνωμένο και εύστοχο λόγο να επανερμηνεύσει δομικούς όρους της μαρξιστικής θεωρίας και να επανατοποθετήσει τον «ενδοκαπιταλιστικό» ανταγωνισμό εκεί που του αρμόζει: εντός της ταξικής πάλης. Εξηγεί, δηλαδή, ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ των ίδιων των καπιταλιστών σχετίζεται άμεσα με την σύγκρουση των διαφορετικών ταξικών δυνάμεων και ότι οι κινήσεις του κεφαλαίου βρίσκονται πάντα σε συνάρτηση με την έκβαση αυτής της σύγκρουσης. Υποστηρίζει ότι η κρίση είναι διαρκής, εξηγώντας ότι ο καπιταλισμός, ως σύστημα κυριαρχίας, αυτό που κάνει είναι να γεννά αναπόφευκτα ανταγωνιστικές προς αυτόν δυνάμεις τις οποίες προσπαθεί να αποφύγει χωρίς φυσικά να το καταφέρνει. Η γενικευμένη υποταγή της ανθρώπινης ζωής στην εργασία, δηλαδή η οργάνωση της κοινωνίας με βάση την αξία, περιορίζει την ανάπτυξή της. Οι άνθρωποι πάντα αγωνίζονταν, είτε για μια καλύτερη θέση μέσα στο πλαίσιο της καθολικής επιβολής της εργασίας, είτε για να ξεφύγουν από τα όρια που θέτει αυτή η επιβολή, διεκδικώντας λιγότερο εργασιακό χρόνο και περισσότερο χρόνο για αυτοαξιοποίηση. Το κεφάλαιο από την άλλη, πάντα προσπαθούσε να ξαναεσωτερικεύσει προς όφελος του αυτόν τον απελευθερωμένο και κερδισμένο από την εργατική τάξη χρόνο, αλλά όχι απαραίτητα ως καθαρή μορφή εργασίας αλλά και ως μορφή αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης. Έτσι ο ανταγωνισμός επεκτείνεται σε διάφορα πεδία της ζωής και δεν περιορίζεται μόνο στην εργασία. Είναι η καθολικότητα της πάλης που οδηγεί το κεφάλαιο σε καθολική κρίση και στη συνέχεια σε προσπάθειες ενσωμάτωσης των αντιθετικών δυνάμεων που το ίδιο γεννά. Μέσα από αυτή τη διαδικασία συσσώρευσης των ταξικών σχέσεων ο καπιταλισμός αντλεί δύναμη για να συνεχίσει να υπάρχει και είναι η διακοπή αυτής ακριβώς της διαδικασίας που θα σημάνει το τέλος του.

Θέσεις για τη διαρκή κρίση του καπιταλισμού: Το ανυπέρβλητο των ταξικών ανταγωνισμών(*)

Η συμβολή του Harry Cleaver σε μια κριτική στο άτρωτο του καπιταλισμού μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης αλλά και στην ικανότητα της παραδοσιακής

(*) Αυτή είναι μία τροποποιημένη εκδοχή ενός συνόλου σημειώσεων που παρουσιάστηκαν στη συνεδρία με τίτλο «Secular Crisis in Capitalism: Attempts at Theorization» στο Συνέδριο για τη Επανεξέταση του μαρξισμού (Rethinking Marxism Conference, Amherst Massachusetts, 13 Νοεμβρίου 1992). Αρκετές από τις υποσημειώσεις αναφέρονται στις δύο άλλες μελέτες που παρουσιάστηκαν στο συνέδριο: αυτή του Hans G. Ehrbar, «Crisis of Capitalism: A Realist Perspective» (Draft, 22 Σεπτέμβρη του 1992) και του David Laibman, «Immanent Critical Tendencies: Toward a Comprehensive Theory» (Draft, Σεπτέμβριος 1992).

Η εργατική τάξη αποτελεί μια διαρκή απειλή για την επιβίωση του καπιταλισμού τόσο εξαιτίας των αγώνων της ενάντια σε διαφορετικές πτυχές της καπιταλιστικής κοινωνικής μορφής, όσο και επειδή έχει την τάση, μέσω της εφευρετικότητάς της, να κινείται και πέρα από αυτή την κοινωνική μορφή.

μαρξιστικής θεωρίας να εξηγήσει τη συνεχιζόμενη ευπάθεια του κεφαλαίου.

Πρόκειται για ένα τροποποιημένο σύνολο σημειώσεων που παρουσιάστηκε στο Rethinking Marxism Conference με τίτλο «Secular Crisis in Capitalism: Attempts at Theorization» στο Amherst της Μασαχουσέτης, στις 13 Νοεμβρίου το 1992.

Θέση 1: Είμαστε εν μέσω μιας διαρκούς κρίσης.

Γράφουμε και μιλάμε για τη σημερινή κρίση με τον ίδιο τρόπο που το κάνουμε τις τελευταίες δύο δεκαετίες, επειδή συνεχίζουμε να παίρνουμε μέρος σε μία παγκόσμια κρίση του καπιταλισμού που μπορεί να χρονολογηθεί τουλάχιστον από τα τέλη της δεκαετίας του 1960. Όσον αφορά τη διάρκεια, το βάθος και την έκταση, αυτή η κρίση μπορεί να συγκριθεί με εκείνη της δεκαετίας του 1930 –η διάρκεια της οποίας θεωρείται ότι απλώνεται από πριν το κραχ του 1929, σε όλη τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και μέχρι τις αρχές της μεταπολεμικής περιόδου της Pax Americana, μέσω του Σχεδίου Μάρσαλ στη Δυτική Ευρώπη, της ανοικοδόμησης της Ιαπωνίας και της έναρξης του Ψυχρού Πολέμου. Γράφουμε και μιλάμε για μία διαρκή κρίση, διότι ούτε οι υφέσεις των επιχειρηματικών κύκλων ούτε οι ανακάμψεις, ούτε μια ολόκληρη σειρά από καπιταλιστικά αντίμετρα (τοπικά και διεθνή) έχουν επιλύσει τα βασικά προβλήματα του συστήματος με τέτοιο τρόπο ώστε να θέσουν τη βάση για μια εκ νέου σταθερή διαδικασία συσσώρευσης. Έτσι, με τον όρο «διαρκής κρίση» εννοούμε την αέναη απειλή για ίδια την ύπαρξη του καπιταλισμού που συνιστούν οι ανταγωνιστικές δυνάμεις και τάσεις οι οποίες είναι έμφυτες στην κοινωνική του δομή και οι οποίες εξακολουθούν να υφίστανται παρά τις βραχυπρόθεσμες διακυμάνσεις και τις μείζονες αναδιαρθρώσεις.

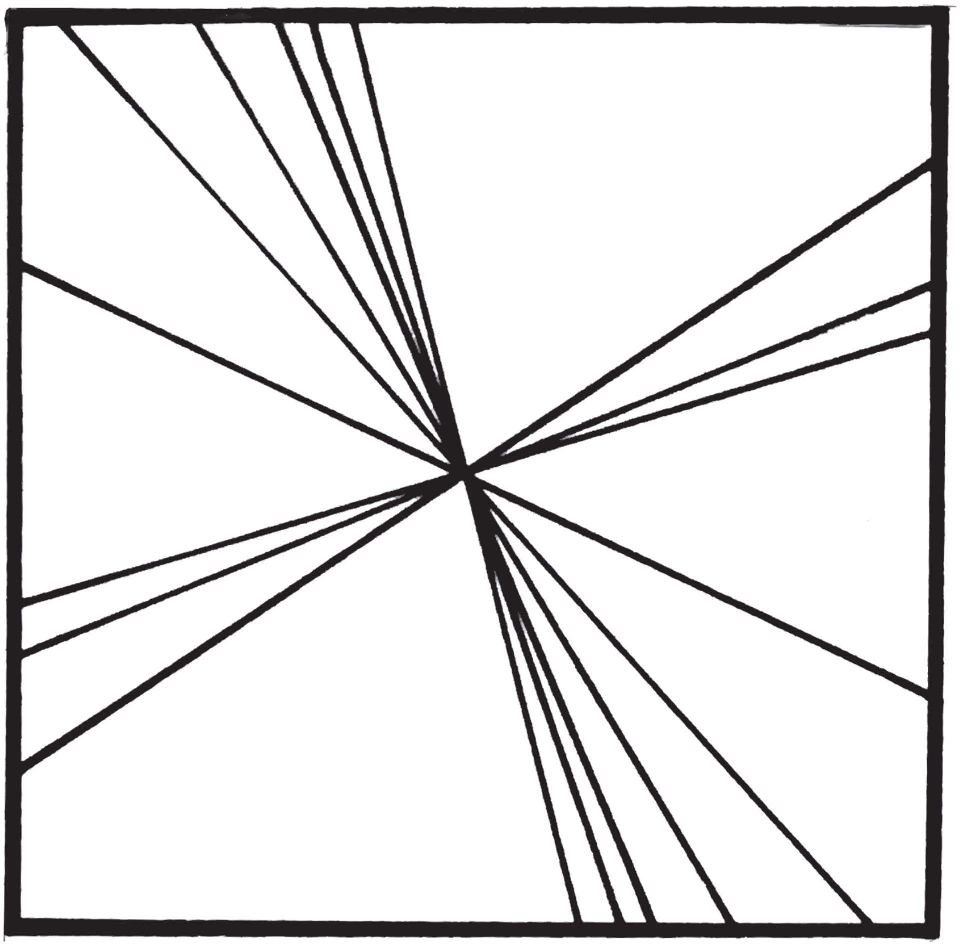
Θέση 2: Η διαρκής κρίση είναι κρίση της ταξικής σχέσης.

Οι βασικές ανταγωνιστικές δυνάμεις οι οποίες είναι συνυφασμένες με την κοινωνική δομή του καπιταλισμού, που επιβιώνουν παρά τα σκαμπανεβάσματα των διακυμάνσεων και των αναδιαρθρώσεων, που έχουν επανειλημμένα ενσωματωθεί χωρίς όμως ποτέ να χάσουν τη δύναμή αναζωπύρωσής τους, είναι η αρνητικότητα και η δημιουργικότητα της εργατικής τάξης. Η εργατική τάξη αποτελεί μια διαρκή απειλή για την επιβίωση του καπιταλισμού τόσο εξαιτίας των αγώνων της ενάντια σε διαφορετικές πτυχές της καπιταλιστικής κοινωνικής μορφής, όσο και επειδή έχει την τάση, μέσω της εφευρετικότητάς της, να κινείται και πέρα από αυτή την κοινωνική μορφή. Σε αντίθεση με όλες τις αστικές ιδεολογίες του κοινωνικού συμβολαίου, του πλουραλισμού και της δημοκρατίας, ο μαρξισμός έχει δείξει ότι ο ταξικός ανταγωνισμός απορρέει από το γεγονός ότι ο καπιταλισμός είναι μια κοινωνική τάξη πραγμάτων που βασίζεται στην κυριαρχία, δηλαδή, στην επιβολή ενός συνόλου κοινωνικών κανόνων μέσω των οποίων τείνει να οργανώσει το σύνολο της ζωής. Ο καπιταλισμός, λοιπόν, ως κοινωνικό σύστημα, είναι αδύνατο να υπερβεί τον ταξικό ανταγωνισμό, επειδή αυτός ο ανταγωνισμός είναι αδιαχώριστος από την κυριαρχία που προσδιορίζει το σύστημα.

Θέση 3: Η ταξική σχέση είναι ο αγώνας πάνω στην εργασία.

Οι καπιταλιστικοί κανόνες επιβάλλουν τη γενικευμένη υποταγή της ανθρώπινης ζωής στην εργασία. Ενώ η εξαγωγή υπερεργασίας εμφανίζεται σε όλες τις προηγούμενες ταξικές κοινωνίες, μόνο στον καπιταλισμό όλες οι ανθρώπινες δραστηριότητες έχουν αναδιαμορφωθεί ως εργασία, ως εργασιακές διαδικασίες που παράγουν εμπορεύματα. Αυτές οι διαδικασίες είτε παράγουν αξίες χρήσης που μπορούν να πωληθούν και μέσω των οποίων μπορεί να πραγματοποιηθεί κέρδος, είτε παράγουν και αναπαράγουν την ίδια την ανθρώπινη ζωή ως εργασιακή δύναμη. Ο ανταγωνισμός, η αντίσταση και η εναντίωση συνοδεύουν αυτή την επιβολή, επειδή αυτός ο τρόπος οργάνωσης της ανθρώπινης ζωής βάζει όρια και περιορίζει ασφυκτικά την ανάπτυξή της. Οι άνθρωποι παλεύουν τόσο ενάντια στην υποβίβασή τους σε «απλούς εργαζομένους», όσο και προς την κατεύθυνση της επεξεργασίας νέων τρόπων ύπαρξης, οι οποίοι ξεφεύγουν από τα όρια του καπιταλισμού.[1]

1. Αυτή η ανάλυση του καπιταλισμού ως κοινωνικού συστήματος που βασίζεται στην ατέρμονη επιβολή της εργασίας μέσα από την εμπορευματική μορφή για πρώτη φορά έτυχε επεξεργασίας το καλοκαίρι του 1975 και στη συνέχεια δημοσιεύθηκε στο READING CAPITAL POLITICALLY Austin: University of Texas Press, 1979. Όπως επισήμανε ο Μαρξ στο 10ο κεφάλαιο, 2ο τμήμα του Πρώτου Τόμου του Κεφαλαίου, ο καπιταλισμός δεν εφηύρε την υπερεργασία. Αυτό που όντως εφηύρε ήταν το ατελεύτητο της επιβολής της μαζί με την εμπορευματοποίηση του συνόλου της ζωής.

Μιλώντας για «ΤΗΝ» εργατική τάξη που αγωνίζεται ενάντια στο κεφάλαιο και της οποίας ο ανταγωνισμός απειλεί την επιβίωση του κεφαλαίου, μιλάμε στην πραγματικότητα για μία πολλαπλότητα που κινείται προς διαφορετικές κατευθύνσεις και που απαρτίζεται από εξίσου πολύμορφες διαδικασίες αυτοαξιοποίησης ή αυτοθέσμισης.

Θέση 4: Η εργατική τάξη (μισθωτή και άμισθη) αγωνίζεται ενάντια στην εργασία.

Ενώ το «κεφάλαιο» μπορεί να θεωρηθεί ως μονολιθικό, με την έννοια ότι οι διαφορές και οι διαμάχες μεταξύ των καπιταλιστών είναι δευτερεύουσες ως προς τους κανόνες του παιχνιδιού από την οπτική των εκμεταλλευομένων, η «εργατική τάξη» είναι μονολιθική μόνο ως τάξη καθ' εαυτή, δηλαδή, όπως διαμορφώνεται από το κεφάλαιο μέσω της παγκόσμιας επιβολής της εργασίας. Η εργατική τάξη παρουσιάζεται ως τάξη δι' εαυτήν –ως μία ενοποιημένη αυτενεργός δύναμη– μόνο μέσω της αρνητικότητάς της, που έχει τις ρίζες της στην κοινότητα της εναντίωσης στην κυριαρχία του κεφαλαίου: στους αγώνες της, δηλαδή, που στοχεύουν στο να παύσει να ορίζεται ως εργατική τάξη ή ως οποιοδήποτε είδος μονοδιάστατης τάξης. Η πάλη ενάντια στην επιβολή της εργασίας είναι κεντρική στην ιστορία της δημιουργίας της εργατικής τάξης: από τις πρώτες μορφές αντίστασης στην αρχική επιβολή της εργασίας την περίοδο της πρωταρχικής συσσώρευσης και τη μακρά περίοδο αγώνων που ακολούθησε ενάντια στην επέκταση του χρόνου εργασίας (περισσότερες ώρες, πιο εντατικές), μέχρι τους πρόσφατους και πιο επιθετικούς αγώνες για τη μείωση του χρόνου εργασίας και για την απελευθέρωση περισσότερου χρόνου για αυτοκαθοριζόμενη δραστηριότητα.[2] Με δεδομένη την προσπάθεια από τη μεριά του καπιταλισμού να επανενσωματώσει τον απελευθερωμένο από την επίσημη εργασιακή ημέρα (εβδομάδα κ.λπ.) χρόνο, να τον διαμορφώσει με σκοπό την αναπαραγωγή της ζωής ως εργασιακής δύναμης κι έτσι να αναμορφώσει ολόκληρη τη ζωή ως ένα καθολικό κοινωνικό εργοστάσιο, η πάλη με τον καιρό έχει γίνει καθολική. Επομένως, οι σημερινοί εργατικοί αγώνες δεν πρέπει να ιδωθούν μονάχα ως αγώνες των μισθωτών εργαζομένων, αλλά και όλων αυτών που δεν απολαμβάνουν ένα μισθό, είναι όμως προετοιμασμένοι και εκπαιδευμένοι ώστε να δουλεύουν για την αναπαραγωγή της ίδιας της εργατικής τάξης, π.χ. των νοικοκυρών, των φοιτητών, των αγροτών, των «ανέργων» κ.τ.λ.[3]

Θέση 5: Η εργατική τάξη αγωνίζεται για μία αμείωτη πολλαπλότητα εναλλακτικών τρόπων ύπαρξης.

Ειδωμένα ως θετικότητες, ως δικοί τους αγώνες για τα δικά τους συμφέροντα (πέρα από την απλή αντίσταση στην επιβολή της εργασίας), τα συμφέροντα της περίπλοκης αυτής «εργατικής τάξης» είναι πολλαπλά, με την έννοια ότι δεν είναι κοινά για όλους. Τα συμφέροντα μίας ομάδας δεν είναι ακριβώς τα ίδια με αυτά μίας άλλης, ακόμα κι αν η ικανοποίηση των συμφερόντων της μιας ομάδας θα διευκόλυνε την ικανοποίηση των συμφερόντων της άλλης.[4] Έτσι

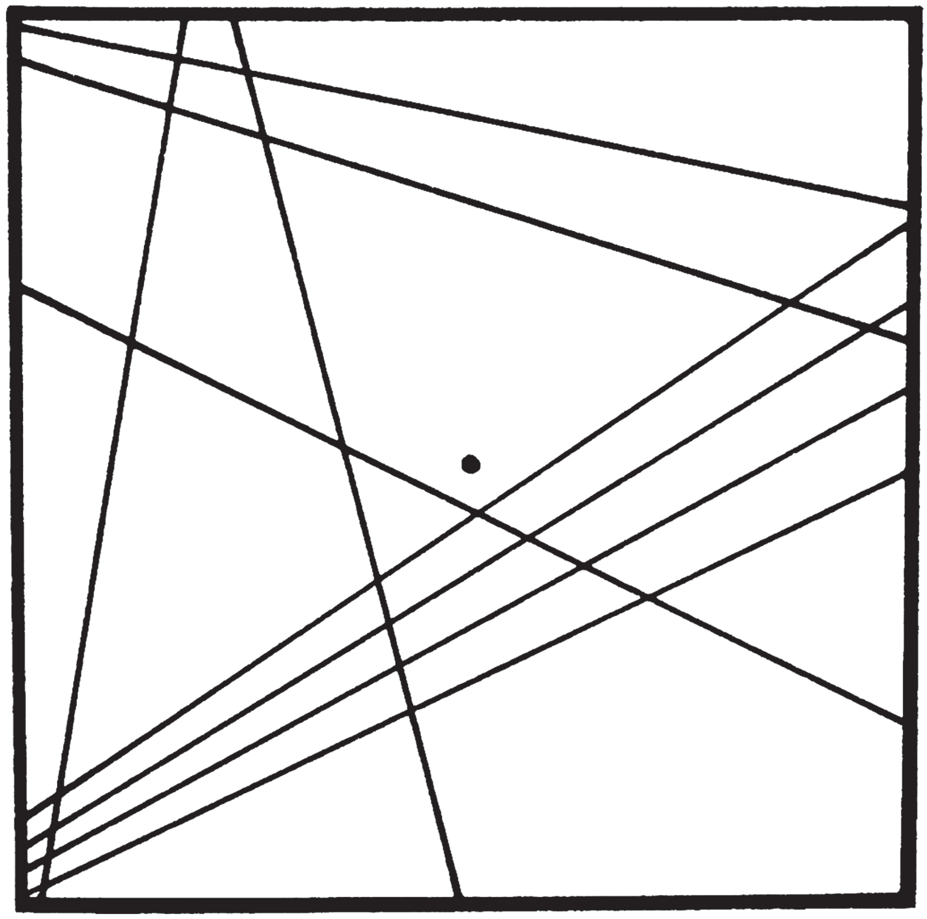

2. Η κεντρικότητα του αγώνα ενάντια στην εργασία στη γένεση της σημερινής κρίσης έγινε αντιληπτή από την ιταλική Νέα Αριστερά στα τέλη της δεκαετίας του '60 και στη Γαλλία και τις ΗΠΑ στη δεκαετία του 1970. Αυτή η ανάλυση αρθρώθηκε σε περιοδικά όπως: Lavoro Zero (Βενετία), Camarades (Παρίσι) και Zerowork (Νέα Υόρκη). Όπως έδειξαν πρόσφατα οι Roediger και Foner σε σχέση με τη μισθωτή εργατική τάξη στις Ηνωμένες Πολιτείες, ο αγώνας για λιγότερη δουλειά έχει κεντρική σημασία για την ικανότητα των Αμερικάνων εργαζομένων να συνενωθούν ανεξάρτητα από το φύλο, τη φυλή, τις δεξιότητες και την εθνότητα σε όλη τη διάρκεια της ιστορίας του αμερικανικού εργατικού κινήματος. Επίσης, όπως αποδεικνύουν με μεγάλη επάρκεια, ο αγώνας ενάντια στην εργασία έχει συνδεθεί στενά με όλα σχεδόν τα ζητήματα που τέθηκαν στους αμερικανικούς εργατικούς αγώνες, συμπεριλαμβανομένων των μισθών, του ελέγχου της εργασίας, της ανεργίας, της εκπαίδευσης, της συμμετοχής στην πολιτική, της θρησκευτικής ελευθερίας, της προστασίας των παιδιών, της υγείας, της αλλοτρίωσης , των δικαιωμάτων των γυναικών, και ούτω καθεξής. Βλέπε David Roediger and Philip Foner, OUR OWN TIME: A History of American Labor and the Working Day, New York: Verso, 1989. Το πιο πρόσφατο βιβλίο από την Juliet Schor, THE OVERWORKED AMERICAN, New York: Basic Books, 1991, δείχνει ότι αυτός ο ανταγωνισμός παραμένει στο επίκεντρο της ταξικής πάλης σήμερα.

3. Το γυναικείο κίνημα στις αρχές της δεκαετίας του 1970 ήταν υπεύθυνο για την ανάπτυξη μιας μαρξιστικής ανάλυσης της άμισθης εργασίας. Βλέπε ιδίως Mariarosa Dalla Costa και Selma James, THE POWER OF WOMEN AND THE SUBVERSION OF THE COMMUNITY, 1972 και την επακόλουθη μαρξιστική συζήτηση σχετικά με την «οικιακή εργασία». Δυστυχώς, στο κατά τα άλλα πολύτιμο βιβλίο τους, οι Roediger και Foner παραμελούν τους αγώνες της άμισθης εργασίας (πλην των «ανέργων»). Η Schor τα καταφέρνει καλύτερα με το να συμπεριλαμβάνει την άμισθη οικιακή εργασία στη μελέτη της. Δυστυχώς, εστιάζει περισσότερο στην πρόσφατη επιτυχία του κεφαλαίου να επιβάλει περισσότερη οικιακή εργασία, παρά στους προγενέστερους και συνεχιζόμενους αγώνες εναντίον της.

4. Η μαρξιστική αναγνώριση αυτής της ποικιλομορφίας έχει απαιτηθεί όχι μόνο από το γυναικείο κίνημα, αλλά και από το

Η μελέτη της διαρκούς κρίσης πρέπει να είναι η μελέτη των απειλών που διατυπώνονται, των ρήξεων που επιτυγχάνονται και των μετασχηματισμών που προκαλούνται από το συνεχώς μεταβαλλόμενο αστερισμό δυνάμεων ανταγωνισμού και αυτοθέσμισης. Ταυτόχρονα, η μελέτη της διαρκούς κρίσης πρέπει να είναι η μελέτη των αγώνων για την απελευθέρωση από τα δεσμά του καπιταλισμού ως κοινωνικού συστήματος.

υπάρχει μια προβληματική σχέση ανάμεσα στην ιδέα μιας εργατικής τάξης δι' εαυτήν και στην πολλαπλότητα των συμφερόντων για τα οποία αγωνίζονται οι διαφορετικές ομάδες. Μιλώντας για «ΤΗΝ» εργατική τάξη που αγωνίζεται ενάντια στο κεφάλαιο και της οποίας ο ανταγωνισμός απειλεί την επιβίωση του κεφαλαίου, μιλάμε στην πραγματικότητα για μία πολλαπλότητα που κινείται προς διαφορετικές κατευθύνσεις και που απαρτίζεται από εξίσου πολύμορφες διαδικασίες αυτοαξιοποίησης ή αυτοθέσμισης.

θέση 6: Η διαλεκτική είναι η καπιταλιστική ενσωμάτωση του ταξικού ανταγωνισμού.

Ως εκ τούτου, το πρόβλημα που αντιμετωπίζει το κεφάλαιο στη διαχείριση του ανταγωνισμού της εργατικής τάξης είναι αυτό της διαχείρισης, όχι μόνο των κοινών (αν και όχι απαραίτητα συμμαχικών ή ακόμη και συμπληρωματικών) αντιστάσεων, αλλά επίσης και των διαφορετικών διαδικασιών αυτοθέσμισης, που διαφεύγουν επανειλημμένα από τους κανόνες του και που προωθούν την κρίση. Η κεφαλαιακή συσσώρευση προϋποθέτει ότι η καπιταλιστική προσταγή (θέση) είναι σε θέση να ενσωματώνει τις μορφές εχθρικής αυτενέργειας της εργατικής τάξης (αντίθεση) και να τις μετατρέπει σε αντιφάσεις (σύνθεση), ικανές πλέον να παρέχουν δυναμική σε αυτό που βασικά είναι ένα άψυχο σύνολο κανόνων και περιορισμών. Έτσι, η «λογική» (ή οι «νόμοι»)[5] του κεφαλαίου είναι, όπως κάθε λογική, ένα σύνολο κανόνων, στη συγκεκριμένη περίπτωση, το σύνολο κανόνων που το κεφάλαιο είναι σε θέση να επιβάλλει σε μια αντιστεκόμενη και αυτενεργό ανθρώπινη κοινωνία. Με άλλα λόγια, η διαλεκτική λογική του ταξικού αγώνα περιλαμβάνει την ενσωμάτωση και την οικειοποίηση μιας μεταλλαξιογόνου διαδικασίας ως μεταμόρφωση.[6] Όλα τα λεγόμενα εμμενή εμπόδια του κεφαλαίου αποδεικνύεται ότι είναι ριζωμένα στον ταξικό συσχετισμό του αγώνα και δεν αποτελούν παρά στιγμές του. Ο αριθμός αυτών των εμποδίων είναι ο αριθμός των στιγμών (ή των τόπων) της ταξικής σχέσης.[7] Η εξέλιξη αυτών των συγκρούσεων είναι «διαλεκτική» μόνο εφόσον το κεφάλαιο είναι ικανό να ενσωματώσει την άρνησή του, να καταφέρει τη μετατροπή του ανταγωνισμού σε αντίφαση.

θέση 7: Η μελέτη της κρίσης είναι η μελέτη του ταξικού ανταγωνισμού.

Κατά συνέπεια, η μελέτη της διαρκούς κρίσης πρέπει να είναι η μελέτη των απειλών που διατυπώνονται, των ρήξεων που επιτυγχάνονται και των μετασχηματισμών που προκαλούνται από αυτόν το συνεχώς μεταβαλλόμενο αστερισμό δυνάμεων ανταγωνισμού και αυτοθέσμισης.[8] Όλα τα παραπάνω περικλείονται στις διαδικασίες καπιταλιστικής συσσώρευσης, αν αυτές γίνουν αντιληπτές ως διαδικασίες συσσώρευσης

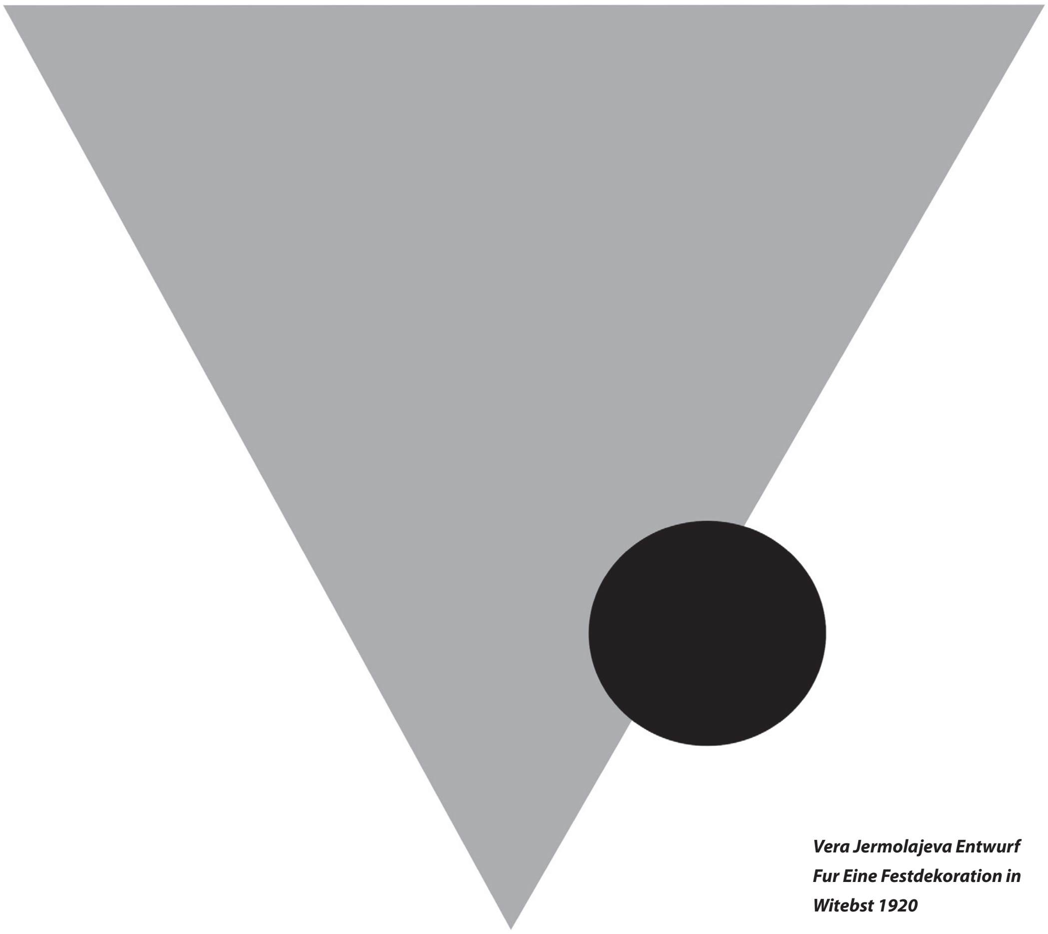
κίνημα των μαύρων, των έγχρωμων και άλλα «νέα κοινωνικά κινήματα». Η γοητεία που ασκούν οι μεταμοντέρνες, μεταμαρξιστικές αναλύσεις μπορεί να αναζητηθεί, εν μέρει, στην άρνηση από την πλευρά πολλών μαρξιστών αυτής ακριβώς της αναγνώρισης.

5. Ενώ ο Laibman μιλάει για τη «λογική» του καπιταλισμού, ο Hans Ehrbar στην εργασία του για το συνέδριο αυτό προτιμά να μιλήσει για τους «νόμους» του καπιταλισμού. Και οι δύο όροι αναφέρονται σε κανονικότητες που χαρακτηρίζουν τον καπιταλισμό πάνω και πέρα από τις ενέργειες των μεμονωμένων ατόμων (συμπεριλαμβανομένων και των μεμονωμένων καπιταλιστών) –πέραν της «ατομικής εμπρόθετης δράσης» στο κείμενο του Ehrbar. Ισχυρίζομαι απλά ότι τέτοιες κανονικότητες είναι το αποτέλεσμα της αντιπαράθεσης μεταξύ της συλλογικής (όχι απλώς ατομικής) προσπάθειας από την πλευρά αυτών που πράττουν ως αυτό που ο Μαρξ αποκαλούσε λειτουργοί του κεφαλαίου και τις (πολλαπλές) συλλογικές προσπάθειες από την πλευρά των άλλων (της εργατικής τάξης). Είναι, βέβαια, αλήθεια, όπως αναφέρει ο Ehrbar, ότι οι μεμονωμένοι καπιταλιστές στο μεταξύ τους ανταγωνισμό «δεν καθορίζουν αυτούς τους νόμους» (βλ. Θέση 9 ανωτέρω), αλλά ούτε είναι και μεταφυσικοί. Είναι κανονικότητες της ταξικής πάλης πάνω στο περιεχόμενο και τη μορφή της κοινωνικής ζωής.

6. Όπως θα έπρεπε να έχει ήδη καταστεί προφανές από αυτές τις παρατηρήσεις, «η» διαλεκτική δεν αντιμετωπίζεται εδώ ως υπερβατική ιστορική ή κοσμολογική αρχή, αλλά μάλλον ως η λογική της ταξικής πάλης που συνιστά τον καπιταλισμό.

7. Θα συμφωνήσω ότι η προσπάθεια του Laibman να εντοπίσει μία ποικιλία τέτοιων «χώρων» καθώς και τις μεταξύ τους σχέσεις χωρίς όμως να τους αξιολογεί ιεραρχικά είναι, όπως προτείνει ο ίδιος, ένα υγιές αντίδοτο στο «σεχταρισμό και την απομόνωση» μεταξύ των μαρξιστών που ασχολούνται με τη θεωρία της κρίσης. (σ. 20) Το ίδιο υποστήριξε ο Peter Bell στη συνεισφορά του «Marxist Theory, Class Struggle and the Crisis of Capitalism», στο Jesse Schwartz THE SUBTLE ANATOMY OF CAPITALISM, Santa Monica: Goodyear, 1977, pp. 170-194 και πάνω στο ίδιο προσπαθήσαμε να συμβάλουμε αυτός και εγώ στο Harry Cleaver and Peter Bell, «Marx's Crisis Theory as a Theory of Class Struggle» στο RESEARCH IN POLITICAL ECONOMY, Vol. 5, 1982, pp. 189-261 και στο Harry Cleaver, «Karl Marx: Economist or Revolutionary?» στο Suzanne Helburn and David Bramhall (eds) «MARX, SCHUMPTER AND KEYNES: A Centenary Celebration of Dissent», New York: M.E. Sharpe, 1986, pp. 126-129. Οι διαφορές μεταξύ της προσέγγισης του Laibman και της δικής μας αφορούν περισσότερο την εκτέλεση παρά τη συνολική πρόθεση.

8. Πρέπει λοιπόν να επανερμηνεύσουμε τέτοιες προτάσεις όπως του Erhbar όταν λέει ότι ο Μαρξ δίνει έμφαση «σε αυτές τις κρίσεις στις οποίες εντοπίζονται ενδογενείς τάσεις του καπιταλισμού οι οποίες δεν μπορούν πλέον να λειτουργήσουν». Οι «ενδογενείς τάσεις» που «δε λειτουργούν πια» αφορούν το «μηχανισμό» (για να χρησιμοποιήσουμε το δικό του όρο) της καπιταλιστικής προσταγής. Δεν λειτουργούν πια γιατί η εργατική τάξη έχει αποκτήσει τη δύναμη να τις διαρρήξει. Το πρόβλημα, κατά τη γνώμη μου, είναι πρώτα να αναγνωρίσουμε την ύπαρξη μιας τέτοιας δύναμης και μετά να καταλάβουμε πως αυτή έχει αποκτηθεί.

Vera Jermolajeva Entwurf Fur Eine Festdekoration in Witebst 1920

Ο «ενδοκαπιταλιστικός ανταγωνισμός» έχει γίνει ένα προβεβλημένο σύνθημα κυριαρχίας σε αυτή την περίοδο της διεθνούς αναδιάρθρωσης του κεφαλαίου, το οποίο και χρησιμοποιείται για να στρέψει εργάτες εναντίον εργατών. Οφείλουμε να αποφετιχοποιήσουμε το νόημά του, αποδεικνύοντας ότι είναι απλά ένας συγκεκριμένος τρόπος οργάνωσης της ταξικής πάλης. Οφείλουμε να επανατοποθετήσουμε τον ενδοκαπιταλιστικό ανταγωνισμό στο εσωτερικό της ταξικής πάλης και όχι έξω από αυτή.

των ταξικών σχέσεων του κεφαλαίου –συμπεριλαμβανομένης της διαρκώς παρούσας απειλής της ολικής ρήξης και μετάλλαξης, η αποτροπή της οποίας είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για τη συνέχιση αυτών των διεργασιών.[9] Ταυτόχρονα, η μελέτη της διαρκούς κρίσης πρέπει να είναι η μελέτη των αγώνων για την απελευθέρωση από τα δεσμά του καπιταλισμού ως κοινωνικού συστήματος.

θέση 8: Η παραδοσιακή μαρξιστική θεωρία για την κρίση πρέπει να απομυστικοποιηθεί.

Κατ' επέκταση, οι παραδοσιακές μαρξιστικές προσεγγίσεις πάνω στο θέμα της διαρκούς κρίσης χρειάζεται να επανεξεταστούν ρητά ώστε οι θεμελιώδεις ταξικές δυνάμεις να επανατοποθετηθούν στην καρδιά της ανάλυσης. Για παράδειγμα, είναι κοινό σε πολλές μαρξιστικές θεωρίες για τη διαρκή κρίση (ή μάλλον για τις κυκλικές κρίσεις) να αντιμετωπίζουν την ταξική πάλη ως μία από τις δυνάμεις που οδηγούν (υπερκαθορίζουν) την εξέλιξη του συστήματος προς την κρίση. Αδυνατούν έτσι να δουν ότι, εάν η αυτενέργεια της εργατικής τάξης (τόσο η αρνητική όσο και η θετική) είναι η θεμελιώδης δύναμη που αντιπαλεύει το σύνολο των κανόνων/περιορισμών του κεφαλαίου πάνω στην κοινωνική ζωή, τότε οι άλλες, υποθετικά διακριτές, δυνάμεις μπορούν και πρέπει να επανεξετασθούν ως ιδιαίτερες στιγμές ή όψεις της ταξικής σύγκρουσης, προκειμένου να αποφύγουμε το φετιχισμό.

θέση 9: Ο ενδοκαπιταλιστικός ανταγωνισμός δε διαχωρίζεται από την ταξική σχέση αλλά είναι μία μορφή αυτής.

Μία κοινή και υποτίθεται παράλληλη, δύναμη η οποία θεωρείται ότι οδηγεί το κεφάλαιο στην κρίση είναι ο «ενδοκαπιταλιστικός ανταγωνισμός» μεταξύ των υπομονάδων του κεφαλαίου, π.χ. των επιχειρήσεων και των εθνικών συμμαχιών. Για παράδειγμα, έχει συχνά υποστηριχθεί ότι η μακροπρόθεσμη τάση αύξησης της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου και της παραγωγικότητας είναι αποτέλεσμα «τόσο της ταξικής σύγκρουσης όσο και του ενδοκαπιταλιστικού ανταγωνισμού».[10] Ο «ενδοκαπιταλιστικός ανταγωνισμός», ωστόσο, πρέπει να ερμηνευθεί εκ νέου με όρους της ταξικής πάλης, αναγνωρίζοντας ότι ο πιο θεμελιώδης καθοριστικός παράγοντας του «ποιος κερδίζει» την ανταγωνιστική μάχη ανάμεσα σε τομείς του κεφαλαίου, καθορίζεται από το ποιος έχει τον μεγαλύτερο έλεγχο πάνω στον αντίστοιχο τομέα της εργατικής τάξης. Ο ανταγωνισμός των τιμών κερδίζεται μειώνοντας το κόστος, δηλαδή μειώνοντας τους μισθούς ή βάζοντας τους εργαζομένους να εργάζονται σκληρότερα ή καλύτερα ή να αποδεχθούν την εισαγωγή τεχνολογίας που αυξάνει την παραγωγικότητα. Ο ανταγωνισμός στη διαφοροποίηση προϊόντος κερδίζεται με τη ικανότητα απόσπασης της μεγαλύτερης δυνατής φαντασίας και δημιουργικότητας από τους εργαζομένους. Ο ανταγωνισμός στον πόλεμο κερδίζεται με την ικανότητα κινητοποίησης της μεγαλύτερης δυνατής προσπάθειας (σε όλες τις μορφές της, από τη σκληρή δουλειά στην πολεμική βιομηχανία μέχρι τη δημιουργικότητα και την αυτοθυσία στο πεδίο της μάχης) από τους εργάτες. Ο «ενδοκαπιταλιστικός ανταγωνισμός» έχει γίνει ένα προβεβλημένο σύνθημα κυριαρχίας σε αυτή την περίοδο της διεθνούς αναδιάρθρωσης του κεφαλαίου, το οποίο και χρησιμοποιείται για να στρέψει εργάτες εναντίον εργατών. Οφείλουμε να αποφετιχοποιήσουμε το νόημά του, αποδεικνύοντας ότι είναι απλά ένας συγκεκριμένος τρόπος οργάνωσης της ταξικής πάλης. Οφείλουμε να κάνουμε το ίδιο και εντός του πλαισίου της μαρξιστικής θεωρίας της κρίσης και να επανατοποθετήσουμε τον ενδοκαπιταλιστικό ανταγωνισμό στο εσωτερικό της ταξικής πάλης και όχι έξω από αυτή.[11]

θέση 10: Οι μαρξιστικές θεωρητικές κατηγορίες είναι κατηγορίες της ταξικής πάλης.

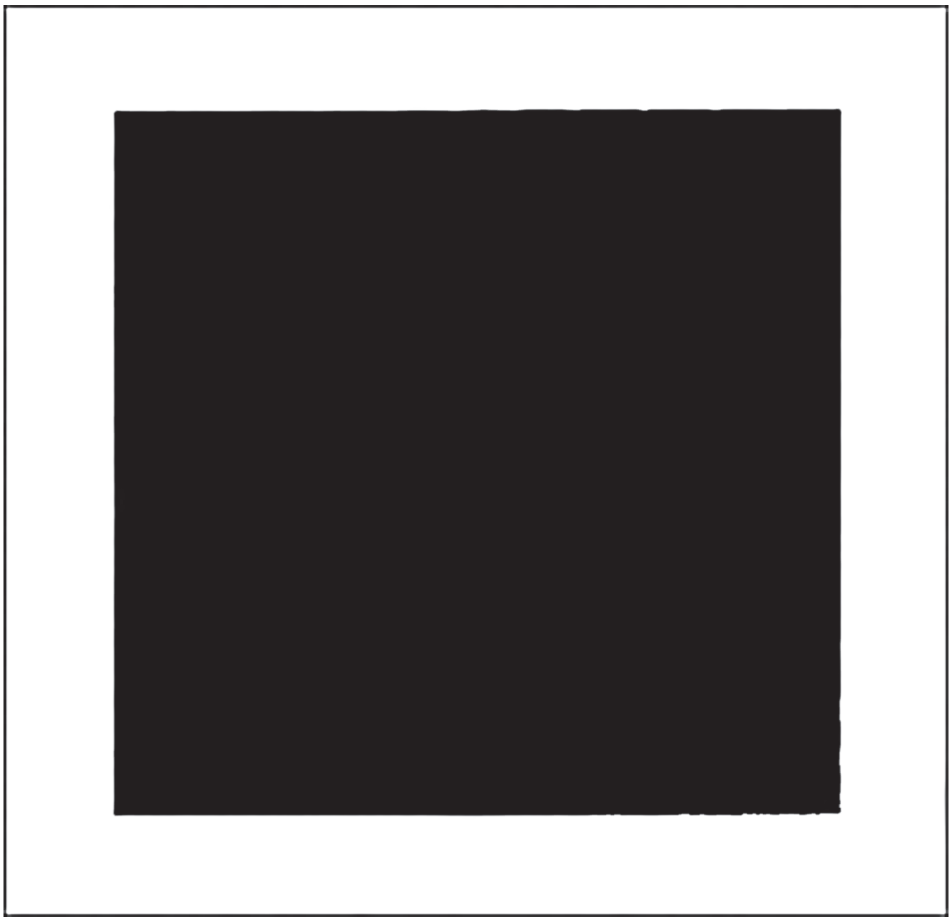
Για να απομυστικοποιήσουμε τις συνήθεις θεωρίες της κρίσης, πρέπει να επανερμηνεύσουμε τα θεωρητικά δομικά τους στοιχεία: την έννοια της αξίας, της

9. Έτσι λοιπόν, η κατανόηση της ταξικής πάλης ως του «τρόπου ύπαρξης του καπιταλισμού», δε σημαίνει, όπως προτείνει ο David Laibman στο κείμενό του, μία «αποφυγή» της ανάλυσης της συσσώρευσης ή μια στατική –σε αντιδιαστολή με μια δυναμική– προσέγγιση. Αντιθέτως, σημαίνει ότι η ανάλυση της συσσώρευσης οφείλει να την κατανοήσει ως τη συσσώρευση των τάξεων, με όλες τις συγκρούσεις τους και όλο το δυναμισμό τους. Σημαίνει την αναγνώριση ότι η «εγγενής αστάθεια» δεν είναι εξωτερική προς τον ταξικό αγώνα αλλά κομμάτι του. Και τελικά σημαίνει ότι η «αυξανόμενη βαθύτητα» της καπιταλιστικής κρίσης έχει τις ρίζες της στην αυξανόμενη αυτονομία του ανταγωνισμού προς το κεφάλαιο. (πρβλ. σελ. του 2-3)

10. Η παράθεση είναι από τον Laibman, p. 10, αλλά είναι μια άποψη ευρέως διαδεδομένη σε πολλούς θεωρητικούς μαρξιστές.

11. Αυτό το επιχείρημα αναπτύχθηκε ευρέως στο «Competition or Cooperation?» του Harry Cleaver, COMMON SENSE (Edinburgh), No. 9, April 1990, σελ. 20-23.

Για να απομυστικοποιήσουμε τις συνήθεις θεωρίες της κρίσης, πρέπει να επανερμηνεύσουμε τα θεωρητικά δομικά τους στοιχεία: την έννοια της αξίας, της αφηρημένης εργασίας, της ανταλλακτικής αξίας, της αξίας της εργασιακής δύναμης, της υπεραξίας, του ποσοστού εκμετάλλευσης και του ποσοστού κέρδους, της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου, και της κεφαλαιακής συσσώρευσης, ως κατηγορίες της ταξικής πάλης.

Kasimir Malevich Black Square 1913

αφηρημένης εργασίας, της ανταλλακτικής αξίας, της αξίας της εργασιακής δύναμης, της υπεραξίας, του ποσοστού εκμετάλλευσης και του ποσοστού κέρδους, της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου, και της κεφαλαιακής συσσώρευσης.[12] Θα πρέπει να ξανασκεφτούμε την αξία ως έννοια που μας επιτρέπει να μιλήσουμε για την εργασία που επιβάλλει το κεφάλαιο προκειμένου να οργανώσει την κοινωνία (εναντίον της οποίας οι εργάτες επεξεργάζονται μια ποικιλία από ασύμμετρες «αξίες»). Την αφηρημένη εργασία –το περιεχόμενο της αξίας– ως τον καθολικό ρόλο κάθε είδους εργασίας ως καπιταλιστικής προσταγής (εναντίον της οποίας οι εργάτες παλεύουν μέσα από την άρνηση και το μετασχηματισμό της εργασίας). Την ανταλλακτική αξία ως την αναφορική μορφή της επιβολής της εργασίας (εναντίον της οποίας οι εργάτες παλεύουν κάνοντάς την άκαμπτη ή παρακάμπτοντάς την). Την αξία της εργασιακής δύναμης ως το κόστος που αναλαμβάνει το κεφαλαίο για την αναπαραγωγή των ανθρώπων ως εργατών (εναντίον της οποίας οι εργάτες αντιτάσσουν το μισθό για την αυτοαξιοποίηση). Την υπεραξία ως την επιβολή επαρκούς εργασίας ώστε να χρηματοδοτείται περισσότερη εργασία στο μέλλον (την οποία οι εργάτες υπονομεύουν απαιτώντας η εργασία να ανταποκρίνεται στην ικανοποίηση των αναγκών τους). Το ποσοστό εκμετάλλευσης και το ποσοστό κέρδους ως μέτρα της υποταγής της εργασίας στις ανάγκες του κεφαλαίου για περισσότερη εργασία (η πτώση των οποίων αποτυπώνει τη δύναμη των εργατών). Την οργανική σύνθεση του κεφαλαίου ως τεχνική συνθήκη επιβολής της εργασίας, (γύρω από την οποία οι εργαζόμενοι ανασυνθέτουν τη δύναμή τους). Και την κεφαλαιακή συσσώρευση ως τη διευρυμένη αναπαραγωγή της ταξικής πάλης σε όλες τις πτυχές της.

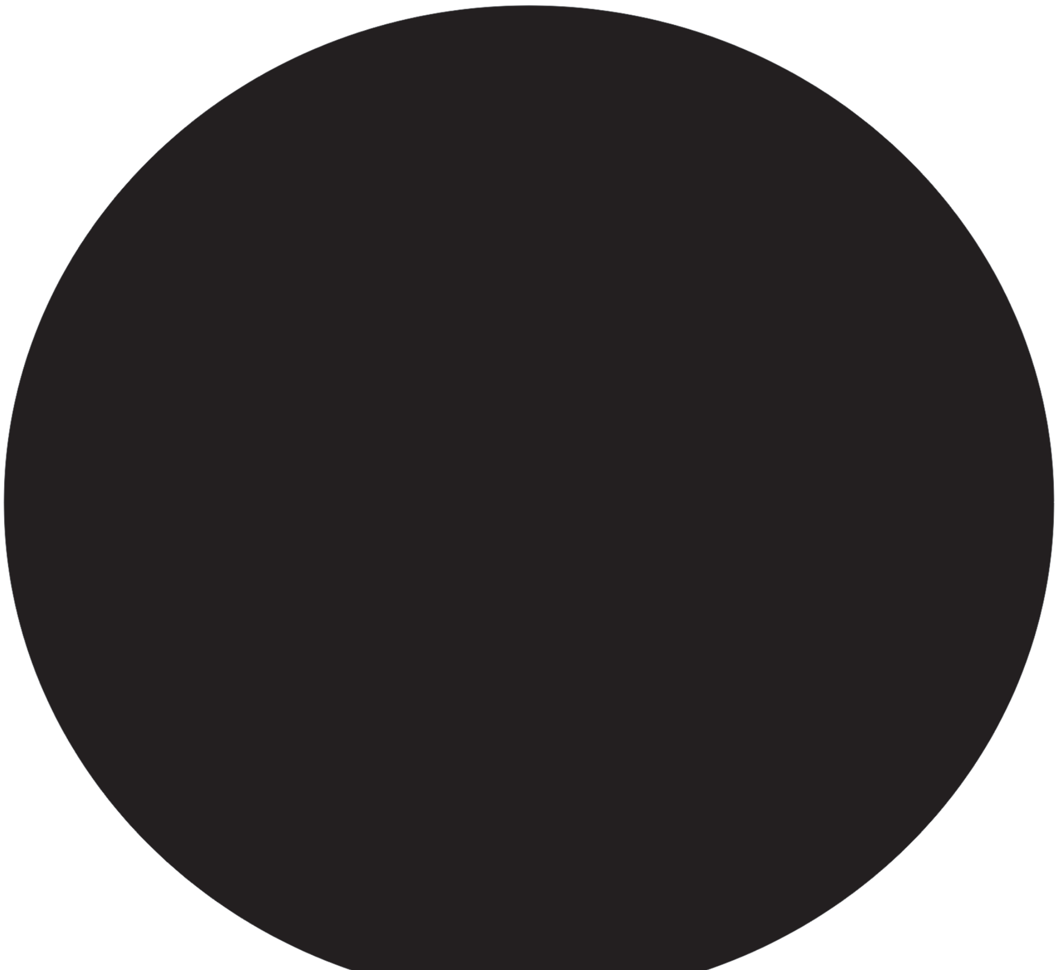
θέση 11: Η «υποκατανάλωση» είναι αποτέλεσμα της προσπάθειας επιβολής της εργασίας.

Μία από τις παλιότερες και επικρατέστερες θεωρίες για την κρίση, την οποία συναντάμε στον Μαρξ καθώς και στον Malthus, στον Hobson, στον Keynes ή στον Sweezy, είναι η «θεωρία της υποκατανάλωσης».[13] Σε όλες της οπτικές, συμπεριλαμβανομένης και αυτής του Μαρξ, η υποκατανάλωση προκύπτει από την αντίφαση ανάμεσα στην τάση του κεφαλαίου να μεγιστοποιεί την παραγωγή, τις πωλήσεις και τα κέρδη ελαχιστοποιώντας παράλληλα το κόστος, ιδιαίτερα τους μισθούς. Οι καπιταλιστές θέλουν να παράγουν για όσον το δυνατόν μεγαλύτερη αγορά, αλλά παράλληλα διατηρούν τους μισθούς σε χαμηλά επίπεδα και κατά συνέπεια περιορίζουν απερίσκεπτα το μέγεθος της αγοράς –άμεσα για τα μέσα διαβίωσης, έμμεσα για τα μέσα παραγωγής. Εντούτοις, μιλώντας με ταξικούς όρους, ο μισθός δεν είναι απλώς κόστος για το κεφάλαιο, αλλά δύναμη για την εργατική τάξη, και όχι απλώς δύναμη για να αγοράσει τα μέσα διαβίωσης, αλλά δύναμη για να παλέψει ενάντια στην καπιταλιστική εργασία και υπέρ των δικών της αναγκών. Άρα η τάση προς την υποκατανάλωση εμφανίζεται ως συνέπεια της αντίθεσης ανάμεσα στην ανάγκη αποστέρησης των εργατών (το μαστίγιο) προκειμένου να υποχρεωθούν να εργάζονται (το περιεχόμενο της αξίας) και στην ανάγκη των αγορών να απορροφήσουν τα προϊόντα που παράγουν οι εργάτες (η μορφή της αξίας). Βέβαια τον 20ο αιώνα, ο Ford και στη συνέχεια ο Keynes αναγνώρισαν ότι ο μισθός ήταν όχι μόνο κόστος αλλά και αγοραστική δύναμη, και προσπάθησαν να ξεπεράσουν την παλιά αντίφαση χρησιμοποιώντας την αύξηση των μισθών (το καρότο) για να επιτύχουν το ίδιο αποτέλεσμα (περισσότερη εργασία) στα πλαίσια μιας αναπτυσσόμενης αγοράς. Παρόλα αυτά, η άνοδος των μισθών –και η συνακόλουθη άνοδος της δύναμης των εργατών– έπρεπε να συγκρατηθεί μέσα στα όρια της αύξησης της παραγωγικότητας, έτσι η παλιά αντίφαση συνεχίστηκε μέσα σε ένα πιο δυναμικό πλαίσιο. Αφού οι εργαζόμενοι κατέστησαν ανεφάρμοστη τη λύση αυτή, το κεφάλαιο (οι επιχειρήσεις και το κράτος κρίσης), επέστρεψε σε μια γενικευμένη επίθεση εναντίον κάθε μορφής εισοδήματος της εργατικής τάξης, αναζωπυρώνοντας παλαιότερες μορφές της υποκαταναλωτικής αντίφασης.[14]

12. Αυτού του είδους η επανερμηνεία βρίσκεται σε εξέλιξη εδώ και πολύ καιρό και μπορεί να βρεθεί στα γραπτά αυτών που αποκαλώ «Αυτόνομους Μαρξιστές». Βλέπε για παράδειγμα: Mario Tronti, OPERAI E CAPITALE, Torino: Einaudi, 1964 (μέρη δημοσιευμένα του στο RADICAL AMERICA and TELOS), Harry Cleaver, READING CAPITAL POLITICALLY, op.cit., Antonio Negri, MARX OLTRA MARX, Milano: Feltrinelli, 1979 (διαθέσιμο στα αγγλικά σαν MARX BEYOND MARX, Brooklyn: Autonomedia, 1991), και τα περιοδικά ZEROWORK (1970s), MIDNIGHT NOTES (Boston, current), NEWS & LETTERS (Chicago, current), FUTUR ANTERIUR (Paris, current), AUTONOMIA (Padova, current) and COMMON SENSE (Edinburgh, current).

13. Για να κυριολεκτήσουμε, ούτε ο Μαρξ ούτε ο Keynes ήταν υποστηρικτές της θεωρίας της υποκατανάλωσης επειδή και οι δύο αναγνώρισαν ότι η κατανάλωση δεν ήταν παρά μία συνιστώσα της συνολικής ζήτησης και δεν περιορίστηκαν στο να συζητούν τα όριά της ξέχωρα από άλλες συνιστώσες. Παρόλα αυτά, αμφότεροι κατανόησαν την κεντρικότητα του μισθού/κατανάλωσης και ανέλυσαν τις δυνάμεις που τείνουν να εμποδίζουν την κατανάλωση και έτσι να περιορίζουν το μέγεθος της αγοράς.

14. Για μια επανερμηνεία των επιχειρημάτων της θεωρίας της υποκατανάλωσης, όπως αυτών του Paul Sweezy, με ταξικούς όρους, βλέπε Harry Cleaver, «Karl Marx: Economist or Revolutionary?» στο Suzanne Helburn and David Bramhall (eds).

Kasimir Malevich Black circle 1915

Θέση 12: Η «πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους» συνδέεται με την αυξανόμενη δυσκολία εξαναγκασμού των ανθρώπων σε εργασία.

Αντίθετα με τις θεωρίες υποκατανάλωσης, πολλοί μαρξιστές αντέτειναν την τάση της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου να αυξάνεται και του ποσοστού κέρδους να μειώνεται ως περισσότερο σημαντικές αιτίες της κρίσης.[15] Μπορούμε να επανερμηνεύσουμε αυτήν την προσέγγιση ως εξής: η προσπάθεια του κεφαλαίου να συσσωρεύσει την εργατική τάξη προκαλεί μια ολοένα και μεγαλύτερη σύγκρουση ανάμεσα στην ανάγκη για την επιβολή της εργασίας και την εισαγωγή των μηχανών για αυτό τον σκοπό. Έχοντας κατανοήσει ότι η αύξηση της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου συμβαίνει μόνο στα πλαίσια μιας καπιταλιστικής αναδιοργάνωσης της τεχνολογίας που αυξάνει την παραγωγικότητα και επιβάλλει «περισσότερη εργασία», μπορούμε να αναγνωρίσουμε ότι αυτό συνεπάγεται πάντα μια αλλαγή στις σχέσεις εξουσίας μεταξύ του κεφαλαίου και της εργατικής τάξης.[16] Εξαιτίας του γεγονότος ότι η ριζική αλλαγή που περιέχεται σε μια τέτοια αναδιοργάνωση της τεχνολογίας είναι η αντικατάσταση της ζωντανής εργασίας με ενσωματωμένη νεκρή εργασία (είτε με τη μορφή μηχανημάτων είτε με τη μορφή πληροφορίας), αυτό υπονομεύει σταδιακά την ικανότητα του κεφαλαίου να οργανώσει την κοινωνία του μέσω της επιβολής της εργασίας. Έτσι το θέμα κλειδί δεν είναι το τι συμβαίνει με το νομισματικό ποσοστό κέρδους αλλά η αυξανόμενη ποσότητα νεκρής εργασίας που πρέπει να χρησιμοποιηθεί για την επιβολή μιας δεδομένης ποσότητας ζωντανής εργασίας. Σταδιακά, όπως υποστήριξε ο Μαρξ στα Grundrisse, στο Απόσπασμα για τις Μηχανές, το πρόβλημα της επιβολής εργασίας –και άρα της διατήρησης του ελέγχου– γίνεται όλο και πιο οξύ και το ποσό του δυνητικά τουλάχιστον ελεύθερου ή «διαθέσιμου» χρόνου αυξάνεται με την ανεργία, ή αλλιώς, με την έλλειψη μισθού.[17]

Θέση 13: Η «εξάντληση» ενός τρόπου ρύθμισης είναι το μέτρο για την αποτελεσματικότητα της άρνησης της εργασίας.

Στη δεκαετία του '70 ο στρουκτουραλιστικός μαρξισμός αναστήθηκε ως ρυθμιστική θεωρία με μια δόση Gramsci και ολίγη από αυτόνομο μαρξισμό.

Το δράμα του λεγόμενου μεταφορντισμού μπορεί να γίνει αντιληπτό ως ο αγώνας ανάμεσα σε μία ταχέως εξελισσόμενη και έντονα κοινωνικοποιημένη εργατική τάξη και στις απεγνωσμένες, βίαιες προσπάθειες του κεφαλαίου να βρει νέους τρόπους να κυριαρχήσει πάνω σε αυτήν.

15. Από νωρίς, οι C.L.R. James, Raya Dunayevskaya και Grace Lee επιτέθηκαν στις μαρξιστικές κυκλοφοριακές θεωρίες της υποκατανάλωσης των Eugene Varga και Paul Sweezy, χρησιμοποιώντας τη θεωρία της πτωτικής τάσης του ποσοστού κέρδους, μία θεωρία επικεντρωμένη στη σφαίρα της παραγωγής. Βλέπε το βιβλίο τους STATE CAPITALISM AND WORLD REVOLUTION, Chicago: Charles H. Kerr, 1986 (αρχικά εκδόθηκε το 1950), σελ. 13-17. Αργότερα, όταν ο Sweezy εξέδωσε το MONOPOLY CAPITAL, New York: Monthly Review, 1966, που είχε γράψει με τον Paul Baran η νεοκεϋνσιανή του θεωρία υποκατανάλωσης δέχθηκε ξανά επίθεση, αυτή τη φορά από τον Paul Mattick, π.χ. «Marxism and Monopoly Capital», PROGRESSIVE LABOR 7 και 8, 1966, David Yaffe and others, με όπλο για ακόμη μια φορά την πτωτική τάση του ποσοστού κέρδους.

16. Παρόλο που είναι θεωρητικά πιθανό, μια αλλαγή της τεχνολογίας να αυξήσει την παραγωγικότητα χωρίς να αυξήσει είτε τις ώρες είτε την ένταση της εργασίας (και πράγματι σε ένα μικροεπίπεδο, η τεχνολογική αλλαγή που αντικαθιστά εργασία μπορεί ενδεχομένως να μειώσει την απαιτούμενη ποσότητα της εργασίας), ο Μαρξ έδειξε πως το κεφάλαιο γενικά προσπαθεί να αποκτήσει υψηλότερη παραγωγικότητα και περισσότερη εργασία. Επιπλέον, η αύξηση της σχετικής υπεραξίας, λόγω της αυξημένης παραγωγικότητας, καθιστά δυνατή την αύξηση των επενδύσεων και, συνεπώς, την αύξηση της εργασίας (συμπεριλαμβανομένων περισσότερων θέσεων απασχόλησης) στο μέλλον.

17. Ο Ehrbar έχει δίκιο (σελ. 3) όταν λέει ότι ο Μαρξ κατάλαβε την αντίθεση ότι «η παραγωγή που ο μόνος στόχος της είναι η αξιοποίηση, αναπτύσσει την παραγωγικότητα... [έτσι ώστε] η παραγωγή να γίνεται όλο και πιο βαριά φορτωμένη με αξία χρήσης, και ο παράγοντας εργασία γίνεται όλο και πιο άσχετος.» Αλλά η κοινωνική σημασία αυτού είναι ότι στην προσπάθεια επιβολής της εργασίας (αξία) επ' αόριστο (υπεραξία), γίνεται όλο και πιο δύσκολο να επιβληθεί η εργασία γενικά. Ναι, η «ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων... καθιστά παρωχημένο τον καπιταλισμό», αλλά η θεμελιώδης «παραγωγική δύναμη» είναι η ζωντανή εργασιακή δύναμη, δηλαδή, η δημιουργική δύναμη της εργατικής τάξης. Αυτό είναι το είδος της αποφετιχοποίησης που πρέπει να κάνουμε: να αντιληφθούμε τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να εντοπίσουμε τις κοινωνικές σχέσεις πίσω από

Οι αλτουσεριανές δομές σηκώθηκαν από τον τάφο με τη μορφή ενός καθεστώτος συσσώρευσης και ενός τρόπου ρύθμισης που έπρεπε να πορεύονται παράλληλα, με έναν συμπληρωματικό τρόπο, ώστε να μείνουν ανέπαφοι. Ο αποσυγχρονισμός (δηλαδή η κρίση του φορντισμού) θα μπορούσε φυσικά, να θεραπευτεί με μία μικρή αναδιάρθρωση (δηλαδή με το μεταφορντισμό). Οι θεωρητικοί της ρυθμιστικής θεωρίας προσπάθησαν να εφαρμόσουν μια ανανεωμένη ορθοδοξία προκειμένου να αντιμετωπίσουν την κρίση της κεϋνσιανής εποχής, αλλά κατέληξαν θεατές μίας κρίσης, που ως σχολιαστές της, θα έθαβαν το δράμα της ταξικής πάλης σε έναν κυκεώνα στρουκτουραλιστικών ασυναρτησιών. Αλλά μπορούμε να ξανασκεφτούμε την ιδέα ενός καθεστώτος συσσώρευσης ως ένα συγκεκριμένο τρόπο οργάνωσης της ταξικής πάλης, και τον τρόπο ρύθμισης ως τις στρατηγικές και τακτικές του κεφαλαίου προκειμένου να επιτευχθεί η οργάνωση αυτή. Από αυτήν την οπτική, η εξάντληση ενός τρόπου ρύθμισης επανεμφανίζεται ως κατάρρευση της ικανότητας του κεφαλαίου να διατηρήσει μια συγκεκριμένη μορφή επιβολής της εργασίας ενάντια στην αυτενέργεια της εργατικής τάξης. Το δράμα του λεγόμενου μεταφορντισμού μπορεί να γίνει αντιληπτό ως ο αγώνας ανάμεσα σε μία ταχέως εξελισσόμενη και έντονα κοινωνικοποιημένη εργατική τάξη και στις απεγνωσμένες, βίαιες προσπάθειες του κεφαλαίου να βρει νέους τρόπους να κυριαρχήσει πάνω σε αυτήν.[18]

θέση 14: Κρίση για το κεφάλαιο είναι η ελευθερία της επαναστατικής υποκειμενικότητας.

Καθώς ο αγώνας ή οι αγώνες της εργατικής τάξης ξεφεύγουν κατ΄επανάληψη από τη λογική του κεφαλαίου, η απειλή είναι η επανάσταση, δηλαδή η μετάλλαξη, η απελευθέρωση εναλλακτικών, αυτοκαθοριζόμενων κοινωνικών «λογικών», έξω και πέρα από αυτές του κεφαλαίου, με έναν τρόπο που να καταστρέφει τη διαλεκτική.[19] Ως μαρξιστές, ο ρόλος μας στην κρίση, συμπεριλαμβανομένης και της ανάλυσής μας και της συζήτησης για τη θεωρία της διαρκούς κρίσης, θα πρέπει να είναι μια συνεισφορά στο βάθεμα της κρίσης και όχι στην επίλυσή της. Αντίθετα με το έργο των αστών θεωρητικών, δε θα πρέπει ούτε να βοηθούμε στην εύρεση τρόπου «επίλυσης» της κρίσης με την αποκατάσταση της συσσώρευσης, ούτε απλά να αναζητούμε την ανάπτυξη μίας καλύτερης «επιστημονικής» κατανόησης. Αντί αυτού, η δουλειά μας θα πρέπει να αναπτυχθεί εσωτερικά, ως μια συνεισφορά στις δυνάμεις που έχουν επισπεύσει την κρίση, που αντιστέκονται στις καπιταλιστικές προσπάθειες να ξεπεραστεί η κρίση και που τείνουν να οδηγούν πέρα από αυτήν , προς την υπέρβαση όχι μόνο της κρίσης αλλά και του καπιταλισμού στο σύνολό του. Αυτό που χρειάζεται πραγματικά να κάνουμε, είναι όχι απλά να αναγνωρίσουμε τα ανταγωνιστικά υποκείμενα που ενισχύουν τη «διαρκή» κρίση, αλλά να διερευνήσουμε τις «λογικές» αυτών των αναδυόμενων και διαφορετικών υποκειμενικοτήτων. Μια τέτοια διερεύνηση μπορεί να μας βοηθήσει να πάμε παραπέρα από την απλή εκτίμηση του τρόπου με τον οποίο διαρρηγνύουν το κεφάλαιο, στην κατεύθυνση της ενίσχυσης της ανάπτυξής τους.

θέση 15: Ο δρόμος για την επανάσταση περνάει από την κυκλοφορία των αγώνων.

Όλα τα παραπάνω, όχι μόνο προσθέτουν σε μια συστηματική αναθεώρηση γνωστών μαρξιστικών θεωριών για τη διαρκή κρίση, αλλά και σε μια αρκετά μη παραδοσιακή αναδιατύπωση της πολιτικής των αγώνων της εργατικής τάξης. Στη θέση των προσπαθειών να οργανωθεί η ομογενοποίηση των εργατικών αγώνων μέσα από θεσμούς όπως τα συνδικάτα ή τα πολιτικά κόμματα που προωθούν ένα ενιαίο όραμα για το μέλλον (σοσιαλισμός) κατά της καπιταλιστικής κυριαρχίας, θα πρέπει να αντιτάξουμε τις πολιτικές συμμαχίας για την αντικατάσταση του καπιταλισμού από μια ποικιλία κοινωνικών σχεδίων. Μία πολιτική συμμαχίας ενάντια στο κεφάλαιο που πρέπει να διεξαχθεί όχι μόνο για να επιταχυνθεί η κυκλοφορία των αγώνων από κλάδο σε κλάδο της τάξης, αλλά να γίνει αυτό με τέτοιο τρόπο ώστε να οικοδομηθεί μια μετακαπιταλιστική πολιτική της διαφορετικότητας χωρίς ανταγωνισμούς. Η κυκλοφορία των αγώνων είναι αυτή που έχει φέρει την καπιταλιστική κυριαρχία σε κρίση και μόνο μέσω της κυκλοφορίας των αγώνων θα ξεπεραστούν οι διαιρέσεις που συνεχίζουν να μας αποδυναμώνουν. Η εν λόγω κυκλοφορία, ωστόσο, δεν είναι θέμα διάδοσης μιας αντικαπιταλιστικής ιδεολογίας αλλά περιλαμβάνει την κατασκευή και την αξιοποίηση υλικών συνδέσεων και τρόπων επικοινωνίας που καταστρέφουν την απομόνωση και επιτρέπουν στους ανθρώπους να αγωνίζονται με συμπληρωματικούς τρόπους – εναντίον των ορίων που τους περιορίζουν αλλά και για τις εναλλακτικές που οι ίδιοι κατασκευάζουν, ξεχωριστά και από κοινού.

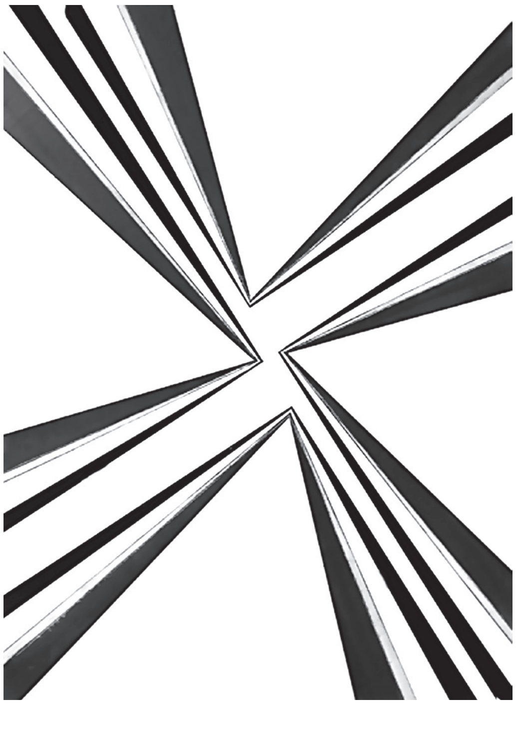
Ώστιν, Τέξας
Μάιος του 1993

Η κυκλοφορία των αγώνων είναι αυτή που έχει φέρει την καπιταλιστική κυριαρχία σε κρίση και μόνο μέσω της κυκλοφορίας των αγώνων θα ξεπεραστούν οι διαιρέσεις που συνεχίζουν να μας αποδυναμώνουν. Η εν λόγω κυκλοφορία, ωστόσο, δεν είναι θέμα διάδοσης μιας αντικαπιταλιστικής ιδεολογίας αλλά περιλαμβάνει την κατασκευή και την αξιοποίηση υλικών συνδέσεων και τρόπων επικοινωνίας που καταστρέφουν την απομόνωση και επιτρέπουν στους ανθρώπους να αγωνίζονται με συμπληρωματικούς τρόπους – εναντίον των ορίων που τους περιορίζουν αλλά και για τις εναλλακτικές που οι ίδιοι κατασκευάζουν, ξεχωριστά και από κοινού.

τις μαρξιστικές έννοιες και, κατά αυτόν τον τρόπο, τις κοινωνικές δυναμικές που αναλύονται από τη μαρξιστική θεωρία. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι «η έλλειψη μισθού», όπως αναφέρεται στη Θέση 4, δε σημαίνει αυτομάτως καθόλου ή έστω λιγότερη εργασία. Αντιθέτως, όπου το κεφάλαιο έχει την εξουσία να περιορίσει την πρόσβαση των εργαζομένων στη γη και τα εργαλεία (για τη διατήρηση ή την εντατικοποίηση της πρωταρχικής συσσώρευσης), η έλλειψη θέσεων εργασίας μπορεί να σημαίνει περισσότερη εργασία –την εργασία της επιβίωσης. Βλ. Midnight Notes, THE NEW ENCLOSURES, Fall 1990. Ωστόσο, είναι επίσης αλήθεια ότι, όταν οι άμισθοι είναι σε θέση να επεκτείνουν την ικανότητά τους να ζουν από μόνοι τους, η αυτοαξιοποίηση μπορεί να επεκταθεί σε βάρος της αξιοποίησης. Έτσι, ενώ η αντικατάσταση της μισθωτής εργασίας από την αυτοματοποίηση μπορεί να οδηγήσει σε κρίσεις και ευκαιρίες, σε καμία περίπτωση δεν εγγυάται ένα «Δρόμο του Παραδείσου», όπως θα ήθελε να πιστέψουμε ο Andre Gorz.

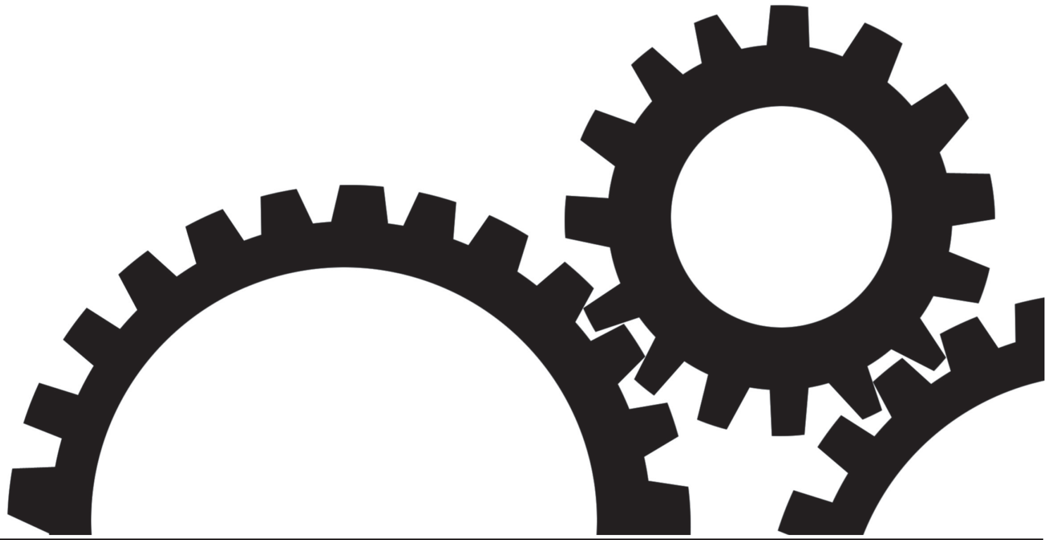
18. Όσοι έχουν εντυπωσιαστεί από τις πρόσφατες, πιο εκλεπτυσμένες μορφές της καπιταλιστικής διαχείρισης, μερικές φορές ξεχνούν ότι ο λιμός που επέβαλε το ΔΝΤ στην Αφρική, οι μαζικοί βομβαρδισμοί στον Περσικό Κόλπο, οι εθνικές εκκαθαρίσεις στην πρώην Γιουγκοσλαβία, οι βομβιστικές ενέργειες σε κέντρα αμβλώσεων και η εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης παιδιών σε εργοστάσια και οίκους ανοχής αποτελούν επίσης αναπόσπαστες στιγμές της προσπάθειας του κεφαλαίου για την αποκατάσταση της προσταγής του κατά την περίοδο αυτή. Για μια ταξική κριτική της θεωρίας της ρύθμισης δείτε: Giuseppe Cocco et Carlo Vercelone, «Les paradigmes sociaux du post-fordisme», FUTUR ANTERIEUR, No. 4, hiver 90, pp. 71-94 και Werner Bonefeld και John Holloway (eds) POST-FORDISM AND SOCIAL FORM: A Marxist Debate on the Post-Fordist State, London: Macmillan and CSE, 1991.

19. Αν η διαλεκτική είναι η λογική του ταξικού αγώνα εντός του κεφαλαίου, δεν υπάρχει κανένας a priori λόγος να περιμένουμε ότι η κατανόηση της «λογικής» των εν λόγω ανταγωνιστικών, αλλά συστατικών δυνάμεων της αυτοαξιοποίησης, που οδηγούν πέρα από το κεφαλαίο, είναι «διαλεκτική» με τη μαρξική έννοια του όρου. Για το θέμα αυτό βλ. Cleaver, H. «Marxian Categories, the Crisis of Capital and the Constitution of Social Subjectivity Today» στον παρόντα τόμο.

Αυτόνομοι εργατικοί αγώνες

σε ένα περιβάλλον κρίσης

***του Cafe la Rage*[1]**

Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί την εισήγηση της ομάδας Café La Rage σε εκδήλωση[2] σχετικά με τον αγώνα των εργαζομένων στο εστιατόριο Banquet. Αν και έχει περάσει σχεδόν ένας χρόνος από την έναρξη των κινητοποιήσεων (ο πρώτος αποκλεισμός του μαγαζιού πραγματοποιήθηκε στις 22 Απριλίου του 2010), θεωρούμε πως η εμπειρία και η κριτική ματιά όσων συμμετείχαμε αποτελεί μια χρήσιμη παρακαταθήκη. Οι εργαζόμενοι στο Banquet ξεκίνησαν την κινητοποίηση τους με αφορμή τη μη τήρηση της εργατικής νομοθεσίας από μεριάς του αφεντικού –μειωμένα ένσημα, μη καταβολή δώρων και υπερωριών κ.α. Το αφεντικό απάντησε με την απόλυση ενός από αυτούς. Οι πρώτες κινητοποιήσεις ακολούθησαν την τακτική της συνεχούς παρουσίας με τη μορφή μικρών διαδηλώσεων έξω από το μαγαζί που στόχο είχαν την παρεμπόδιση της λειτουργίας του. Κύριο αίτημα ήταν η επαναπρόσληψη του Β.Κ. και η καταβολή όλων των δεδουλευμένων των υπόλοιπων εργαζομένων. Σε αυτές τις δράσεις συμμετείχαν και άλλοι εργαζόμενοι/ες ενώ συγκροτήθηκε επιτροπή αλληλεγγύης. Το αφεντικό στην αρχή φάνηκε να υποχωρεί αλλά στην συνέχεια κινήθηκε επιθετικά απειλώντας όσους συμμετείχαν στις κινητοποιήσεις με απόλυση και πραγματοποιώντας λοκ άουτ που κράτησε από τις 15 Μαΐου έως το Σεπτέμβριο. Παρόλα αυτά, οι κινητοποιήσεις συνεχίστηκαν καθόλη τη διάρκεια του καλοκαιριού –επισκέψεις σε άλλα μαγαζιά του εν λόγω αφεντικού, συναυλίες αλληλεγγύης στους εργαζομένους κ.α. Όταν επαναλειτούργησε το Banquet ξανάρχισαν και

1. Το Cafe la Rage ειναι τόπος συνάντησης και αυτοοργάνωσης επισφαλών, ανέργων, «μαύρων», εργατριών και εργατών, http://cafelarage.blogspot.com/

2. Η εκδήλωση έγινε στις 25 Νοεμβρίου 2010 στην κατάληψη Φάμπρικα - Υφανέτ.

Από την απόλυση του Παλαιστίδη στις εκδόσεις Άγρα μέχρι του Αιγύπτιους αλιεργάτες και το Banquet, μας ενδιαφέρει να εξετάσουμε πως θα καταφέρουμε οι εμπειρίες αυτών των αγώνων να κυκλοφορήσουν σε ένα μαχόμενο προλεταριάτο. Πως μικροί εργατικοί πυρήνες, αυτόνομα σωματεία και σχέσεις αλληλεγγύης θα μπορέσουν να επικοινωνήσουν για να «βγουν» νέοι αγώνες. Πώς χωρίς να αποτελούμε τους γραφικούς αγωνιστές που είναι παντού και πάντα, θα ενδυναμώσουμε την εργατική αυτονομία.

Η εικονογράφηση του κειμένου έγινε με σκίτσα της μπροσούρας : Abolish Restaurants - a workers critique of the food service industry (www.prole.info)

οι καθημερινές επισκέψεις/παραστάσεις διαμαρτυρίας έξω από το μαγαζί. Στη συνέχιση του αγώνα το αφεντικό απαντάει με μηνύσεις ενώ, μέσα από την διαδικασία του αυτόφωρου, εργαζόμενοι και αλληλέγγυοι σέρνονται σε δίκες εκφοβισμού. Τελικά ο αγώνας έληξε με έναν συμβιβασμό με την εργοδοσία, αφού τα αρχικά αιτήματα έπαψαν να έχουν ρεαλιστική βάση και πραγματική υποστήριξη ακόμα και από κάποιους από τους εργαζόμενους. Σημαντικό να αναφέρουμε πως για όλο το διάστημα των κινητοποιήσεων πραγματοποιήθηκαν πλήθος δράσεων, πέρα από τις παραστάσεις διαμαρτυρίας έξω από το Banquet, κρατώντας ανοιχτό, στην πόλη της Θεσσαλονίκης, το ζήτημα της επισφαλούς εργασίας στη βιομηχανία του επισιτισμού και της διασκέδασης.

Α Μέρος

Δομές εργατικών αγώνων με αφορμή τον αγώνα στο εστιατόριο Banquet

Εδώ και οκτώ μήνες τουλάχιστον βιώνουμε όλοι μας μια άνευ προηγουμένου επίθεση. Οι απολύσεις, 1400 περίπου την ημέρα σε όλη την Ελλάδα, τα τετραήμερα με μειωμένες αποδοχές, οι περικοπές στις αμοιβές των δημοσίων υπαλλήλων, οι διαθεσιμότητες, το «πληρώνω όποτε εγώ θέλω» του αφεντικού. Όλα αυτά αποτελούν καθημερινότητα για όσους, είτε ως άνεργοι είτε ως εργαζόμενοι –μαύροι, ελαστικοί, σταθεροί, μόνιμοι, μπλοκάκηδες–, δεν έχουν άλλη επιλογή από το να πουλήσουν την εργασία τους για να ζήσουν. Παράλληλα οι επίσημες συνδικαλιστικές οργανώσεις, μακριά από αυτές τις εμπειρίες και ως δεκανίκι του συστήματος, δεν έχουν καλέσει ούτε σε μια απεργία διαρκείας, προσπαθώντας να εκτονώσουν την κοινωνική οργή με ασύνδετες και χωρίς κόστος απεργιακές κινητοποιήσεις. Σε αυτές τις συνθήκες λοιπόν εμφανίζονται εργατικοί αγώνες από τα κάτω. Από την απόλυση του Παλαιστίδη στις εκδόσεις Άγρα[3], τον αγωνα αλληλεγγύης στην Καρμεν[4], μέχρι τους Αιγύπτιους αλιεργάτες[5] και το Banquet, υιοθετούνται (λιγότερο ή περισσότερο) μορφές άμεσης δράσης, καλούνται απεργίες και στάσεις εργασίας μέσα από διαδικασίες άμεσης δημοκρατίας. Ξεκινώντας από αυτό το υλικό του σήμερα και βλέποντας την επίθεση να γίνεται όλο και πιο σφοδρή, μας ενδιαφέρει αρχικά να εξετάσουμε πώς θα καταφέρουμε οι εμπειρίες αυτών των αγώνων να κυκλοφορήσουν σε ένα μαχόμενο προλεταριάτο. Πώς μικροί εργατικοί πυρήνες, αυτόνομα σωματεία και σχέσεις αλληλεγγύης θα μπορέσουν να επικοινωνήσουν για να «βγουν» νέοι αγώνες. Πώς χωρίς να αποτελούμε τους γραφικούς αγωνιστές που είναι παντού και πάντα, θα ενδυναμώσουμε την εργατική αυτονομία;

Σε αυτό το πλαίσιο τοποθετούμαστε πάνω σε μια σειρά ζητημάτων που προκύπτουν μέσα από τη εμπειρία της συμμετοχής σε αγώνες όπως το Banquet (που η ομάδα μας στήριξε και κάποια άτομα συμμετείχαν στην επιτροπή αλληλεγγύης) αλλά και από την καθημερινή κόντρα του καθενός και της καθεμιάς μας με το αφεντικό του.

Το σωματείο

Ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή. Σε κάθε εργα-

3. Ο εργαζόμενος των εκδόσεων ΑΓΡΑ Ντίνος Παλαιστίδης, κάνοντας χρήση του δικαιώματος του να καταφύγει στην επιθεώρηση εργασίας, για να διεκδικήσει την διευθέτηση ζητημάτων που αφορούσαν τις συνθήκες εργασίας, ως απάντηση από τον ιδιοκτήτη Πετσόπουλο λαμβάνει την απόλυσή του. Ο Ντίνος Παλαιστίδης, με έναν αγώνα που διαρκεί πάνω από ενάμιση μήνα (Ιανουάριος - Μάρτιος 2010) διεκδικεί μαζί με τους υπόλοιπους συναδέλφους του στις εκδόσεις ΑΓΡΑ και το σύλλογο βιβλίου χάρτου, με απεργίες και συγκεντρώσεις έξω από τις εκδόσεις, παρεμβάσεις σε άλλα βιβλιοπωλεία κ.λ.π. την επαναπρόσληψή του. Στο πλευρό του βρέθηκαν από την πρώτη στιγμή δεκάδες εργατικά σωματεία, εργατικές και πολιτικές συλλογικότητες, απλοί εργαζόμενοι. Όλο αυτό το κύμα αλληλεγγύης και διαμαρτυρίας θορύβησε το αφεντικό των εκδόσεων ΑΓΡΑΣ, οδηγώντας το σε σπασμωδικές κινήσεις με χαρακτηριστικό το μάζεμα υπογραφών από ανθρώπους των «γραμμάτων και των τεχνών», με το οποίο υποστήριζαν δημόσια την απόλυση του Παλαιστίδη διατρανώνοντας παράλληλα το μέγεθος της προσωπικής τους ξεφτίλας...

4. Η Κάρμεν, μέλος του σωματείου σερβιτόρων μαγείρων απολύθηκε από το αφεντικό της αλυσίδας καφετεριών VIA VAI στην Αθήνα. Η εργαζόμενη απαίτησε να της καταβληθούν τα δεδουλευμένα, τα ένσημα και η αποζημίωση, ενώ ο εργοδότης εμφανίστηκε προκλητικός και απειλητικός, δε δίστασε να επιδείξει μέχρι και όπλο. Την επόμενη μέρα 24 Μάρτη, η Κάρμεν δέχθηκε επίθεση από αγνώστους την ώρα που κατευθύνονταν σπίτι της. Τη χτύπησαν βάναυσα στο κεφάλι και την εγκατέλειψαν αιμόφυρτη και λιπόθυμη στην είσοδο του σπιτιού της. Τις επόμενες μέρες θα πραγματοποιηθούν από το σωματείο σερβιτόρων μαγείρων και από αλληλέγγυους αποκλεισμοί και παρεμβάσεις σε καταστήματα της VIA VAI καθώς και μαχητική πορεία στις 30 Μαρτίου, που έφεραν ως αποτέλεσμα μια πρώτη νίκη, καθώς το αφεντικό κατάβαλε τα δεδουλευμένα και την αποζημίωση.

5. Στις 3 Ιανουαρίου του 2010 οι αλιεργάτες της Μηχανιώνας (στη συντριπτική τους πλειοψηφία αιγυπτιακής καταγωγής), ξεκίνησαν απεργία διαρκείας . Η αφορμή δόθηκε μετά την απόφαση των πλοιοκτητών, με το γνωστό πρόσχημα της οι-

Η επιτροπή αγώνα-αλληλεγγύης θέλει μια νοηματοδότηση από την αρχή. Αποτελεί μια ουσιαστική δομή ξεπεράσματος των αδυναμιών των σωματείων και των διαχωριστικών γραμμών του κάθε κλάδου αλλά ο ρόλος και ο τόνος των εξελίξεων πρέπει να δίνεται από τους εργαζόμενους.

τική κινητοποίηση ένα από τα ζητήματα που τίθενται είναι η ύπαρξη ή μη κάποιας μορφής οργάνωσης μέσα στην εργασία καθώς και η μορφή της και ο ρόλος που αυτή διαδραματίζει στην πορεία προς ή ενάντια σε έναν αγώνα. Η πιο συνήθης μορφή εργατικής οργάνωσης είναι το σωματείο το οποίο στον ελλαδικό χώρο το συναντάμε σε τρεις τύπους:

Α. Τα σωματεία σφραγίδες, τα οποία στις περισσότερες των περιπτώσεων συγκροτούνται μέσα από κεντρικές γραφειοκρατικές διαδικασίες, δηλαδή το Διοικητικό Συμβούλιο, τις παρατάξεις και την εκλογική διαδικασία όπου αυτές ανταγωνίζονται για τον έλεγχο του σωματείου. Μέσα από την μικρή εμπειρία μας, βλέπουμε ότι η μορφή του κλασικού σωματείου, που ελέγχεται από ένα ΔΣ παρατάξεων και κομματικών συσχετισμών, είναι αυταπάτη να πιστεύουμε ότι μπορεί να διεμβολιστεί. Τα περισσότερα σωματεία αυτής της μορφής δεν έχουν στόχο να συμβάλουν στον αγώνα. Από τη στιγμή που ο αγώνας δεν μπορεί να μεταφραστεί σε πολιτικά κουκιά, στέκονται εχθρικά και τον συκοφαντούν, είτε προσπαθούν να τον διαχειριστούν καλύτερα για παραταξιακούς σκοπούς. Αν θέλουμε να προωθήσουμε την εργατική αυτονομία, αναπόφευκτα θα βρεθούμε αντιμέτωποι.

Β. Τα πρωτοβάθμια σωματεία που –προφανώς λόγω της ενεργής δουλειάς κάποιων συνδικαλιστών– οι αποφάσεις του ΔΣ επιδιώκεται να στηρίζονται στις αποφάσεις της βάσης. Στην πλειοψηφία τους ελέγχονται από εξωκοινοβουλευτικές οργανώσεις της αριστεράς. Σε πολλές περιπτώσεις, όταν μπαίνουν κεντρικά πολιτικά ζητήματα από τις οργανώσεις, παρακάμπτεται η βάση (κλασικό φαινόμενο οι πολλές υπογραφές σωματείων σε μια πορεία όπου απουσιάζει η βάση, όχι όμως οι πολιτικοποιημένοι). Σε αυτή την κατηγορία εμφανίζονται φωτεινές εξαιρέσεις, όπως το σωματείο της ΠΕΚΟΠ, που επιδιώκουν να ανοίξουν αγώνες και όχι να τους περιορίσουν στα δικά τους πλαίσια. Παρόλα αυτά, η μορφή του πρωτοβάθμιου τυπικού σωματείου έχει δείξει τα όριά της, αφού εξαρτάται από τη μορφή του ΔΣ και τα μέλη του, επομένως και τις προθέσεις του. Υπάρχουν παραδείγματα ενεργών σωματείων που διατηρούσαν την παραταξιακή εκλογική διαδικασία και διεμβολίστηκαν αρνητικά περνώντας στον έλεγχο του ΠΑΜΕ. Στάθηκαν, δηλαδή, αδύναμα απέναντι σε ένα συγκροτημένο κομματικό μηχανισμό που έχει τη δυνατότητα να μεταλλάσει το σωματείο σε σωματείο-σφραγίδα ή σε ένα σωματείο ολοκληρωτικά ελεγχόμενο από κομματικούς μηχανισμούς.

Γ. Τα σωματεία βάσης ή τα αυτοοργανωμένα σωματεία. Κινούνται με βάση την ενεργή συμμετοχή των μελών στη γενική συνέλευση, χρησιμοποιούν τυπικά το Δ.Σ. το οποίο δεν μπορεί να αποφασίζει μόνο του και σε πολλές περιπτώσεις «διορίζεται» με κοινή συμφωνία των μελών και όχι με εκλογές. Και όχι μόνο αυτό, προσπαθούν να αναπτύξουν σχέσεις μέσα από μια αγωνιστική καθημερινότητα στους χώρους εργασίας καλώντας σε μοιράσματα, σε αποκλεισμούς, δράσεις και εκδηλώσεις. (Όπως η ΣΒΕΟΔ και το Σωματείο Σερβιτόρων Μαγείρων στην Αθήνα).

Ένα ζήτημα που αφορά γενικά την μορφή σωματείο είναι η μονόπλευρη απεύθυνσή του στον κλάδο του. Ως δομή, ενώ μπορεί θεωρητικά να ενισχύσει τους αγώνες και την οργάνωση σε επίπεδο βάσης, ανάλογα βέβαια και με το πως θα επιλέξει να συγκροτηθεί, εξακολουθεί να αναπαράγει τους διαχωρισμούς στην εργασία, ακόμα και σε εργαζόμενους της ίδιας επιχείρησης. Προφανώς υπάρχει πάντα η αξία της αλληλεγγύης που μπορεί να σπάσει αυτούς τους διαχωρισμούς αλλά αυτή, όπως θα δούμε, πολλές φορές «αναλαμβάνεται» από πολύ συγκεκριμένους ανθρώπους, τους/τις ήδη πολιτικοποιημένους/ες.

Επιτροπή αγώνα

Η επιτροπή αγώνα αποτελεί μια πρώτη απάντηση στα αδιέξοδα του σωματείου (αν υπάρχει) που συνήθως ελέγχεται κομματικά. Από την άλλη, λόγω της αλλαγής στη σύνθεση της εργασίας και τον κατακερματισμό των εργασιακών χώρων στη μητρόπολη, δίνει τη δυνατότητα –θεωρητικά τουλάχιστον– να συσπειρωθούν αλληλέγγυοι/ες από επιχειρήσεις του ίδιου ή άλλου κλάδου προσπερνώντας τα εμπόδια που βάζει το κλαδικό σωματείο. Θεωρητικά είναι ο τόπος όπου παίρνονται συλλογικά οι αποφάσεις, επικοινωνείται το περιεχόμενο του αγώνα και μπορεί να συμμετάσχει με ίσους όρους όποια/ος θέλει να αγωνιστεί ενάντια στα αφεντικά.

Αυτά στη θεωρία, καθώς στην πράξη η επιτροπή συσπειρώνει υποκείμενα που επιθυμούν να αγωνιστούν αλλά δε συνδέονται οργανικά με τα ζητήματα της συγκεκριμένης μορφής που παίρνει η καπιταλιστική σχέση στο εργοστάσιο του επισιτισμού για παράδειγμα. Η εργασιακή συνθήκη εκμετάλλευσης είναι ίδια για όλους τους/τις επισφαλείς αλλά είναι διαφορετική η τεχνική σύνθεση του κάθε κλάδου. Για παράδειγμα, είναι διαφορετικά τα προβλήματα των εργαζομένων σε ένα πολυκατάστημα και διαφορετικά σε ένα γραφείο. Προφανώς και αυτή η διευρυμένη συνάντηση είναι θετική, όμως κρίνεται αρνητική στο βαθμό που δεν μπορεί να ανοιχτεί μια συζήτηση για τα συγκεκριμένα ζητήματα του εκάστοτε κλάδου, ώστε να χρησιμοποιηθεί ως βάση για εξάπλωση του αγώνα.

Όμως και πάλι, στην πράξη, οι επιτροπές αλληλεγγύης που καλούνται από πολιτικές-κομματικές οργανώσεις είναι αναμενόμενο να αποτελέσουν πολιτικά μέτωπα αλληλέγγυων. Από εκεί και πέρα όμως, η εμπειρία δείχνει ότι συνήθως δημιουργείται μια άλλου τύπου διαμεσολάβηση: των εργαζομένων από τον πολιτικό σχηματισμό που κυριαρχεί στην επιτροπή

κονομικής κρίσης, να μειώσουν τους μισθούς κατά 60%, και να διακόψουν το δώρο των Χριστουγέννων. Οι περίπου 150 Αιγύπτιοι αλιεργάτες αρνήθηκαν να συνεχίσουν να δουλεύουν κάτω από τις ίδιες συνθήκες και προχώρησαν σε απεργία καθώς και σε αποκλεισμό της ιχθυόσκαλας. Από την πρώτη στιγμή των κινητοποιήσεων, οι πλοιοκτήτες χρησιμοποιούν όλα τα μέσα για να καταστείλουν τον αγώνα των αλιεργατών. Η απεργία έληξε τον Απρίλιο. Για περισσότερα επισκεφθείτε: http://solidarityaliergates.blogspot.com/

αλληλεγγύης. Συνέπεια αυτής της συνθήκης είναι να μετατρέπεται η συνέλευση σε άτυπο κοινοβούλιο πολιτικών σχηματισμών και αντιλήψεων, οι οποίες αντί να εστιάζουν στη θέληση και στις επιλογές των ίδιων των αγωνιζόμενων εργαζομένων, προσπαθούν να περάσουν τη δική τους «γραμμή», ανεξάρτητα αν αυτή είναι πιο αριστερή ή πιο αυτόνομη και αντιεξουσιαστική.

Από την άλλη, όπως είδαμε και στην επιτροπή αλληλεγγύης των διωκόμενων του εστιατορίου Banquet, σχεδόν ποτέ δεν συζητιόταν η καθημερινή εμπειρία της σύγκρουσης με το αφεντικό, τα ζητήματα που μπαίνουν στο χώρο εργασίας και το πώς αντιμετωπίζονται. Από τη στιγμή που οι επιτροπές αλληλεγγύης αποκτούν αυτό τον μετωπικό χαρακτήρα αναλώνονται σε ένα στρατηγισμό που διεξάγει ένα αγώνα εντυπώσεων με το εκάστοτε αφεντικό αλλά δε μεταφράζεται σε σχέσεις με άλλα υποκείμενα. Ακόμη και ο τόπος διεξαγωγής των συναντήσεων των επιτροπών έχει τη σημειολογία του. Στο εργατικό κέντρο, αν δεν είσαι μέλος κάποιας παράταξης ενός σωματείου, πρέπει να κλείσεις αίθουσα και να πληρώσεις.

Εν τέλει, η επιτροπή αγώνα-αλληλεγγύης θέλει μια νοηματοδότηση από την αρχή. Αποτελεί μια ουσιαστική δομή ξεπεράσματος των αδυναμιών των σωματείων και των διαχωριστικών γραμμών του κάθε κλάδου αλλά ο ρόλος και ο τόνος των εξελίξεων πρέπει να δίνεται από τους εργαζόμενους. Ένα χαρακτηριστικό τέτοιο παράδειγμα είναι ο τρόπος που λειτούργησε η επιτροπή αλληλεγγύης στον αγώνα των εργαζομένων του Banquet. Κάποιοι εργαζόμενοι συμμετείχαν στην αρχή ενεργητικά και στη συνέχεια υποστηρικτικά, με αποτέλεσμα να αναπτυχθεί η λογική ότι η προπαγάνδα, το ταμείο αλληλεγγύης, οι διαδηλώσεις δεν είναι δική τους δουλειά. Υπάρχουν δηλαδή οι κουβαλητές-στρατευμένοι και οι ανήμποροι εργαζόμενοι. Έτσι, χάθηκε η ουσιαστική επικοινωνία των περισσότερων ατόμων της επιτροπής με τους εργαζόμενους, και υπήρξε δυσκολία στα κρίσιμα σημεία του αγώνα να παρθούν αποφάσεις με αποτέλεσμα να ακολουθείται ένας «τυφλοσούρτης». Τελικά, καλό είναι να επιδιώκεται προσωπική επαφή με τους αγωνιζόμενους εργαζόμενους, για να μπορείς να τους εκθέσεις το τι σκέφτεσαι και τι πιστεύεις. Φυσικά, σε καμία περίπτωση να μη γίνεται πλύση εγκεφάλου, αλλά σε ένα ανθρώπινο επίπεδο πέρα από την επιτροπή να αναπτύσσονται σχέσεις.

Τέλος, η επιτροπή αλληλεγγύης και γενικότερα οποιαδήποτε επιτροπή συγκαλείται από μια οργάνωση ή συνέλευση με σκοπό τη στρατηγική επίλυση κάποιων πρακτικών ζητημάτων, έχοντας αποφασίσει από πριν το πολιτικό πλαίσιο, αναλαμβάνει το διαχωρισμένο ρόλο της εκπλήρωσης πολιτικών σχεδίων και σκεπτικών. Για το λόγω αυτό είναι προτιμότερο να καλείται μια **ανοιχτή συνέλευση αγώνα-αλληλεγγύης** για να μπαίνει ξεκάθαρα από την αρχή ότι οι αλληλέγγυοι/ες δεν είναι μόνο κουβαλητές διαχειριστικών προβλημάτων, αλλά άνθρωποι που συνειδητά θέλουν να αγωνιστούν επί ίσοις όροις και θα συνδιαμορφώσουν συλλογικά πάνω σε απόψεις και όχι σε κομματικές γραμμές.

Αγώνες, εργαζόμενοι και αλληλέγγυοι

Οι περισσότεροι αγώνες που ξεπηδούν αδιαμεσολάβητα τα τελευταία χρόνια σπάνια αφορούν χώρους εργασίας με μεγάλο αριθμό εργαζομένων και με ένα συμπαγές «υποκείμενο αγώνα» (π.χ. ένα μεγάλο εργοστάσιο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι εκεί δεν υπάρχουν απολύσεις και αγώνες, αλλά εκεί έχει το πάνω χέρι το ΠΑΜΕ και δεν έχουμε σαφή εικόνα του τι ακριβώς συμβαίνει). Οι περισσότεροι «αυτόνομοι» εργατικοί αγώνες εμφανίζονται σε ευέλικτες-επισφαλείς μορφές εργασίας και σε χώρους εργασίας με μικρό αριθμό εργαζομένων. Οι εργαζόμενοι/ες του ιδιωτικού τομέα βρίσκονται κατακερματισμένοι/ες σε χώρους εργασίας με μικρό αριθμό ατόμων, όπως γραφεία και καταστήματα του τριτογενούς τομέα, σε πολλούς και διαφορετικούς κλάδους. Εξαιτίας αυτής της συνθήκης πολύ σημαντικό ρόλο παίζουν οι αλληλέγγυοι/ες στην πίεση που ασκούν οι αγωνιζόμενες/οι στην εργοδοσία. Το πρόβλημα που έχει εμφανιστεί σε πολλές περιπτώσεις, και σε αυτή του Banquet, είναι η απεύθυνση του αγώνα να περιορίζεται στις σφαίρες τις πολιτικής επιρροής των αλληλέγγυων. Έτσι συνήθως προκρίνεται μια στρατηγική που ποντάρει σε μια αλληλεγγύη συνειδητοποιημένων συντρόφων/ισσων. Σίγουρα, πλεονέκτημα αυτής της στρατηγικής είναι ότι υπάρχει ένας αριθμός στρατευμένων που άμεσα κινητοποιείται.

Κατ' επέκταση αυτό μπορεί να δημιουργήσει κόστος στις απόπειρες κοινωνικοποίησης και κυκλοφορίας του αγώνα. Επίσης το ότι δημιουργείται μια ανεκτή απεύθυνση, μια στοιχειώδης αλληλεγγύη και ένας ικανοποιητικός κόσμος που συσπειρώνεται και «τρέχει», μπορεί να επαναπαύει του εργαζόμενους/ες. Έτσι περιορίζεται η προοπτική της σύνδεσης με άλλες/ους εργαζόμενες/ους εκτός πολιτικών ταυτοτήτων καθώς επίσης και η ενεργή συμμετοχή των άμεσα εμπλεκόμενων εργαζομένων. Ουσιαστικά, ο αγώνας κυκλοφορεί σε πολιτικούς κύκλους και το πολύ μέσα σε παρεμφερείς χώρους. Σε αυτό το πλαίσιο, η ανοιχτή επιτροπή αλληλεγγύης ουσιαστικά είναι ανοικτή σε πολιτικούς χώρους. Το ερώτημα που μπαίνει λοιπόν είναι με ποιον τρόπο μπορούν διαδικασίες αγώνα σε εργασιακούς χώρους να ανοίξουν και να κυκλοφορήσουν, να μοιραστούν εμπειρίες, αγωνίες και ανάγκες και πάνω σε αυτή τη βάση να στήσουν την αντιπαράθεση τους. Ο αγώνας του Banquet, για παράδειγμα, ενώ ανέδειξε τα προβλήματα του κλάδου του επισιτισμού και όλες και όλοι οι εργαζόμενοι/ες στα bar και εστιατόρια της πόλης τον γνώριζαν, για κάποιους λόγους δεν ήρθαν σε καμία επιτροπή αλληλεγγύης.

Επομένως, ίσως κάτι έγινε λάθος, οι εργαζόμενοι πέρα από το συγκεκριμένο κατάστημα δεν ενδιαφέρθηκαν να συμμετάσχουν στον αγώνα, δε βρήκαν το συνδετικό νήμα και την κοινή μοίρα. Γενικότερα, υπάρχει και η ατομική ευθύνη του κάθε εργαζόμενου/ης και το γεγονός ότι τα τελευταία τριάντα χρόνια έχει χαθεί η αγωνιστική κουλτούρα στους χώρους εργασίας. Παρόλα αυτά, ίσως έπρεπε να μπει μια γενικότερη διεκδίκηση που να αφορά όλους τους εργαζομένους στην περιοχή του κέντρου της Θεσσαλονίκης, ώστε να μπορεί ο καθένας/μια να αγωνιστεί στο δικό του χώρο εργασίας. Ίσως επίσης θα έπρεπε να υπάρχει από πριν εντονότερη «δουλειά» απεύθυνσης σε αυτούς τους χώρους, είτε από το σωματείο (κάτι ανέφικτο αφού το επίσημο σωματείο κυριαρχείται από το ΠΑΜΕ), είτε από εργατικές ομάδες, είτε από το σωματείο βάσης σερβιτόρων μαγείρων. Και φυσικά απεύθυνση σε μια λογική που εστιάζει στα συνολικά ζητήματα του κλάδου και όχι μόνο σε συγκεκριμένα μαγαζιά. Βέβαια, ακόμα και η στιγμή του αγώνα είναι μια ευκαιρία να ανοιχτούν τα ζητήματα αρκεί να το επιθυμούν όσες και όσοι συμμετέχουν σε αυτόν.

Δε μπορούμε να παραβλέψουμε τις κινήσεις εργαζομένων στον Καφεναί και στο Barθelonica[6] που συνέπεσαν με τον αγώνα στο Banquet και επωφελήθηκαν θετικά σε σχέση με τις διεκδικήσεις τους. Όμως, θεωρούμε ελλειμματική τη διαδικασία με την οποία συνδέθηκαν αυτές οι κινητοποιήσεις. Δεν υπήρξε ουσιαστικά μια κοινή διαδικασία και η σύνδεση έγινε κυρίως

Οι περισσότεροι αγώνες που ξεπηδούν αδιαμεσολάβητα τα τελευταία χρόνια σπάνια αφορούν χώρους εργασίας με μεγάλο αριθμό εργαζομένων και με ένα συμπαγές «υποκείμενο αγώνα». Οι περισσότεροι «αυτόνομοι» εργατικοί αγώνες εμφανίζονται σε ευέλικτες - επισφαλείς μορφές εργασίας και σε χώρους εργασίας με μικρό αριθμό εργαζομένων.

6. Το διάστημα που εξελίσσονταν ο αγώνας στο banquet, εργαζόμενοι/ες σε δύο ακόμα χώρους της βιομηχανίας του επισιτισμού και της διασκέδασης στάθηκαν απέναντι στα αφεντικά τους. Στον Καφεναί με καταγγελίες από 15 εργαζόμενους/ες για απλήρωτες υπερωρίες, μη καταβολή ενσήμων κ.α. και στο Barθelonica με μια μορφή άτυπης «αυτοδιαχείρισης» όπου οι εργαζόμενοι για να μη βρεθούν άνεργοι μέσα στο καλοκαίρι, εφόσον η εργοδοσία επεδίωκε το κλείσιμο του μαγαζιού και την επαναπρόσληψη με διαφορετικούς όρους μερικών εξ αυτών, αποφάσισαν να κρατήσουν μόνοι τους το μαγαζί προσαρμόζοντας τις τιμές σε όσους/ες στέκονταν αλληλέγγυοι/ες.

Το σημαντικό δεν είναι η συγκεκριμένη νίκη ή ήττα, αλλά η μορφή, το περιεχόμενο και η παρακαταθήκη που αφήνει ένας αγώνας. Να μπορούν οι εργαζόμενοι/ες συλλογικά να παίρνουν αποφάσεις και να πράττουν, να σπάνε τις μεταξύ τους εξουσίες, να στηρίζουν άλλους αγώνες ως αλληλέγγυοι/ες ώστε να δημιουργηθεί το υπόβαθρο για νέους αγώνες. Να μπορούν, δηλαδή οι εργαζόμενοι/ες να αποφασίζουν και να μην βρίσκονται έρμαιο των αφεντικών και των κομματικών ηγεσιών.

σε επίπεδο εντυπώσεων.

Φυσικά, πρέπει να επισημάνουμε ότι οι μορφές οργάνωσης είναι δυναμικές, πράγμα που σημαίνει ότι συνυπάρχουν όλα τα παραπάνω στοιχεία, απλώς στο παράδειγμα του αγώνα του Banquet, και ειδικά στο τέλος, η διαχωρισμένη αντίληψη της επιτροπής αλληλεγγύης με την απουσία των εργαζομένων επικράτησε.

Μορφές αγώνα και υποστήριξης

Ταμείο αλληλεγγύης: Τους 6 μήνες που συμμετείχαμε στον αγώνα των εργαζομένων του εστιατορίου Banquet βρήκαμε τους τρόπους να υποστηρίξουμε υλικά 7-8 εργαζόμενους σε ένα στοιχειώδη, αλλά πολύ ουσιαστικό για τους ίδιους βαθμό. Η λειτουργία ενός ταμείου αλληλεγγύης αποτέλεσε πολύ σημαντική δικλείδα φερεγγυότητας των αλληλέγγυων προς τους εργαζόμενους, δημιουργώντας μια διαφορετική κουλτούρα και απαντώντας συλλογικά σε ατομικά προβλήματα. Η εμπειρία αυτή είναι πολύ σημαντική καθώς ο οικονομικός εκβιασμός και το αδιέξοδο είδαμε στην πράξη ότι μπορεί να απαντηθεί μέσα από την αλληλεγγύη.

Αποκλεισμοί: Η μορφή του καθημερινού αποκλεισμού που υιοθετήθηκε αποτέλεσε ένα ακόμη «νέο» πεδίο εμπειρίας πάνω σε αγώνες. Η πίεση που ασκήθηκε σε ένα αδιάλλακτο αφεντικό ήταν τεράστια. Η μορφή αυτή του αγώνα, με την συνέπεια που τη διέκρινε, κατάφερε να γνωστοποιήσει το ζήτημα, να ασκήσει κοινωνική πίεση δυσφημώντας το προφίλ της επιχείρησης ενώ ταυτόχρονα προκαλούσε μεγάλη οικονομική ζημιά. Έξω από το Banquet δημιουργήθηκε ένας ανοιχτός χώρος αγωνιστικής συνάντησης. Οι κουζίνες που έγιναν από έξω έσπασαν το μοτίβο της αντιπαράθεσης, ανοίγοντας νέους τρόπους αλληλεγγύης και κυκλοφορίας του αγώνα. Από εκεί και πέρα η αδυναμία να εμπλουτιστούν οι αποκλεισμοί με πιο δημιουργικές για τους συμμετέχοντες μορφές τις κατέστησαν βαρετές. Δεν αναζητήθηκαν άλλοι τρόποι αντιπαράθεσης, χωρίς φυσικά αυτό να αποτελεί ευθύνη του συγκεκριμένου αγώνα.

Αντιπαράθεση: Στις περισσότερες των περιπτώσεων που ένας αγώνας κινείται στα όρια της θεσμικής του διάστασης προκύπτουν στιγμές σύγκρουσης είτε με την εργοδοσία είτε με την κρατική καταστολή, είτε ακόμα και με άλλες μορφές τρομοκρατίας. Δε θεωρούμε ότι η βία είναι μαγική, ούτε ότι η βίαιη αντιπαράθεση είναι η λύση για όλα. Παρόλα αυτά, σε πρόσφατους αγώνες όπως με την Κ.Κούνεβα αλλά και με το Via Vai στην Αθήνα αναδείχθηκε μια διαφορετική πτυχή της απάντησης στη βία των αφεντικών.[7]

Σε ένα κατάστημα-κάτεργο όπως το Banquet, θα μπορούσε τουλάχιστον να συζητηθεί και αυτή η επιλογή, σε ένα επίπεδο τουλάχιστον απειλής κλεισίματος του μαγαζιού, όταν η επιθετική γραμμή της εργοδοσίας ήταν πλέον γεγονός. Η παθητική, οσιομαρτυρική στάση μας απέναντι στους μπράβους του Φιόρου και του Στοίβα –των αφεντικών του Banquet– που τραμπούκησαν μέλη της επιτροπής αλληλεγγύης, που μας κινηματογραφούσαν, μας πετούσαν αυγά και μας απειλούσαν, σίγουρα δε μας ωφέλησε σε κάτι. Πόσο μάλλον έδωσε πάτημα στα αφεντικά να έχουν την πρωτοβουλία των κινήσεων και να συνεχίσουν τη στρατηγική τους με τις μηνύσεις. Η βίαιη αντιπαράθεση δε νοείται στα πλαίσια της προσωπικής μας εκτόνωσης, για να πέσουμε στις προβοκατόρικες παγίδες των αφεντικών. Το θέμα είναι η αντιπαράθεση αυτή να έχει μία λογική στρατηγική που να δίνει την πρωτοβουλία των κινήσεων στους εργαζόμενους και να καταδεικνύει ότι δεν υπάρχουν μόνο τα νομικά τερτίπια, αλλά ότι η συλλογική αντιμετώπιση των προβλημάτων στους χώρους εργασίας μπορεί να εκφραστεί με πολλούς τρόπους από τους εργαζόμενους. Στα κρίσιμα αυτά ερωτήματα δεν μπορέσαμε να βρεθούμε σε μία πρόσωπο-με-πρόσωπο συζήτηση και εκτίμηση της κατάστασης με τους ίδιους τους εργαζόμενους. Ακόμα και αν καταλήγαμε σε ήπιες κινήσεις, το άνοιγμα της συζήτησης για πιθανές δράσεις όπως κατάληψη-αυτοδιαχείριση του μαγαζιού ή δυναμικός αποκλεισμός, μπορεί να έβαζαν νέα δεδομένα στις μεταξύ μας σχέσεις και ίσως να μας έδινε την πρωτοβουλία των κινήσεων.

Νίκη του αγώνα ή ήττα

Οι έννοιες «νίκη» ή «ήττα» είναι σχετικές, ανάλογα με το πως θέλει να βαφτίσει κανείς το αποτέλεσμα ενός

7. Για παράδειγμα, το κίνημα αλληλεγγύης στην Κ. Κούνεβα –τέλη Δεκέμβρη 08 με Γενάρη 09– χρησιμοποίησε ένα μεγάλο εύρος πρακτικών, έχοντας φυσικά και ως υπόβαθρο την εξεγερτική βία του Δεκέμβρη. Από καταλήψεις σταθμών του ΗΣΑΠ, δολιοφθορές σε σταθμούς του ηλεκτρικού, επιθέσεις και καταστροφές σε γραφεία υπενοικίασης εργαζομένων καθώς και στην εργολαβική εταιρία ΟΙΚΟΜΕΤ, στην οποία δούλευε η Κούνεβα, μέχρι καταλήψεις πανεπιστημιακών κτιρίων και δυναμικές διαδηλώσεις. Στο ίδιο μήκος κύματος κινήθηκαν και διάφορες επιθετικές κινήσεις σε καταστήματα Via Vai. Βέβαια και στις δύο περιπτώσεις είχε προηγηθεί ένα ακραίο ανέβασμα του πήχη της βίας από τη μεριά των αφεντικών. Βιτριόλι στην Κωνσταντίνα και σωματική βία από μπράβους στην Κάρμεν –εργαζόμενη στο Via Vai– καθώς και επίδειξη όπλου σε άτομα του σωματείου σερβιτόρων μαγείρων.

αγώνα. Σίγουρα, η υλική νίκη είναι σημαντική για τους ίδιους τους εργαζόμενους ως άτομα, ώστε να πληρωθούν τα χρωστούμενα, να πάρουν τα ένσημα, να επαναπροσληφθούν. Παρόλα αυτά, κανείς άλλος δεν «κερδίζει» κάτι.

Είναι θετικό να υπάρχει μια υλική ή ηθική νίκη σε έναν αγώνα. Είναι σημαντικό για τα ίδια τα υποκείμενα που δίνουν συλλογικά μια μάχη με το ή τα αφεντικά τους να έχουν ένα καλό αποτέλεσμα και να μην συντριβούν ψυχικά και οικονομικά. Παρόλα αυτά, υπάρχουν και δυναμικοί αγώνες που ηττούνται και μάλλον οι περισσότεροι. Ειδικά στους καιρούς που ζούμε, δυστυχώς δε μπορούμε να μιλάμε για νίκες της εργατικής τάξης –αν κρίνουμε από τους πιο πρόσφατους μαζικούς αγώνες– αλλά για κάποιους «καλούς» συμβιβασμούς.

Το σημαντικό, λοιπόν, δεν είναι η συγκεκριμένη νίκη ή ήττα, αλλά η μορφή, το περιεχόμενο και η παρακαταθήκη που αφήνει ένας αγώνας. Να μπορούν οι εργαζόμενοι/ες συλλογικά να παίρνουν αποφάσεις και να πράττουν, να σπάνε τις μεταξύ τους εξουσίες, να στηρίζουν άλλους αγώνες ως αλληλέγγυοι/ες ώστε να δημιουργηθεί το υπόβαθρο για νέους αγώνες. Να μπορούν, δηλαδή οι εργαζόμενοι/ες να αποφασίζουν και να μην βρίσκονται έρμαιο των αφεντικών και των κομματικών ηγεσιών.

Αυτά όμως θα προκύψουν αν μέσα από τις διαδικασίες του αγώνα, δομηθούν άλλου τύπου σχέσεις και δημιουργηθεί μια άλλη αντίληψη για τις σχέσεις εξουσίας, την εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο, τα θέματα του φύλου και της φυλής. Αν εμπλουτιστεί δηλαδή ο αγώνας πέρα από θέματα που άπτονται καθαρά και μόνο των συγκεκριμένων οικονομικών διεκδικήσεων.

Επομένως, θεωρούμε χαμένη ευκαιρία για μας το ότι με τους εργαζόμενους του Banquet δεν έχουμε κανενός είδους σχέση, ωστόσο ελπίζουμε να τους δούμε να συμμετέχουν σε έναν επόμενο αγώνα.

Β' μέρος
Ανίχνευση των αυτόνομων χαρακτηριστικών των αγώνων

Αγώνες με αυτόνομα χαρακτηριστικά –και όχι αυτόνομοι αγώνες– συμβαίνουν όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια, σε μία διαρκή μάχη με τα βαρίδια του παρελθόντος, όπως είναι οι κομματικές συνδικαλιστικές οργανώσεις (π.χ. ΠΑΣΚΕ, ΠΑΜΕ), με το γραφειοκρατικό συνδικαλισμό της ΓΣΕΕ και σε ένα περιβάλλον που καθιστά όλο και πιο δύσκολο την ανάπτυξη αγώνων με προοπτική πέρα από τις «παραδοσιακές» διεκδικήσεις. Δεν είναι εύκολο να διακρίνει κανείς ποιοι αγώνες είναι αυτόνομοι και ποιοι όχι, λόγω της σύγκρουσης με παραδοσιακές λογικές.

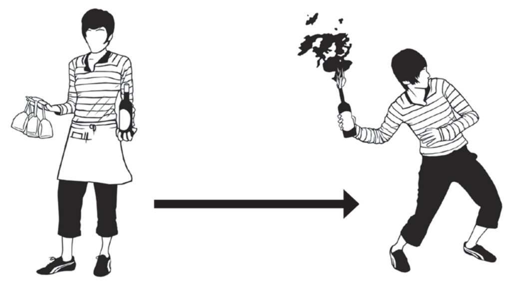
Τέτοιοι αγώνες –με αυτόνομα χαρακτηριστικά– θεωρούμε πως ήταν το κίνημα αλληλεγγύης στην Κ.Κούνεβα, ο αγώνας των αλλιεργατών της Ν. Μηχανιώνας (Χειμώνας 2010), το Via Vai (Μάρτιος 2010), ο αγώνας για την επαναπρόσληψη του Ν. Παλαιστίδη στις εκδόσεις Άγρα, οι κινητοποιήσεις στη Wind[7], αγώνες που έχουν δοθεί από τη ΣΒΕΟΔ στον κλάδο των courier, ο αγώνας των γιατρών στο Ζαγκλιβέρι (2005-2006 και έως και σήμερα) κ.τ.λ. Ως προς αυτές τις εμπειρίες, θεωρούμε χρήσιμη την ανάπτυξή τους και την παρουσίασή τους από όσους/όσες συμμετέχουν στους αγώνες αυτούς.

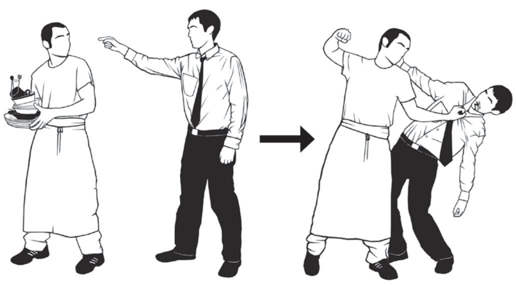
Σκοπός μας είναι να ανταλλάξουμε εμπειρίες αγώνα, να ανιχνεύσουμε τι προοπτικές υπάρχουν για ένα γενικότερο συντονισμό και επικοινωνία μεταξύ ανθρώπων με κοντινές αντιλήψεις. Πιο απλά, που το πάμε; Πώς δηλαδή αυτοί οι αγώνες θα κοινωνικοποιηθούν και θα κυκλοφορήσουν πραγματικά; Πώς, από το να αποτελούν απλά πόλους συσπείρωσης πολιτικοποιημένων, θα κατορθώσουν να απαντήσουν σε ανάγκες ευρύτερα των εργαζομένων και έτσι να δημιουργήσουν πιο διευρυμένες ρήξεις στα εργασιακά κάτεργα; Πώς η αλληλεγγύη θα μετατραπεί από αξία λίγων, σε αξία όλο και περισσότερων εκμεταλλευόμενων; Ουσιαστικά, πώς μπορεί να διαφανεί μια διαδικασία ρήξης που να ξεπερνάει την παγιωμένη κατάσταση του συνδικαλισμού και της κυρίαρχης μορφής αγώνων και να βάζει πιο ουσιαστικά χαρακτηριστικά ανάμεσά σε όσους αγωνίζονται; Τόσο υλικά, όσο και υπαρξιακά. Ως ένα άλλο μοντέλο ζωής που μπορεί να προκύψει μέσα από τους αγώνες.

Σε αυτή την κατεύθυνση η εμπειρία είναι χρήσιμος οδηγός. Όμως πρέπει να οραματιστούμε το παραπέρα. Τις δομές, τους τόπους συνάντησης, τις μορφές οργάνωσης, τις ριζοσπαστικές σχέσεις που μπορεί να αναδυθούν.

Τι σημαίνει όμως για μας αυτόνομος αγώνας;

Η κριτική μας τοποθέτηση στα παραπάνω αναδεικνύει το σκεπτικό μας όσον αφορά τα χαρακτηριστικά και τον τρόπο διεξαγωγής ενός τέτοιου αγώνα. Αδιαμεσολάβητος, έξω και ενάντια σε κομματικές λογικές, με αντιιεραρχικές και αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων, δίχως αντιπροσώπους και ειδήμονες, μέσα και ενάντια στη μισθωτή σκλαβιά. Ποια είναι η σημασία όλων αυτών; Θέλουμε να εστιάσουμε στη διαδικασία με την οποία κάποιος/κάποια αναλαμβάνει την ευθύνη να αγωνιστεί σε πρώτο πρόσωπο, συσχετιζόμενος/η με τους γύρω του/της, ώστε να επιδιώξει ένα κοινό όφελος για όλους, σε μια κατεύθυνση ενδυνάμωσης του ελέγχου πάνω στην εργασία του/της ή στη διακοπή αυτής (απεργία, σαμποτάζ, μείωση παραγωγικότητας). Αυτή η διαδικασία, όπως και πολλές άλλες, βοηθάει στην ανάπτυξη της ταξικής συνείδησης, της συλλογικής, από-τα-κάτω επίγνωσης του ότι αποτελούμε μία κοινωνική τάξη με κοινή μοίρα (όχι απαραίτητα κοινά συμφέροντα), μέσα στον καταμερισμό ιεραρχιών και διαχωρισμών εντός της κοινωνίας. Η πράξη του αγώνα μετατρέπει αυτή την επίγνωση σε νέες πραγματικές σχέσεις που μπορούν να μετασχηματίσουν τις υπάρχουσες, να διερωτηθούν για το νόημα του να εργάζεσαι, για τις δυνατότητες των

Αυτόνομος είναι ο αγώνας που προσδιορίζεται με βάση τις άμεσες, αδιαμεσολάβητες σχέσεις που προκύπτουν σε ένα εργασιακό περιβάλλον και τείνουν να το αρνηθούν, αρνούμενες τη διακοπή τους μετά το πέρας του αγώνα ή την ένταξή τους σε ένα «εξωτερικό» πολιτικό πρόγραμμα. Αυτόνομοι είναι οι κοινωνικοί αγώνες που μετατρέπονται σε πολιτικούς –θέτουν δηλαδή ζητήματα συνολικής κριτικής– από την ίδια και άμεση εμπειρία των αγωνιζόμενων και όχι από τις πολιτικούς σχηματισμούς που επιδιώκουν να τους καθοδηγήσουν.

7. Από το 2007, το Πανελλήνιο Σωματείο Εργαζομένων ΤΙΜ HELLAS (Wind), έχει δημιουργήσει μια συνεπή και διαρκή διαδικασία αγώνα στην οποία συμμετέχουν οργανικά πολλοί εργαζόμενοι/ες και η οποία διεκδικεί πάντοτε το κοινωνικό της άπλωμα. Απεργίες ενάντια σε απολύσεις (και όχι μόνο), αποκλεισμοί μαγαζιών, στήριξη άλλων αγώνων κ.τ.λ.

γνώσεων και των δεξιοτήτων μας σε μια κατεύθυνση εξόδου από την μισθωτή εργασία. Έτσι, συνοπτικά, **αυτόνομος είναι ο αγώνας** που προσδιορίζεται με βάση τις άμεσες, αδιαμεσολάβητες σχέσεις που προκύπτουν σε ένα εργασιακό περιβάλλον και τείνουν να το αρνηθούν, αρνούμενες τη διακοπή τους μετά το πέρας του αγώνα ή την ένταξή τους σε ένα «εξωτερικό» πολιτικό πρόγραμμα. Αυτόνομοι είναι οι κοινωνικοί αγώνες που μετατρέπονται σε πολιτικούς –θέτουν δηλαδή ζητήματα συνολικής κριτικής– από την ίδια και άμεση εμπειρία των αγωνιζόμενων και όχι από τους πολιτικούς σχηματισμούς που επιδιώκουν να τους καθοδηγήσουν. Η όποια λύση θα σχηματιστεί μέσα από τους αγώνες των από-κάτω και θα είναι συλλογική. Εμείς βάζουμε τους εαυτούς μας μέσα στη σχέση της εκμετάλλευσης και μας ενδιαφέρει το πώς θα σπάσουμε αυτή τη σχέση μαζί με τους γύρω μας. Για αυτό το λόγο, μιλάμε για διαδικασίες υποκειμενοποίησης, όπου τα υποκείμενα αναπτύσσουν σχέσεις, συναντιούνται και αλλάζουν μέσα από διάφορες πτυχές της ζωής και συντονίζονται.

Οι φιγούρες των αγκιτατόρων, των ειδικών που θα χαράξουν το σχέδιο και θα κινητοποιήσουν τις μάζες, μας προκαλούν συναισθήματα απέχθειας και θα βρεθούμε απέναντι σε τέτοιες λογικές. Η λογική της φωτισμένης πρωτοπορίας που θα δώσει τη λύση ανήκει στον προηγούμενο αιώνα. Όμως πολλές φορές, αν και την αρνούμαστε, την αναπαράγουμε γιατί, παρά την αλλοτρίωση που τη διέπει, έχει φανεί πως μπορεί να παράγει –σε θεαματικό επίπεδο– κοινωνικά νοήματα. Όμως στο τέλος, αντιλαμβανόμαστε ότι οι επιδιωκόμενες συνδέσεις με την κοινωνία ή με άλλα υποκείμενα δεν έχουν πραγματοποιηθεί ποτέ ή έχουν πραγματοποιηθεί διαμεσολαβημένα από το μηχανισμό πομπού-δέκτη. Έτσι, η αυτενέργεια, η ατομική επιλογή και η συνείδηση δίνουν την θέση τους στη διαρκή κίνηση των πολιτικοποιημένων, αναπαράγοντας έτσι το ρόλο του θεατή. Η αντίληψη της μη-διαμεσολάβησης, ή της μη-πρωτοπορίας χρειάζεται να αναπτυχθεί στο έδαφος, όσο δύσκολο και αν αυτό φαίνεται, της κοινής εμπειρίας των από κάτω. Στη δουλεία, στη γειτονία, στους κοινούς τόπους.

Αυτή η κατεύθυνση μπορεί να πάρει πολλές τροπές. Παλαιότερα οι Ιταλοί και Γάλλοι εργατιστές είχαν τη λογική της «εγκατάστασης». Έμπαινε δηλαδή ο πολιτικά στρατευμένος σε ένα εργοστασιακό πόστο και προσπαθούσε να δημιουργήσει διαδικασίες αγώνα, διερευνώντας ταυτόχρονα τις δυνατότητες που προέκυπταν. Αυτό βέβαια σε μια εποχή, που το μαζικό εργοστάσιο ήταν το επίκεντρο της καπιταλιστικής ανάπτυξης και της ζωής της πλειοψηφίας του προλεταριάτου. Σήμερα, στο πολυδιασπασμένο κοινωνικό εργοστάσιο και στην επισφαλή συνθήκη, μια τέτοια λογική μοιάζει πολύ δύσκολη έως αδύνατη. Και όμως κρίνοντας από το Banquet, κάτι τέτοιο, σε χώρους όπου εργάζονται πάνω από δέκα εργαζόμενοι είναι κάτι σχετικά εφικτό. Βέβαια, κάτι τέτοιο έχει από πίσω του τη λογική της «αόρατης επιτροπής». Προϋποθέτει την ύπαρξη μια οργάνωσης που ήδη χαράσσει στρατηγικές χωρίς τους ίδιους τους εργαζόμενους.

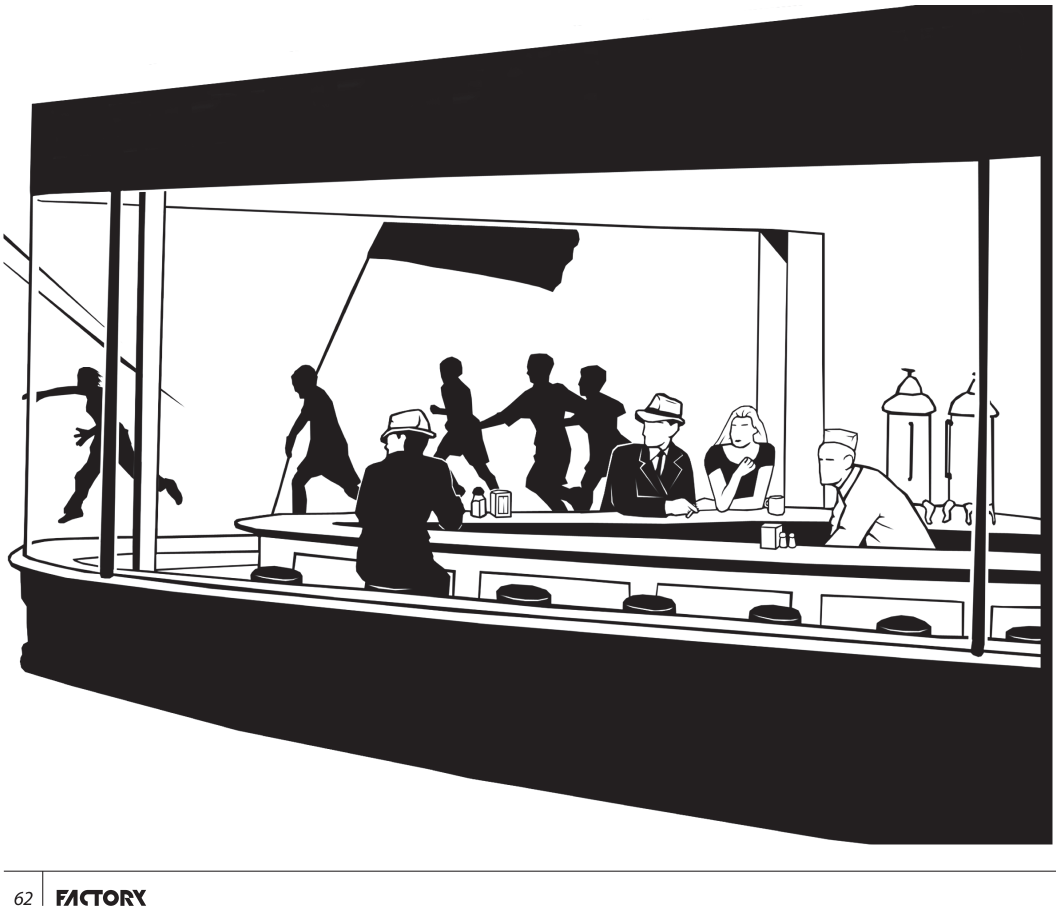
Από την άλλη, ο ρόλος των πολιτικών οργανώσεων δεν πρέπει να απαξιωθεί πλήρως. Ο ρόλος τους ως ερμηνευτές της πραγματικότητας και διακινητές της εμπειρίας μπορεί να αποτελέσει κλειδί στην άμεση κυκλοφορία και σύνδεση των αγώνων και των φαντασιακών, στη διάχυση της αξίας της αλληλεγγύης. Επίσης η πολιτική εμπειρία μπορεί να βοηθήσει σε κρίσιμες στιγμές ενός αγώνα (νομικά ζητήματα, σύγκρουσιακή αντιπαράθεση, διεύρυνση της αλληλεγγύης, οικονομική υποστήριξη) για το καλό φυσικά του αγώνα και όχι της πολιτικής οργάνωσης. Έτσι κρίνουμε πως είναι θεμιτό καταρχήν, όπου βρίσκεται και εργάζεται ο καθένας και η καθεμία που μοιράζεται ένα αυτόνομο σκεπτικό για τους αγώνες, να προσπαθεί να δημιουργεί συνδέσεις και ρήξεις εντός της εργασίας του. Εάν η άμεση αντιπαράθεση είναι αδύνατη, τότε η συνάντηση και η υποστήριξη αδιαμεσολάβητων διαδικασιών, όπως τα σωματεία βάσης, μπορούν με επιμονή να βοηθήσουν συνολικά στη διαμόρφωση μιας κουλτούρας οργάνωσης και αγώνα ανά κλάδο. Η πρόσφατη εμπειρία δείχνει πως ακόμα και αν το σωματείο βάσης δεν μπορεί να συγκροτηθεί, τότε τη «δουλειά» της δημιουργίας μιας κουλτούρας αγώνα μπορεί να την επωμιστεί η εργατική συλλογικότητα ή οι πρωτοβουλίες ατόμων που μοιράζονται αυτή την ανάγκη. Και τέλος, όπου αυτό είναι εφικτό, μπορεί κανείς να συμμετέχει σε ανοιχτές συνελεύσεις αγώνα-αλληλεγγύης, ώστε να επιδιώκει της σύνδεση με άλλα υποκείμενα και να μεταφέρει τον αγώνα στον άμεσο κοινωνικό του κύκλο, βάζοντας πιθανά ζητήματα που αφορούν το δικό του χώρο εργασίας, σε μια διαδικασία σύνδεσης και αλληλοϋποστήριξης.

Που συναντιόμαστε;

Ένα δύσκολο ερώτημα προς απάντηση είναι ο τόπος συνάντησης και συνεύρεσης των υποκειμένων. Παλαιότερα ήταν το εργοστάσιο και η γειτονιά, κοινότητες οι οποίες συγκροτούσαν αγώνες και οι οποίες σήμερα φαντάζουν μακρινές για μας. Σήμερα, οι τόποι συνάντησης είναι κατά βάση τόποι συνάντησης ατόμων και όχι συλλογικών ταυτοτήτων ή νοημάτων. Από τα καφέ και τα πάρκα μέχρι το internet και τα chat room, οι συναντήσεις διαμεσολαβούνται από το ατομικιστικό μοντέλο ζωής. Βέβαια υπάρχουν και οι εξαιρέσεις. Οι αντικουλτούρες βρίσκουν τους χώρους τους στις πόλεις, τα πανεπιστήμια εξακολουθούν να παράγουν μαζική κοινωνικοποίηση και να αποτελούν πόλους πολιτικοποίησης, οι πλατείες έχουν γίνει τα καταφύγια των ψηγμάτων συλλογικής ζωής, ενώ μοντέλα συλλογικής καθημερινότητας ξεπηδούν όλο και συχνότερα.

Ο εργασιακός χώρος, αν και ιδιωτικός, από την στιγμή που σε αυτόν συναντιούνται διαφορετικά υποκείμενα μεταξύ τους, έχει τα στοιχεία ενός δημόσιο χώρου. Μπορεί κανείς να κοινωνικοποιηθεί, να αναπτύξει σχέσεις και δεσμούς –ελπίζουμε όχι με το αφεντικό. Όμως όπως προαναφέραμε δεν πρόκειται για εκείνο το μαζικό χώρο, του εργοστασίου όπου η κοινωνικοποίηση του εργάτη μέσα από την κοινά βιωμένη πραγμοποίηση παρήγαγε ευκολότερα συλλογικά νοήματα άρνησης και αγώνα. Από την στιγμή που η πραγμοποίηση εξατομικεύεται και η θέαση του κόσμου μετατρέπεται σε αυστηρά προσωπική υπόθεση, οι συμπεριφορές που αναπτύσσονται είναι καθαρά ιδιωτικές –ο καθένας και τα προβλήματα του. Για να σπάσει αυτό απαιτείται τεράστια προσπάθεια και συχνά ο πολιτικοποιημένος κόσμος προτιμάει να συναντιέται με ανθρώπους που ήδη έχουν κάνει το βήμα της συλλογικής αντιμετώπισης των προβλημάτων. Η εμπειρία όμως έχει δείξει πως ακόμα και στο χώρο εργασίας μπορούν να εμφανιστούν ριζοσπαστικές μειοψηφίες, να βάζουν μπροστά το συλλογικό και να αποτελούν μια καλή μαγιά για να ξεπηδήσουν αγώνες. Η απογοήτευση και η απομόνωση, απόρροια της πολυδιάσπασης των χώρων εργασίας, μπορούν να σπάσουν μέσα από την διαδικασία σύνδεσης –το να νιώθουμε δηλαδή ότι αποτελούμε μέρος ευρύτερων αρνήσεων και το ότι οι αγώνες μας μπορούν να επηρεάζουν και άλλους.

Η γειτονία –ως η κοινότητα που συγκροτείται γύρω από την αναπαραγωγή– έχει επίσης την ίδια μοίρα. Εντοιχισμένα «ατομικά» προβλήματα, συγκαλυμμένη βία, συναντήσεις διαχειριστικές, διεκπεραιωτικές και όχι ουσιαστικές (βλ. συνελεύσεις πολυκατοικίας, σύλλογοι γονέων κ.τ.λ). Επίσης σε πολλές περιπτώσεις, κατά το ελληνικό φαινόμενο, η ίδια η εκμετάλλευση διαπερνάται άμεσα από σχέσεις συγγένειας που καθιστούν δυσκολότερες τις αρνήσεις και δημιουργούν

Ο εργασιακός χώρος, αν και ιδιωτικός, από την στιγμή που σε αυτόν συναντιούνται διαφορετικά υποκείμενα μεταξύ τους, έχει τα στοιχεία ενός δημόσιο χώρου. Μπορεί κανείς να κοινωνικοποιηθεί, να αναπτύξει σχέσεις και δεσμούς – ελπίζουμε όχι με το αφεντικό. Η εμπειρία έχει δείξει πως ακόμα και στο χώρο εργασίας μπορούν να εμφανιστούν ριζοσπαστικές μειοψηφίες, να βάζουν μπροστά το συλλογικό και να αποτελούν μια καλή μαγιά για να ξεπηδήσουν αγώνες.

το φαινόμενο της αλληλοδιαπλοκής οικογενειακού θεσμού και εργασιακού περιβάλλοντος. Ακόμα και αν θέλει κανείς να ξεφύγει από αυτό το πλέγμα στο οποίο συγκροτούνται οι δημόσιες σχέσεις (σε καφετέριες, τοπικά μαγαζιά κ.τ.λ.), έχει να συναντήσει ένα ολόκληρο μοντέλο κοινωνικοποίησης εντός του οποίου η αλληλεξάρτηση των επιμέρους συμφερόντων παραμένει θολή και εμποτισμένη με αρκετή δόση συντηρητισμού και «αόρατης» εκμετάλλευσης. Το μοντέλο αυτό κυριαρχεί στις ελληνικές πόλεις και ιδιαίτερα στις γειτονιές.

Αντιθέτως, στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου η έννοια της γειτονιάς έχει αποσαθρωθεί πλήρως, τα πράγματα είναι πιο ξεκάθαρα. Στην άβυσσο της εκμετάλλευσης, ανάμεσα σε πολυεθνικές, μεγάλα καταστήματα, πολυτελή μαγαζιά, μπαρ, εστιατόρια, ξενοδοχεία, αλλά και στις οργανωμένες μαφίες, την πορνεία και το εμπόριο θανάτου, οι μόνες κοινότητες που έχουν συγκροτηθεί δημόσια είναι αυτές των ριζοσπαστικοποιημένων μειοψηφιών (ή των αμυνόμενων μειονοτήτων). Δεν είναι τυχαίο που στο χάος των διαλυμένων συλλογικών ταυτοτήτων τα τελευταία τριάντα χρόνια, η συγκρότηση της αντίστασης πραγματώθηκε μέσα από την ταυτότητα του πολιτικοποιημένου ριζοσπάστη, αναρχικού, αντιεξουσιαστή, ακροαριστερού και συνήθως νέου σε ηλικία. Επίσης δεν είναι τυχαίο που αυτή η ταυτότητα συναντήθηκε και κοινωνικοποιήθηκε με νέους, μαθητές, φοιτητές και εργαζόμενους, τα τελευταία 2 χρόνια μετά το Δεκέμβρη, αφού αποτέλεσε την μόνη πρόταση ορατής αντίστασης και αγώνα. Η ταυτότητα του νεαρού ριζοσπάστη, που συγκροτείται στο διάχυτο εργοστάσιο και μπλοκάρει κατά βάση την κυκλοφορία των εμπορευμάτων και των καπιταλιστικών προσταγών σαμποτάροντας τη δημόσια τάξη, αποδείχθηκε με την σειρά της μερική. Στην κρίσιμη στιγμή που διανύουμε για τα συλλογικά κεκτημένα του παρελθόντος, αδυνατεί να απαντήσει και να μπλοκάρει την αναδιάρθρωση, μπλοκάροντας την παραγωγή με μαζικό τρόπο. Η αδυναμία αυτή έγκειται στο ότι δε μπόρεσε να επηρεάσει και να διεισδύσει σε φιγούρες (ίσως παρελθοντικές) ή να πιέσει δομές τέτοιες που να καθιστούν το μπλοκάρισμα των πάντων εφικτό –αν και το προσπάθησε, όπως στην κατάληψη της ΓΣΕΕ κατά τον εξεγερμένο Δεκέμβρη. Μένει λοιπόν να γεννήσει τις νέες δυνατότητες, είτε οργανωτικές είτε νοηματικές, στοχεύοντας στην καρδιά του κτήνους, την εξάρτησή μας δηλαδή από τη μισθωτή εργασία.

Από την άλλη, εδώ και κάποια χρόνια, πολιτικοποιημένοι κατά βάση άνθρωποι προσπαθούν να συγκροτήσουν ξανά τις έννοιες της κοινότητας με βάση τη γειτονιά, με όχι κατ' ανάγκη άμεση σχέση με τα εργασιακά ζητήματα. Αυτές οι απόπειρες δούλεψαν, συγκρότησαν μια ελάχιστη βάση συλλογικοποίησης και φάνηκε ότι στάθηκαν ικανές να δημιουργήσουν δεσμούς που σε ένα περιβάλλον ανάπτυξης των αγώνων κατάφεραν να δράσουν υποστηρικτικά, όπως π.χ. το Δεκέμβρη και το κίνημα αλληλεγγύης στην Κ. Κούνεβα. Θεωρούμε πως η στροφή στο τοπικό, στο χώρο όπου συναντιέται η εκτός εργασιακού χρόνου κοινή ζωή, επιτρέπει να σχηματιστούν δεσμοί και σχέσεις που να δημιουργούν ευνοϊκό περιβάλλον τόσο για τη σύνδεση των αγώνων και για την άμεση υποστήριξη τους, όσο και για το άνοιγμα ζητημάτων που σχετίζονται με την εργασία αλλά και με συνολικά θέματα που προκύπτουν από τη ζωή μέσα στον καπιταλισμό. Υγεία, ασφάλιση, κατανάλωση, μέσα διαβίωσης, στέγαση, πολιτισμός.

Το είπαμε και παραπάνω: ένας αγώνας είναι προνομιακό πεδίο για τη συνάντηση των υποκειμένων που θέλουν να αγωνιστούν, ποιες είναι όμως οι διεργασίες που θα βάλουν περισσότερο κόσμο σε κίνηση; Ποιοι θα είναι οι τόποι συνάντησης; Πώς μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την υπάρχουσα εμπειρία, τις υπάρχουσες δομές για να δημιουργήσουμε αγώνες ή έστω να δράσουμε υποστηρικτικά προς αυτούς;

Ποιες τελικά είναι οι μορφές οργάνωσης που θα καταστήσουν την αυτενέργεια και τη συλλογικότητα ικανές να παράγουν πολιτική από τα κάτω, όχι μόνο για την ικανοποίηση των άμεσων υλικών ζητημάτων αλλά για το μετασχηματισμό της ίδιας μας της ζωής;

Υπήρξαν ιστορικά παραδείγματα όπως οι Wobblies, τα εργοστασιακά συμβούλια, η ιταλική αυτονομία που κατάφεραν να απαντήσουν τέτοια ερωτήματα με αρκετά πετυχημένο τρόπο. Όλα αυτά σήμερα φαντάζουν ξεπερασμένα, φαίνεται να ανήκουν στο χρονοντούλαπο της παγκόσμιας κινηματικής ιστορίας, όμως έχουν κάτι κοινό: την κοινή μοίρα αυτών των ανθρώπων που αγωνίστηκαν μέσα αλλά και πέρα από τη μισθωτή εργασία. Είναι παραδείγματα οργάνωσης των εργατών/τριών που έθεταν ζητήματα γύρω από το φάσμα ολόκληρης της ζωής, έστηναν δομές αλληλεγγύης, δημιουργούσαν αγωνιστική κουλτούρα και έφεραν μέσα τους ένα διαφορετικό πολιτισμό. Άλλωστε, οι σχέσεις, οι συνειδήσεις, ο τρόπος σκέψης των ανθρώπων δεν αλλάζει σε μια στιγμή αλλά μέσα από συλλογικές διαδικασίες, που χτίζουν το «εμείς», που απαντούν σε κοινές ανάγκες και ζητήματα και επιτίθενται στις εξουσιαστικές σχέσεις.

Ένας αγώνας είναι προνομιακό πεδίο για τη συνάντηση των υποκειμένων που θέλουν να αγωνιστούν, ποιες είναι όμως οι διεργασίες που θα βάλουν περισσότερο κόσμο σε κίνηση; Ποιοι θα είναι οι τόποι συνάντησης; Πώς μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την υπάρχουσα εμπειρία, τις υπάρχουσες δομές για να δημιουργήσουμε αγώνες ή έστω να δράσουμε υποστηρικτικά προς αυτούς; Οι σχέσεις, οι συνειδήσεις, ο τρόπος σκέψης των ανθρώπων δεν αλλάζει σε μια στιγμή αλλά μέσα από συλλογικές διαδικασίες, που χτίζουν το «εμείς», που απαντούν σε κοινές ανάγκες και ζητήματα και επιτίθενται στις εξουσιαστικές σχέσεις.

March

του μωβ καφενείου[1]

Στις 10 Οκτωβρίου 2010, χιλιάδες αγανακτισμένοι πολίτες κατέβηκαν στους δρόμους του Βελιγραδίου όπου συγκρούστηκαν με την αστυνομία, πέταξαν πέτρες και επιτέθηκαν σε μαγαζιά και νοσοκομεία. Αυτό που τους ώθησε. τους εξόργισε και τους όπλισε δεν ήταν τα νέα οικονομικά μέτρα. Ήταν το gay pride, που εκείνη τη μέρα βγήκε στους δρόμους της πόλης.

Το Βελιγράδι υπήρξε από τις πρώτες πόλεις όπου οργανώνονταν ήδη από τη δεκαετία του '80 «παρελάσεις υπερηφάνειας». Το 2001 ήταν η τελευταία χρονιά που η πορεία πραγματοποιήθηκε γιατί ξέσπασαν συγκρούσεις και η παρέλαση παρεμποδίστηκε. Το 2009 απαγορεύτηκε από τη σέρβικη κυβέρνηση γιατί, όπως ανακοίνωσε, δεν μπορούσε να εξασφαλίσει την ασφαλή της έκβαση.

Τον Οκτώβρη του 2010, οι συγκρούσεις ξεπέρασαν κάθε προηγούμενο σε έκταση, ένταση και συμμετοχικότητα. Οι «διαδηλωτές» –ή «αντιδιαδηλωτές», σύμφωνα με άρθρα στο σερβικό τύπο– παρουσιάστηκαν από τα ΜΜΕ και τις ανακοινώσεις του δήμου ως μέλη φασιστικών και ακροδεξιών οργανώσεων. Και πράγματι, μπορεί οι φασίστες να ήταν αυτοί οι οποίοι κραύγαζαν «θάνατος στους ομοφυλόφιλους»[2] αποκαλώντας τους «ντροπή του έθνους» και οι ακροδεξιές οργανώσεις να επεσήμαιναν ότι «οι παρελάσεις για τα δικαιώματα των ομοφυλοφίλων έρχονται σε αντίθεση με τις παραδοσιακές οικογενειακές και θρησκευτικές αξίες», αλλά όπως δείχνουν τα γεγονότα ήταν **πολλοί** αυτοί που εξέφραζαν τις ίδιες ανησυχίες. Ανάμεσα στους «εξεγερμένους anti-gay» βρίσκονταν οικογενειάρχες, πατριώτες και παπάδες, ένα πλήθος που απαρτιζόταν από ηλικιωμένες μανάδες μέχρι νεαρούς χούλιγκαν.

Αυτή η εικόνα δεν είναι τόσο μακρινή. Οι εγχώριοι φασίστες έδωσαν τα συγχαρητήριά τους στους Σέρβους εθνικιστές για το γεγονός ότι αντιστάθηκαν στην παρέλαση των «κουλτουριάρηδων». Τα ίδια φασιστοειδή στο παρελθόν εκδήλωσαν με ποικίλους τρόπους τις επιθετικές τους διαθέσεις απέναντι στο athens pride. Τα πρώτα χρόνια έκαναν κάποιες τοσοδούλικες πορείες μίσους, προσπαθώντας να προσεγγίσουν το parade, και στο τελευταίο pride το 2010 απείλησαν δημόσια ότι θα επιτεθούν. Βέβαια, όπως και στο Βελιγράδι έτσι και στο ελληνικό παράδειγμα, υπερασπιστές της εθνικής ηθικής και της οικογενειακής τάξης και ασφάλειας, δεν είναι **μόνο** οι φασίστες.

Αυτό το κείμενο δεν αποτελεί το χώρο όπου θα μιλήσουμε συνολικά για τα pride και την κριτική που έχει ασκηθεί γύρω από το θεσμικό, εμπορευματικό ή εθνικό χαρακτήρα των εκδηλώσεων που τα συνοδεύουν. Θα σταθούμε όμως στην περίπτωση των

ning for family

αντιδράσεων στο pride του Βελιγραδίου τον Οκτώβρη του 2010, καθώς αποτελούν μια εντυπωσιακή συμπύκνωση «επιθετικών σχηματισμών», ιερών και τελετουργικών: της πατρίδας, της θρησκείας και της οικογένειας. Κοινωνικές κατασκευές που έχουν γίνει εξαιρετικά στέρεες, που αποτελούν φαινομενικά ουδέτερα, «φυσικά» και άρα «αθώα» κομμάτια της ζωής. Αυτόνομες κατηγορίες που όμως αλληλοκαλύπτονται και διαπλέκονται μεταξύ τους.

Από το σπίτι μας μέχρι το σχολείο και το πανεπιστήμιο, από τους δρόμους της πόλης μέχρι τα γήπεδα, από το στρατό μέχρι τις τηλεοράσεις, ερχόμαστε αντιμέτωπες/οι με την επιθετική ετεροκανονικότητα που εξορίζει στη σφαίρα του μη ορατού και μη κανονικού ό,τι δε χωράει εντός της. Το κυρίαρχο αυτό κανονιστικό πρότυπο μοιράζει και αφαιρεί προνόμια χρησιμοποιώντας κάθε μέσο: από τη διαρκή προπαγάνδα μέχρι τις ωμές, πραγματικές επιθέσεις σε αυτούς και αυτές που ενσαρκώνουν την απειλή. Στο οικογενειακό περιβάλλον παραδίδονται τα πρώτα μαθήματα straight acting –για αγόρια και κορίτσια– και εμπεδώνεται η πεποίθηση πως το σώμα και οι εκφράσεις πρέπει να αντιστοιχούν στα δύο κυρίαρχα δίπολα: αρρενωποί άντρες-θηλυκές γυναίκες, που κάποτε θα συναντηθούν και θα τεκνοποιήσουν, σύμφωνα με τις κοινωνικές και οικονομικές επιταγές. Αυτά τα μαθήματα, αποτελούν συχνά και την πρώτη έμφυλη βία που δεχόμαστε τόσο από την οικογένεια όσο και από το σχολείο. Γονείς, δάσκαλοι και συμμαθητές κανονικοποιούν τις επιθυμίες και θεσμοθετούν την ετεροκανονικότητα ώστε να μην αφήσουν κανένα περιθώριο στην παρέκκλιση. Η μη συμβατή έκφραση διαρκώς καταστέλλεται ή στην καλύτερη περίπτωση αφομοιώνεται μέσω της ειρωνείας και της χλεύης.

Υπό αυτό το πρίσμα, τα γεγονότα του Βελιγραδίου δεν αποτελούν μόνο μια σφυγμομέτρηση για το συντηρητισμό και την ομοφοβία. Αποτελούν κάθ' εαυτά –εκεί στο δρόμο– ένα ακόμη μάθημα, μια διδαχή από φίλο σε φίλο, από μεγαλύτερο σε μικρότερο. Και ακόμα μια απόδειξη, αρρενωπότητας, τόλμης, θάρρους, δύναμης.

Πυρηνική οικογένεια: θεσμοθετημένη, αυτόνομη κοινωνική μονάδα αναπαραγωγής που αποτελείται από δύο τουλάχιστον ενήλικα άτομα, ετερόφυλα και μη συγγενικά εξ αίματος, που έχουν συζευχθεί, καθώς και τα παιδιά τους.

Αυτός ο τύπος οικογένειας επικράτησε στην Ελλάδα στα μέσα του 20ου αιώνα. Οι βασικές λειτουργίες αυτών των ομάδων-πυρήνων είναι η παροχή ικανοποίησης και ελέγχου των αναγκών –συμπεριλαμβανομένων και των σεξουαλικών– καθώς και η διατήρηση μιας κοινωνικοπολιτιστικής κατάστασης για την ανατροφή και την ομαλή κοινωνικοποίηση των παιδιών. Η πυρηνική οικογένεια εγκατέστησε τον ετεροκανονικό άντρα στη θέση του Ηνίοχου –σκληρού και καρπερού που αντέχει στους ανταγωνισμούς και τις κακουχίες– και μετέτρεψε τη γυναίκα σε ιδιοκτησία του. Η επικράτηση αυτού του μοντέλου στηρίχθηκε στην ποινικοποίηση και τιμωρία της μη αναπαραγωγικής σεξουαλικότητας –με συνηθέστερη τιμωρία την κοινωνική κατακραυγή– και βέβαια στη σχετική προπαγάνδα γύρω από τα δεινά που μπορεί να επιφέρει κάθε άλλη μορφή κοινωνικής οργάνωσης.

Σήμερα, η καριέρα και η ατομική ανέλιξη φαίνεται να έχουν κλονίσει λίγο τη σταθερότητα της οικογένειας. Η ανάγνωση όμως της πραγματικότητας και οι εμπειρίες που μοιραζόμαστε τείνουν να δείχνουν ότι στο τέλος της μοναχικής διαδρομής ή της ξέφρενης νιότης βρίσκεται η οικογένεια, η πλήρωση των συναισθημάτων. Το «οικογενειακό Όνομα», η «οικογενειακή Τιμή», το «οικογενειακό Χρέος» συνεχίζουν να αποτελούν τροχοπέδη στις επιθυμίες και οι ενοχές χρησιμοποιούνται ως αλάνθαστη μέθοδος για πειθάρχηση ή καλύτερα για εσωτερίκευση μιας βάναυσης αυτοπειθαρχίας («όχι για μένα, για τη φουκαριάρα τη μάνα μου...»)

Με έναν ανάλογο μηχανισμό, η θρησκεία χρησιμοποιεί την έννοια της αμαρτίας. Οι παπάδες δεν παραλείπουν να εκφράσουν τους συντηρητικούς παραλογισμούς τους με κάθε αφορμή, καλώντας τους χριστιανούς στην τάξη. Μέσα σε έναν βομβαρδισμό, λοιπόν, από όλα αυτά τα κηρύγματα, του παπά, του δάσκαλου, του γονέα, μέσα σε ένα νέφος ανασφάλειας και ενοχής, το άτομο πρέπει να επιστρατεύσει τεράστιες δυνάμεις για να μην εσωτερικεύσει «το λάθος» που φαίνεται να έχει διαπράξει. Και η δυσκολία είναι ακόμα μεγαλύτερη όταν στέκεται μόνο του μπροστά σε έναν ισχυρό, βέβαιο και πολυπληθή μηχανισμό. Πέρα από την Εκκλησία και τα όργανά της, χρόνια διδαχής και παράδοσης έχουν χαράξει στο σώμα μας πολύ βαθιές αυλακιές: οι χριστιανικοί μύθοι, η αβάσταχτη επανάληψη του σκοπού της ζωής, η τεκνοποίηση, η «πραγματική φύση» του ανθρώπου, το λάθος και το σωστό, καθώς και όσα θα κάνουν περήφανους τους γονείς και τους φίλους και θα επιφέρουν την αποδοχή από την κοινότητα. Η αναπαραγωγή –και η υποχρέωση που την ακολουθεί– αποτελεί και αυτή ένα από τα βασικά διατυπωμένα επιχειρήματα ενάντια στην ομοφυλοφιλία. Στο Βελιγράδι οι ιερές εικόνες, οι παπάδες και η ορθοδοξία σχημάτισαν βιβλικές στιγμές απείρου κάλους και αναγόρευσαν εαυτούς σε υπερασπιστές της εθνικής ακεραιότητας, αναδεικνύοντας το αδιάρρηκτο ζεύγος «γνήσιος Σέρβος-χριστιανός ορθόδοξος», με τον ίδιο και ιδιαίτερα γνώριμο σε εμάς τρόπο που «οι ορθόδοξοι χριστιανοί Έλληνες» γίνονται εμβληματικές φιγούρες μιας «αθάνατης **φυλής** Ελλήνων»[3].

Το επιχείρημα της αναπαραγωγής, ως φυσικού προορισμού του ανθρώπου και ως ερμηνείας της σεξουαλικότητάς του, χρησιμοποιείται τόσο από την ορθόδοξη προπαγάνδα όσο και από την εθνική, που ονειρεύεται ένα δυνατό έθνος με ρωμαλέους άντρες να πολεμούν τον εχθρό στα σύνορα και δίπλα τους οι γυναίκες να πλέκουν κάλτσες και να γεννούν νέους στρατιώτες. Από το σημείο αυτό πηγάζει ένα επιχείρημα που ορίζει ως απειλή για τους πολίτες ενός έθνους άλλες σεξουαλικότητες και άλλους τύπους σχέσεων και αναδεικνύεται έτσι η σύνδεση της εθνικής ταυτότητας με τη χρησιμότητα της παραγωγής και προώθησης ενός ετεροκανονικού μοντέλου. «Στις πατριωτικές εξάρσεις εμφανίζεται μια συλλογική επιθυμία οικειοποίησης του έθνους για ευχαρίστηση, για την απόλαυση του συνανήκειν και της δυνατότητας δημόσιας παρουσίασης του εαυτού κάτω από μια αξιοσέβαστη στέγη»[4]. Πρόκειται για ένα χώρο που τον διαπερνούν σχέσεις αγάπης και στοργής –από την πατρίδα και για την πατρίδα–, σχέσεις που προσφέρουν προστασία και οικειότητα. Μία φαντασιακή κατασκευή του έθνους-κράτους ως κλειστού και ενιαίου όλου. Ένας χώρος που οριοθετεί ένα εντός και ένα εκτός και που λειτουργεί αντίστοιχα ως πηγή απόλαυσης και κυρώσεων. Οι ισχυρότεροι δεσμοί αυτών των σχέσεων είναι οι αδερφικές σχέσεις τιμής ανάμεσα στους ομοεθνείς άνδρες και ο αμοιβαίος σεβασμός για τις μανάδες και τις αδερφές τους. Για τις ετερόφυλες δηλαδή γυναίκες που ανταποκρίνονται στο ρόλο που τους έχει ανατεθεί: την επιτέλεση του φύλου τους και τις υποχρεώσεις που αυτή συνεπάγεται. Η «επιτακτική μητρότητα», που προπαγανδίστηκε εμμονικά τη δεκαετία του 80' και κορυφώθηκε το '90, συνομιλεί με την «απεικόνιση του έθνους ως ανδρικής αδελφότητας»[5]. Η διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας –που μπήκε σε νέα φάση μετά το 1974– συνδέθηκε με μια ιδιαίτερη ανησυχία για την υπογεννητικότητα, η οποία αναγορεύτηκε μείζον εθνικό πρόβλημα. Την ίδια στιγμή που εμφανίζεται το, γνωστό και ως, «δημογραφικό», ασκείται μια εκτεταμένη προπαγάνδα φόβου για την εισροή μεταναστών από την Αλβανία και τη Βουλγαρία, αναθερμαίνεται επίσης το Μακεδονικό Ζήτημα και πληθαίνουν οι αναφορές στην αριθμητική υπεροχή του τούρκικου στρατού. Δηλαδή με λίγα λόγια, γεννήστε παιδιά να πάνε στο στρατό να πολεμήσουν για την πατρίδα, γεννήστε γιατί θα μας νικήσουν, γιατί το έθνος αιμορραγεί και το μέλλον είναι αβέβαιο.

Η ομοφυλοφιλία εντείνει σε αυτό το πλαίσιο την αβεβαιότητα. Όταν γίνεται ορατή και δημόσια, τότε γίνεται αντιληπτή από τα συντηρητικά κόμματα ως θράσος, ως μόλυνση, ως βεβήλωση του straight δημόσιου χώρου. Προκαλείται ηθικός πανικός και πολιτισμική ανησυχία για την ακεραιότητα και την καθαρότητα του έθνους-κράτους. Αυτές οι εκφράσεις, οι «ανώμαλες», αυτά-που-κάνει-ο-καθένας-στο-κρεβάτι-του, αντιστοιχούν στο ιδιωτικό και εκεί έχουν απωθηθεί. Κι όταν αυτές οι εκφράσεις γίνονται ορατές, αυξάνεται το επίπεδο της βίας για να τις τιμωρήσει και να υπενθυμίσει που ανήκουν. «[…]όταν ο αντρικός ομοερωτισμός διαρρηγνύει τη δημόσια σφαίρα, συνιστά απειλή για το πρότυπο του εθνικού φαντασιακού»[6].

Marching for family

«Πόση αμαρτία πρέπει να περιέχει αυτή η πόλη για να 'χει τόσες εκκλησίες»[7]

Μπορεί το Βελιγράδι να είναι ένα ακραίο, θα μπορούσαμε να πούμε, παράδειγμα. Όμως και στη Θεσσαλονίκη, λίγο πιο μουλωχτά ίσως, η ομοφοβία δεν παύει να είναι παρούσα και κυρίαρχη. Όσο κι αν δημιουργείται μια μηντιακή εικόνα ότι η ομοφυλοφιλία προβάλλεται και είναι ορατή, δεν υπάρχει αυτή η αντιστοιχία με την πραγματικότητα. Ο δημόσιος χώρος είναι κατειλημμένος. Δε σταμάτησε ούτε στιγμή να είναι από άβολο μέχρι **επικίνδυνο** να εκφράζεται δημόσια, στο δρόμο, στο λεωφορείο, στις πλατείες, στα μαγαζιά, μια άλλη σεξουαλικότητα.

Η κουλτούρα της πόλης; Μάτσο λαϊκή, μάτσο καγκουρέ, με ιδιαίτερα συντηρητικό θρησκευτικό παρελθόν αλλά και παρόν. Και με μια πολύ περίεργη σχέση με τη μνήμη: Πριν τρεις δεκαετίες η πόλη είχε πλήθος σημείων (πάρκα, πλατείες, μαγαζιά) που αποτελούσαν σημεία συνάντησης για ένα σωρό σεξουαλικότητες, κάτι που σήμερα παραμένει άγνωστο. Τα λιγοστά δημόσια μέρη συνάντησης που απέμειναν, δέχονται συχνά επιθέσεις, ενώ συνεχίζει να θεωρείται πρόκληση το περίεργο περπάτημα, οι αγκαλιές και τα φιλιά.

Φυσιογνωμίες της πόλης που εκφράζουν δημόσια έναν συμπυκνωμένο συντηρητικό και σεξιστικό λόγο, έχουν διατυπώσει πρόσφατα: «Ο σεβασμιότατος αντιμετωπίζει το θέμα υπενθυμίζοντας ότι η Εκκλησία έχει ρυθμίσει τα θέματα αυτά και έχει επ' αυτών διατυπώσει τις απαράβατες θέσεις της από αιώνων. […] Δε χρειάζεται να επαναλαμβάνει τις θέσεις του»[8] τόνισαν από τη Μητρόπολη Θεσσαλονίκης. Είχε κάνει στο παρελθόν λόγο για «Σόδομα και Γόμορρα» και για «θεσμοθετημένη αμαρτία» καθώς και ότι η ομοφυλοφιλία είναι «αναισχυντιά και ντροπή».

> ***«Γκέι φίλους έχουμε όλοι μας. Αλίμονο, δεν κάνουμε αποκλεισμούς. Είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο, αλλά διαφωνώ ριζικά γιατί είμαι πιστός στις παραδόσεις, στις αρχές και στην ορθοδοξία. Αν ήμουν δήμαρχος, δε θα πάντρευα εγώ γκέι, όπως είμαι και κατά της παρέλασης των γκέι. […] Χάθηκαν οι ωραίες γυναίκες να παρελάσουν ως μαζορέτες;»***[9]

Πλανάται μια ψευδαίσθηση στον αέρα: ότι όσο περνάει ο καιρός –έχουμε αισίως φτάσει στον 21ο αιώνα– βελτιώνεται με κάποιον περίεργο τρόπο, και το είδος «Άνθρωπος». Με την τεχνολογία την επιστήμη, τα φάρμακα… Γίνεται πιο ανοιχτόμυαλος, λιγότερο προκατειλημμένος, πιο «πολιτισμένος» με μια λέξη. Αποκρύπτεται ταυτόχρονα –και όχι κατά λάθος– ότι τόσο οι άνθρωποι όσο και η ιστορία τους δεν πορεύονται σε μια ευθεία πορεία προς τον παράδεισο, αφήνοντας πίσω ένα σκοτεινό παρελθόν, βηματίζοντας προς ένα φωτεινό μέλλον. Γιατί ούτε το παρελθόν ήταν σκοτεινό ούτε το μέλλον λάμπει. Η ιστορία είναι προϊόν ενδοκοινωνικών συγκρούσεων, αγώνων, δημιουργίας και καταστροφής. Η κουλτούρα, οι συνήθειες, ο τρόπος αντίληψης, μεταβάλλονται καθώς μεταβάλλονται και οι κοινωνικές συνθήκες στις οποίες ζούμε και οι σχέσεις που διαμορφώνουμε και μας διαμορφώνουν. Προς το παρόν, στην πόλη που ζούμε, η ενδοοικογενειακή βία, οι βιασμοί, ο σεξισμός και η ομοφοβία συνεχίζουν να διαμορφώνουν ένα κομμάτι της καθημερινότητά μας. Και αυτό ακριβώς είναι το σημείο απ' όπου εκκινούμε: η θέλησή μας να αλλάξουμε την καθημερινότητα σ' αυτήν την αποπνικτική σκατούπολη.

> ***«Από τη άλλη, αυτή η ρημάδα η πυρηνική οικογένεια είναι πάντα στο προσκήνιο, για κάποιον απροσδιόριστο λόγο δε χάνει την αίγλη της και τη δυνατότητα να εμφανίζεται στέρεα και συμπαγής, παρά τα πλήγματα που της καταφέρνω μέσα από την κριτική μου.. Και ομολογώ πως ζηλεύω.. Την αντοχή της. Θέλω αυτή την αντοχή και για τα «άλλα», τα δικά μου πράγματα…»***[10]

Για αυτά τα άλλα, τα δικά μας πράγματα ήρθε η ώρα να μιλήσουμε κι εμείς. Για εκείνες κι εκείνους που τολμούν να επιχειρούν ή να οραματίζονται δομές αλληλεγγύης και συσχετισμούς πέρα από το καθιερωμένο οικογενειακό πρότυπο. Για συλλογικές και ατομικές επιλογές και αρνήσεις που δεν απολαμβάνουν κοινωνική νομιμότητα και αναγνώριση. Για την καταστροφή του καθεστώτος αστυνόμευσης που βρίσκεται γύρω μας και μέσα μας. Για την ισχυροποίηση της κριτικής προς το πατριαρχικό ετεροκανονικό μοντέλο. Για την αμφισβήτηση της φυσικής τάξης πραγμάτων –που έτσι ήταν, έτσι είναι και δεν αλλάζει.

Και σε αυτήν τη διαδρομή θα συγκρουστούμε με όποιον θέλει να υπερασπιστεί και να διατηρήσει μια πραγματικότητα που τρέφεται από τους διαχωρισμούς και τις καταπιέσεις.

Υποσημειώσεις

1. Η συνέλευση που λειτουργεί το Μωβ Καφενείο, ξεκίνησε πριν δύο χρόνια ως ομάδα αυτομόρφωσης για το φεμινισμό και πλέον υφίσταται ως ομάδα που ασχολείται με ζητήματα καταπίεσης και εξουσίας που προκύπτουν από τις έμφυλες σχέσεις μέσα στην πατριαρχική συνθήκη. Αναζητούμε αναλυτικά εργαλεία για την κατανόηση της ιστορίας και του παρόντος ώστε να προκαλέσουμε πλήγματα στην πατριαρχία, στον καπιταλισμό, στο γερασμένο αυτό κόσμο.
Για επικοινωνία: autofemini@lists.espiv.net
2. Όπως και παρακάτω, τα αποσπάσματα προέρχονται από σχετικό άρθρό του BBC. Η μετάφραση δική μας. Lowen, Mark. (October, 2010). Scores arrested in Belgrade after anti-gay riot. BBC News, Belgrade. Από την ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-11507253
3. «Σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις γίνεται επιστράτευση της θρησκείας στο επίπεδο του λόγου, για να τεθεί μια φυλετικοποιημένη εκδοχή της Ελλάδας. Οι Ορθόδοξοι Χριστιανοί Έλληνες γίνονται έμβλημα μιας φυλής Ελλήνων. Παρατηρείται η σθεναρή εξάλειψη της θέσης του υποκειμένου "άθρησκος Έλληνας", ενώ οι μη χριστιανοί παράγονται συχνά ως μη χριστιανοί και ως δαιμονοποιημένο υποκείμενο και "άλλο"-και όσο πιο κοντά στην Ελλάδα βρίσκονται τόσο περισσότερο δαιμονοποιούνται.» Χαλκιά, Αλεξάνδρα. (2005). Αναθεωρήσεις του έμφυλου έθνους: «δημογραφικά» διλήμματα, επιστήμη και λόγος, Η Παραγωγή του Κοινωνικού Σώματος, φεμινιστικό επιστημονικό περιοδικό Δίνη και εκδόσεις Κατάρτι.
4. Έκ-φυλες. (2008). Έθνος: ο τόπος των ανδρών και των μανάδων τους. Το κείμενο βρίσκεται στο ομώνυμο ιστολόγιο, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://ek-fyles.blogspot.com/2008/07/blog-post_14.html
5. Χαλκιά, Αλεξάνδρα, (2005). ο.π.
6. 'Εκ-φυλες. (2008). ο.π.
7. Μάνος Χατζιδάκις. Από τον πρόλογο που έγραψε ο ίδιος για το ένθετο του δίσκου του Τα Τραγούδια Της Αμαρτίας. Ένα μεγαλύτερο παράθεμα: «Μπαίνοντας στη Θεσσαλονίκη το '45, αργά το βράδυ της Μ. Πέμπτης είχε τελειώσει η λειτουργία και οι εκκλησίες άδειες, φωτισμένες, ηχούσαν πένθιμα. Περπατούσα μόνος και θαμπωμένος –είπα από μέσα μου: "Θεέ μου, πόση αμαρτία πρέπει να περιέχει αυτή η πόλη για να 'χει τόσες εκκλησίες;"» Χατζιδάκις Μάνος. (1996).Τα Τραγούδια της Αμαρτίας. ΣΕΙΡΙΟΣ SMH 96002.2
8. Απόσπασμα από δήλωση του γραφείου του Μητροπολίτη Άνθιμου στο Star.gr. Παρατίθεται στη διεύθυνση www.star.gr/politics/79666/ «Συμμαχία»_Άνθιμου-Ψωμιάδη_κατά_Μπουτάρη_για_τους_gay_γάμους!.htm
9. Δήλωση του Περιφερειάρχη Κεντρικής Μακεδονίας Π. Ψωμιάδη. Από άρθρο της εφημερίδας «Αγγελιοφόρος» στη διεύθυνση http://www.agelioforos.gr/default.asp?pid=7&ct=10&artid=79554
10. Με Οικογένεια. qvzine #1. (2005)

Festival - Συνέδριο

communismos

για την έξοδο από τον καπιταλισμό

27-29 Μαΐου στην κατάληψη Φάμπρικα Υφανέτ

στο σημερινό περιβάλλον της κρίσης παίρνουμε θέσεις μάχης

Η κρίση είναι η προβολή των ταξικών σχέσεων και συγκρούσεων.
Η κρίση συγκροτεί το έδαφος που εντείνεται η εκμετάλλευση, η προσταγή, η βιοεξουσία. Συγκροτεί το έδαφος που η εργασιακή και η υπαρξιακή επισφάλεια αποκτά όλο και πιο ηγεμονική μορφή. Η κρίση είναι η διαδικασία όπου εντείνεται η μονιμότητα της πρωταρχικής συσσώρευσης του κεφαλαίου, μέσω των περιφράξεων και της κλοπής των κοινωνικών κατακτήσεων. Η κρίση αποτυπώνεται μεταξύ άλλων στο κυνηγητό των μεταναστών, στις απολύσεις, στην έμφυλη καταπίεση και στην εθνική ενότητα.

Ταυτόχρονα η κρίση είναι το έδαφος των απεργιών, των πορειών, των απαλλοτριώσεων, των αυτομειώσεων, του σαμποτάζ στην παραγωγή και στην κατανάλωση. Η κρίση είναι η άρνηση της υποτίμησης στην εργασία, η κυκλοφορία των αγώνων, είναι οι πέτρες στους μπάτσους, είναι η αλληλεγγύη των διαδηλωτών, είναι τα γιαούρτια στους εργατοπατέρες, είναι το μίσος για τα αφεντικά. Η κρίση είναι ο τόπος που δοκιμάζονται και αναμετριούνται τα όρια και οι δυνατότητες των κινημάτων του ανταγωνισμού. Για αυτό εμείς λέμε ότι :

Η κρίση είναι κρίση πειθάρχησης και κοινωνικής ανυποταξίας. Είναι η αδυναμία του κεφαλαίου ως κοινωνική σχέση, ως εμπόρευμα να βρει νέα πεδία επέκτασης υλικά και άυλα. Είναι η αποτυχία των αφεντικών να καθυποτάξουν και να ελέγξουν στο σύνολό τους την κοινωνική αναπαραγωγή, τις ορατές και αόρατες αρνήσεις. Επομένως για την δική τους έξοδο από την κρίση εξαπολύουν τη συνολική τους επίθεση στο μισθό, στην ασφάλιση, στις μεταφορές, στην εκπαίδευση, στην υγεία, στη στέγαση, στα τρόφιμα, στην ενέργεια, στο περιβάλλον.

Σήμερα καλούμαστε να πάρουμε θέση μάχης και επιλέγουμε τον:

Κομμουνισμό[1] , ως εκείνη την μη εμπορευματική μορφή κοινωνικής οργάνωσης και αναπαραγωγής, η οποία στηρίζεται στην ταξική αλληλεγγύη, σε αυτοθεσμισμένες αντιιεραρχικές κοινότητες αγώνα και αποτελεί τη κοινωνική κινηματική κίνηση, το διαγώνιο διάνυσμα που συνθέτει, συστήνει και γονιμοποιεί τις ταξικές συγκρούσεις. Επίσης ως κομμουνισμό αντιλαμβανόμαστε τη δημιουργία κοινών σχέσεων, δηλαδή εκείνη τη κοινωνική διαδικασία που δημιουργεί και αναπαράγει τα κοινά[2] και παράλληλα αποπεριφράσει τον κλεμμένο απο το κεφάλαιο κοινωνικό πλούτο, καταστρέφοντας τις περιφράξεις που διαχωρίζουν τους προλετάριους από τα μέσα παραγωγής, αναπαραγωγής, διαβίωσης και επικοινωνίας. Ταυτόχρονα ισχυριζόμαστε ότι ο κομμουνισμός των κοινών σχέσεων εμπεριέχει την καταστροφή των έμφυλων κοινωνικών λειτουργιών, αποσταθεροποιεί το κοινωνικό φύλο και χτίζει δομές κοινωνικής και οικιακής αλληλεγγύης και αναπαραγωγής, πέρα από το κυρίαρχο μοντέλο οικογενειακών σχέσεων. Αναπόσπαστο κομμάτι του κομμουνισμού των κοινών σχέσεων αποτελεί η κατάργηση των εθνικών αποκλεισμών που ορθώνουν τα κράτη και το κεφάλαιο (σύνορα, έλεγχοι, λαθραίοι άνθρωποι, μηχανισμοί και διαδικασίες υποτίμησης του παγκόσμιου προλεταριάτου). Αγώνας για τον κομμουνισμό σημαίνει έμπρακτη αμφισβήτηση του παγκόσμιου καταμερισμού εργασίας που ο καπιταλισμός επιβάλλει μέσα από το έλεγχο και την παρανομοποίηση των μεταναστευτικών ροών.

Επιπλέον, θέση μας είναι ότι απέναντι στον πόλεμο, το φασισμό και τον πατριωτισμό ως μορφές του κράτους σε κρίση, καθώς επίσης και απέναντι στα διλήμματα των ιδιωτικοποιήσεων του νεοφιλελευθερισμού ή των κρατικοποιήσεων του νεοκεϋνσιανισμού και τις αφελείς προσδοκίες επιστροφής στο κράτος πρόνοιας, επιλέγουμε την επίθεση στη μισθωτή εργασία, στην πατριαρχία, στην ιδιοκτησία και στο κράτος, και ταυτόχρονα επιλέγουμε τις αγωνιστικές χειραφετητικές κοινότητες που δομούνε τα κοινά και τον κομμουνισμό.

Ο κομμουνισμός, επίσης αποτελεί για εμάς την κινηματική παρακαταθήκη και το ενοποιητικό νήμα κινημάτων, ρευμάτων και εξεγέρσεων με αναρχικά, ελευθεριακά, αυτόνομα και ριζοσπαστικά χαρακτηριστικά ενάντια σε κάθε μορφή εξουσίας. Ενδεικτικά τα παραδείγματα του συμβουλιακού κομμουνισμού στην Γερμανία και των αναρχοσυνδικαλιστών Wobblies στις ΗΠΑ στις αρχές του 20ου αιώνα, του αναρχικού ελευθεριακού κομμουνισμού στην Ισπανία και των αρχειομαρξιστών στο μεσοπόλεμο, των κινημάτων της αυτονομίας σε Γερμανία και Ιταλία τη δεκαετία του '70, καθώς επίσης και οι χρήσιμες εμπειρίες αυτοοργάνωσης στις εξεγερμένες συνελεύσεις της Αργεντινής και της Τσιάπας μας δίνουν πλούσια παραδείγματα κινηματικών προτάσεων για το πώς εννοούμε τον κομμουνισμό.

Κρίνουμε ότι σήμερα πρέπει να επανανοηματοδοτηθεί και να μπει στο τραπέζι ξανά η σημασία και ο πλούτος των κομμουνισμών ως η κινηματική επιτάχυνση της κρίσης, για την έξοδο από τον καπιταλισμό.

Θεματικές Ενότητες Συνεδρίου – Φεστιβάλ

Κομμουνισμός vs Καπιταλισμός: Η στιγμή της δομικής κρίσης του καπιταλισμού, είναι ταυτόχρονα και η στιγμή που εκρύγνεινται και οι δικές μας αντιφάσεις. Σήμερα περισσότερο από ποτέ θα ήταν αναμενόμενο ο κομμουνισμός να αποτελούσε μια λύση στα εμφανή αδιέξοδα του συστήματος. Παρόλα αυτά σήμερα φαντάζει μια μακρινή ουτοπία. Είναι αυτή η απόσταση που σήμερα πρέπει να διανύσουμε καθώς η ευπάθεια του καπιταλισμού αφήνει όλο αυτό το χώρο στις πράξεις και τη φαντασία μας.

- Κρίση & Ταξικοί αγώνες σε χώρους εργασίας (Παρασκευή 27 Μαΐου)
• Αναλυτικές προσεγγίσεις για την κρίση και το χρέος ως αδυναμία του κεφαλαίου να αναπαραχθεί και να αντιμετωπίσει την κοινωνική απειθαρχία.
• Οι επιθέσεις των αφεντικών, η γενίκευση της επισφάλειας και ο ρόλος, οι στόχοι οι δυνατότητες και αδυναμίες των αυτόνομων ταξικών εργατικών αγώνων (μελέτη της ταξικής σύνθεσης, της προλεταριακής εμπειρίας και της κυκλοφορίας των αγώνων).
• Δομές εργατικής αυτονομίας (σωματεία βάσης, εργατικές επιτροπές αλληλεγγύης, εργατικές ομάδες, αυτοοργανωμένα ταμεία αλληλεγγύης).

- Αγώνες για τα Κοινά και ενάντια στις Περιφράξεις (Σάββατο 27 Μαΐου)
• Το νόημα των κοινών και των περιφράξεων και η σύνδεσή τους με την κρίση, το φετιχισμό του εμπορεύματος και τη μονιμότητα των διαδικασιών πρωταρχικής συσσώρευσης.
• Κριτική ανάλυση των πολιτικών, μεθόδων, στόχων και προοπτικών των κινήσεων και κινημάτων «δεν πληρώνω» στις μεταφορές, στην υγειά, στην ενέργεια (ριζοσπαστικές επαναστατικές ή σοσιαλδημοκρατικές αφομοιωτικές προοπτικές).
• Έμφυλη διάσταση των κοινών, οι περιφράξεις στο σώμα, το φύλο, τη σεξουαλικότητα αλλά και η δημιουργία ρωγμών από αντιταυτοτικά κινήματα.
• Πατριωτισμός, φασισμός, σύνορα, έλεγχοι μεταναστευτικών ροών ως εδαφικές, εθνοτικές, ταξικές και ταυτοτικές περιφράξεις. Η κίνηση, οι αγώνες των μεταναστών και η επίθεση στον εθνικό κορμό ως μορφές κοινών σχέσεων για την κατάργηση των φυλετικών, ταξικών και εδαφικών περιφράξεων.

- Δομές Κομμουνιστικοποίησης και Κοινωνικής Αναπαραγωγής (Κυριακή 27 Μαΐου)
• Η μορφή και το θεωρητικό πλαίσιο δικτύων αυτοοργάνωσης στην κίνηση για δημιουργία αυτόνομων ταξικών δομών κοινωνικής αναπαραγωγής και κομμουνιστικοποίησης.
• Τα παραδείγματα εγχειρημάτων αντιπραγματισμού, μη εμπορευματικών μορφών κοινωνικής αναπαραγωγής, κολεκτίβων, αυτοδιαχείρισης των μέσων παραγωγής, αναπαραγωγής και επικοινωνίας.

και ας μη ξεχνάμε,
«να διαδώσουμε την αναρχία, να ζήσουμε τον κομμουνισμό»
συντροφικά café la rage / contact@communismos.com / www.communismos.com

---

1. Πολλές κεντρικές έννοιες του πολιτικού μας λεξιλογίου, συμπεριλαμβανομένου του κομμουνισμού έχουν τόσο πολύ καταστραφεί που είναι σχεδόν άχρηστες. Στη συνηθισμένη του χρήση, ο κομμουνισμός έχει καταλήξει να σημαίνει το αντίθετό του, δηλαδή τον ολοκληρωτικό κρατικό έλεγχο και την σταλινική ιεραρχία των απολιθωμένων κομμουνιστικών κομμάτων. Θα μπορούσαμε φυσικά να εγκαταλείψουμε αυτόν τον όρο και να εφεύρουμε νέους, αλλά τότε θα αφήναμε επίσης πίσω την μεγάλη ιστορία των αγώνων, ονείρων και προσδοκιών που συνδέονται με αυτόν. Ως αναρχικές και αναρχικοί που αντιλαμβανόμαστε ότι ο αγώνας του ανθρώπου ενάντια στην εξουσία είναι ο αγώνας της μνήμης ενάντια στην λήθη, θεωρούμε ότι είναι καλύτερο να παλέψουμε για αυτή την έννοια, του κομμουνισμού, με στόχο να αποκαταστήσουμε ή να ανανεώσουμε το νόημά της.

2. Όταν αναφερόμαστε στα κοινά δεν εννοούμε τα εμπορευματοποιημένα κοινά αγαθά που το κράτος με τη μορφή του δημόσιου εκμεταλλεύεται, ελέγχει, περιφράσσει και εμπορεύεται. Τα κοινά θεωρούμε ότι δεν είναι αυθύπαρκτα, δεν είναι απλώς οι κοινοί πόροι (φυσικοί, ενεργειακοί, περιβαλλοντικοί, γενετικοί, πολιτισμικοί), δεν υπάρχουν από μόνα τους, αλλά ούτε και διεκδικούνται, με τη μορφή των αιτημάτων απέναντι στην εξουσία, παρά μόνο κατασκευάζονται, δημιουργούνται, σχηματοποιούνται και αναπαράγονται κάθε φορά μέσα από τις διαδικασίες των κοινών σχέσεων, οι οποίες συγκροτούνται από κοινότητες αγώνα.

